biblioteca școlarului

GHEORGHE ASACHI

VALEA ALBĂ

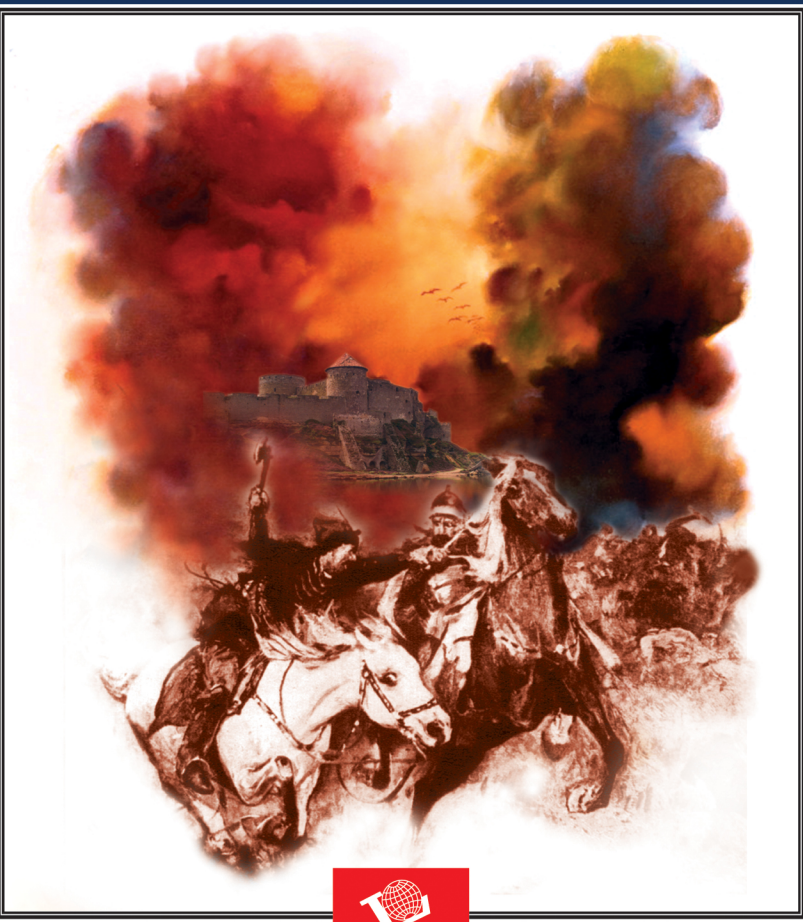

LITERA INTERNAȚIONAL

biblioteca școlarului

GHEORGHE ASACHI

VALEA ALBĂ

Ediția a II-a

Litera INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI • CHIȘINĂU

Colecţie iniţiată şi coordonată de Anatol Vidraşcu şi Dan Vidraşcu
Concepţia grafică a colecţiei şi coperta: Vladimir Zmeev
Pe copertă: Compoziţie cu *Bătălia de la Războieni*
(Valea Albă) de D. Stoica

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE:

Algeria Simota
G. Călinescu,
N. Iorga,
Ovid Densusianu,
Mihail Kogălniceanu,
George Sorescu,
Maria Protase,
E. Lovinescu,
Al. Piru

Editura „Litera Internaţional“
O. P. 61; C.P. 21, sector 1, Bucureşti, România
tel./fax (021) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu nr. 2, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 292 932, 294 110, fax 294 061;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

S.C. David D.V.Comprod SRL
O. P. 61; C. P. 21, sector 1, Bucureşti, România
tel./fax +(021) 3206009

Prezenta ediţie a apărut în anul 2003 în versiune tipărită
şi electronică la Editura „Litera Internaţional“
şi Grupul Editorial „Litera“.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Lector: *Andrei Grumeza*
Tehnoredactare: *Victor Gorbatovschi*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chişinău
Comanda nr. 30284

CZU 821.135.1-3
A 85

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Asachi, Gheorghe
Valea albă/ Gheorghe Asachi; col. iniţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu; conc. gr. col. şi coperta Vladimir Zmeev; – B.: Litera Int., Ch.: Litera, 2003 (Combinatul Poligrafic). – 360 [p]. – (Bibl. şcolarului, serie nouă, nr. 417)
ISBN 973-7916-63-8 – ISBN 9975-74-563-6

821.135.1-3

ISBN 973-7916-63-8
ISBN 9975-74-563-6

© LITERA INTERNAŢIONAL, 2003
© LITERA, 2003

TABEL CRONOLOGIC

1788 Se naşte la 1 martie, la Herţa, în Moldova de Sus, Gheorghe Asachi.

1795 Leon Asachievici, tatăl său, „bărbat învăţat“, se stabileşte la Lwow (Lemberg). Aici Gh. Asachi îşi începe studiile „în limbile polonă, latină şi germană“.

1804 Absolveşte cursurile de filologie, filosofie şi construcţii civile ale Universităţii din Lwow, obţinând şi „gradul de doctor în filosofie“.

1805 Merge la Viena nu numai din motive de sănătate, dar şi pentru a-şi continua „studiul înaltelor matematici, sub direcţia celebrului astronom Burg“. Până la 1812 studiază la Viena matematica şi pictura. Efectuează o călătorie la Roma, „unde s-a aplecat la studiul arheologiei şi al limbei italiene“, în care a publicat mai multe lucrări, între ele şi *Sonetul*, fapt după care Societatea literarrie din Roma l-a admis drept „membru extraordinar“. În acest răstimp mai vizitează şi oraşele Veneţia, Padova, Ferarra, Bologna, Florenţa.

1812 Revine la Iaşi la sfatul generalului Miollis, care avea să treacă din Rusia (împreună cu armata lui Napoleon) întru „a restatornici imperiul antic al Daciei“.

1813 În februarie este numit referendar la Departamentul afacerilor externe. În noiembrie înfiinţează, pe lângă şcoala domnească din Iaşi, clasa de inginerie hotarnică în limba română. În acest „scop el a compus un curs de matematică, şi anume aritmetica, algebra şi geometria, care mai în urmă fură şi tipărite“.

1816 La 27 decembrie are loc reprezentaţia pastoralei *Mirtil şi Hloe* în limba română.

1817 „Organizează pe cheltuiala sa un teatru de societate în salonul hatmanului Costachi Ghica. Cortina principală s-a pictat după un model adus de la Roma. Ea îl înfăţişa pe Apolon cu muzele care întindea mâna Moldovei spre a o ridica. Copiii boierilor Ghica, Sturza reprezentară mai multe piese în limbile română şi franceză“.

1818 În iunie are loc examenul public al elevilor clasei de inginerie, înfiinţată şi condusă de Gh. Asachi.

1820 Face o călătorie în Transilvania, de unde aduce patru învăţători cu scopul de a reorganiza învăţământul în seminarul de la Socola.

1821 Se refugiază împreună cu familia în Basarabia. Volumul, intitulat *Bordeiul indienesc*, în traducerea tatălui său din Bernardin de Sainte-Pierre, se deschide cu un sonet, care ulterior va fi numit *La introducerea limbii naţionale în publica învăţătură*.

1822 Cu prilejul instaurării noii domnii pământene dă publicităţii – sub formă de foaie volantă – oda *La moldoveni, la restatornicirea domnilor pământeni*. Gh. Asachi este numit de către Ioan Sandu Sturza agent diplomatic al Moldovei la Viena, funcţie pe care o va onora până la începutul lui 1827.

1828 În ziua de 23 ianuarie se deschide şcoala elementară de la Trei Ierarhi, care va fi completată în decursul aceluiaşi an cu ciclul gimnazial.

1829 Cu începere de la 1 iunie se editează *Albina românească*.
„În curgerea anilor 1829-1831 Gh. Asachi s-a ocupat la Bucureşti şi la Petersburg, ca secretar al Comitetului ad-hoc, de redacţia constituţiei politice a Moldovei, cunoscute sub numele de *Regulamentul organic*, care a reintrodus în ţară guvernul reprezentativ şi care în mare parte a servit de bază la facerea *Convenţiei* din 7 (19) august 1858".

1830 În perioada 13 mai – 21 noiembrie Gh. Asachi face parte din delegaţia care a mers să supună sancţiunii împărăteşti la Petersburg proiectul *Regulamentului organic*. *Albina românească* a dat publicităţii fragmente din interesantul său jurnal de călătorie, în numerele 61-94, sub titlul *Extract din jurnalul unui călător moldovean*.

1831 Este numit în funcţia de director al Arhivelor Statului din Iaşi, unde „se ocupă cu culegerea documentelor vechi privitoare la drepturile ţării".

1832 Înfiinţează tipo-litografia *Institutul Albinei*.
Vede lumina tiparului primul volum din lucrarea lui I. Kaidanov *Istoria Imperiii Rosiene*. Cel de-al doilea volum va apărea în anul următor.

1833 Litografiază şi difuzează tabloul istoric *Ştefan cel Mare a Moldovei cuvântează al său testament politicesc, la anul 1504*.
Se deschide cea dintâi şcoală de fete din Moldova, înfiinţată de Gh. Asachi.

1835 La 16 iunie are loc solemnitatea inaugurării Academiei Mihăilene pentru care Gh. Asachi a luptat neobosit.

1836 Apar volumele lui de versuri: *Poezii* şi *Fabule* alese, precum şi manualul său de matematică.
În colaborare cu Ştefan Catargiu şi Vasile Alecsandri, tatăl poetului, la 15 noiembrie înfiinţează Conservatorul filarmonic-dramatic din Iaşi.

1837 În ziua de 23 februarie are loc primul spectacol al Conservatorului filarmonic-dramatic, cu drama *Lapeirus* şi comedia *Văduva vicleană*, prelucrare de Asachi după Kotzebue. Tot în acest timp alcătuieşte şi cunoscutul *Prolog*.
La 14 martie vede lumina tiparului suplimentul literar al *Albinei româneşti – Alăută românească*.
Editează drama *Lapeirus*. Compune drama *Petru Rareş* care este jucată pentru întâia oară la 8 aprilie de către elevii Conservatorului. Publică manualul său de algebră. Compune, pentru serbarea militară din 8 noiembrie, organizată în casele hatmanului Balş, meditaţia *Privigherea ostaşului moldovean*, pe care o editează sub formă de foaie volantă.

1838 La 20 februarie are loc primul spectacol de operă în limba română, cu *Norma* de Bellini, prezentat de către elevii Conservatorului din Iaşi. Editează manualul de geometrie elementară. Tot acum începe şi tipărirea atlasului său geografic.

1839 Din această vreme începe editarea *Foii săteşti*. Tipăreşte drama *Fiul pierdut* şi comedia *Pedagogul*, prelucrări după Kotzebue. Litografiază şi difuzează tabloul istoric *Alexandru I, domn al Moldovei, luând coroana şi mantia din mâna solilor, împăratului Ioan Paleolog*.

1840 Începe tipărirea gazetei de popularizare a ştiinţei *Icoana lumii*. Litografiază şi difuzează tabloul *Zâna Dochia şi Traian, după zicerile moldo-românilor*.

1841 Publică revista *Spicuitorul moldo-român*, în paginile căreia vede lumina tiparului prima sa nuvelă istorică *Ruxanda Doamna*.

1842 În colaborare cu mai mulţi profesori ieşeni, începe publicarea dicţionarului enciclopedic *Lexicon de conversaţie*, din care a apărut numai o fasciculă.

1844 Editează volumul *Fabule versuite*.

1845 Publică memoriul *Expoziţia stării învăţăturilor publice în Moldova, de la a lor restatornicire, 1828, până la anul 1843*. De asemenea litografiază şi difuzează tabloul istoric *Lupta moldovenilor cu cavalerii crucieri*.

1849 Îşi prezintă demisia din posturile de referendar al şcolilor şi de arhivist al statului. Grigore Ghica, care îi acceptă demisionarea, îi apreciază „vajnicele slujbe făcute statului într-un şir de ani necurmaţi“. Funcţiile pe care le va onora de aici încolo vor fi de o importanţă inferioară celor de altădată.

1850 La 9 ianuarie Gh. Asachi schimbă numele revistei *Albina românească* în *Gazeta de Moldavia*. Editează pastorala *Mirtil şi Hloe*.

1851 Litografiază şi difuzează tabloul istoric *Bătălia de la Baia*.

1853 Tipăreşte drama *Petru Rareş*, partea I.

1854 Adună poeziile publicate, în afară de fabule, în volumul *Culegere de poezii*.

1856 La 24 ianuarie este prezentată pe scena Teatrului Naţional din Iaşi piesa *Ţiganii*, ulterior tipărită.

1859 Editează volumul *Nouvelles historiques*, o traducere în limba franceză a nuvelelor tipărite până la acea dată în *Almanahurile de învăţătură şi petrecere*.

1861 Tipăreşte poezia *Poetul*, dedicată lui Vasile Alecsandri.

1863 Apare a doua ediţie a *Culegerii de poezii*, dramele istorice *Elena Dragoş de Moldavi*, *Turnul Butului*, *Voichiţa de Romanie* şi *Petru Rareş*, partea I-a şi a II-a. Îşi tipăreşte biografia.

1867 Vede lumina tiparului volumul *Nuvele istorice*.

1869 La 12 noiembrie inima celui care a fost marele cărturar Gh. Asachi încetează să mai bată, vocaţia şi opera lui impresionante fiind apreciate de contemporani şi de posteritate.

VERSURI

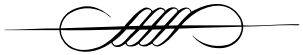

ODE

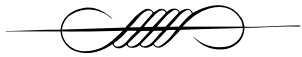

PROLOG

La patrie

Un viu dor mă-naripează şi mă-ndeamnă din giunie
Ca să cerc pe alăută românească armonie.
Acest vers, ce sun-aice, lui Apolo nu-i strein,
Fiind gemine cu rostul ce-i urzit din cel latin.
Armoni-a strâns pe oameni în plăcuta societate,
Adunând pre ii din codruri în statornica cetate;
De cântarea lui Orfeos munţii Traciei s-umpleau,
Şi de sunetul cel dulce crude fiare se-mblânzeau.
Însăşi ruga de evlavie unei inimi credincioase
Către Domnul se înalţă pe aripi armonioase
Ş-o simţire legănată prin al muzelor organ,
Mângâietă, cursul trece pe al vieţei ocean.
Spre virtute versu-mbie, despre rele face ură,
Fermăcându-ni adapă d-o înalt-învăţătură.

O, români, români ai Daciei, ce purtaţi un mândru semn
De-origină, istoria acum fie-ni îndemn!
În vechime maica Roma, ce-a fost doamnă-n toată lume,
Ni-a lăsat legi şi pământuri, vorba sa şi-naltul nume.
Oare darul ce de timpuri şi de barbari s-a pastrat,
Când senină soarta luce, fi-va astăzi defăimat?

Nu, prin muze ş-a virtutei dorul dulce şi fierbinte,
În noi lumea să cunoască strănepoţi romanei ginte.
Tu, Moldavio mănoasă, ce pre mine ai născut,
Adăpost dă giunei muze care ist vers a ţesut;
Pe-nverzit şi tânăr laur, ce din ţărnă-acum răsare,
Cu puternic scut să-l aperi de-a fortunelor turbare;
Cum va prinde rădăcină şi în urmă va-nflori,
Din a sale frunzi, cunună muza ţie va urzi;
O cunună cungiurată de-ale vântei line raze,
Ce de foc, de fer, de timpuri, trainic soarta o păstrează.
Când atunce al tău nume, nemurirei consfinţit,
Va luci la fiii patriei, chiar ca-n ceri un nou planit.

●

La Italia

1809

Vă urez, frumoase ţărmuri ale-Ausoniei antice,
Cungiurate de mări gemeni, împărţite de-Apenin,
Unde lângă laurul verde creşte-olivul cel ferice,
Unde floarea nu se trece sub un ceri ce-i tot senin,
Unde mândre monumente ale domnitoarei ginte
Înviază mii icoane la aducerea aminte!

Vă urez... că cine poate fără dor, făr-umilinţă,
Acea pulbere să calce, al eroilor mormânt,
Ce în curs de ani o mie a stătut în biruinţă
Ş-astăzi vii sunt prin esemple de virtute şi cuvânt,
Încât în asemănare nu a fost, subt orice nume,
Mai măreţ, nimic, nici trainic, de când omul este-n lume!

Pe a Tibrului şes Roma tăbărâtă-i ca un munte
Din palaturi surupate şi mormânturi adunat,
Între care Capitolul o căruntă nalţă frunte
Ce de barbari şi de timpuri cu respect i s-a pastrat;
Unde un popor de statui, a lui Fidias urzire,
Vânta Greciei ş-a Romei îmi arată la privire.

Între surupate temple, obelisce şi coloane,
Ca un turn de fer întreagă stă colona lui Traian;
Pre ea văd: Istrul se pleacă Iasienei legioane,
Cum cu patria sa pere-a Decebalului oştean
Şi cum în deşearta Dacie popor nou se-ntemeiază,
De-unde limba, legi şi nume a românilor derează.

Când în codru vechi stejarul a răpus de bătrâneţe,
Din a sa mănoasă ţărnă cresc plăcute floricele;
Aşa dup-a Romei paos, în alese frumuseţe,
Răsărit-au noi lucefiri: Ariost şi Rafaele,
Galileu, Columb, ş-Italiei, ce prin genia lor luce,
Ca-n vechime lumea astăzi necurmat tribut aduce.

În grădin-asta Eŭropei, unde rostul dulce sună,
Şi pictura, armonia, prin un farmec a supus
Pe a lumei sclavi şi domnii, carii pururea s-adună,
Plini de dorul amirărei, de la nord şi de l-apus,
Un român a Daciei vine la strămbuni, ca să sărute
Ţărna de pe-a lor mormânturi şi să-nveţe-a lor virtute!

●

La moldoveni

La restatornicirea domnilor pământeni
1822

Vers înalt de bucurie să răsune împregiur!
Astăzi gemetul Moldovei în armonii se preface,
Astăzi soarta îmblânzită ni urează cu ogur,
Şi din clime seninoase se întoarnă lină pace,
Se întoarnă sânte drituri, ce-s odoare unui neam,
Spre a cărora domnire de mult rugi noi înalţam.

Pentru-a noastră fărdelege, pre cetăţi şi pre câmpii,
Din a tunetului sferă, cu-nfocată aspră mână,
Săgeta a morţei înger mii de fulgere şi mii
Ce pre creştetele mândre sfărâmat-au în ţărână,
Într-atâta că urgia şi văpaia nu a stâns
Calde râuri de crunt sânge ş-un amar noian de plâns.

Însă Domnul al puterei, ce pre omul păcătos
Pentru lucrul cel nevrednic ş-ovelite fapte ceartă,
Îmblânzitu-s-a acuma şi, părintele duios,
Spre a noastră vindecare, ni loveşte şi ni iartă;
Dar la cuget şi privire ni-a lăsat un trainic semn
De-nfrânare despre rele şi spre dreptul de îndemn.

Ca un călători nemernic, zbuciumat de-al mării val,
Când în noaptea-ntunecoasă nici o stea în ceri nu vede,
Dacă-aproape de pieire de-ntâmplare află-un mal
Cu mâni ambe îl apucă ş-abia şie însuşi crede;
Dar săltând pre el din undă, care moartea i minea,
Domnului el dă mărire că patria-şi va vedea.

O puternică fortună pe Moldov-a fost împins
Să plutească pe o mare de pericoli presurată,
Şi poporul fără cârmă, de mii tunete atins,

Aştepta a sa sfărmare şi pieire-nfricoşată;
Obosite elemente mug şi sun-azi mai încet,
Vântul stă, s-alină marea, de port ni-am apropiet.

Ni s-arată la vedere un frumos liman vecin,
Favorabil zefir suflă şi lucesc senine stele;
Însă cursul cela este de mii stânce încă plin
Şi trezvie cere dreaptă, cu-ndoite opintele,
Că o luntre struncinată ce-a scăpat din ocean,
Dacă uită privegherea, va peri chiar în liman.

Fericiţi strămoşii noştri, prin păzire-acestei legi,
Spre a patriei scutire nu cruţau jertfiri, nici sânge,
Şi în volbura turbată stat-au pururea întregi,
Ca o stâncă-n miezul mării ce sumeţe ape-nfrânge;
Ori de triumfuri să fie a Moldaviei pământ
Viu izvor întru vechime, iar acum uitat mormânt?

Pe Moldova, când ferice era-n pace şi-n război,
Schiţi, panoni, sarmaţi ş-Asia n-a putut nicicum să sfarme;
Prin a ei virtute gustă nemurire între noi:
Înţeleptul Alexandru, Ştefan fulger întru arme,
Dar pe-a timpurilor aripi fericiri şi măriri fug;
Fii, Moldovo, neînvinsă, puind patimele-n giug!

Patrioţi, veniţi cu toţii lângă tronul cel dorit,
Să-ncheiem spre-a lui tărie giurământurile sfinte!
Dup-un curs de ani o sută, ziua ceea a venit,
Întru care fiul patriei fi-va domn ş-al ei părinte.
Patria maică-n a ei floare a fost nouă agiutori;
Fericiţi de fii când astăzi vor fi ei cunoscători!

Auritele palaturi nalţă turnuri către nor
Ş-a strămbunilor mărire din surpări vor să răsară;
Necurmat va să răverse avuţiilor izvor:
Înflorire, fericire şi repaos preste ţară,
Când ni-a fi temei şi cârmă, sub un domn bun, înţelept,
Legea, patria, *unirea* şi un cuget clar şi drept.

Restaurarea şcoalelor naţionale în Moldova

la 1828
Epitropiei învăţăturilor publice
Imitat

EDUCAŢIE

Copăceii încă tineri, ce de tot s-a părăsit
La voinţă şi-ntâmplare în salbatica pădure,
Mai nainte de a creşte, vor să piară nesmintit
De a fiarelor calcare sau de barbară secure,
Zăcând pedecă în codru dărâmate pe pământ.
Dacă însă îngrijerea, cu o mână îndurată,
Îndrepta-v-ar a lor viţă, atunci când nuiele sânt,
Din vlăstarea tinerică, o tulpină înformată
Să făcea stejar puternic, ce, sporind din an în an,
Agiungea a fi coloană prin biserici au prin case,
Adăpost în timp de iarnă călătoriului sărman.
Al său trunchi durat în punte, au în plutitoare vase,
Ar da râurilor lege şi-a lor curs ar înfrâna,
Ar căra odorul Indiei, răzbătând prin grea fortună,
Sau, format vas de resbele, cu străinii s-ar lupta,
Fulgerând pe luciul mării ca un nour ce detună.

Se asamănă şi fiii cu copacii de pe plai,
Fii ce cresc în rătăcire şi răpun în răutate,
Şi-n loc moartea să le plângem, suspinăm de a lor trai,
Ce-i spre dauna şi ruşinea familiei întristate!
Dacă timpuriu moralul mintea lor ar fi-nzestrat,
Atuncea din sânul meser ar ieşi genii măreţe.
Cela ce pe drumul public pe călători a prădat,
De avea îndemn, mijloace ca virtutea să înveţe,
Cu primejdia vieţei, patriei sale era scut,
Sau pe amvona rostirei, prin ritorice cuvinte
Învingând pe nedreptate, Demosten s-ar fi făcut,
Şi a văduvei sărmane ar fi razăm şi părinte.

Din abaterea femeiei câte rele-n lume vin,
Când ea cumpără şi vinde ale sale frumuseţe,
Mestecând înşălăciunea şi-a plăcerilor venin!
O asemenea femeie, de putea virtuţi să-nveţe,
Putea fi matroana Romei sau vestală la altar,
A lui Colatinus soaţă sau de Grahi a născătoare,
Şi prin fapte de virtute, scutind traiul de amar,
Fericirea-n sânul casei nu s-ar face trecătoare.

Dar sămânţa, cât de bună, căzând pre petros pământ,
Rourată de mii lacrimi, între suspinări crescută,
Va da numai poame-amare, umbră şi uitat mormânt,
Când o mână priitoare a ei creştere n-agiută.
Vre un bine-a face-n patrie este omul mult datori,
Aşa faptă pe el nalţă cătră vrednica sa treaptă,
Şi s-asamănă acela unui *înger scutitori,*
Care duce tinerimea pe-a vieţei cale dreaptă.

Vouă, dar, măreţe inimi, ce, spre a giunimei spori,
Aşăzat-aţi şcoale-n ţară, mulţămire se cuvine;
Dacă omului în lume firea dă un născători,
De la *Voi* adevărata tinerimei viaţa vine!

●

Privegherea ostaşului moldovan

stând în viglă pe râpa Dunării, când din altă parte
urma epidemia egipteană, la 1837

MEDITAŢIE

Pe a muntelui verzi plaiuri a ei umbre noaptea-ntinde,
De tăcerea cea adâncă orizonul se cuprinde;
A pădurei tristul freamăt, râul care murmura,
Prin acordul melancolic pe natură-adormita;
Dar pe-o stâncă înălţată singuratic priveghează
A Moldovei militarul pentru-a ţărei sale pază.
A lui arme lucitoare prin tuneric fulgerau,
Şi a coifului său coame de zefir se legănau;
Pasul lui în tact şi graiul: cine vine? 'mpregiur tună
Şi eho în depărtare la puternic ton răsună.

Deş-aiure cruntul Aris mii soţii a văduvit,
Iar Belona cu făclie secerişuri a stârpit,
A lor furie-nvărvărită, buciumul cel de aramă,
Pe-a Moldaviei junime la resbel încă nu cheamă,
Că pământul ce-n pericoli în vechime a stătut
Se acopere acuma cu-a ostaşilor săi scut.
Chiar ca tânăr pui de vultur, ce-n esemple se îndeamnă
A sumeţei sale maice la zbor drumul când însamnă
Stând în viglă, este-ostaşul celor răi înfrânător
Ş-a Igeei europee credincios apărător,
Că-n obeze ferecate p-egipteanul monstru ţine,
Ce mugind se zbuciumează pe a Dunării arine
Şi din gură-nveninată vărsând moarte-nfricoşat
De mii sfere inocente undele s-a încruntat.

Priveghind ostaşul postul în a nopţei tunecime,
Aripata sa gândire se întoarnă la vechime,
La eroii ce stătură în strămoşilor pământ,
Ale cărora cenuşă zace-acuma în mormânt.
De respect plin de mirare cugetează l-a lor nume
Şi esemple de virtute care-a făptuit în lume.

Dac-a soartei grea povară multe veacuri a purtat
Şi a patriei mântuire cu sânge-a răscumparat,
Răzămându-să în Pronie ş-a părinţilor credinţă,
Prin ei dacă ţara încă a păstrat a sa fiinţă,
Nu-i virtute mai puţină, pentru cugetul mărit,
A-ndrepta în pace patria către scopul cel dorit,
Între mii cărări străine nemirita a alege,
A domni cu dreptul cuget, prin energie şi lege,
Luminărei, fericirei a fi viu îndemnător
Şi-n temeiul de legi nouă a urzi un nou popor.

La aceste nalte fapte când ostaşul cugetează,
Iacă soarele revarsă scânteioase-a sale rază,
Şi-n luceafărul luminei văzând scris acea menire
Cum că Pronia decretează a *Moldovei fericire,*
Umilit de cunoştinţă, cu un suflet înfocat,
Plecând arma sa, ostaşul ceste rugi a înălţat:

IMN

Doamne-a lumei scutitor,
Ce din timp îndelungat
Pe-a Moldaviei popor
Păn-acum ai aparat,
Vasul patriei plutitor,
Din turbatul ocean,
Să-l conduci cu-al tău favor
La un fericit liman!
Ruga şi al nostru dor
Azi depunem pe altar,
Pe a patriei viitor
Doamne,-ntinde al tău har!
Fie-ostaşul pământean
Patriei sale apărător,
Numele de moldovan
Ş-azi să-i fie de lucor.

Cerul fie-ni sănin,
Mănos patriei pământ,
Şi uniţi în cuget lin
Să rugăm pe Zeul sfânt:
Vasul patriei plutitor,
Din turbatul ocean,
Să-l conduci cu-al tău favor
La un fericit liman!

●

Pleiada

Odă către poeţii români. La ocazia publicării
Pleiadei poetice a d. Constantin Negruzzi, unde era trecut,
între alţi poeţi iluştri, şi numele lui Gh. Asachi[1]
1845

În a cerului tărie şase stele scânteiază
Ş-între cete fără număr răspândesc mai viu lucor,
Precum soarele pământul ele mintea luminează
Cu cea rază ce purcede de l-al lumei Urzitor.
Acolo petrec în faimă geniile fericite,
Care sunt de a lor muză nemurirei consfinţite.

Nu averea, nici fortuna, nu drit moştenit au nume
După moarte deschid poarta la mausoleul stelit,
Nici poate să înfrâneze pizmătara oarbă lume
Zborul celui ce-n virtute, fiind în ea, a trăit.
Pre poeta la luceferi duce-a geniei făclia,
Entuziasmul l-aripează, cale-i face armonia.

Acolo dintâi profeta, cântător de imne sânte,
A depus antica harfă, mântuind pe Israil.
De-acolo răsună încă înfocatele cuvinte
A lui Omer, Oraţ, Pindar, lui Ovid, Corneil, Virgil,
Milton, Şiler şi Petrarca de-colo pre oameni cheamă
La virtute, l-amor nobil, şi-s a tiranilor teamă.

[1] Aceste versuri aveau o notă cum că în vechime Pleiada era compusă din 7 stele, iar astronomii văd acum numai 6; se vede că cea mai veche, apuind, nu poate fi decât a lui Asachi, celui mai vechi din modernii poeţi *(Gh. A.)*.

Voi, ce-n sân purtaţi pe-Apolon, patrioţi din românie,
Deş-ursita vă desparte, armonia va uni!
Patria, care vă-ascultă, tema muzei voastre fie,
Ca şi ea întru lumină să se poată înnoi,
Ca prin fapte virtuoase, de o mai dorită soartă,
Deamnă chiar să se arăte şi de numele ce poartă.

Acordaţi române versuri p-armonioase alăute,
Într-un rost, ca şi poporul, geamăn cu cel italian,
Să înveţe amor de patrie, dor de glorie, virtute,
Şi românul de pe Istru, ş-al Carpaţilor muntean,
Cel ce bea-n Siret, în Nistru şi-n a Murişului unde,
Cel l-a cărui triste doine plaiul Pindului[1] răspunde.

Când românul va cunoaşte, prin a cântului putere,
A sa gintă, a ei soartă, ce-i ascunsă-n viitor,
Versul când din ochi va stoarce lacrima cea de plăcere,
Pe româna tinerică când va-ncinde-o de amor,
A românului poeta atunci lumea va să vadă
Numele-ncins de cunună strălucind chiar în *Pleiadă*.

●

[1] Românii din Macedonia *(Gh. A.)*

Încrederea în Dumnezeu

De multe oare
Vezi în peire,
Făr-o scânteie
De mântuire,
D-arme duşmane
'Ncinse tării.

Oastea ce murii
Încungiurasă
Surpă aceea
Şi astă plasă,
Fără-ndurare
Ucide mii!

'Nuntru-n cetate
Atunci suspină
Lângă altare
Femeile-nchină
Fruntea pe piatră,
Cuget la ceri!

Sunet d-oftare
De dureri grele
Domnul aude
Din tron de stele,
Curagi le-nsuflă
Nou adevăr!

După serbare
Duca cel june
Prest-a sa armă
Iar dreapta pune,
Scapără spada,
Semnal d-omor!

„Juni, iacă Domnul
Este cu noi!“
„Cu noi e Domnul!“
Strigă eroii.
Prin poartă iesă
Fulger din nor.

Umplut de spaimă,
Nemicul parcă
Să se mai lupte
În van să-ncearcă;
Amu se-nfrânge,
’Ncepe-a fugi.

Învins nu este
Cel ce-n Zeu crede!
Că în credinţă
Puterea şede;
Ea patria scapă
Când este-a peri!

●

Osânditul în groapa ocnelor

când, în 16 august 1851,
a cercetat-o prinţul Grigorie Ghica

„Prin farmecul demonilor
Ş-a lor ademenire,
În inimă-amorţitu-mi-au
Tot simţul d-omenire.

Prădat şi de religie,
De lege, de ruşine,
Despreţuit-am oamenii,
Pre făcători de bine.

Credeam că orice dregere
De patimă se iartă,
Dar iacă-a mele crimine
Cumplit acum se ceartă.

Din dulce sân a fraţilor,
Unde eram ferice,
În prada pătimirilor
Zac osândit aice.

Mi-i stâns al patriei soarile,
Nu văd lucor de stele,
Nu simt pădurei freamătul,
Miros de floricele.

Cântarea dulce-a paserei,
Nici murmurul de unde
Sau viersul mândru-a doinelor
Aici nu mai pătrunde!

A me zi-ncep făcliile
Ce munca-mi luminează,
Pre ea o strâng sudoarile
Ce stratu-mi rourează.

N-aude-aice inima
Cuvânt de vro plăcere,
Şi raza mântuirilor
Din ambe lumi îmi piere!

Blăstămul companionilor
De crime şi de soarte
Mi-i mângâierea singură
În viaţă şi în moarte.“

Aşa-n genunea ocnelor
Un osândit suspină,
Deodată când tunericul
Răzbate o lumină.

Ş-un son din sfera ceriului,
Cu dulce armonie,
Prin buza *Domnitorului*
Răsună-n vizunie:

„Poarte obeze crimenul,
Dar omului, să vie
În braţele virtuţei iar,
Deschisă calea-i fie!“

●

ELEGII

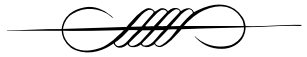

La moartea părintelui meu

1825

Unde tristul vers afla-voi, d-unde voi lua cuvinte
Să espun a mea durere ş-acel plâns în care înot?
Amar mie, soarta crudă, am perdut pe-al meu părinte,
Sărimanii mângâierea, iar Moldova-un patriot!

Al bisericei podoabă, el fu amvonei mândrie,
Câte ori prin blânde zise, prin cuvânt învingător
Storcea de la inimi crude lacrimi de înduioşie
Şi-nfrâna pornirea oarbă a-nvitatului popor!

Când tuna preste Moldova a resbelului furtună,
Ce omoruri, prăzi şi lacrimi în ţară a semănat,
Când lucea preste ruine crunta-*Asiei* Semilună,
El cu crucea şi cuvântul un tirumf sânt a purtat.

Întru fapte lăudate şi virtuţile mărite
Simţitorul nobil cuget de văpaie-aprins i-a fost.
Pentru muzile române a lui case umelite
Şi străinului nemernic era pururе-adăpost.

Din a Proniei chemare, ce pre om a pus aice
Să lucreze împreună cătră scopul ei cel sânt,
Îndrepta el pe junimea întru calea cea ferice,
Ce conduce l-altă viaţă prin tunericul mormânt.

Consacra bunul părinte a lui zile mai senine,
Cu furtuna bătând luptă pe-al vieţei ocean;
Ca pre fiii săi să crească, n-a cruţat nice pre sine,
Cum cu propriu sânge-adapă pe-ai săi fii un pelican.

Dacă din a sale pârge, macar p-un singur grăunte
Cuvântatu-l-au de bine înduratul Dmnezeu,
Trist, dar plin de cunoştinţă, rog cu umelită frunte:
Deie-i ceriul lin răpaos, mie-nsufle-mi gândul său!

●

Lacul lui Ovid

Lângă Cetatea-Albă, pe Nistru

Pe stâncos plai, lângă ţărmuri, în a Pontului pământ,
Care peste luciul mării şi câmpii întins domnează,
Călătoriul de departe vede un albit mormânt
Ce în toată dimineaţa de Apolon se urează.
Acolo mai îmblânzite parcă gem a mării unde,
Şi eco din departare cu un sunet trist răspunde.

Aici fulgerul puternic a Cezarului August
Pe Ovid din sânul Romei înterit-au spre urgie;
A lui pulbere e stânsă în acel azil îngust,
Dar prin versuri nemurinde a lui patimi încă-s vie.
Şi în cât în lume-Amorul inimile va să sfarme,
Ceatra-Ovidului purta-va între ale sale arme!

Chiar pe marginea a Daciei, între barbarul popor,
Departat de dulce patrie şi molatica viaţă,
De p-acesta plai adese, cerând graţie,-agiutor,
Către ceri şi către Cezar el tindea a sale braţă;
Deseori aprins de doru-i cerceta în fantazie
Capitolul, pe-a sa fiie, pe duioasa lui soţie.

Deseori din sânul mării, ce de patrie-l departa,
Raza dulce-a mângâierei se părea cum că-i răsare,
Şi-n noian ţinându-şi ochii dorul său îi arata
Cu vântrele-naripate venind vasul de iertare.
Dar acel semn fiind nour, umplea ceriul de fortune,
Ochii săi de-un râu de lacrimi, inima de-amărăciune!

După ce apoi cu ziua şi speranţa i-a perit,
La locaşul singuratic se-nturna întru durere;
Aici muzile-ndurate poetului favorit
Aduceau din Elecona balsame de mângâiere,
Şi atunce-a sale versuri răsunau atât duioase,
Încât a lor armonie fărmăca inimi fioroase.

A lui lacrimi, trista voace, ce-a supune n-a putut
A Cezarului urgie, pe-nsuşi scitii îmblânzise,
Lângă lac, la raza lunei, deseori în codrul mut,
Când cânta a sale patimi în a barbarilor zise;
Scitii, carii deprinşi fură întru fapte numai crunte,
Depuneau cununi sălbatici pe a sa-ntristată frunte.

Apoi pe mormânt Ovidul ceste versuri şie-a pus:
„Al amorului cel tânăr cântător aice zace,
Geniul care-l mărisă pe dânsul l-a şi răpus;
Tu ce treci, de-ai iubit, spune: răposeze Ovidu-n pace!“
Şi de-atunci, din stânca albă de la apei albe spume,
Lacul şi d-*Alba Cetate* poartă astăzi a lor nume.

●

Elegie scrisă pe ţinterimul unui sat

Imitaţie

Al aramei sunetoare aud tristul semn şi sânt
Menind soarelui repaos în a lui zilnic mormânt;
Obosit acum săteanul lucrul câmpului său curmă.
Fluierând păstorul vine la cotun cu a sa turmă.
A pierdut a lor frumuseţe înfloritele câmpii,
În negură misterioasă ascunzând a ei mândrii;
Firea-n inimă-mi insuflă o adâncă întristare,
Lumea-o părăseşte-n umbră şi-ntru a mea cugetare,
Ca-n paragină câmpie un greu gemăt amorţit
La auzul meu răsună de pe turnul învechit;
Bufa cea posomorâtă, când natura să-ntristează,
Pe a nopţei înturnare prin un bocet crud serbează.
Câtu-i dulce a ta soartă, în sat, o, locuitor,
Lângă soaţa credincioasă, în îngustul foişor!
Nimic lin cursul turbură de-o viaţă fericită,
Ziua este ostenelei, noapte-amoriului menită.
Muşchiul, care anii repezi în ţărână-a prefăcut,
Pe părinţii voştri-ascunde în mormântul cel tăcut;
Acolo, pe cea movilă, unde sălcile umbrează,
Ale inimei duioase lacrimile rourează;
Dulcea boare-a dimineţei, buciumarea de păstor,
A cocoşului cântare, nici plăcerea de amor,
Pe-adormiţi n-or să-i trezască din tunericul mormânt;
A lor seceri în tot anul adunând de pe pământ
Aurite spici în jerbii, prin sudori şi osteneală,
Aduceau nutreţul casei şi a ei chivernisală.
Sara de-acum n-or să vie la duioasele soţii,
Nici lua-vor sărutare de la tinerii copii;
N-or să guste împreună simpla cină sănătoasă,
Ce se face mai dereasă de zicerea cea duioasă.

O, voi carii n-aveţi stimă pentru omul umelit,
Nobili plini de fantazie mândri-n titlul ruginit,
De ce-n ură-aveţi săteanul, când a fruntei lui sudoare
A produs mărirea voastră şi-avuţiilor odoare?
Cruţă timpul vreodată dritul unei evghenis,
Ori frumuseţa, avuţia, nu trec ca al nopţei vis?
A săteanului vro faptă încă nu s-a lăudat
Şi al său mormânt de pompă nicicum s-a-ncungiurat;
Dar în locul unei pompe, din a lui soţi fiecare,
Nu de-afară, ci în cuget poartă semn de întristare.
Oare mirosul de smirnă, oare cântecul cel sânt,
Pulberea ce este stânsă pot să-nvie din mormânt,
Dacă fapte de virtute, care legea ni învaţă,
N-or meni şi după moarte celui drept o altă viaţă?
Lacrimile ipocrite, mincinosu-acel suspin,
Decretările nu schimbă care de la Pronie vin.
Preţ nu are nici o pompă ce prin aur se adună,
Tânguirea-adevărată pe mormânt de nu răsună;
Precum când un unchi răpune, clironomul însătat
Binecuvintează ziua întru care-a răposat.
Poate că sub astă ţărnă este-o inimă-ngropată
Care-avea în cursul vieţei fantazie înfocată,
Suflet bun, cu direptate, ce prin sfatul înţelept
Patriei ar fi fost razim prin cuvinte şi cu piept.
Îns', aleu, lui nu-i lucise a ştiinţelor făclie
Şi talantul de preţ mare i s-a stâns din sărăcie!
Chiar asemene-adamantul, ce din stâncă este scos,
Păn-a nu avea lumină mai întâi de fier s-a ros;
Şi asemene în tufă se ascunde-o mândră floare,
Ce, de nime mirosită, vegetează, creşte, moare.
Poate-aice dormitează a cotunului *Franclin,*
Ce a patriei ş-a ştiinţei purta-amorul sânt în sin.
Cufundat în astă groapă poate zace vrun *Milton,*
Cu asemene ambiţie poate vreun *Napoleon!*
Dacă fulgerul şi schiptrul prin ei nu sunt înfrânate,
De n-a cântat a lui Adam fericirea şi pacate,
Dac-al morţei fioros înger, de la nord păn' la apus,
Domnitorii şi popoare la un crunt giug n-a supus,

Înduratul ceri nu vrut-au ca a lor modestul nume
După moartea lor să fie spaimă au mirare-n lume.
Căci virtutea, ca şi răul, cumpenite-s la sătean;
El nu surpă, nici rădică, tronul crunt a lui tiran,
Niciodată Poeziei armonia cea vândută
La ambiţios nevrednic n-a da laudă necăzută.
Sub aceste mici movile ţărna lor s-a mormântat;
Pe o piatră, fără lustru, un vers simplu însemnat
De la duios trecătoriul un suspin, lacrimă cere;
Muza n-a avut prin versuri să deştepte-a sa durere.
A lor nume, anii vieţei, poate piatra a vădi
Ş-oarecare vers ce-nvaţă pe săteni de a muri.
Oare cine dintre oameni căutătura sa duioasă,
Păn' să plece, nu aruncă peste lumea cea frumoasă?
Sfărâmând a sale-obeze, sufletul, la loc menit,
Pasă mângâiet de plânsul duioşiei însoţit.
Firea a sa limbă are, ce-n mormânt nu este mută,
A ei foc tot arde încă, deşi viaţa ne-i trecută;
Şi la vadul cel eternic, în o inimă dorim,
Care-n viaţă ni-a fost dulce, după moarte să trăim.

Dar când prin a mele versuri voi să trag din tunecime
Pre morţi ce zac făr' de laudă în această ţânterime,
Un nepot al meu vrodată, întru duiosul său rost,
Văzând un mormânt mai proaspăt va să-ntrebe:
cine-am fost?
Va răspunde-atuncea poate un păstor cu veche frunte:
„L-am văzut în multe rânduri, când se lumina, la munte,
Cum pe iarba-nrourată mergea-n pas înaripat,
Ca Fiinţei rugi s-aducă care lumea a creat.
Alteori sub acel frasin cu întinsa rădăcină,
Care-umbrează cu mii ramuri ce de zefir se închină,
A căzut pe la amiază, întristat şi singurel,
Ţintind ochii plini de lacrimi în plăcutul râurel,
Şi trezit apoi din visuri murmura nişte cuvinte.
Uneori fugea la codru, sămănând smintit de minte;
Plecând capul câteodată, ca un om făr-agiutori,
Se părea cuprins de patimi sau de un fatal amor.

Într-o zi, pe culmea ceea, und-era a lui venire,
Aşteptatu-l-am, căutându-l, dar nu-l găsii nicăire.
A trecut şi ziua a doua, din nou iar l-am cercetat,
Dar pe munte, nici în codru, nici la râu nu l-am aflat.
Amar mie,-n ziua a treia, în adâncă duioşime
Cufundat, poporul nostru îl ducea la ţinterime.
Vezi în piatră epitaful, coperit d-umbrosul spin,
Vezi... că modul a scripturei ţie nu este străin!"

Epitaf

„Călătorule a vieţei, care dintre văi-nflorite
Aici între-a morţei colnici întâmplarea te-a condus,
Al tău pas un pic frânează, vezi fiinţe înmiite,
Ce cu steaua dimineţei răsărit-au ş-au apus.
Sub această piatră zace om dorit de-nvăţătură,
Ce norocului şi vântei a fost pururе străin.
Din familie-umelită, nobil muzele-l făcură,
Însă firea-i hultuisă melancolie în sin.

Curat cuget, cu simţire, bunătatea-i era mare,
Încât, pentru mângâiere, ceriul cel îndurător
I-au trimis prin un alt suflet o duioasă vindecare,
Dăruindu-i în grea cale un soţ bun şi simţitor.
Nu-ntreba să afli mai multe de-a virtutei sale faptă,
Dar nici cerca mai departe care-a fost şi răul său!
Cu speranţa acum ambe tremurând de faţ-aşteaptă
Lângă *Cela* ce ni este *Părinte* şi *Dumnezeu*."

●

Imnul de sară

Cătră fiia mea Ermioana

Când Pionul îmi ascunde a luceafărului rază
Ş-umbra nopţei se răspânde pest-a ceriului tărie,
Chiar ca stele nemurinde l-al meu cuget scânteiază
Ale epohei trecute de mii fapte-icoana vie
Şi-n memorie-mi invită melanholic, dulce cânt
Despre-a patriei mari oameni ce zac astăzi în mormânt.

Toate-n giurul meu sunt mute; preste murii ce-n vechime
Răsunau de imne sânte muşchiul verde se întinde;
La serbare şi la triumf nu mai cheamă pe giunime
Cel cuvânt ce-n inimi nobili patriot-amor aprinde,
Ş-a eroilor nepotul, moştenirei lor străin,
Azi la fiii săi nu lasă decât un amar suspin.

Dar din fere ovelite, und-a lui memorie zace,
Sunetul a lirei mele în trecutul să-l repoarte,
Pe strămoşi să-i prezenteze, ce-n resbel, precum în pace,
Prin credinţă şi unire aparau a patriei soartă,
Încât prin a lor virtute, ce fu arma lor şi scut,
În un curs de ani a mie astă ţară s-a ţinut.

În lucoare maiestoasă, de timp repede mânată,
P-Alexandru Bun să vază, ce ni-a dat legi ş-o corună,
Pe cel fulger a lui Aris, Ştefan, ce cu mică ceată
A învins pe regi, pe eroi ş-al Asiei legioană,
Pe a Lupului trei fiice, ce-n frumseţă s-a mărit
Şi-n Suceava[1] pe anticul Ilion a înnoit.

[1] Aluzie la resbelul ce a provocat fiile cele frumoase a prinţului Vasile Lupu *(Gh. A.)*.

Între nor de ambrozie, purtate de turturele,
Ce de gemete duioase sună-n giur o armonie,
Repede chiar ca o clipă, tinere trec vergurele,
Între care cunosc *Una*[1], ce-ncă-n inima me-i vie;
Ele-n lume nu simţiră nici durere, nici amor,
Şi trecând de-aici sporit-au ale îngerilor hor.

Acordează a ta arfă, fiio a giuniei mele!
Pe cea stânc-a Petrodavei s-aşăzămu-ne-mpreună,
Cât Cernegura pinoasă va luci di-a nopţei stele,
Pe când freamătul pădurei ş-unda murmur dulce sună,
Să cântăm d-acele fapte; călătorul ce-asculta
De a noastre zise poate un răsunet va pastra!

●

[1] A mea fie Eufrosina, moartă în etate de 16 ani *(Gh. A.)*.

Convorbire nocturnă

1848

Când natura dormitează în tuneric cufundată,
Când tac toate, numai grija priveghează-n a me minte.
Deseori vorbesc cu Tine, ale lumilor părinte,
Ce în ceri şi-n al meu cuget eşti de faţă totodată.

Împetritul ce în sânu-mi văzu barbara săgeată
A fugit, iar omul cel bun, de m-a plâns, păşi-nainte.
Numai tu, duioase foarte, auzi lângede-mi cuvinte,
Înţălegi secret suspinul ş-întinzi mâna îndurată.

Deseori cred fiii lumei că-ntristările-mi profunde
Numai de l-a mele patimi, din ambiţie derează,
Precum valuri întărtate se înform din line unde.

Amar! Mult mai grea fortună împregiurul meu domnează,
Ce ameninţă a patriei viitorul s-acufunde,
Dacă Tu, o, îndurate, neputinţei nu-i fi pază!

●

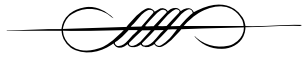

Cătră Tibru

1810

O, tu, râule măreţe, ce întinzi a tale unde
Între şepte colnici, faima al Ausoniei vechite,
De la tine rechem astăzi, în durerile profunde,
Adăpost şi lin repaos lângă râpele-nverzite.

Mai plăcut şi senin aer nu-l aflai încă oriunde,
Văi, preluci, stânci, râurele ce atât să mă învite
Ca cea patimă-ncruzită care inima-mi pătrunde
S-o rezic în dulcea limbă al Italiei mărite.

Nici sunând pe fluier doine încă-n Dacia umbroasă
N-auzit-am în junie dulce viersuri aşa line
Precum sun-a lui Petrarca lira cea armonioasă.

Nici aiure mai duioase nu văzui, nici mai senine
Două stele-ncântătoare între graţii mai frumoase,
Decât care lucesc astăzi preste ţările latine.

●

Cătră planeta mea

Cât ţi-s dator, o, stea mult graţioasă,
Că-n primăvara a vieţei mele
Tu m-ai ferit de strâmbe căi şi rele
Şi m-ai condus pe calea virtuoasă!

Tu-n sân mi-aprinzi făclia luminoasă,
M-ai adăpat l-ascree fântânele,
Şi când viaţa-mi îndulcesc prin ele,
Despreţuiesc chiar soarta fioroasă.

Ca să doresc a vieţei nemurire
Mă-ndeamnă raza-ţi care-n ceri se vede,
Cum statornică urmează-a ei rotire.

De la ţărmul fatal vasul purcede,
Ş-amu, plutind prin marea de pieire,
A ta rază la port mă va încrede.

●

Laura

Imitaţie dupre Petrarca
(*Stiamo, Amor...*)

Să stăm, Amor, să ni mirăm dotată
De minuni nouă ale naltei nature!
Vezi pre pământ ce mândră zână-arată,
Vezi cât har ploauă din a ei făptură.

De câte perle ş-aur e vargată
Aleasa mantea, nevăzută aiure,
Cum pasul ei ş-ochirea amorată
Poartă prin astă a muntelui pădure.

Mii şi mii flori cu iarba din câmpie,
Unde stejarul cel umbros domnează,
Să le-atingă umbra ei o-mbie.

Ceriul de-a ei frumuseţi se-nviază
Şi-mpregiur sună dulce armonie,
Înseninând de a ochilor ei rază.

●

Laura

Imitație dupre Petrarca
(*Lieti fiori...*)

Ferice flori şi ierburi tinerele,
Ce primblând vă-atinge multe oare
Pasul cel lin frumoasei doamne mele,
În voi tipărind urmele uşoare!

Câmpie ce-asculţi dulce-i cuvinţele,
O vioară de amor mirositoare,
Păduri anuoase, ce cu verzi umbrele
Faceţi plăcute ascunsuri şi răcoare,

Limpede apă, dintre munţi născută,
Ce ochii uzi şi blânde a sale feţe,
Care cu a lor graţie te-mprumută,

De voi ferice despre-a ei frumŭseţe!
Nu-i stâncă ce diuoasă amu făcută
De-a arde l-al meu foc să nu s-înveţe.

●

Dafne

Învingând râul cursului oprele,
Nu simte alt dor, ce-a se grăbi la mare,
Nu-i sunt câmpii, nici reduri de-nfrânare,
Macar că-s mândre aceste şi acele.

La toţi copacii şi nouă floricele
În limba sa de-a zice adio, se pare,
Şi tânguind cu dulce murmurare,
Sosind la unde tot se pierde-n ele.

Eu care-n două a stelelor lumine
Văd chiar minuni, ce-s mai presus de fire,
Numai trecând privesc la alte zine.

Spre Dafne zboară aprins-a me gândire,
Şi ajungând l-a ei lumini senine,
Piere-n a lor noian de fericire.

●

În ocazia zborului aerostatic a madamei Blanchard

întreprins la Roma, la 1811,
când în ceri se vedea cometa cea mare

Nu ţintiţi de-acuma ochii către steaua înfocată,
Ce întinde preste ceruri coama sa de rău menire.
E deprinsă de mult Roma cu asemene privire,
Azi minune mult mai mare o femeie ni arată.

Spre-a supune voiei sale calea vânturilor dată,
Nestatornic uşor aer îl închide-n văl subţire,
Preste nouri zboară luntrea prin asemene urzire,
Cu odorul cel mai dulce a naturei încarcată.

Înmândrit-atunci natura d-o fiinţă-aşa dorită,
I deschide-a ei secrete, ce-i a lumei armonie,
Şi cu ea domnia-mparte preste sfera cea stelită.

La pământ, de unde zboară, de-amu nu mai vra să vie,
Că puternicul ei cuget mai înalt o tot învită,
Şi în ceri de nu ajunge, este deamnă ca să fie!

●

La introducerea limbei naţionale în publica învăţătură

în Moldavia, la 1828

Cele neguri ce-s în râpa Aheronului născute,
A lor aripi întinsăse prest-a Daciei câmpie,
Iar fantomi a nopţei oarbe, prin un somn de trândăvie,
Ţineau mult timp îngânată a românilor virtute.

Muzele-n nemernicie spăimântate umblau şi mute,
Neputând a patriei limbă din uitare să învie,
Şi păstorul numai, singur, cu-ntristată armonie,
Românesc cântec sunat-au pre cimpoi şi alăute.

Însă Pronia îndurată a sfărmat fatale fere,
Ş-a doritului Luceafăr ni răsare-acum scânteia,
Ce pre soarele mineşte de la depărtate sfere.

Aşteptând românii ziua, când văzură raza-ntăia,
Înălţând spre ceriul ochii, c-un suspin de mângâiere,
„A-nvierei mele, zis-au, ziua-ntăi va fi aceea!“

•

Paladiul moldovenilor

Pentru ziua aniversală a inaugurării
Academiei din Iaşi, serbată în 3 iulie 1838

Dacă Troia-n a ei ziduri Paladiul ar fi pastrat,
Care Gioe chiar din Olimp a trimes spre-a ei ferire,
A lui Priamos domnie în putere şi-nflorire
Teafără-ntre pericoli pe temeiuri ar fi stat.

Nu a zeilor urgie, nu Ahilevs înfiorat,
Nici a grecilor mii vase ce vărsau foc şi pieire,
Nu Ulis prea înţeleptul, cu ghibacea uneltire,
Ilion ş-a sale temple în ţărân-ar fi surpat.

Cu asemene scop mare, naţiei mântuitor,
Reglementul ca paladiu pe-Academie a urzit,
Ca să fie de virtute şi ştiinţe viu izvor.

Că Moldovei sânta Pronie fericire a menit
Pe cât zelul şi credinţa vor păstra acest odor,
Care după ani o mie p-orizon i-au răsărit.

●

Pentru compunerile poetice în limba naţională

Imitaţie

Tinerel şi verde dafin împlântat-am dinioare
Şi-nălţat-am cătră ceriuri cu rugi pofte umelite,
Ca să vadă şi românii cele ramuri înflorite,
Ce urzesc cununi de laudă şi dau numelui lucoare.

Am rugat pe blândul Zefir ca din nori să se coboare
Şi pre el să-ntindă vara a lui aripi aurite,
Şi ca barbara fortună, strânsă în obezi cumplite,
Să nu aibă vro putere ca în urmă să-l oboare.

Ştiu că timpuri multe încă tupilată vieţui-va
Astă arbore în codruri ce pre Dacia umbrează,
Dar măcar târzie foarte, spre ceri mândră răsări-va,

Când prin Pronie, de unde soarta gintelor derază,
Român vrednic de cunună doară între noi veni-va,
Precum după oarbă noapte răsar line-a zilei rază.

●

Moartea lui Isus

Imitaţie

Când Isus cu cel din urmă dureros a lui suspin
A deschis, murind, morminte, tremurat-au sântul munte,
Se trezi Adam în tartar şi-n păreri c-un serafin
La judeţ cu-ai săi îl cheamă înălţă anoasa frunte.

Cufundat în cugetare de mirare, spaimă plin,
Din a umbrelor tuneric râdecând gene cărunte,
Vede-un înger şi-l întreabă: „Cine-i cununat de spin,
Ce pe cruce-arată lumei coasta ş-a lui tâmple crunte?“

Când află că Urzitoriul de luceferi, de putere,
Învăţând, dând mângâiere, fere bând, capu-au plecat,
Revărsă amar-oftare, din ochi lacrimi de durere.

Şi-nturnându-se spre Eva, zise-i: „Iat-a triumfat
Preste-ntunecata boltă din a ceriurilor sfere;
Cel ce pentru noi murit-au, înviere azi ni-a dat!“

●

List

La conţertul dat în Iaşi pe Teatrul nou,
în 11 ianuarie 1847

Din cea zi de când Orfeos, mărit zeu de armonie,
Pe-alăuta-ncântătoare ţărmul tracic răsuna
Şi în éstazul simţirei fiare, codrii şi părâie
Prin virtutea melodiei îmblânzindu-i fermeca,

Nu sunase până astăzi în a Istrului câmpie
Mai puternic viers de-acela ce produce lira ta,
De-unde nevăzutul Demon un râu varsă de magie
Preste inimile noastre ce-s răpite-n unda sa.

De ai trece-n altă lume ca să-nvii pe Euridice,
De-ai pluti, nou argonauta, cătră Colhos fabulos,
Pe furtuna-i înfrâna-o şi pre tartar ai supune.

Dar menirea ta-i mai naltă, a ta soartă-i mai ferice,
Pronia prin al tău organ imnul cel armonios
Care îngeru-n ceri cântă pre pământ va să răsune!

●

Fiicei mele Eufrosina

Viziune
1848

Imitaţie

Al meu cuget mă-nălţasă în a ceriului tărie,
Unde s-află-acea fiinţă ce în darn chem prin morminte,
Acolo în ceat-aleasă, în lumină ş-armonie,
Mai frumoas-am revăzut-o cu duioase simţiri sfinte.

Mă luă de mâni şi-mi zisă: „În această sferă fie
Ca să vii, de se ascultă umelita-mi rugăminte;
Eu sum fiea ce-n viaţă îţi eram de bucurie,
Ş-a me zi am încetat-o de-a ei sară mai nainte.

Dispoierea muritoare gios ţărâna o culege.
Iar aceea ce voi plângeţi, mântuită de furtună,
Aici gustă fericire care omul n-o-nţelege."

Ah, di ce îmi lasă mâna ş-a ei vorbe nu mai sună,
C-auzind a lor dulceaţă, chiar atunci voiam alege
Să rămân în loc ce vecinic sufletele împreună!

●

În ocazia morţei logof. Alexandru Ghica

Către junimea moldovană
1850

În o epocă mărită, pe când patria încinsă
De junie şi de glorie în putere a stătut,
A strămoşilor nalt cuget ş-a lor armă neînvinsă,
În un curs de ani o mie, mântuire-a fost şi scut.

În prefaceri totdauna soarta gintelor desprinsă,
Când al armelor triumfuri chiar ca visul a trecut,
În măreţe inimi Ceriul însuflă virtute-aprinsă,
Prin a căreia putere Moldova nu a căzut.

Cest *barbat,* pe care patria plânge în durere vie,
Prin virtute şi dreptate fu a ei apărători
Ş-azi vă lasă-n moştenire o prea sântă avuţie.

Junilor, iacă-vă arma, scutul cel mântuitori,
Clironom virtuţei sale moldovanul tot să fie,
Că-n virtute stă prezentul şi al vostru viitori!

●

ANACREONTICE

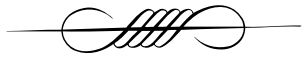

Amorul plagat

Dupre Anacreon

Culegând Amor odată
Flori de roze în grădină,
N-au văzut că tupilată
Era-n frunze o albină,
Ce cu ghimpul ei ascuns
La un deget l-a împuns.

Întru cruda sa durere
Începu cu plâns să ţipe;
Cătând balsam, mângâiere,
Se grăbea cu ambe-aripe
Drept la Vinerea să zboare,
Plin de frică cum că moare.

„Amar mie, zis-au, mamă,
Aleu, mamă, iacă mor!
Cu o dardă-mi face samă
Acel şerpe zburători,
De corp iute, deşi mic,
Ţăranii albină-i zic.“

Însă Vinerea-i răspunde:
„Dacă-albinei micul spin
De atât rău te pătrunde,
O, Amorule, ce chin
Simte-o inimă-ncruntată,
Ce o-mpunge-a ta săgeată!“

●

La pictor

Scrie-mi, pictore ghibace,
Pe-a mea doamnă departată,
După cum pe ea voi face
Prin al meu vers vederată.

Negre coame cu lucie
Să se-ncreţe de-a lor voie,
Şi de poţi prin măiestrie
Fă miresme ca să ploaie.

Albă frunte să se vadă
Şi umbroase, dese gene,
Preste care-n cerc să cadă
Negricioasele sprincene.

Te rog, însă, scrie-acele
Gemeni arcuri înmândrite,
Ca vederea să înşele
De sunt două sau unite.

Căutătura-i fă sănină
Ca văpaia scânteioasă;
Ochi albaştri fă-i de-Atină
Sau de Vinerea frumoasă.

Scrie-n tinerică faţă
Lângă roză unit crinul,
Când în mai de dimineaţă
După rouă-şi deschid sinul.

A ei buze de corale
Cătră sărutări să-mbie,
Înmierită fă o cale
De-îngerească armonie.

Fă ca-n aer făr' de nori
Împregiurul ei să zboare,
Împreună cu Amori,
Şi pe graţii surioare.

Dar al ei să nu ascundă
Haruri o mantelă deasă,
Ca fantazia să pătrundă
La frumseţă mai aleasă.

●

Alvir cătră a sa miniatură

O, tu, pictură netedă
A mânei lui Apele,
Ce figurezi avidoma
Icoana feţei mele!

O, mângâiere singură
De amorata zină,
De când o lege barbară
De dânsa mă dezbină!

Mergi-unde cu haritele
Dulce-Amor domnează,
Und-al meu cuget ş-inima
De-apururе viază.

Ascunsă sub aripele
Lui Cupidon, mergi iute;
El te-a scuti cu armele
Ce-n Olimp sunt temute.

Atinsă-i fi de mânele
Doritei doamne mele
Şi te-or privi luminele
Acelor vie stele.

Pre tine vor să mângâie
Mii fericiri dorite;
De sărutări adapă-te,
Ce mie-mi sunt oprite.

Încunguirată-n negură
De un suspin fierbinte,
Martoră-i fi de gemete,
De tristele cuvinte.

În acel sân al crinului,
Când te-i afla ferice,
Zi-i: „Ce nu poate-asemene
Să fie-Alvir aice?

Că el, cu dulce zicere
Ş-a inimei văpaie,
Ar usca cele gemene
A plânsului pâraie.

Ar alina ursitelor
Neomenita lege,
Cu amorate buzele
Suspinul ar culege“.

Şi mie lin luceafărul
Din ceri va să-mi străluce,
Când dulce-a fi d-o patimă
Aminte a-şi aduce.

Dar vor veni doritele
Zile d-o lină soartă,
Că, cu Amor, şi muzele
De grijă mie-mi poartă!

●

Amorul fugar

Cercând Vinerea odată pe Amorul fugător,
Zicea: „Dacă oarecine întâlni-va pe Amor,
Vagabond acel e fiu-mi, care umblă-n rătăcire,
Al meu este mic fugarul; cine-mi dă de dânsul ştire,
Va lua o sărutare de la Afrodita-n dar,
Iar acel ce mi-l aduce, să aştepte ş-un alt har.
Spre-a cunoaşte pe rebelul, următoare semne fie
Ce descopăr a lui formă între alţi copii o mie:
A lui faţă nu-i pre albă, ce cam roşă; ochii săi
Sunt sumeţi, străbat departe, varsă rază cu scântei.
Mintea-i este şugubeaţă, vorba-i plină de plăcere,
Alte-n gând şi alte zice, rostu-i curge chiar ca miere.
Dar îndată ce să mânie şi să-nvită-a lui venin,
De o barbară urgie ş-artifiţii este plin.
Niciodată adevărul a lui gură nu răsună,
De-i şi prunc, înşală foarte, câte spune e minciună,
Şi în miezul jucăriei se arată încruzit.
E bălan la păr, la aer e măreţ şi înmândrit,
Mici sunt degetele sale şi mânuţa-i delicată,
Însă-n departare-aruncă şi împunge-a lui săgeată.
O aruncă-n departare, uneori peste Aheron,
Unde-n sânul se înfige a-ncruzitului Pluton.
Nici un strai Amorul poartă, dar secretă şi ascunsă
A lui inimă trufaşă la toţi ochi e nepătrunsă.
Nesfiit de juni şi fete, ca porumb înaripat,
De la unul către altul zboară-Amorul nencetat.

Veneticu-acela oaspe foişorul cu văpaie
Îi aprinde şi-l aşază în străine mănuntaie.
Un mic arc în mână duce şi din micu-acela arc
Nevăzute la vedere mii săgeţi tot se descarc.
De pe umăr i s-anină, pe cordele aurite,
Cucura ce este plină de săgeţi foart-ascuţite.
De respect lipsit Amorul, de mustrări netemător,
Chiar pe mine, a lui mamă, mă încruntă multe ori.
C-un cuvânt, el e sălbatic, pururе-i plin de trufie,
Mai ales spr-altor osândă poartă-n mână o făclie,
Care-aprinde, arde toate, în bordei şi în palat;
De puteţi pe el aprinde, rog aduceţi-l legat.
Nu cumva în a lui spaimă ca să-i daţi vreo mângâiere,
De-ţi vedea cu mii suspinuri vărsând lacrimi de durere;
Feriţi cursa lui când râde, trageţi-l făr-a-l scapa,
Apăraţi-vă de dânsul, de-a voi a săruta;
Sărutare-i este farmec, plâns-altor e bucurie,
Venin este a lui gură, ce nu are doctorie.
De va zice: „Iacă arma, vi o dau cu jurământ!“,
N-o atingeţi, aveţi teamă de-ndulcitul său cuvânt.
Vă feriţi ca d-un balaur despr-a lui ademenire,
Foc ascuns a sale daruri şi-aduc inimei pieire!“

●

Primăvara

Anacreontică

Neaua-n pământ ascunsu-s-au
Şi ceriu-i făr' de nori,
Se-nvăsc din nou iar arborii
De frunze şi de flori.

De-acum nu cade turbure
Apa din stânci în văi,
Râul cu line murmure
Curge pre-a sale căi.

Că-s toate-aice trainice
Anul ne-arată chiar,
Stelile apuindu-se
Din nou în ceri răsar,

Şi în căzuta epohă
Se-nnoiesc toate iar,
Dar cii ce-nghite tartarul
Mai mult nu mai răsar.

Ori cine dintre oameni
Ursita a întors,
Ca să nu taie Lahesis
Ce Atropo a tors?

O, nebunii fantastice
Dorirea a-şi ţinti
În cugete nesigure,
Având toţi a muri!

Deşerte-s măgulirile
Ce trec preste pământ
Ca o săgeată repede
Pe aripe de vânt!

Deci, la ceresc repaosul
Ţinteasc-al nostru dor,
Precum la dulcea patrie
Gândeşte-un călător!

●

Dorul

Oare veni-vei, idol vieţei mele?
În acest redi eu te-aştept de mult.
Mută-i de-atunci duioasa filomele
Ş-al meu suspin singur eu l-ascult.

A florei timp m-au fost văzut aice,
Când al meu trai ca el era senin;
Venit-au timpul auritei spice,
Dar al meu suflet nu-i c-atunci de lin.

Precum pe floare roua în van o udă,
Când săgetează arsura pe pământ,
Aşa cu plâns nu-mi stâng văpaia crudă,
Ce-a mele zile mână spre mormânt.

Aici, o zi sub cea boltire verde,
Ferice-am fost cu tine, dulce-odor,
Iar amu simt c-un aspru chin mă pierde,
Că singurel rămas-am fără de Amor!

●

Amorul arător

Astă toamnă-Amorul-Zeu,
Cercetând imperiul său,
Trecu a Moldovei ţară,
Unde oamenii mult ară,
Dar nu seceră d-agiuns.
Acel sprinten călători,
Ce ne arde-adeseori,
De brumă-atunci pătruns,
Căta casă priincioasă
În vro inimă duioasă,
Îns', aleu, el nicăire
N-a găsit adăpostire.

Căci, precum pe la Vaslui,
Ca-ntăi, astăzi miere nu-i,
Şi credinţa-n astă ţară
S-a făcut o marfă rară.
Ca albina şi Amorul
Umblă und-o trage dorul.

Văzând grasă-acea ţărână,
Arcul, cucura depune.
Tauri doi la giug supune,
Strămurariul ia în mână,
Pare-n port şi la cuvânt,
Lucrători chiar de pământ.
Că-n această nouă mască,
Cântând doina românească,
A lui tauri asudau
Şi tot brazde răsturnau.

Abie câmpul a arat,
Ce n-a fost sterp din natură,
Din cucură a luat
De seminţă o măsură,
Într-ales, fără neghină,
Din a căreia tulpină
Răsar inimi credincioase,
Simţitoare şi duioase.
După ce a semănat,
La Zeu rugi a înalţat:
„Să reverse-a lui favor
Pre tomnaticul ogor,

Ca productul delicat,
De ger, secet-apărat,
Să se facă bun, frumos,
Şi miez s-aibă sănătos.“
Dacă deci din cel ogor
Ce a semănat Amor
Viitoarea primăvară
Inimi nu vor să răsară
Credincioase
Şi duioase,
Virtuos, nobil Amor,
Care e nemuritor,
N-având unde locui,
Din Moldova va fugi!

●

Iarna

Pictori plini de sumeţie,
Ce-arataţi pe-a iernei zână
Sub figura d-o bătrână,
Tremuraţi de-a ei mânie!

De-nsuşi Ercules, mai tare,
Prin ea râul zace-n fieră,
Ş-a ei singură suflare
Schimbă toate-n atmosferă.

Ea invită pre pământ
Pre turbatul ager vânt,
Lui Zevs tunetu-nfrânează
Şi a fulgerilor rază.

Însă dac-a ei putere
Ne aduce-atâta frică,
Ea prin liniştea, ce-i fiică,
Ne revarsă mângâiere.

Ea d-ospeţe-i dătătoare
Ş-alinează-a vieţei haos;
Timpuri alte-s de sudoare,
Iarna-i timpul de repaos.

Ea din Olimp ni adună
Pe-Amor, Bahus şi pre Gioc,
Şi când viforile sună,
Ii ni-aprind în inimi foc.

Că în van a verei doamna
De spici şi de flori să-ncinge,
Ni surâde în van toamna,
C-a lor poame iarna strânge!

●

Albina şi trântorul

În ocazia publicării cei întâi gazete
în limba patriei, întitulată „Albina românească“,
la 1829

[*Trântorul*]

Spune, spune, mică-Albină,
Încotro mergi acum trează,
Când a soarelul lumină
Pe cest câmp, nu scânteiază?

Încă tremură pe foaie
În munţi roua şi prin ripe;
Nu te temi să ţi se moaie
Delicatele aripe?

Încă florile-nmiite,
Stând în umbră tupilate,
Ţin închise şi-nvălite
Bobocelile plecate.

De ce zbori ca o săgeată,
Care aerul despică?
D-unde vii tu mânecată
Şi-ncotro, Albino mică?

Lină-i viaţa mea şi bună,
Fără multă osteneală;
Cele care alţi adună
Prânz îmi dau, chivernisală.

Aşa trântorii urmară,
Am trăit aşa tot bine;
Nu căra la alţii ceară,
Suge mierea ca şi mine!

Albina

Zice-Albina-n repegiune:
Lucru toate-nvinge-n lume;
De voieşti, zburând, ţ-oi spune
A mea sistemă şi nume.

Eu-s *Albina românească,*
Al meu doru-i şi-a mea lege,
Pre câmpia pământească
Din flori miere a culege.

Ale mele surioare,
Când abia se luminasă,
Dulce pârgă de pe floare
O cărau de mult acasă.

Eu de farmăc amorţită
Zăcui timpuri multe-aice
Şi abia mă simt trezită
În acest minut ferice.

Aleu, lucru mult m-aşteaptă!
Multe câmpuri voi petrece;
Unde soarta te îndreaptă,
Mergi şi tu, că timpul trece!

Şi mă lasă-n a me cale
S-adun ceară, dulce miere,
Că de-a mele şi de-a tale
Zile, *samă ni vor cere!*

●

Muza către poetul „Panoramei Moldovei“

La 1850 înturnat din străinătate

Când sufla o grea furtună
Preste patria dorită,
D-unde fost-ai departat,
Tu erai de voie bună;
Ca s-o vezi mai fericită,
Azi şi mâine-ai aşteptat.

Sunetele lirei tale
D-aurită viitorime
Aveau dulce argument;
Iacă se deschisă-o cale
Pentru-a patriei giunime,
S-o agiute prin talent.

Revăzut-ai al tău munte,
Turma cu păstori şi fete,
Ce te-ndeamnă la cântat;
Di ce porţi o tristă frunte,
De-a ave de lacrimi sete
Di ce tot n-ai încetat?

Unde-i ecatombei sfară,
Cântece de bucurie
Ce triumfului convin?
Înturnatu-te-ai în ţară
S-o nutreşti melancolie?
Ea-i sătulă de suspin.

Oare zâna amoroasă
Ce-ai găsit-o-n văduvie
Azi credinţa ţ-a călcat?

Ori odoară preţuoasă
Furul cel cu ghibăcie
Din comoară ţ-a prădat?

Dacă zâna cea frumoasă
Ce prin ochi şi dulce buză
N-a-ncetat a te-ncânta,
D-alt odor dacă nu-ţi pasă
Decât de ea şi de muză,
Încetează-a suspina.

Despre patrie nu geme,
Este *Cine* grijă-i poartă,
Ce-a pieri n-o va lăsa;
De puternici *El* nu teme,
Că a meserilor soartă
Lui i place-a apara.

Tronu-i este-n sferi senine,
El pe domni în mână ţine
Şi le-nsuflă voia sa;
El, precum de ani o mie
A păstrat pe românie,
Şi de-acum o va păstra.

Cântătorule, deci, giune,
Din al tău sân depărtează
Acel cuget întristat;
Răsărinde zile bune
Ş-a speranţei lină rază
Cântă iar, cum ai cântat!

●

CÂNTECE

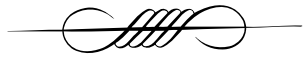

Nestatornicia lucrărilor lumei

Cântec de societate, compus în emigraţie
1821

Schimb toate ce s-află sub soare,
Pre toate ce s-a născut,
Că timpul pe aripi uşoare
Nu stă pe loc un minut. *(Bis)*

Legea ursitei în lume
Toate supune la giug,
C-a omului plânsuri şi glume
Ca visuri vin şi iar fug.

Pe-anului tânără frunte
Abie cununi o încing
Şi iacă pe coame cărunte
De-albi fulgi norii amu ning.

Acele ce-n Olimp domnează,
Mii scânteioase lumini,
Ascund lucitoarele rază
Şi iar răsar mai senini.

A traiului zilele însă,
Ce-atât de repezi s-alung,
Pe totdeauna sunt stânse
Dacă apusul l-agiung.

Acea fantazie uşoară,
Învăpăietă de dori,
Ca fluturul schimbă şi zboară
Să pască plăceri din flori.

Dar cela ce floarei se-ncrede,
În loc de dulce nectar,
Ah, prea târziu simte şi vede
Buzele pline d-amar.

Noi toţi dineoară în pace
În dulce patrie am trăit,
Dar astăzi fortuna desface
Cele ce ieri a urzit.

Voioasa plăcere ni ţine
În a ei cerc astă zi;
Aleu, cine ştie de mâine
Unde şi cum noi vom fi?

Dar tot aşa n-a să rămâie,
Veni-va timpul mai bun;
Nu-s turbure toate părâie,
Nici norii nu tot s-adun!

●

Lumea

Lumea-i o făurărie,
În ea soarta-i fabricant,
A preface ea ni ştie
În lut fraged şi-n brilant.

Unul suge numai miere,
Altul roade numai os,
Rabdă, de-i fără putere,
Bate, de-i ciocan vârtos.

●

Cântecul unui giune român din Anovlahia

Nu-n politie, ci la sat,
Care-i zic la noi Vlahor,
De români împoporat,
M-a cuprins duios amor,
Fiica unei văduvi bune,
Între fete chiar minune!

Zis-am: „Mamă, o dulce stea
Luminează-n a ta casă,
A ta fată mi-e mireasă
Ş-o voi duce-n casa mea,
În viaţă ca să fie
A românului soţie.“

Ah, nu ştiţi în ochi, în faţă
Câtă graţie şi frumuseaţă!
A ei buze erau scrise
Chiar cu roş de trandafir,
Sărutarea ei văpsise
Ş-a mea buză de profir.

În trei râuri limpegioare
Spalai roşul buzei mele,
Însă unde roşioare
A văpsit râuri trustrele,
Roş văpsis-a mărei prund
Ş-a ei ape pănă-n fund!

●

Cântecul unei păstoriţe române de la munte

venită întăia dată la Iaşi
Viersul: „Între Piatra Detunată“

Pe la munte-i sărăcie,
Brad şi pin avem la plai,
Noi bem apă din părâie,
Turma caş ni dă şi trai.
Acolo giunea româncă,
Când e timpul neguros,
Sapă-ogorul pe o stâncă,
Sunând viersul ei duios.
Multe-odoare văd aice,
Să mă-ntorn la munte voi;
Cel ce vra a fi ferice,
Vie-n munte pe la noi.

Pe la munte-i avuţie,
Că umbrosul verde plai
E lăcaş de bucurie,
De plăcut şi dulce trai.
Acolo răsună stânca
De un cântec armonios,
Gioacă-n horă cu romînca
Păstorelul cel voios.
Eu mă-ntorn, dar las aice
Cugetul mulţămitori;
Gândiţi, când veţi fi ferice,
La romînca uneori!

●

Filozofie naturală

Nu am grijă, nici îm pasă
Ca de cald sau de răcele
Să mă apere o casă,
Ori de marmoră-au nuiele;
Cuget chiar, bună femeie,
Ce prisosuri să nu ceie,
Este-odor ce nici o mare,
Peru, nici Golconda n-are.

Din un râu e mult mai bine
A bea apă cristalină
Şi a zice: „Vivat, cine
Nimănuia nu s-închină„,
Decât băuturi străine
A le bea din cupă fină;
Că, săracă-au luminoasă,
Ciocoia-i ticăloasă.

E frumos avea-ndrăzneală
Ş-a lupta-se cu furtună,
A străbat-orice opreală
Care-n calea ni s-adună;

Cel ce poate s-o supuie
Cătră Olimp drept se suie.

Întărit de-a mea virtute,
De a soartei râd momele,
Când săgeţile ascute,
Care nu-mi pătrund nici piele;
Dar în pace să vieze
Să nu creadă cel ce-o-nvinge,
Dacă în cumplite-obeze
Pe ambiţia nu va strânge.

●

Repegiunea timpului

Cânt de societate

Timpul fuge cu iuţeală,
Iar pieirea noastră vine,
Să nu pierdem vro clipală,
Zile să trăim sănine!

Am văzut că-n primăvară
Dimineaţa naşte-o floare,
Dă miroase până-n seară
Şi cu ziua apoi moare.
Timpul fuge...

Auzit-am mari cuvinte
Din filozofilor gură,
Însă nu ţin alt-aminte
Decât astă-nvăţătură:
Timpul fuge...

Un neam merge, altul vine,
Cu cel mare cel mic piere,
Noroc trainic nu mai ţine,
Dar nici vecinică durere.
Timpul fuge...

De ce-avem înţelepciune
În o viaţă atât de mică,
Când ea alta nu ni spune
Fără că nu ştim nimică!
Timpul fuge...

De vreu ochii ca să vază
Pe ceasornic timpu,-ndată
Acul ce în giur rotează
Cu minutele arată:
Timpul fuge cu iuţală,
Iar pieirea noastră vine,
Să nu pierdem vro clipală,
Zile să trăim senine.

●

La a mea pungă

O, tu, ce odinioară d-aur fost-ai îngrecată,
Mângâind a mea ureche cu un sunet armonios,
Eu te văd pe zi ce merge mai subţire ş-ofticată,
Încât nu târziu te-i face fără suflet, făr' de os.
Pungo, idol fericirei, ce cu tine azi se curmă,
A domnului tău ascultă zicerea cea de pe urmă.

Vine clipa despărţirei, timpul tău nu-l pierde-aice;
În darn tu ţinteşti în mine ochiul cel înlacramat.
Du-te-n lume, alt domn cată, decât mine mai ferice,
Eu rămân sărac c-atunce când dintăi m-ai fost urat.
Neputând a te ţine-te, cu a mea sărutătură
Şi adio ce-ţi dau, iată la drum înc-o învăţătură!

Colindând din casă-n casă poate-acela te-a culege,
Ce prin intrigi, nedreptate, l-alţi averea a răpit.
Vei intra la acel giude care tot prin acea lege
Despoiat-au pe orfanul, pe cel tare a înavuţit.
La avarul poate-ntra-vei sau la casă camătară,
La prodotul cel faţarnic, care vinde a sa ţară.

La aceştia de galbeni face-te-vei închisoare,
Pe încet te-i îngrăşe-te, păn' din pungă sac vei fi.
Cine ştie dacă-atunce, pungo, nu vei fi datoare
Zi şi noapte-a fi deschisă, numai să poţi înghiţi!
De-ai putea s-aduni atuncea numai drepte-agonisele,
De-ai putea să dai sâmbrie la merit şi ostenele!

De-ai simţi a ta menire şi iertat de ar fi ţie
Adăpost plăcut în lume de-a avea ca să-ţi alegi,
Acolo, dorită pungă, să petreci cu bucurie,
Unde să poţi totdeauna vre un bine ca să dregi,
Unde dărnicie-ascunsă, făptuind tot cele bune,
Ş-agiutând pe acel mizer, sfară Zeului depune.

Acolo mergi, că eu da-voi ţie ştirea cea deplină
Cum să poci a recunoaşte pe al tău domn viitori;
Vezi pe cel ce cu modestie mare inimile-mbină,
Cela ce de laude fuge, de venin linguşitori,
Ce virtutea preţuieşte mai presus de toate-n lume,
Pe cest semn tu-l vei cunoaşte, deşi nu-ţi spun
al său nume.

•

Cântecul plăieşului moldovan

La ocazia unei serbări naţionale

Frunza care creşte verde
'N muntele Carpat
A ei color nu-l va pierde,
Deşi-n iarnă-a dat.
Din cea frunză mii cununе,
Hai să ţesem, hai,
Pe români să încununе
De pe şes şi plai!

Pin bătrân tot încă-i verde,
Deşi-n iarnă-a dat,
A lui inimă n-o pierde
De cându-i Carpat.
Negru-i munte, verde-s salbe,
Râul curge viu,
Lui plăieş cu iţe albe
Creşte-un verde fiu.

Între munţi şi codrul verde,
De furtuni surpat,
Plăieş român nu s-a pierde
Cât va fi Carpat,

Cât pre miel iubi-va oaie,
Râul cât n-a sta,
Cât de fluier şi cimpoaie
Doin-a răsuna.

●

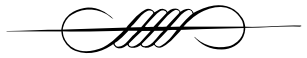

Anul Nou al moldoromânilor 1830,

în care a lucrat Regulamentul organic, acel întâi cod administrativ şi legislativ a Moldovei

Cununat de line raze,
Timpul cursu-naintează
Într-a stelelor noian;
Ş-astăzi preste-a lumei faţă,
Cătră a omului viaţă,
Mai adaoge înc-un an.

Acest an menit să fie
Mai ales decât o mie,
Ce românii a trecut;
În a tartarului unde
Toate rălile cufunde,
Ce-ntre noi s-a fost născut.

Dulce-armonie de pace,
Care farmăcă şi place,
Ni răsună împregiur;
Şi din sferile senine
Se apropie trei zine,
Cu mănos, ferice-ogur.

Sânte legi întăia duce,
Şi în dreapta spata-i luce,
Spre osânda celor răi.

În a doua văd figură
Cu simbol de-nvăţătură,
Ce-a luminei e temei.

Iar a treia a lor soaţă
Este zâna cea negoaţă,
Şi spre scopul cel dorit
Acu-n vase încărcate
Sub al nostru steag răzbate
La limanul fericit.

N-au Golcondei mănuntaie,
Nici a Mexicului plaie,
De acest odor mai sânt.
Prin negoţ, ştiinţe, lege,
Noi în patrie vom culege
Avuţii de pre pământ.

Cestor zâne ce putere
Ne-aduc, laudă, mângâiere,
Să dăm trainic adăpost.
Celui ce ni le trimete
Mulţămirea să nu-ncete
Prin vii fapte şi prin rost.

●

Imnul moldovenilor la Anul Nou 1829,

când s-a introdus noul aşezământ politic
Melodia, după „Horul din Moisi“

Din tronul cel de stele,
O, Doamne, ia aminte,
A fiilor, părinte,
Ascultă ruga-n ceri!

Pe anul ce acuma
Din sânul tău derează
Îl binecuvântează
Cu cii ce-l vor urma.

Nici casa, nici câmpia,
Cu grindeni, cu furtună,
Cu fulgeri ce detună
Nu ne mai certa.

Pre vasul nou ce duce
A patriei noastre soarte
Lin zefir ca să-l poarte
Spre ţărmul cel dorit.

Moldovei fericire,
O, Doamne,-ntemeiaz-o,
Urmaşii noştri vaz-o
Din zi în zi sporind.

Pre-*Auguştii Protectori,*
Tot harul ş-acel bine,
Ce de la ii ni vine,
Revarsă-l înmiit!

•

Imnul moldovenilor la Anul Nou 1836,

Melodia: *Good Save the King*

Din sânul timpului,
Ce zboară răpede
    Preste noian,
Derează-atomul
Şi către miile
    Adaoge-un an.
Acuma îngerii
Lină menitu-ni-au
Ferice trecere
    Către liman.
În sfera patriei
Petrec Luceferii
    Curs strălucit;
Cu focul razelor
Pre toate stelele
    A tunecit.
Din plaiuri nordice
Unu-i, iar soţul său
Din poarta soarelui
    A răsărit.

* * *

Mana a Proniei
Preste câmpiile
A rourat,
Temis şi muzele
Fruntea Moldaviei
A cununat.
Fie dar cursul lor
În ceriul patriei
Cât şi a timpului
Îndelungat!

●

MEDITAŢII

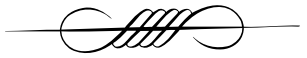

Meditaţie pentru ziua Anului Nou

Cu iuţeala unui fulger care scapără în ceri,
Ca un vis sau ca un sunet, Doamne, anii fug şi pier,
Cu-ntristări, cu bucurie,
Trec minute-n vecinicie,
Numai cele n-a pierit
Ce virtutei s-a sfinţit.
De aceea agiută, Doamne, să lucrez acel ogor
Unde-n loc de spini să crească productul mântuitor,
Ca în ziua de pe urmă, care mi s-a însemnat,
Să pot zice că-n viaţă un grăunte-am semănat!

•

Anul Nou

1842

Nici avuţia, naltul rang sau nume
Nu a ferit pe oameni de mormânt;
Pentru ce Pronia m-a păstrat în lume,
Ca să fiu încă pre acest pământ?

Fiecare om ar-un ogor aice;
De nu-l lucrează, i s-adaoge un an,
Să poată trece încărcat cu spice,
Ca s-arăte c-a fost bun pământean.

Fii cum vei vra, misterios străine,
Ce mult mineşti şi treci ca un minut!
Speranţa au spaim-îmi vor păre senine,
Dacă virtutea-n cale-mi va fi scut!

•

Anul Nou

1843

Când alţii cad eu încă stau de faţă,
Moartea pre fraţii mei a săcerat,
Lumini s-a stâns, eu încă în viaţă
Pre anul nou astăzi iar l-am urat.

Ori cine sum, oare de ce-mi păstrează
Domnul viaţa încă pre pământ?
Şi din tuneric graţia-mi scânteiază,
Ori cine-s de nu sum azi în mormânt?

Nimică sum, de n-oi lasa în lume
Un fir mănos din acest trai al meu,
Patriei folos, familiei un bun nume
Şi al meu suflet drept lui Dumnezeu.

Ca să nu treacă, Doamne,-a mele zile,
Rog dă uitărei cele ce-am pierdut,
Îndreaptă-mi cele care voi trăi-le,
Ca să fiu ţie şi la fraţi plăcut!

●

Anul Nou

1847

Răposat-au anul cel vechi; din cenuşa sa învie
Un nou fenix, ş-a lui aripi le-au întins acum în ceri.
Toată lumea îl salută cu urări, cu bucurie;
Oare ce în an acesta pentru mine să mai cer?

Poate trai voios şi dulce? Ştiu lucoarea trecătoare,
Care fulgerând se pare c-a deschide ceriul sânt,
Dar când cred că-i văd lumina în loc de doritul soare
Mai adânc tuneric încă se revarsă pre pământ.

Poate muzele, amorul? A juneţilor lângoare
Am cercat, ii mă-nălţase păn' la sfera lui Platon,
Dar la tartar mă împinsă o putere-nfiorătoare,
Când eram acum aproape de muncelul Elicon.

Îngânat în somn, în visuri, nu putui lumea-nţelege,
Şi dorite floricele vrând s-adun adeseori,
Trezit din visul cel dulce, numai spini putui culege;
Nu, nu cerc eu Elicona, nu, nu vreu d-acum amor.

Amiciţia? Oare cine n-ar dori cu duioşie!
Decât zâna ce ideea pre pământ a fost urzit,
Mai frumoasă, mai plăcută ceriul n-are altă fiie,
Dar mai crudă nu-i tirană când o viaţă-a amăgit.

Oare ce lucru dar voi astăzi anul nou când se începe?
Adăpostul singuratic, după fortuni un liman,
Unde n-agiunge durerea ca de lacrimi să m-adăpe,
Nici surâsul cel cu fiere al ascunsului duşman.

Acolo pe totdeauna, de se poate ca să fie,
Aş dori în somn a trece uitând şi să fiu uitat,
Să visez precum visat-am în viaţa-mi de junie,
Să iubesc pre om şi patrie, de ne-oameni depărtat.

●

Mormântul

Mormântul se încungiură
De noaptea mult temută
Şi cu văl negru acopere
O ţară neştiută.

A lumei dulce-armonia
În sânul lui nu sună,
El curmă toată patima,
Pre soarta rea şi bună.

A duioşiei bocetul
Mormânturi nu străbate,
Şi în darn de plângere
Sunt ţărânile-i udate.

Omul oriunde caută
Alt loc ş-o altă soartă,
De-a trece către linişte
Nu află altă poartă.

Că o sărmană inimă
De valuri zbuciumată
Atunci repaos capătă,
Când curmă să mai bată.

Însă din ceri religia
Ne-aduce mângâiere,
Că după moarte sufletul
Acelui bun nu piere!

●

Evlavia casnică

Doamne-Zeule, fântână de viaţă şi lumină,
Căruia toată fiinţa, milioane lumi se-nchină,
De pe tronul fără margini, ce-n luceferi scânteiază,
Dintre legioane d-îngeri ce-n armonie t-adorează,
Te deştinde,-o, îndurate, la bordeiul umelit,
Unde, în a mea evlavie, templu ţie am sânţit.

De fiinţa ta,-o, Doamne, strălucească a mea casă,
De altar sacrificării fie inima-mi aleasă,
În ea-amorul semănat-ai pentru patrie, omenire,
Dă-i putere să lucreze prin cuvânt şi făptuire,
Ca urmând a tale ordini în cuget mântuitor,
Pre pământ să pun temeiul traiului nemuritor.

●

Amor de Patrie

Într-arinele-arzătoare creşte-umbros şi nalt fenic,
Vermele-şi urzeşte-o lume numa-n sânul unui spic,
Vulturului place zborul pe-a fortunilor aripe,
Bucură-se fiara crudă în adâncul unei ripe.

Aşa firea înţeleaptă, prin un farmec minunat,
Pre făptură cu simpatie către-un lucru a legat;
Pentru omul este *Partia* a Eliziei câmpie,
Unde toate i s-arată şi-i răsună-n armonie.

Unde freamătul pădurei, murmuriul unui riu
Ni recheamă în memorie datoria unui fiu;
Cum natura înnoieşte toate-odoarile-i plăcute,
Aşa omul a sa *Patrie* s-o-nflorească prin virtute.

●

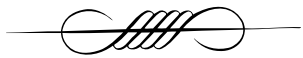

Soţia de modă

Un boieri ce întâlnisă, dup-o lungă nevedere,
Pe un june, îl urează şi apoi i zice: „Vere,
Când în casă-ai azi odorul ce atâta ai vânat,
Te urez, al meu dorite, iac-amu te-ai însurat!“
„Mulţămim!“ „Ce vra să zică astă răce mulţămire?
Nu-nţălegi până-acum încă a ta naltă fericire?
Nu cumva jugul lui Imen nu-ţi se pare prea plăcut?“
„Nu de tot, căci, cum se zice, măritişul la-nceput
În noian de miere-noată“. „Poate-amar acum îţi pare?“
„Parc-aşa!“ „Deci, vere, ţine ce-ai dorit cu înfocare,
Sufere pe tiran casnic, ce-ai cătat, acuma ai,
Şi, precum provorba zice, sub pantofla ei să stai.
Mulţămeşte-te, o, vere, ca acel barbat ce-l cheamă
Cavaler de ordini multe şi soţ d-o frumoasă damă,
La alegirea-Eforiei şi la vizite boieri,
Dar tupil în casă şede, ca paingăn în ungheri;
Aşa poate şi la tine?“ „Talent are-a me soţie;
Am luat cu dânsa-n zestre sate trei ş-o răzăşie;
Delicată, frumuşică, învăţată!“ „Minunat!“
„Ba nici cum! Ţ-oi spune, vere, c-asta chiar m-a desperat.
Spre rău toate le aplică şi mă tem că m-or răpune
A ei graţii şi talente, ce s-admiră cu minune;
Iacă de-ţi alegi femeie ce-n Eŭropa a învăţat
Să trăiască acea fată ce-i crescută în un sat!
La-nceput, când am văzut-o, inima cea fermecată
Prin a ei ochi fu străpunsă de Amorului săgeată.
I ziceam că mi-e luceafăr ş-a vieţei mele-odor;
Atunci juram că păstra-voi sentiment nemuritor.
Între graţii, dulce vorbă, suspinări şi fantazie,
Prin romantice-avanture am agiuns la... cununie,

La-acea zi şi acea oară ce în veci voi blastama,
De când viaţa mea senină să-ncepu a turbura.
Prea târziu văzându-mi cursa, eram să las toate cele,
Dar parola şi... trei sate, ce-s vecine cu a mele,
M-a făcut a-nchide ochii, limba me a ferecat,
Am subscris cu mâna actul şi cerbicea-n jug mi-am dat.
Punctu-ntâi: a mea mireasă a şedea nu vra la ţară;
Iarna-n Iaşi, la băi străine să petreacă toată vara.
Punctu-al doilea: cerut-au s-aibe a ei faeton,
O caretă cu livrele, nu costium de amazon,
Casă comodă, nu-ngustă, cabinete şi saloane,
Şeminele, galerie, statuete şi coloane;
Pentru dâns-apartamentul chiar în faţă, luminos,
Iar stăpânul casei aibe o camară cam în dos.
Un punct încă prevăzut-au, nu de plac pentru un mire:
Să-ntorn zestrea cu dobândă, la un caz de despărţire.
Încât prin cea legătură, ce-mi minea un paradis,
În cest timp de libertate între sclavi mă văd înscris.
Vine ziua să purcedem, doamna mea-i de rea umoare;
Mă întreabă: „Cu ce mergem?“ „C-o caretă, pe resoare.“
„Pe resoare! Nu pe arcuri ce acum s-a fabricat?“
Noroc că aşa trăsură în cărţi unul a jucat;
Cumpărat-o-am şi iacă, să purcedem; dumisale
Deodată nu-i prea bine, o apuc istericale.
Am rămas pe ziu-a doua. În trăsură s-a suit;
Lângă dânsa se aşează căţeluşul favorit,
Pun cutii, o tualetă, un vazon cu floricele,
Săculţe, gavanoase, cutii doauă cu capele,
Gaiţa, o stancă şi un cântăreţ canar,
Un alb şoarec p-alisidă ş-un bucal plin de nectar.
Voi să intru în caretă, dar tot locul este plin;
Luăi cuşca subsuoară şi căţelu-l pun în sin.
Am purces, dar a mea doamnă şede-n colţ posomorâtă,
Eu tac, numai gaiţa ţine conversaţi-amorţită.
Dar în urmă doamna-ntreabă: „Oare avem bun bucatar?“
„Am, drăguţă!“ „Ce drăguţă? Să-mi dai titlu ordinar.
Te rog să n-aud de-acuma nişte-asemenea cuvinte,
Ce-a răzeşilor la ţară complemente-aduc aminte!“

Am tăcut. E grea tăcerea, dar mai rău-i murmura,
Însă ea de bucătarul iar începe a-ntreba:
„Ţigan este bucatariul?“ „Crescut în casă la noi.“
„Vai de mine, und-agiuns-am, să mănânc de la cioroi!
Să nu văd la mine-n curte ligheoaiele spurcate!
Un francez îmi adu-ndată să-mi lucreze la bucate,
Cotelete, blan-manjele, dupre a lui Nodé plan,
Peştele să-noate-n lapte, fript cu pene vreu fazan.
Dar serviţul mesei este de Saxonia, Sevr-au Hina?
Ai cristale de Boemie pentru prânz şi pentru cină,
Figurele, floricele de dragant şi de zahar
Şi un templu und-Amorul arde inimi pe altar?“
„De aceste n-am nici una.“ „Înţeleg, ce bucurie!
Eticheta provinţială mă aşteaptă la moşie;
Masa plină de pastramuri, lapte acru, caşcaval,
Cu stafide, turtă dulce, vrei să-mi dai poate un bal?
Însă, iartă-mă, siniore, că o nobilă soţie
Nu e vrednică d-onorul şi d-aşa galanterie!“
Dup-asemene sarcasme, care foarte m-a pătruns,
Iacă-n urmă, cătră sară, la moşie am agiuns.
Casnicii ne-ntâmpinară cu timpani şi alăute.
Pe vătavul ea respins-au, când vru mâna să-i sărute.
Stăm la scară; doamna iesă cu gaiţa şi cu căţel,
Recomând p-al nostru paroh, nici nu caută la el.
„Unde-i sala? Ce camară! Nu-i de prânz, nici nu-i de cină,
Nu încap aicea oaspeţi de părechi nici o duzină;
Iar salonul de conţerte şi acel de convorbit?
En să mergem mai departe, unde-i acel de dormit?
Cabinet de toaletă, altul pentru camarieră,
Bibliotica mea unde-i, să aşez un glob ş-o sferă?’“
„După cântec, convorbire, în camară ne-om culca.“
„De dormit, mă rog, să aibe fiecare-odaia sa!
Iar grădina?“ „E livadă, ce-a plântat a mea străbună!“
„Scoate pomii răzăşii şi tufari din Angli-adună!
Un râu limpede prin iarbă s-aibe curs a murmura,
Ca un chiosc, sub un vechi platan, să pot dulce eu visa.“
Iac-a doua zi începe cu reforma radicală,
Trei stafete-n ziua ceea a trimis în capitală.

Neputându-mă opune, de acasă am fugit,
Iar cucoana se apucă de sfarmat şi de zidit.
Toate cele le răstoarnă, din loc toate le strămută,
Peste-o lună a mea casă în palat fu prefăcută;
Pe păreţi tapete-ntinde şi covoare pe parchet,
Draperia la fereastră pentru planul cel cochet,
Noaptea-n ziuă o preface, toată ziua parcă-i sară,
Încât ziua prin tuneric eu plâng soarta cea amară!
Nu-i de-agiuns, că iată cârdul de la Iaşi s-a adunat,
Cavaleri frumoşi şi dame, dregători înalţi de stat,
Bal cu masce şi supele, cu o muzică streină,
Doamnei casei prezidentul trei toaste le închină,
Adiutantul tot deşeartă vinul meu de la Cotnar,
A şampaniei rebele dopurile-n aer sar;
Iar soţia mea pe tronu-i şi contesele streine,
Văzându-mă cum mă zbucium, îşi fac semn şi râd de mine.
Sara dau foc de-artifiţie, oaspeţii s-au îndesit
La fereşti şi la balcoane, o rachetă a sărit
Şi aprins-au a mea arie, unde-avem cirezi de grâne,
Arvonite de Pandia cu o mie de ţechine;
Alerg, focul să-l pot stânge, m-am ars, nasu-mi s-a umflat,
Iar soţia mea, văzându-mă, de râs mai c-a leşinat.
Când trompetele şi doba un vivat din nou răsună,
Oaspeţii ca nişte grauri pe moşia mea s-adună.
Trecând larma, zic soţiei: „Cheltuiala a sporit.“
Iar ea, plină de mânie, de trei sate mi-a vorbit.
„Dar nici nouă n-ar agiunge!“ „De-i aşa, pe voia-ţi fie,
Să ne-ntoarcem la Iaşi iară, să m-aşez p-economie.“
Aşezatu-ni-am aice, însă, dupre bunul ton,
Anul nou nu poate naşte, de nu-i faci revelion;
Enig, Miculi descarc de prezente-a lor dugheană,
Şi în casa mea s-adună d-oaspeţi vechi o caravană.
Beu şampania, s-urează: bun să fie-n noul an,
Iar eu zic: c-o moldovancă, să rămân tot *moldovan!*

●

Epigrama

Către unul ce promitea mult
şi nu-mplinea nimică
Dupre Marţial

Atunci când rog ceva să-mi dai,
Îndată-mi dă sau zi că n-ai!
Aciia-mi plac, când cer şi-mi dau,
Nu urăsc pe-acii ce-mi zic că n-au;
Dar tu nici dai, nici zici că n-ai,
Spre-a-mi fi datori, minciuni îmi dai!

●

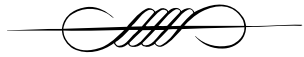

Ştefan cel Mare înaintea cetăţei Neamţu

În cetatea părăsită, care de pe munte
Către nouri încă nalţă o căruntă frunte,
Unde trecătoriul ş-astăzi cu respect se-nchină,
A domnit odinioară vechea eroină;
Pe atuncea se lupta păstoriul moldovan
Şi ţara-şi apăra chiar ca un aprod oştean! } *(Bis)*

Ea avea un fiu puternic, Ştefan i-a fost nume,
Prin acest domn strălucit-au patria noastră-n lume;
Patruzeci de biruinţe lauda-i adunasă,
Dar o zi schimbândă soarta, el învins rămasă,
Deşi lupta-se atunci păstorul moldovan
Şi ţara-şi apăra chiar ca un aprod oştean! } *(Bis)*

De mii cete fioroase patria a fost calcată
Şi de sânge a ei ţărână era adăpată;
Monastiri, cetăţi şi sate fumegau aprinse,
Cu bătrâni, gemeau şi fete şi obeze strânse.
Dar nenvins era păstorul moldovan,
Că ţara-şi apăra chiar ca un aprod oştean! } *(Bis)*

Încruntat ca leul, Ştefan, voind să răzbune,
Înc-o dată pre oşteni merge să adune;
Mai întâi însă pre muma va să-mbrăţoşeze
Şi pre fiul său de bine vra să cuvinteze.
Că pe atunci a fost oricare moldovan,
Duios părinte, fiu, barbat şi aprod oştean! } *(Bis)*

Când de zi se luminase, cu a lui putere,
La cetate Ştefan vine şi intrare cere;
Dar Elena, inimoasă, de pe muri i zice:
„Fără triumf să nu intre fiul meu aice!“
În timpul cel cumplit, un suflet moldovan
A fost şi la femei, ca la aprozi, d-oştean! } *(Bis)*

„Fiule, întâia oară te văd fără vântă;
Totdeauna tu învins-ai cu dreptate sfântă!
Eu nu pot astăzi deschide a cetăţei poarte,
Pe eroi în câmp aşteaptă glorie sau moarte!“
În timpul cel cumplit, un suflet moldovan
A fost şi la femei, ca la aprozi, d-oştean! } *(Bis)*

„Mergi, adună a ta oaste, zboară spre pieire,
În a ta virtute patria afle mântuire;
Asta-i singura dorinţă, voia maicei tale,
De-i cădea, şi eu urma-voi pe a morţei cale!“
În timpul cel cumplit, un suflet moldovan
A fost şi la femei, ca la aprozi, d-oştean! } *(Bis)*

Ştefan, răzbătut la suflet, pre ai săi adună,
Se repede ca fortuna, ca un fulger tună;
Duşmanii, uimiţi de spaimă, luptă, dar nu scapă,
Şi pe ţara mântuită cu-a lor sânge-adapă!
C-atunce se lupta păstorul moldovan
Şi ţara-şi mântuia, ca un erou oştean! } *(Bis)*

•

Dochia şi Traian

Sub muntele Pion, în Moldova

I

Între Piatra Detunată
Ş-al Sahastrului Picior,
Vezi o stâncă ce-au fost fată
De un mare domnitor.
Acolo de rea furtună
E lacaşul cel cumplit,
Unde vulturul răsună
Al său cântec amorţit.
Acea doamnă e Dochie,
Zece oi, a ei popor,
Ea domnează-n vizunie
Preste turme şi păstori.

II

La frumuseţe şi la minte
Nici o giună-i samana,
Vrednică de-a ei părinte,
De Deceval, ea era.
Dar când Dacia-au împilat-o
Fiul Romei cel mărit,
Pre cel care-ar fi scapat-o,
De-a iubi a giuruit.
Traian vede astă zână;
Deşi e învingător,

Frumuseţei ei se-nchină,
Se subgiugă de amor.

III

Împăratu-n van cată
Pe Dochia-mblânzi;
Văzând patria ferecată,
Ea se-ndeamnă a fugi.
Prin a codrului potică
Ea ascunde al ei trai,
Acea doamnă tinerică
Turma paşte peste plai.
A ei haină aurită
O preface în şăiag,
Tronu-i iarba înverzită,
Schiptru-i este un toiag.

IV

Traian vine-n astă ţară,
Şi de-a birui deprins
Spre Dochia cea fugară
Acum mâna a întins.
Atunci ea, cu grai ferbinte,
„Zamolxis, o, zeu, striga,
Te giur pe al meu părinte,
Astăzi rog nu mă lăsa!“

Când întinde a sa mână
Ca s-o strângă-n braţ Traian,
De-al ei zeu scutita zână
Se preface-n bolovan.

V

El petroasa ei icoană
Nu-ncetează a iubi;
Pre ea pune-a sa coroană,
Nici se poate despărţi.
Acea piatră chiar vioaie
De-aburi copere-a ei sin,
Din a ei plâns naşte ploaie,
Tunet din al ei suspin.
O ursită-o priveghează,
Şi Dochia deseori
Preste nouri luminează
Ca o stea pentru păstori.

●

Turnul lui But

Pe muntele Pion
Imitaţie

Între toată românime,
Mai frumos şi milian,
Mai puternic n-a fost nime
Decât Butul moldovan,
Că, oştean şi vânător,
Fericit fu şi-n amor.

Iacă buciumul d-aramă,
Ce-n Suceav-a răsunat,
La resbel pe junii cheamă
Cătră ţărmul departat,
C-Alexandru domnitor
Dă Poloniei agiutor.

Dar cu Butu-i logodită
Fiia a lui domnitor,
De el Ana despărţită
Suspina-va de amor;
Butu-i dă parola sa
C-a veni ş-o va lua.

Doamna, plină d-umilinţă,
Giuruirea i-au păstrat,
Dar amantul o credinţă
Pentru alta au uitat.
Cine calcă-al său cuvânt
N-are pace în mormânt.

Oastea de la ţări streine
De un an s-au înturnat,
Însă Butu nu mai vine;

Aleu, poate-au răposat!
Doamno,-i timp de măritat,
De giunia ta-i pacat!

Vai de har, de sănătate,
Ca stele ochii sănini,
De-a lor lacrimi neuscate
Turbure-s amu fântâni,
Că un altu peţitor
Mâna-i cere şi amor.

Toţi boierii vin din ţară
Şi un prinţ cu svita sa;
Ana plânge în camară
Că pe But nu poate-uita;
Popa mâine va serba
Şi pe doamn-a cununa.

Zice doamna credincioasă:
„Nu merg la altarul sfânt
Şi voi fi mult mai voioasă,
De m-or duce la mormânt.
Dacă Butu nu e viu,
Patul nunţe-i un secriu.“

Însă-n ziua de urgie,
Are multe doctorii
O bătrână, care ştie
Şi descânteci face mii.
Hârca veche, pe ascuns,
Duce doamnei cest răspuns:

„S-alungi popa şi pe mire,
Va veni azi Butul tău;
În ursita-i mântuire,
Ea va drege precum vreu;
De la crivăţ, de l-apus,
Bune farmeci ţ-am adus.

De la codru buruiene,
Iarba zânei de la Prut,
De la vultur două pene,
Iar tu, doamno, de-a lui But,
Te rog, părul ca să-mi dai,
Ce de suvenirul ai.

Din păr şerpe vom forma,
Două inel-oi împreuna,
Din mic deget sânge-i da
Şi pre şerpe voi giura,
Cu inel oi descânta,
Va veni şi te-a lua.“

Doamna-n hârcă se încrede
Şi se-mplântă în pacat,
Butu-ascultă, el purcede
De la ţărânos palat,
Nu cum mersă la război,
Doamno, oare nu-i strigoi!

În somn toată curtea zace;
Doamna-i trează; au sosit
Miazănoapte, paza tace;
Pas de cal s-au auzit,
Iar dulăul priceput,
Ce urla, se făcu mut.

Poarta curţei se deschide;
Pintre păzitorii mii,
Nu-s ce umblă, o deschide

Şi închide uşe trii;
Iată-l în alb îmbrăcat
Pe-aşternut s-au aşezat.

Trece clipa cea duioasă,
Calul rânchează mereu:
„Rămâi, Ano, sănătoasă,
Că m-aşteaptă roibul meu,
Au cu mine vei veni
Ş-a mea pururе vei fi.“

Luna luce, Butul fuge
Preste munte, prin hârtop,
Vântul şuieră şi muge,
Roibul sare în galop,
Ş-amu-i duce p-amândoi,
Doamno, oare nu-i strigoi!

Printre plaiuri, căi secrete,
Trec la codru şi s-aud
Gemând bufnele spăriete,
Mereu urlă lupul crud;
Din tunerec ochii săi
Luminează ca scântei.

„Din ceri lun-amuşi s-a trece,
Roibul meu, hai la galop!
Nouă măguri şi stânci zece
Avem încă ş-un hârtop.
Nouă râuri a sălta,
Păn’ cucoşul va cânta.“

„Unde mergem?“ „Unde?-Acasă,
Chiar pe culmea lui Pion;
Rarĕori omul pe-aici pasă,
Lângă a Dochiei tron,
Unde turnul meu va sta,
Ce-n veci nume-mi va purta.“

„Dulce-odor, ah, calul ţine,
Că de spaimă abia şed!“
„Pe şea pune ambe mâne,
Dar în dreapta ta ce văd?“
„Testamentul cel sfinţit,
Care popa-au dăruit.“

„Calul nu-mi stă aşa-n pripă,
Că în fugă este-acum,
Testamentul dă-l în ripă,
Ţine-te, c-avem rău drum!“
Roibul, parcă uşurat,
Prăjini zece a saltat.

Preste lacuri şi păraie
Trec mânaţi d-un rece vânt;
Ici, colo, câte-o văpaie
Saltă d-un pe alt mormânt,
Şi pe drumul zburători
Petrec mirii călători.

„Stă, ascultă-mi a mea rugă
De om cale nu-i aici!“
„Calea-i bună pentru fugă,
Urmă nu-i pintre potici;
Pedeştri oaspeţi aici nu-s,
Că-i duc alţii tot pe sus.

Răsăritul se înfoacă,
Roibule, hai în galop!
Păn’ va bate popa-n toacă
Avem încă un hârtop,
Piatra Teiul a ura
Păn’ cucoşul va cânta.“

„Ah, iubite, frâul strânge;
Sărind calul acel râu,
De o stâncă mă va frânge!“

„Ce-ţi atârnă de la brâu?“
„Sunt metanii de la schit,
Ce-un sahastru-au dăruit!“

„Ce metanii fioroase,
Că a roibului ochi scot.
Vezi cum tremuru-l răzbate!
Deci aruncă-le de tot!“
Roib-atunci pe munte-nalt
Ia o milă într-un salt.

„Cele pietre ce să fie,
Cele cruci şi săpături?“
„Nu sunt cruci, ce e tărie
Curţei mele dimpregiur;
Pre zid dacă voi sui,
Calea-n veci vom mântui.“

„Ce-ai stătut, o, dulce-odoare?
Roua m-a muiet de tot;
Răce-i vântul chiar la zoare,
Să-ţi urmez de-amu nu pot.
Tremură soţia ta,
Copere-mă c-o manta!“

„Dulce doamno, iacă-ndată
Eu voi pune pe-al tău sin
A me frunte înfocată,
Ce mă arde ca venin.
De ea piatra s-a-ncălzi,
Doar ceva m-oi răcori.

Ce colană-i ferecată?“
„Crucea care mam-au dat!“
„Cruce-mpunge ca săgeata,
Fruntea me a încruntat;
Să nu paţi de ea şi tu,
Crucea leapăd-o de-amu!“

Căzând, peri acea cruce,
Butul doamna-n braţ a strâns,
Cel ce mână, cel ce duce,
D-un foc vânăt s-a aprins.
Roibul hohot d-om a dat
Ş-încă-o stâncă a saltat.

A Dochiei piatra tună
Şi cucoşul a cântat;
Din Hang clopotul răsună,
Când săhastrul a tocat,
Iar cu discul strălucit
Soarele au răsărit.

Dimineaţă, când să vie
Sântul popa la palat
Să serbeze cununie,
A pierit doamna din pat!
Pre Pion turnul lui But
De atuncea s-a văzut!

●

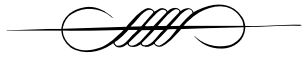

Învăţătorul şi urmaşii săi

Alegorie

Către-apostolii săi zis-au dinioară Domnul lor:
„Cel ce vra a fi cu mine de-astăzi fie-mi următori.
Calea noastră va să fie
Spre cerească-mpărăţie...“
Un stol mare, strigând, vine:
„Unde-i merge, noi cu tine!“
Cu un zâmbet Domnul pasă
Înainte prin pustiu,
Călătorii se îndeasă
Să s-adăpe la vreun riu.
Vântul cald, focosul soare
A lor frunte a umplut
De arine, de sudoare,
Deşi nu prea le-au plăcut,
Până-n seară a suferit.
Umbra când i-a răcorit,
„Doar aicea vom mânea“,
Între dânşii toţi şoptea.
Însă Domnul urma-n cale
Preste râpi şi preste vale,
Pe loc unde rareori
A păşit cu călători.
Următorii suspinau,
De spini unii s-aninau,
Zicând: „Pasă cel ce-a vre
Pe această cale gre!“

Altul şede peste-o piatră
Cugetând la a sa vatră,
Unul pe iarbă s-întinde,
Altul gustă a lui merinde,
Din drum alţii se abat,
Însă Domnu-i neschimbat;
În tunericul pământ
Nici le zice vrun cuvânt.
Apoi când s-a luminat,
Faţa sa a înturnat.
Din câţi vrură a se-ntrece,
Văzu numai doisprezece.
„Adevărul vouă zic“,
Zis-atunci cu duioşie,
„În astă călătorie
Numărul nostru e mic.
Mulţi chemaţi, aleşi puţini!
Cel ce-n cale se-ngreuiază
Pintre stânci şi pintre spini
Şi cuvântu-mi nu urmează,
Niciodată va să vie
În cereasca-mpărăţie!“

●

Credinţa

La Dionis, tiran aprig, pe ascuns a fost intrat
Meros, congiuratul giune, c-un pumnal între vestminte,
Dar surprins fără de preget viglele l-a ferecat
Şi la rege domnitorul l-a condus mai înainte.
Cu urgie ista-ntreabă: „Zi-m, pumnarul pentru cine?“
„De tirani să scape patria, menit era pentru tine!“

„Dacă aşa, sumeţe giune, tu pe cruce vei pieri!“
„Nu cer ca să-mi ierţi viaţa; din doi unu-avea să moară;
Ce, de vrei a mele patimi mai mult încă-a prelungi,
Lasă-mă, te rog, trei zile, să mărit p-orfana soră!
Spre credinţă dau p-amicul, până-atuncea pre el închide;
La termin de nu veni-voi, pre el vei putea ucide!“

Atunci regele-n vendetă, surâzând, cu aer lin,
După scurtă meditare au răspuns: „Ei bine, fie,
Cele care-mi cei trei zile libere îţi las deplin,
Dar trecând semnalul termin, de pe-acuma să se ştie
Că-n cea zi, fără cruţare, cu amicul d-închisoare
Împărţi-s-a a voastră soartă, tu-i fi liber, iar el moare!“

La amicul Meros vine: „Tiranul a triumfat!
Noua victimă, pre mine, cu moarte pe cruce ceartă,
Pentru că spre-a patriii paos a-l ucide am cercat.
Însă în a lui trufie încă zile trei îmi iartă,
Păn pe sora mărita-voi; rog te pune chizeş mie;
Giur că vin să-mi trag osânda, să te scap de-a lui urgie!“

Tăcând îl îmbrăţoşază amicul cel credincios,
Tiranului se supune şi-ntră-n a lui închisoare;
Cela alt atunci purcede şi în timpul preţios
Repede asigurează soarta giunei surioare.
Prin plinirea îndatorirei a lui cuget se împacă,
Iute îndărăt se-ntoarnă, ca terminul să nu treacă.

Deodată varsă ploaie cerul încarcat de nor,
De pe munţi, din râpi, din lacuri se reped mii de povoaie,
Râurele se fac râuri, valea s-umple d-unda lor,
Şi la punte când agiunge călătorul în nevoie,
Volbura înfurietă temelia ei o sapă,
Surpă bolta cea hâită, ce tunândă cade-n apă.

Cufundat în rea durere pe mal cură-n gios, în sus,
Îns' verunde ochi-ntoarnă, a lui voce oriunde sună,
Agiutor chemat n-aduce de pe malul cel opus,
Că la vad nu-i nici o luntre ca să-l treacă împreună,
Nici munteanul nu conduce de la codru a sa plută,
Că salbatică cea apă e în mare prefăcută.

În genunchi mizerul cade, lângă valul întartat,
Plânge, roagă şi suspină, mânele la ceri întinde:
„Te rog, Zeule,-nfrânează cursul râului turbat!
Orele sunt fugătoare şi trecut-au de merinde,
Soarele va să apună; de n-agiung până în sară,
Pentru mine fără culpă bun amicul va să piară!"

Înfiorarea a naturei elementele-a sporit.
Fără paos, tot mai tare, val pe val mână nainte,
Dar mai iute se strecoară clipele necontenit.
Atunci el s-îmbarbatează, pe amic având aminte,
Se aruncă-n sânul apei şi luptând peste măsură
Cu braţ foarte o dispică şi un zeu de el se-ndură.

Agiungând la mal se-nchină geniului scutitor,
A lui pas înaripează, când de oameni răi o ceată,
Trecând pe la o pădure, iese din ascunsul lor,

Îl încungiură, l-atacă şi cu furie-nveninată
În potica cea îngustă calea-i cearcă a închide,
Ca să-l prindă cu odoare, spre a-l prăda şi a-l ucide.

„De la mine ce se cere, a strigat de fior cuprins,
N-am nimica-n astă lume decât viaţa ticăloasă,
Şi-asta încă până-n sară a da regelui m-am prins".
Smulge arma de la hoţul, şi cu voce furioasă
„De amic nu te îndura!" strig', apoi cu cea măciugă
La pământ pe trei i culcă, ceialalţi se dau la fugă.

Soarele ieşind din nouri săgetează al său foc,
De căldură, d-osteneală, a păşi el nu mai poate,
Că genunchii i se-ndoaie, încât cade chiar pe loc.
„Tu, ce dintre hoţi, din ape îndurat-ai a mă scoate,
Ori voi-vei ca aice să fiu prada de vro fiară,
Să las pe dulce amicul pentru mine ca să piară?"

Deodată-n propiere un plăcut lin murmuriu
În tăcerea cea adâncă la urechea sa pătrunde;
Stă, ascultă şi-apoi vede dintre stânci un izvor viu,
Ce varsa în vas de piatră argintoase a lui unde.
Acolo, cu însatare, soarbe, s-udă, se-nviază,
A lui membre ostenite cu putere răcorează.

Acum soarele-ntre arbori lunecând al său lucor,
Preste iarba înverzită tindea umbre colosale,
Ce prin forme îngăimate zugrăveau icoana lor;
Călători doi din cetate revineau pe acea cale,
Lângă ii cu repegiune păşind, auzi: „Se duce,
Pre amic în loc de Meros îl întind acum pe cruce".

În a inimei adâncul răsunat-au vorba lor,
Conştiinţa, grija îl mână şi-a lui pas înaripează.
Turnurile Siracuzei soarele apuitor,
Răsfrângându-se prin nouri, aurea cu a lui raze,
Când Filostrat, a lui casnic, pre al său domn neferice
Îl întâmpină cu spaimă şi cuvinte aceste-i zice:

„Îndărăpt te-ntoarnă iute, pre amic nu-i mântui,
Deci macar al tău pericol prin o fugă-ndată curmă;
Chiar acum pe neferice îl încep a-l schingiui,
C-aşteptatu-te-au statornic până-n ora de pe urmă;
A lui credinţă-ntemeiată în virtute şi-n onoare
Tiranul prin vorbe amare n-a putut să i-o oboare.“

„De-i târziu, de n-oi putea-voi ca să scap p-amicul meu,
Cu el mor, însă credinţa nu va rămâne înfrântă.
Şi tiranul cel sălbatic n-aibe în cugetul seu
Că amicului amicul a calcat credinţa sântă;
Preste ambi să împlinească a lui crudă fărdelege,
Dar cunoască că viază amiciţiii sânta lege!“

Iacă soarele spune, când la poartă a sosit;
Vede crucea a osândei în o piaţă împlântată.
Curioasa d-oameni gloată împregiur a tăbărât,
Pe amic îl trag acuma cu o funie încruntată.
Gloata o străbate, strigă: „Iată-mă-s, eu viu de faţă,
Eu-s acela pentru care el chizeş s-a pus cu viaţa!“

Tot poporul se cuprinde de mirare şi de fior,
Ambi amici se-mbrăţoşează, plâng de chin, de bucurie;
Nice-un ochi e fără lacrimi l-acest act pătrunzător
Şi la tiran se rapoartă astă rară duioşie.
Pre el prinde o simţire, până-atunci de tot streină,
Pe amicii ambi-i cheamă înaintea lui să vină.

Îndelung pre ii admiră, zice: „Vi s-a nimerit;
A mea inimă se-nvinge; eu chiar văd din astă faptă
Că credinţa nu-i un fantom, ce înalt simţ înzeit,
Care de la oameni cere recunoaşterea cea dreaptă.
Luaţi, rogu-vă, de-acuma, să simt zile mai senine.
În a voastră legătură de al treilea pe mine!“

●

La cugetarea mea

Când întinzi a tale aripi, o, tu, cugete-nfocate,
Şi-n noianul fantaziei te înalţi cu repegiune,
Căutând frumoase teme între cele luminate
Pentru lira-mi umelită, doritoare să răsune,

Uşurel, pe munte Pincio, între pinii verzi răzbate;
De virtute şi frumŭseţe acolo-i videa minune,
Acolo zâna me trece pe cărările-ncântate,
Strălucind cu o lumină care niciodată-apune.

De la dânsa împrumută lină şi blândă lucoare,
D-unde-amorul cu virtutea şi-nţeleptul spirt derază,
Ce dau numelui aice faima cea nemuritoare.

În zadar în lume-aiure vei căta ca să se vază
Întrunite-ntr-o fiinţă toate-a cerului odoare,
Care către fapte-nalte nencetat însufletează.

●

Răsăritul de Lefca

Pe a lumei orizonul a mea zână când s-arată,
Cerul tot se-nseninează, suflă aerul mai lin,
Unda curge mai voioasă, limpede şi mai curată
În acel râu ce-ntre petre se repede c-un suspin.

Vezi cum flutură pin nouri de amori junei o ceată,
Cum răsună d-armonie colnicii din Apenin,
Unde pentru a ei laudă în cor sună o cântată
Mii de paseri şi de nimfe ce-n a ei întâmpin vin.

Nu e stâncă, nu e culme care să nu scânteieze,
Nu-i câmpie ce nu-ntinde nouă mantie de flori,
Nu e limbă omenească care să nu cuvinteze

Despre ochii şi cea faţă, unde-n a lui foişor,
Între porfira şi perle Amor ţese dulce-obeze,
Şi săgeata sa discarcă între-a giunilor popor.

●

Patima

I

La munceii din câmpie, la pădurea cea umbroasă,
La cel râu care şerpează pintre înflorit ogor,
L-adăpostul singuratic, lângă stânca-ntunecoasă,
Întristat şi plin de gânduri singur umblu cu Amor.

Că în cuget şi în sânu-mi port simţirea cea duioasă,
Care n-a să stângă timpul, cel de toate stârpitor,
Că rămâne suvenirul unei inimi credincioasă,
Într-un eho ce-a să sune după ce eu voi să mor.

Cele graţii şi frumseţe, ce-s a muzei mele teme,
Le rezic la floricica ce se leagănă de vânt
Şi mă tânguiesc la frunza care-n freamătul ei geme.

La fiinţele naturei, câte împregiuru-mi sînt,
Spun a inimei dorinţă ce sperează şi iar teme,
Numai zânei cerc ascunde patima în care-mplânt.

II

Auzit-au Apeninul eho a durerei mele,
Ce din sân Amor îmi stoarce în tăcut-a nopţei clipă;
Răsunat-au păn' la Istru patimile cele grele,
Ce nu vindecă Igea, nici Fântâna Aganipă.

Din a lor somn se treziră aţipite păserele,
Mai duioase se făcură fiarile-n ascunsa ripă,
Înalţară a lor frunte tupilate floricele,
Zefirul cel mai zburdatic înfrână a sa aripă.

Mai lin curseră atunce ale râurilor unde
Şi naiadele duioase au ieşit din râu, din mare,
Acea patimă s-aculte care inima-mi pătrunde.

Toate-n giurul meu suspină, numai zâna pentru care
A me inimă s-încinde la durere-mi nu răspunde,
Nici din sânul ei s-aude un suspin de îndurare!

III

Acea aspră pătimire de o inimă-nfocată
Într-atâta este deamnă ca amorul s-o aline,
Încât, doamna me, eu nu ştiu de unde totdeauna vine
Supra me să săgeteze o privire turburată.

Zea de gheaţă, de oţele au de piatră diamantată
Inima în sânul vostru ferecată parcă-o ţine,
Unde nicĕ râul de lacrimi, nice-aprinsele suspine,
Amar mie, eu simt astăzi că nu pot ca să răzbată.

Deşi-n versul meu cel umil strălucinda-vă virtute
Cerc să cânt ş-al vostru merit în toscană armonie,
Care de l-a voastră faimă un eho să împrumute,

Când ţintează sumeţ ochiul în a ceriului făclie,
Întunericul îl ceartă numai câteva minute,
Dar seninul feţei voastre totdeauna-i ascuns mie.

●

Profeţia

Atunci când, o, zi amară, aceea oară-a fi vecină
Să purced din ceste locuri d-unde soarta mă desparte,
Lăcrămând şi cu suspinuri arunca-voi de departe
Depeurma mea ochire către ţara cea latină.

Dar pe când în luntre uşoară brăzdui-voi Marea Eusină,
Înfocata-mi cugetare, străbătând câmpii deşarte,
Înturna-va deseoară l-adăpostul cel de arte
Şi la templul giunei Muze, unde arde-a mea lumină.

Acolò a Romei genii au statornic tronul lor,
D-unde răspândesc în lume nemurinde a lor rază,
De virtute, înţelepciune, de al patriei amor.

Acea stea a mântuirei, care astăzi mă-nviază,
Fie ca să mă conducă şi în timpul viitor,
Şi-amorţita mea simţire pentru patrie fac-o trează.

●

La doctorul Pezzoni

carele se înturna din Moldova în Italia,
a sa patrie

Tu, pe carele îndeamnă al patriei dorul mare,
Azi întinzi a tale pasuri cătră ţara ceea unde
Marginile-s d-o parte Alpii, d-alta gemănată mare,
La a căria fortune muntele-Apenin răspunde;

Acolo de mine-urzite vei vedea două altare,
Unul consacrat lui Febus, iar în altul se ascunde
Mărit geniul a zânei şi acele virtuţi rare,
Cu a ochilor lumină ce d-amor nobil pătrunde.

Cugetările duioase acolo-mi sunt ferecate
Şi a mea toscană liră a sta mută se deprinde,
De când soarta rea le ţine de la mine depărtate.

Înaintea lor espune patima ce mă cuprinde,
Zi că chiar un verde arbor, dacă focul îl răzbate,
Cu cât boarea pre el suflă, cu atât mai mult s-aprinde.

●

Tot la acela

Dacă-n barca uşurică petreci unda întărtată,
Au prin munţilor omete a ta cale de te duce,
Favorabil fie-ţi Zeul, ce pe călători conduce,
Facă-agiunsul tău ferice ş-a ta cale-ndemânată.

Dacă-amu a ta simţire prin ochi este încântată,
Revederea patriei dacă estazul în tine-aduce,
Prin vorbirea armonioasă, prin cea artă ce străluce
Şi prin care Italia nouă cum cea veche-i înălţată,

Pasul tău înaripează către insubra cetate,
Ce-n mărirea ei se nalţă ca un arbore-n câmpie,
Între stolul de mici plânte la pământ ce-s tupilate.

În murindul văl vede-vei cum se poartă-n modestie,
În una unite daruri cu care-n anticitate
Se lăudau înalte genii răspândite în o mie.

●

Consacrat memoriei de Leufca

născută Bianca Milesi, moartă în Paris, la 1849

Doamno, ce întru mărire, în aurora vieţei tale,
De frumseţe-ncântătoare şi de graţii erai plină,
Defăimând deşert onorul cărui gloatele se-nchină,
Ţ-ai ales pentru urmare a virtuţei greua cale.

Dănuitul al tău suflet de-nsuşimile morale
A sacrat doritei patrii sânte-altare de lumină,
Ca prin fapte strălucinde, preste ţara cea latină
Să răsară de nou timpul a triumfurilor sale.

Acea rază nemurindă, pentru glorie creată,
Ce lucit-au preste mine încă-n timpul de giunie,
Aleu, s-a înturnat iară la-obârşia-i necurmată.

Dar în miezul a durerei ce-mi rămâne-n suflet vie,
Cea scânteie care-aprins-ai nu s-a stânge niceodată
Şi-a trăi cu tine-unită în a ceriului tărie!

●

Clironomii lui Epamenonda

Defăimând cele la care gloata oarbă se apleacă,
Omul, în a cărui suflet a virtuţei dor n-apune,
Numelul său şi-amintirei trainic monument rădică,
Cu folos ce-aduce lumei prin virtute,-nţelepciune.

Ca pe râpele lui Nilu piramida cea antică,
Ce-n nori creştetul ascunde şi se luptă cu furtune,
Aşa fapta patriotă, ce-a zeimei este fiica,
Timpu-nfrână şi cu soarta pe invidia răpune.

Când pe câmpul a victoriii înota în a lui sânge,
Epaminonda la amicii ce-l plângeau cu duioşie,
Pentru că cu a lui moarte şi-a lui viţe se stângea,
„Înfrânaţi, zis-au el, plânsul, vă las două-a mele fiie,
Nemurindele trofee: *Leuctre şi Mantinea!"*

●

Notă. Epaminondas, faimos general al tebanilor, la 371 înaintea lui Cristos a învins pe spartiaţi, şi a pierit în batalie de Mantinea, în care nemicii fură învinşi (Gh. A.).

La termele de Karlsbad

O, fântână misterioasă, ce din sânul istui munte
Reverşi apă, foc şi aer, noapte, zi, fără de paos,
Înaintea ta tot omul umelită pleacă frunte,
Că pe Cela vede-n tine ci-urzi lumea din haos.

Prin a sa filantropie căpătat-ai o putere
Care vindecă de patimi stolul cel nenumărat
De fiinţe suferinde ce din ambe emisfere
În ist an, ca din vechime, la tine s-a adunat.

Piatra care te încinge, codrul care te-ncununã,
Aburii de ambrozie de-nmiite giune flori,
Lin seninul a naturei, armonia ce-n giur sună,
Toate-nvie un lânged cuget şi-s balsami vindecători.

Toţi ce prin a ta putere a simţit a ta minune
Depun ţie mulţămire, vânta l-al tău Urzitor;
Între mai frumoase imne şi ist vers român răsune
Sacrificii umelite unui simţ cunoscător!

Karlsbad, iuli–agust 1855–61

●

Odă

Urzitoriule a lumei, tu, ce-Imperului Roman
Ai dat glorie, virtute şi putere, decât care
Soarele în a lui cale, de când născu din noian,
N-au văzut nimic mai mare,

Tu, ce-a sale legioane până-n Dacia ai condus,
Unde, după-naltul triumf, ai fondat o Romă giune,
Ca să fie despre barbari viu troian pentru Apus
Şi luceafăr ce n-apune,

După ce nepotul Romei de fortuni au triumfat,
Care-n curs de ani o mie au schimbat antica lume,
Şi în lupte, suferinţe, până astăzi au păstrat
Limba, patria şi nume,

Dă-i, o, Zeule, putere şi virtute,-n viitor
Ca ferice să plinească destinul a gintei sale,
Şi demn de a lui sânt nume, într-un trai nemuritor,
Să petreacă a gloriei cale.

Preste câmpurile noastre vars', o, Doamne, darul sânt,
Fie pururе mănoase grâie, turme şi albine,
Şi în schimbul lor întoarnă nouă din străin pământ
A lui aur şi lumine.

Dă la tânăra română, lângă harul cel plăcut,
Cuget nalt, inimă blândă, ca şi ea la noi să fie
Cum Cornelia antică, ce pe eroi au născut,
Fiie, mumă şi soţie!

Să dai braţilor putere, inimei un dor aprins,
Ca românul, cum străbunii, pentru drepturile sfinte
Ale patriii renăscânde să se lupte neînvins
Prin lucrări şi prin cuvinte!

Strânge Ţările-Unite prin un nod nemuritor,
Cum origine au una, fie a lor şi fericire;
Toţi românii să închege de fraţi numai un popor,
Că puterea stă-n *Unire!*

●

Poetul

Dedicat d-sale d. Vasili Alecsandri

Versul care-ntăia oară a sunat în România
Pe-alăuta ce de secoli fără coarde-a fost rămas,
Spre-aminti a patriii fapte prin a doinei armonie,
Dupre metrul care muza l-a dictat de pe Parnas,
Va trăi atâtea timpuri cât Pionul, petros munte,
Între nouri înalţa-va maiestoasa a lui frunte.

Deşi cântul a lui Omer poartă cea întăi cunună,
El nu-ntunică pe Pindar, nici a lui Alceos ton,
Înfocatele suspinuri şi cuvintele-ncă sună
A Safei înamorate şi a lui Anacreon;
Nice între a Greciei zâne a brilat numai Elena,
Pe eroi şi pe filozofi n-a produs numai Atena.

Înainte de Ahiles şi de falange spartane,
Vieţuit-au şi alţi eroi, care-umpleau în timpul lor,
Prin virtute,-nţelepciune şi prin fapte miliane,
Lumea toată de esemple, de mirare şi lucor;
Însă geniile acele, demne chiar de nemurire,
Zac uitate, c-un poeta n-a lasat de ele ştire.

Tu, în căruia sân Zeul a aprins sânta scânteie
Să dai faptelor prin muză traiul cel nemuritor,
Între teme înmiite nu-i afla mai naltă-idee
De aceea ce dictează sântul patriei amor.
A românilor virtute deci prin versul tău să-nvie,
Ca nepoţilor d-esemple şi de glorie să fie!

●

Anul Nou 1857 în Moldova

Augustilor suverani subscriitori
Tratatului de Paris
dedicat

Lâng-a Dunărei verzi râpe maiestoasă vezi matronă,
Pre scutu-i semnul lui Gioe, pe cap are o coroană.
A ei faţă şi vestminte uric poartă vederat
Că ea-i fiia cea mai giune a lui Traian împărat.
Soarta gintelor schimbat-au ale ei trofei antice
Din semnale de vinceală în cununi de flori, de spice,
Ma din ochii scânteiază încă focul cel nestâns
Ce arată că-n vechime combătut-au şi-a învins.
Aştepta, ma suferindă, în a soartei ei asprime,
Că ursita-i prezisese o ferice viitorime.
Iacă ora de pe urmă, mezul nopţii a sunat,
Anul vechi, ce-i plin de sagne, ostenit şi detunat,
Încărcat cu mii de grije, s-acufundă-n vecinicie;
În loc d-amare suspinuri în giur sună armonie,
Nu mai tremură pământul, mările s-a limpezit,
Preste valul a lui Traian şepte Stele a răsărit.
Anul giune, blând la faţă, având tâmple-ncununate,
Noua viaţă ni-asigură şi guvernul de dreptate.
Dunărea, ce între petre până acuma a gemut,
Liberă în sânu-i strânge unda din Siret şi Prut;
Şi Anul Nou, de pace înger, a ştiinţelor făclie
Cu odoarele Europei ni aduce în Românie.
Atunci ruga cea ferbinte răsunat-au spre Apus,
Cătră cele şepte *Stele* care pacea ni-a adus,
Să ne lumineze ţara şi o apere-nainte,
În ist an să ne trimată un bun Domnitor părinte,
Ce fiind a legei sânte El organ şi păzitor
Să conducă patria noastră la frumosul viitor!

●

Epilog

Înalţat-am monumentul încă-n junea României,
Decât bronzul, fierul, piatra mult mai trainic am durat.
Pre el timpului fortune în turbata lor mânie
N-or putea ca să-l oboare pe cursul îndelungat.
Nu, de tot nu mor, că partea nobil-a fiinţei mele
La Cel care a creat-o va întinde al ei zbor;
Acolo ea, limpezită d-omeneşti pătimiri grele,
A ei voace va adaoge către a îngerilor hor,
Spre a lăuda Fiinţa care între lumele senine,
Fără început domnează şi domni-va fără de fine!

●

FABULE

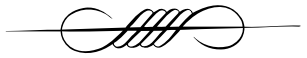

Zâna fabulei

La cetitorul român

Prin rostiri de adevăruri, ascunse-n cimilitură,
Aduc ţie-ntăia oară cu plăcere-nvăţătură;
În a vieţei strâmba cale pe român să îndreptez,
Prin lupi, corbi, furnici şi broaşte a vorbi mă disfătez.
Adevărul salt nu place, de-i şi bun, e plin d-asprime,
Dar când vitele l-or spune, n-a să supere pe nime.
De aceea a lor zise, cu gând binevoitor,
Să asculţi, să ierţi cutezul, preţuind ţintirea lor.

●

Grierul şi furnica

Săltând, grierul la ţară
Şuierat-au toata vară,
Şi când iarna au venit,
Cu nemică s-au trezit,
Neavând macar de dor
Muscă sau un viermişor.
Pe furnica sa vecină
Au rugat să-l împrumute
C-un grăunte, c-o neghină,
Să mai prindă la vârtute,
Zicând: „Zău, la timp de trier,
Dau parola mea de grier,
Înturna-voi toată soma
Ş-interesul de-mprumut!“
Dar furnica econoamă
I-au zis: „Vara ce-ai făcut?“
„Prin câmpii şi prin grădine
Am cântat păn-au dat bruma.“
„Tu cântai, îmi pare bine,
Gioacă, vere, dar acuma!“

•

Corbul şi vulpea

Preste ramul unui sorb
S-aşezasă domnul corb,
Ţiind în plisc o bucată
De caş, ce-o avea furată.
Vulpea, cum l-au mirosit,
Sub acel sorb au venit
Şi-n sus căutând, i zice:
„Buna ziua, venetice!
Cât eşti mândru şi frumos!
Dacă viersul cel duios
Ţi-i c-a penilor odoare,
Tu-ntreci pe privighitoare.“
De mândrie îngâmfat,
Corbul pliscul au căscat,
Şi vrând viersul să înceapă,
Caşul pe pământ îl scapă.
Atunci vulpea brânza apucă
După ce o şi îmbucă,
Către corb, spre mângâiere,
Zice: „En ascultă, vere,
Cel ce ştie linguşala
Să îndoapă-n socoteala
Celuia care-l ascultă.
Astă daună nu-i prea multă
Pentru-un adevăr curat.“
Atunci corbul ruşinat
Giură că minciuni c-acele
Alte dăţi n-or să-l înşele.

●

Broasca şi boul

Broasca mică cât un ou
Au văzut păscând un bou
Şi mirându-se prea tare
De-o făptură atât de mare
Cugeta c-ar fi noroc
Ş-a familiei laudă, dacă
Ar putea să se prefacă
Din mic, mare dobitoc.
Deci d-ambiţie s-aprinde,
Mereu s-umflă, se întinde
Şi-apoi zice: „Sorioară,
Nu-s ca boul, buneoară?“
Dar aceasta i-au zis: „Ba!“
Broasca urmând a se umfla,
Zis-au iar: „En vezi, lelică!“
„Soro,-ţi spun că eşti tot mică!“
„Oare acuma l-am agiuns?“
„Încă nu“, i s-au răspuns.
Broasc-atunci s-au mai umflat
Foarte aşa... cât au crăpat.
Vra ca astă broască mică
Pe mai mari cel mic s-agiungă,
Tot se umflă, se rădică,
Fără-a-şi cere sfat la pungă.

Se aşază la Paris,
Unde, de nu este-nchis,
Rolul gioacă de baron,
Fără bani, dar cu bun ton.
De mii planuri îngâmfat,
Casa-şi schimbă în palat
Şi-n prinţesă pe a sa damă.
Vrând apoi a mai întinde,
Creditoriul pe-a lui samă
Toate, păn şi pre el vinde.

●

Acii doi catâri

Doi catâri călătoreau
Şi-n desagii lor duceau:
Unul ceapă de câmpie,
Altul bani de visterie.
Cest din urmă, îngâmfat
Că-i de aur încărcat,
Chiar de şelile-i apasă,
Nu vra sarcina s-o lasă.
Mândru calcă, parcă-i leu,
Şi suna un zurgălău.
Când deodată, din tufari,
Iesă o ceată de tâlhari.
Toţi la cel catâr dau bustă
Ce ducea de aur soamă,
De urechi îl prind, de coamă,
Alţi împung şi-l bat c-o fustă,
Încât bietul, gemând foarte,
Zice: „Oare asta-i soarte
Carea mi s-au giuruit
Pe ist drum când m-au pornit?
Al meu soţ ce cară ceapă
Fericit de daŭnă scapă,
Dar eu, făr de agiutori,
În bataie, aleu, mor!“

Iar catârul celalalt
Zis-au: „*Vere*, totdeauna
Pe copaciul mai înalt
Darmă *repede* fortuna;
De-ai fi şerb la un *cepari*,
Iar nu casă *de* dinari,
La os *teafăr* şi la *piele*
N-ai păţi *aceste rele*.
Când *eu* în săracul trai
Voi să pasc în *pace* scai!“

●

Asinul şi furul

Pentru asinul furat
Se băteau doi furi odată,
Unul vrea să-l aibă argat,
Altul vra să-l vânză-ndată.
Dar când între ii se ceartă
Cum pe asin să-l împartă,
Vine-al treilea tâlhari
Şi li fură pe magari.

Este asin câteodată
O moşie-n giudecată,
Pentru care doi mazili
Se sfădesc pe la movili,
Când acela ce-i împacă,
Mâncând pe-a lor cheltuială,
Iě moşia-n socoteală
Şi li lasă punga sacă.

●

Lupul şi mielul

Orice face cel mai mare,
Dreptate-n toate are,
Precum vom videa aice
Din o fabulă ce-oi zice.

Un miel foarte însetat
S-adăpa în râu curat,
Unde lupul, cătând pradă,
Începu cu mielul sfadă,
Zicându-i cu rost turbat:
„Ori de ce mă înfruntezi
Şi să turburi cum cutezi
Limpedea mea băutură?“
I-au zis mielul: „Doamne, iartă,
La mânie nu te-ntartă,
Mai ales dacă ai vra
Să-nţelegi măria-ta
C-apa din sus cură-n vale
La şerbul măriei-tale;
Şi s-o turbur eu nu pot
Cu piciorul, nici cu bot!“

„Mi o turburi şi-acum iară,
I-au zis cruda acea fiară;
Ştiu că-n anul cel trecut
Tu de lupi ai zis bârfele!“
„Cum puteam să zic acele,
Când n-am fost încă născut?
Crede, doamne, că ş-acuma
Eu sug lapte de la muma.“
„De n-ai fost tu, apoi, zău,
Au fost un frate al tău.“
„Nici un frate eu nu am.“
„Aşadar, ţ-au fost vrun neam,
Că toţi câni, păstori şi oi
Bat din veci resbel cu noi!“
Zicând ceste, îl îmbrâncă
Şi îl duce la pădure,
Unde, fără să-l înjure,
Îl despoaie şi-l mănâncă.

●

Leul şi guzganul

Cât se poate, se cuvine
Fă altuia vre un bine,
Că veni-va-ţi multe ori
D-unde n-aştepţi agiutori,
Precum vei vedea aice
Din o fabulă ce-oi zice.

Un guzgan, ce supt pământ
I s-urâsă a sta mereu
Zburdând iesă ca un tânt
Şi-ntră-n brânca unui leu.
Dar acest-au arătat
Cuget chiar de împărat,
Căci în loc ca să-l sugrume
L-au lăsat să roadă-n lume.
Însă astă bună faptă
Mulţămită-i află dreaptă.
Se par lucruri necrezute
Un guzgan pe leu s-agiute!

Din a sa pădure deasă
Umblând leul ca să iasă,
În o cursă-ntinsă-ncape
Şi cercând din ea să scape
Muge, bietul, tot se urcă,
Însă-n laţi mai mult se-ncurcă,
Încât acel domnitor
Nicicum poate să-şi agiute.
Dar întâi de vânător
Guzgănelul venind iute,
Pe reţeaua ce-l înoadă
Nevoindu-să să roadă,
Într-atâta-au distrămat
Până pe leul au scăpat.

●

Guzganul de cetate şi cel de câmp

Dineoare un guzgan,
Politicos cetăţan,
Pre guzganul de câmpie
L-au poftit la prânz să vie,
Ca nu tot mereu lăcuste,
Ce mai bun ospăţ să guste.
Pe vărgat, frumos covor
Aşternut-au masa lor;
Las să giudice oricine
Cât li-au fost atunci de bine.

De confeturi şi de pui
Fărmăturile adună,
Însă pănă a fi sătui
Deodată uşa sună;
Asta-i umple-atât de frică.
Încât pofta li să strică
Cetăţanul sprintinel
Scapă, ş-altul după el.

Iată tropotu-ncetează,
Şi guzganii iar s-aşază.
Cetăţanul, mângâiet,
La ţăranul spăriet
Zice: „En apucă, frate,
Să mai roadem la bucate!“

Dar acest-au zis: „Destul
De astă masă eu-s sătul;
Vino mâne tu afară
De-i gusta ospăţ de ţară.

Tupilat într-un ungheri,
Nu am masă de boieri,
Nime însă ca aice
N-a veni ca să ni-o strice,
Şi de fărmături sărace
Îndopa-ne-vom în pace.
Eu te las cu sănătate,
Nu voi şegi cu frica-n spate,
Nici mai delicată masă
Care-apoi pe nări să-mi iasă!“

●

Cerbul la fântână

Într-o fântână limpide,
La codru, pe la munte,
Văzându-şi cerbul coarnele
Ce-i se-nalţa pe frunte,

Lăuda podoaba gemine,
Dar bănuit-au foarte
Cum şi picioare-asemene
Nu-i dă nedreapta soarte,

Zicând: „Ramosul creştetul,
Mândria fruntei mele,
Chiar ca copacii codrului
Se nalţă către stele.

Aleu, cum şi picioarele
N-au formă, nici tărie,
Că ele chiar ca fusele
Sunt făr-analogie.“

Dar când aşa se critică,
Răsună-n giur tufarii,
Din care fără tropote
Ies sprintenei ogarii.

Cerbul de spaimă tremură,
C-un salt la fugă împunge
Şi din câmpină repede
Între tufari agiunge.

Urâte mădulările
L-ar fi putut s-agiute,
De nu-i era de piedică
Podoabele cornute.

Cerbul în dese ramure
Intrând, abia s-aburcă,
Căci lăudate-i coarnele
La trecere-l încurcă.

Dar când ogarul dintele
Încruntă-n şold, sărmanul
Cerbul odoru-şi blastămă
Ce-i creşte pe tot anul!

Decât folosul, multe ori
Deşărtăciunea place,
Care apoi de-a pururea
În daune se preface.

●

Cocostârcul şi vulpea

Cocostârcul călători
La prânz de vulpe să cheamă,
Dar în loc d-ospăţ cu spori,
Pe disc lat găseşte o zamă
Limpede şi chiar lătură,
Fără vo dumicătură.
Pasărea cu lungul plisc,
Vrând să mânce, toacă-n disc,
Osteneşte sărmănica
Şi nu-nghite mai nemica;
Vulpea însă unde-atinge
Soarbe tot şi-n urmă linge.
Cocostârcul supărat
Astă festă n-au uitat
Ş-a-nturna vrând neplăcută
Daună care au păţit,
Pe cea vulpe prefăcută
La o masă au poftit.
Vulpea vine chiar l-amiază
Şi la vatr-amu s-aşază,
Unde un miros priincios
Minea vulpei prânz gustos.

Dar bucate
Delicate
Vede-nchise întru un vaz
Ce-i cu lung şi-ngust grumaz.
În el pliscul bine-ncape
Ca bucatele să pape,
Dar căscatul vulpei bot
Stă de prânz departe-un cot;
Deci cu foame şi ruşine
Leghioaia ni rămâne.

Cel ce vre pe-un alt s-înşele
Dese sufere mai rele.

●

Lupul şi cucoara

Mâncând lupul chiar ca zece,
Era-aproape să se-nece,
Cu un os ce-n gât stătusă;
În zădar sărmanul tusă,
Căci d-al scoate
Nu mai poate
Şi-i să pare c-a să moară.
Când, văzând pe o cucoară,
Semn i face cu picior
Ca să-i deie agiutor.
Iată paserea ghibace
Operaţia i face
Ş-acel os
Din gât i-au scos,
Apoi cere legiuită
Pentru lucru mulţămită.
„Mulţămită!–lupu-i zice–
Oare nu eşti tu ferice
Că din gât nesăţios
Capul teafăr ţi l-ai scos?
Sărmănico, fugi din drum,
De mă superi, te zugrum!“

●

Ţăranul şi fiii lui

Sârguinţa ş-osteneală
Pre om nu dau de sminteală.
Un sătean înavuţit,
Având zile-amu puţine,
Au chemat pre fii la sine
Şi aşa li au vorbit:
„Vă păziţi vodinioare
A nu vinde-acele ogoare
Ce părinţii ni-au lăsat,
C-un odor e îngropat.
Nu cunosc locul chiar unde
Acel aur se ascunde,
Dar să ştiţi că prin răbdare
N-a fi în zădar lucrare.
Săpaţi câmpul de cu vară,
De la zori şi până-n sară,
Ogorul de-o palmă lat
Nu rămâie nescurmat!“
Moare-apoi a lor părinte,
Fiii zisa având în minte,
Pre odorul să nu scape
Câmpul tot încep să-l sape,
Încât lucrul timpurie
Le aduce secerie.
N-află auru nicăire,
Dar în loc de moştenire
Sfatul fu mântuitor:
Că ostineala-i chiar odor!

●

Oala de aramă şi oala de lut

O zi oala de aramă
Pe-o vecină de lut cheamă,
Ca să facă ambe-un drum.
Însă aceasta au zis: „Nu pot;
Las mai bine să m-afum,
Decât să mă stric de tot.

Dar tu în coaste chiar ţistoasă,
Nu ca mine ticăloasă,
Pas ferice-oriunde-i vre.“
„La tot feliul de-ntâmplare,
Zis-au oala cea mai tare,
Protectoară mi-i ave.

Dac-un lucru colţuros,
Repede sau pre vârtos
Ar umbla ca să te sfarme,
Ver macar ca să te darme,
Eu la mijloc voi intra
Şi de daună te-oi scăpa.“

În asemene parolă,
Dată de-o lucită oală,
Biata oală se încrede,
Lasă vatra şi purcede.

Merg ai noştri călători,
Târâindu-se cu spori,
Dar compania merge slut,
Alt-arama-i şi alta-i lut.

Vrând ii pest-un hop să treacă,
Între sine se tot freacă
Ş-înc-o mie urme nu-s
Ce-n a lor voiaj s-au dus,
Când arama în moale pele
Aşa foarte-un ghiont au dat,
Că-n mănunte hârburele,
Gemând, oala s-au stricat.

Cu acel mai tare foarte
Nu umbla, ci cu mai moale,
De nu vrei acestei oale
S-aibi în urmă trista soarte!

●

Vulpea şi ţarul

Un bărbos ţap cornuratic,
Cu o vulpe, dineoare
Se dusesă la varatic
Ca să facă-o vânătoare.
Ţapu-i tont, dar fumuratic,
Soţul său e viclean practic.

Însetaţi ambi de căldură,
Într-un puţ s-au coborât;
După ce prin beutură
Pofta lor au răcorit,
Zis-au vulpea: „En, cumătre,
Nu-i destul a s-adăpa;
Dintr-aceste oable petre
Oare, zi-m, cum vom scăpa?

Deci eu cred ca să te faci
Ţap cu minte şi ghibaci
Şi-n a puţului părete
Brâncele-ţi întinde drept,
Apoi eu pe a tale spete
Şi pe cornul înţălept
Voi sui şi până-n sară
Teafăr te voi scoate-afară.“
Atunci ţapul au strigat:
„Bravo, ce plan minunat!
La aceste câtu-i Prutul
Nu m-agiungea priceputul!“

Însă vulpea nu se-ncurcă,
Ce din puţ pre ţap se urcă
Şi agiungând sus pre pământ
Face ţapului cuvânt
Prin îndemn către răbdare,
Ce-i virtute foarte mare,
Zicând: „Dacă maica fire
Dramuri ţ-ar fi dat de minte
Macar cât în barbă-ai fire,
Apoi în puţ mai nainte
De-a intra tu ai gândi
De-acolo cum ai ieşi.
Deci en vezi acuma, ţape,
Din puţ cine să te scape,
Ş-apoi ie mai bine samă!
Iartă dacă eu m-am tras,
Dar un interes mă cheamă,
Care nu pot ca să-l las“.

Orice lucru-nfiinţezi
Rezultatul să-i prevezi.

●

Capra, giunca şi oala, în companie cu leul

Capra, oaia şi o giuncă
Cu un leu foarte cumplit,
Care domnea în o luncă,
Între ii s-au învoit
În companie dineoare
De a face-o vânătoare,
Şi precum li se cuvine
Să se-mpartă între sine.

Capra-n cursă ce-au întins
Pe un cerb întâi au prins,
Şi a ei vânat îndată
Către soţii săi arată.

Atunci leul, împărat,
Pe brâncă au numărat,
Zicând: „De ştiu socoteală,
Suntem patru la-mpărţală".
Pre vânat apoi-mparte,
Făcându-şi dintâi o parte.
Zis-au: „Asta mie-o ieu,
Pentru că mă cheamă leu,
Partea a doua se cuvine,
După drept, celui mai tare,
Ş-asta cred c-o ştiţi pre bine!
Partea a tria o rădic
Pentru că sunt mai voinic,
Iar cu partea de pe urmă
Socoteala ni să curmă:
Pre cel ce brânc-a să-ntindă
Îl zugrum şi-l fac merindă!"

●

Oaia şi mielul

Spunea mielului odată
Maica oaia: „Fătul meu,
Eu sunt foarte întristată
Cugetând la traiul tău.

Ah, păstorul te va prinde,
Abia gras te-i face un pic,
Şi la măcelar te-a vinde,
Ce călău altfeli i zic.
Depărtat de l-a ta mumă,
Acii cruzi şi răi tirani
Te despoaie, te zugrumă
Şi te vând apoi pe bani.
De-altă parte se învită
Lupul, ce-i cu dânşii văr,
Ca şi el să te înghită
Cu ciolane şi cu păr.
C-un cuvânt, fără-ndurare
Toţi pre tine te urăsc,
Ş-abia traiul îţi răsare,
Iacă-ndată îl răpesc!
Chiar în contra însuşi firei,
Mai bătrână eu fiind,
Tocma-n mezul ominirei,
Tinerel te văd pierind.“

Însă mielul, c-umelinţă,
Zis-au: „Maică, al mieu odor,
Cea mai mare a mea dorinţă
Este tânăr ca să mor!
Decât asta, a mea soartă
Fi-v-atunce mult mai grea,
Dacă-ntâi aş vede moartă
Pe duioasa maica mea.“

●

Stomahul şi mădulările

Chiar ca astăzi, în vechime
Mulţămit n-au fost mai nime.
O zi-n Roma de Senat
Tot poporul dezbinat
Zis-au: „Lauda ş-orice bine
La boierii ţărei vine,
Când în pace şi-n războiu
Purtăm sarcina tot noi!“
Împutând deci în mânie
Pe Senat de tiranie,
Iute iesă din cetate
Tot poporul ca să-şi cate
Nouă patrie, alt pământ,
Şi dodată se aşază
Pe un munte ci-i zic Sfânt.
Dar Senatu-i deputează
Pre Menenius înţălept,
Ce-mblânzind nedreaptă ură
Prin a sa cimilitură
Îl aduse îndărăpt.
Romanului deci popor
Zise cesta senator:
„Mădulările rebele
Împutau o mii de rele
Rânzei lor şi mai ales
Că un trai ş-ar fi ales
Spre mâncare şi spre somn;
Deci şi ele-au vrut să facă
Fiecare ca un domn.
Fără noi, zise-ntre sine,

Bârdăhanii nemic sânt,
Ş-ar trăi doară de vânt?
Când şărbindu-i foarte bine
Asudam ca nişte vite,
Iar stomahu-n loc s-agiute
Osteneala ni înghite,
Ca să prindă la vârtute!
Decât şerb să fii tu trist,
Mult mai bine-i egoist!
Cele zise-au şi făcut,
Talpa-n loc au şi stătut.
Nici pic braţul se întinde,
Mâna la nemic nu prinde,
Şi stomahului zic toate:
Lucre sângur, dacă poate!
Îns-aceast-a lor mânie
Au fost mare nebunie;
Fiecare mădulare
Pe stomahul tot întartă,
Dar pe sine însaş ceartă,
Că-n curând au obosit,
Şi când toate au amorţit
Mădulările rebele
Cam târziu au înţăles
Că spre comun interes
Mai mult lucră decât ele
Cela cărui zic bârdan,
Leneş, trândav şi tiran!“

●

În unire stă tăria

Nu-n zădar e scris pe aur
În latinelor rostire:
Crescunt parvae res concordia
(Lucruri mici cresc prin unire);
Făr-unire nu-i vârtute
În familii, nici în stat,
Cum esemple mii trecute
De agiuns au arătat.
Un părinte bătrân foarte,
Propiet acum de moarte,
Vrând uni pe fiii săi,
Zis-au lor: „Blem, feţii mei,
Cercaţi dac-a frânge poate
Cel mai tânăr dintre voi
Ceste dărzi unite toate,
Iar în urmă spune-voi
Ceea care tari le face".
Din fii unul le-au luat,
Dar zădarnic au cercat,
Şi dând altui mai ghibace
Întrunit acel baston,
Zis-au: „En, de eşti Samson!"
Şi acestui opinteală
Au dat numelui zminteală.
Mai cercat-au fiul mic,
Ce şi el n-au frânt nemic.
Cu toţi timpul lor pierdură,
Că unite-n legătură
Nici o dardă nu s-au frânt.
Atunci tatăl lor li zice:

„Moale braţe văd aice;
Să v-arăt ce încă sânt
În asemene-ntâmplare!“
Dar când astă lăudare
O ieu fiii lui drept şagă,
Bătrânelul tremurând
Întăi dărzile dezleagă
Şi le frânge-apoi pe rând,
Zicând: „Fie-vă de ştire
Că puterea stă-n unire.
Deci şi voi, o, fiii mei,
Într-un cuget fiţi tustrei,
Unul altui de-agiutori!“
Cât trăia bătrânul lor
Li-nnoia adeseori
Acest sfat mântuitori,
Şi-n minutul de pe urmă,
Care firul vieţei curmă,
Cu o inimă ş-o gură
Fiii lui unirea-i giură.
După aceasta au găsit
Multe-averi de moştenit,
Dar plântate-n socotele
Ş-interesuri având grele.
Flămândă se-ndeasă-ndată
De vecini şi veri o ceată.
Unii fac pretenţii-n bani,
Alţi în sate şi-n ţigani,
Însă-a fraţilor unire
Este scut de mântuire
Ş-apărându-se-mpreună
Teferi stau în grea furtună.

Dar duioas-armonia lor
N-au avut un trainic spori;
Deşi sângele-i îmbină,
Egoismul îi dezbină.
La-mpărţelele averii
Unul darmă pe celalalt,
Cu vecinii atunci verii
Înnoiesc a lor asalt
Şi aflând pe tustrei fraţi
Între sine dezbinaţi,
Strămoşasc-a lor avere
Se împrăştie şi piere.
Venindu-li-n urm-aminte
Pilda bunului părinte,
Despre cele dărzi legate,
Dezunite-apoi sfărmate,
Dorea fieşcare fiu
A-i urma, dar pre târziu!

●

Musca şi carul

La ocazia compunerei Regulamentului organic
Bucureşti, 1830

La amiază, pe căldură,
Se urcau pe drum la munte
Şese harnici cai de frunte
Înhămaţi la o trăsură.
Spre-a o face mai uşoară,
Toţi drumeţii se coboară;
Caii însă asudau,
Opinteau şi iar mai stau,
Când o muscă foarte iute
Au venit să le agiute.
Bâzâind pe ii îndeamnă
Şi prin aer drum' l însamnă;
Unde coama nu agiunge
Pe rând caii tot împunge.
Carul dacă naintează,
Crede că-nsaşi ea l-au tras,
Şi-nmândrită-apoi s-aşază
Cărăuşului pe nas.
Iar de stă la vre o râpă,
Musca-atunci se face foc:
Zboară,-mpunge,-njură, ţipă
Că stau roatele pe loc,
Ca bătrânul capitan,
Ce în cruntă bătălie
Cătră un asalt îmbie
Pe aprodu al său oştean.

Mai oftează musca mică
Că povara nu-i rădică
Şi că dintre călători
Nu-i dă nime agiutori,
Dar l-a sa bâzâitură
Nici pic caii iau aminte,
Ci păşind tot înainte
Suie-n deal cea grea trăsură.
Atunci musca, stând, li zice:
„Să ne răsuflăm aice
Dup-atâta osteneală!“
Ş-apoi fără de sfială
Li mai cere legiuită
Pentru lucru mulţămită.

Aşa unii multe ori
Se îndeasă la o treabă,
Unde-s pre sârguitori
Şi la vorbă şi la grabă,
Dar în faptă-s chiar bufoni,
Minciunoşi şi fanfaroni.

●

Cânele carele scapă lucrul, vânâdu-i umbra în apă

Omul cu năluci viază,
Lăsând lucrul cel vădit,
Numai umbra sa vânează,
Precum cânele au păţit.
Acel câne dineoare
Pist-o apă curgătoare
Trecea cu pripire-n not,
Ţiind o friptură-n bot.
Când în apă deodată
Alt-asemene-i s-arată.
Cânelui atunci să pare
C-acea porţie-i mai mare;
Deci vânându-i umbra-n apă
Nu numai că lucrul scapă,
Ci când botul au căscat
Puţin di nu s-au-necat,
Încât cu nimic din val
Teafăr abia scapă-n mal!

●

Moartea şi nenorocitul

Un lemnar din cii sărmani,
Plin de grijă şi de ani,
Cărând vreascuri grele-n spate
Din pădure pe la sate,
Se-nturna încetişor
La săracul foişor.
Obosit, neputincios,
Pune sarcina sa gios
Şi-şi aduce aminte-anume
Câte sufere pe lume.
Că de când el s-au născut
Rele numai au văzut.
Fără vipt de multe ori,
Fără somn adeseori,
Toată noaptea-n gânduri zace,
Ziua nicicum are pace,
Căci vatavul rău şi tont,
Boierescul peste pont,
Birul greu şi mii beilice,
Doi ficiori şi patru fiice,
O soţie sfăditoare
Viaţa-i umple cu lungoare,
Încât vrând a-şi face seamă
Ca să vie moartea cheamă.

Nesăţoasa deci bătrână,
Ţiind săcerea în mână,
Repede s-au arătat
Şi ce vra l-au întrebat.
Văzând fioroasa moarte,
Spăimântat lemnariul foarte
Zice: „Rog agiută un pic
Ceste lemne să rădic!“
Moartea curmă toate cele,
Omul însă-i mai dorit
A suferi mii de rele,
Decât a fi mântuit!

●

Broaştele care cer un împărat

Nevrând broaştele s-asculte
De guvernul democrat,
De la Zevs, cu strigări multe,
Au cerut un împărat.
Zevs, ce-i zân îndurător,
Le-au trimes un domnitori
Pacinic, drept, cu blândă fire,
Încât altul nicăire
Niciodată s-au văzut.
Dar din ceri când au căzut,
Au sunat aşa de foarte,
Încât neamul cel broscos,
Bolând mult şi mai fricos,
Pin coşor, glodoase boarte
Tupil s-au acufundat
Şi timp mult n-au cutezat
De-a scoate un cap afară,
Să facă conţert de sară.
Suveranul îns-acel
Pe care l-au socotit
Că-i vun urieş cumplit
Ram au fost d-un copăcel.
Despre acesta mare teamă
Avea broasca care-ntâi
Au ieşit să iaie samă
Şi să deie semn l-ai săi.
Dar abia de ramu-ncet
Tremurând s-au propiet,
Iacă ş-alta vine-n urmă,
După ea întreaga turmă.

Apoi nu pre târzior
Tot acel broscos popor
Aşa bine s-au deprins
La fireasca bunătate,
Încât sărea înadins
Împăratului pe spate.
Păzind al său caractir,
Toate sufere-acel Sir.
Însă broaştele rebele,
Neastâmpărate, rele,
Către Zevs iar au strigat:
„Să ni dai alt împărat,
Care mai vioi să fie!“
Zevs atunce în mânie
Li trimete o cucoară,
Care-mpunge, le omoară,
Să arete a ei putere
Le înghite şi-n plăcere
Căpăţinile le sfarmă.
Iacă ţipet nou şi larmă
Broaştile au înălţat.
Atunci Zevs au detunat
Cu aceste aspre zise:
„Broaşte hâde, pare-vi-se
Că eu voi să mă supun
Către ţipetul nebun?
Dac-aţi fi avut voi minte,
Trebuia să fi ţinut
Pe guvernul de-nainte;
Dar după ce l-aţi pierdut,
Vă era destul odor
Acel pacinic domnitor.
Acuma vă dau un sfat:
Păstraţi p-acest împărat,
Nu cumva iar prin schimbare
Să daţi pest-un rău mai mare.“

●

Castorii

Lângă-o curte boierească, în grădină minunată,
Un castor ş-a sa familie trăia-n apa cea curată,
De mănunţi fii şi fiice avea câte o păreche,
Casa lui era de bârne, dup-a ţărei modă veche.
Ostenind cu ghibacie
Şi păzind iconomie,
Spre nutreţ ave-n camară
Tot producturi de la ţară:
Frunză, scoarţă, nuci şi ghindă,
La prânz, cină şi merindă.
Cu această rânduială
Trăiau fără de sminteală
În duratul foişor
Acii soţi cu fiii lor
Fericiţi, d-ar fi urmat
Cu cest metod măsurat,
Ce din neam în neam de fire
Li s-au dat spre moştenire,
Şi-n repaos gios trăind,
Mai presus n-ar fi dorind.
Dar o pildă prea străină
De-a lor sistemă-i dizbină;
Din apoasa lor camară
Ieşia adeseori,
Pe răcoare, cătră sară,
Cu soţia-cel castor,
Şi primblându-se prin lac
Scotea-n aer a lor cap.
Lua aminte şi vedea
Ce la curte se dregea,

Cât-armonie, lumină,
Se lăţea prin cea grădină,
Cum prin înflorit parter,
Cu-nvăţatul guverner,
Tinerelul boierin
Dialect vorbea străin.
La aceste luând sama,
A castorului madama
Începu la soţ să zică:
„Oare ştii de ce, frăţică,
Firea e deosăbită
Într-un om şi într-o vită?
Educaţia totdeaună
O preface în mai bună.
Pentru ce din castoraşi
Să nu facem cuconaşi?
Frate, să luăm, te rog,
Dupr-a modei reglement,
La copii de pedagog
Pe o vită cu talent!“
Când în astă sfătuire
Stă să deie-o hotărâre,
Li s-arată lângă mal
Veneticul papagal,
Având pene verzi şi mure,
Ce din gros scăpând afară
Şi zburând din ţară-n ţară,
După multe avanture,
Parcă înadins chemat,
Prest-un ram s-au aşezat.
Şi s-arete că nu-i mult,
Vorovind aice cu sine
Cuvinţele tot streine,
La castori mult au plăcut,
Că avea şi o figură
Plină de învăţătură.
Castoreasa, cu mirare,
Către ei bărbat au zis:

„Papagalul mi se pare
Al său plisc când au deschis
Că aşa au răsunat
Ca mentorul din palat.
Buna soarte mi-l trimete,
Pentru fiii mei şi fete;
Să luăm în casă-ndată
Astă pasăre-nvăţată!“
Ca bun foarte-au fost castorul, a şti încă să cuvine,
Câte-i propunea femeia, el la toate zicea: *bine!*
Încât, fără advocat,
Învoiala au urmat
Ş-un contract s-au iscălit,
Unde chiar s-au lămurit:
Datoria
Şi simbria
Celui ce pre fii învaţă,
Hotărându-i pe viaţă
Şi o pensie prea bună
De castană şi d-alună.
Iată curs-acum începe
În principii să-l adăpe
Guvernorul papagal,
Dizvălind a lui moral.
În timp nu îndelungat
Pre castori au învăţat,
Cu deplină sârguinţă,
Papagalilor ştiinţă:
Cum să salte, să se strâmbe,
Fără noime-a vorbi limbe,
Capu-ascunde sub aripe,
Cum să şuiere, să ţipe,
Cum să de din cap, din coadă,
Şi mii lucruri de plăcere
De bun ton şi tot de modă.
Dar nu lungă mângâiere
Din metodul învăţat
Cii părinţi au fost gustat,

Căci îndată ce din mici
Au crescut castori voinici,
S-au văzut că ii o mie
Ştiau lucruri frumuşele,
Numai nu ştiau acele
Ce castorii au să ştie.
Căci de casnic interes
N-avea gust, nici înţăles.
Când părinţii s-au trezit,
Au scăzut ş-au bătrânit,
N-avea cine să li deie
Bârne pentru-a lor bordeie;
La hambare nime cară
Provizioane de la ţară.
Şi părinţii cii uşori
Pentru-aceea-au scăpătat,
Că pre fiii din castori
Papagali au înformat.

●

Ochii şi nasul

Urma ceartă dineoare între ochi ş-un nas vecin,
Cui din doi, după dreptate, ochelarii se cuvin?
Advocat se făcu limba şi pe nas îl apăra,
Iar urechea, prezidentul, a ei ziceri asculta.

Atunci limba, cu talent,
Au zis către prezident:
„Dreaptă pleacă-ni, ureche,
Să auzi dovezi o mie,
Prin înscris şi mărturie,
Cum de epoca cea veche
Neam de nas, tot necurmat,
Ochelarii au purtat
Şi-i să cade ca moşie
Trecută-n paragrafie".
O comisie de mazâli,
Rânduită chiar pe nas,
Au găsit între movili
Brazda ce-ochelarii au tras.
„Tribunalul va ierta,
Se pot pilde arăta:
Faţa dacă ar fi rămas
De-ntâmplări să n-aibă nas,
Cine ar fi acel magar
Ca să poarte ochelari?
Din aceste, lămurit,
După legi am dovedit
Cum că pentru nas anume
Ochelarii s-au urzit,
Ş-ochelarilor în lume
Post pe nas s-au rânduit!"

La această limbuţie
Bravo-n sală au răsunat,
Iar nasul de bucurie
De trei ori au strănutat.
Dar ghibace a noastră limbă
A ei sistimă o schimbă
Şi chiar pentru altă parte
Paragrafuri tot din carte
Aşa vederate au scos
Că au dovedit pe dos,
Fără nici un pic favor,
Nici prepus de strâmbătate,
Cum că ochii au dreptate
Preste ochelarii lor.
Dar urechea, care-n faptă
A limbei au înţăles
Mituirea în proces,
Hotărârea-ncheie dreaptă:
„Nasul drit de proprietar
Aibe preste ochelari,
Ochii se vor mărgini
Prin ii numai a privi“.

●

Vulpea, momiţa şi fiarele

Murind Leul împărat,
Fiarele s-au adunat
Pe temeiul legei lor
Să-şi aleagă-un domnitor.

Deci corona din cutie,
Ce-avu şerpele-n păstrare,
S-au fost scos în adunare
Să o cerce cui să vie.
Îns-oricâţi o probuia,
Nici unuia nu-i vinea.
Că deşi toţi aveau gust,
Având unii cap îngust,
Corona pe nas cădea,
Alţii gros şi cap cornut,
Încât ea n-au încăput.

Deci momiţa cea bufonă
Vru să cerce-acea coronă,
Face şegi şi mii grimase,
Coţcării cu toate clase,
Încât cap-au lunecat
Şi corona i-au întrat.

Asta aleasă ghibăcie
Minţei sale dând protie,
Toate fiarele o urează,
Domnitoare o proclamează.
Numai vulpei n-au plăcut
Lucru care s-au făcut.

Tăcând a ei sentiment,
Ea-i face un compliment
Ş-au zis: „Doamnă, o comoară
Zace-ascunsă lângă o moară.
Cred că altul nu o ştie;
Deci aceasta după legi
Se cuvine, doamnă, ţie!“

Deşi doamna iubea şegi,
Cu argint nu şuguia,
Ce supt stâncă-l încuia.
Spre-a nu fi deci înşălată,
Cu vulpea aleargă-ndată
Să apuce-acel odor.
Dar, aleu, a ei picior
Începu în o capcană
Ce au prins pe suverană.
Atunci vulpea au urlat
Şi pe fiare-au adunat,
Iar momiţei au zis: „Vezi,
Vrei pe noi să guvernezi
Şi nu ştii a te purta
Pentru chiar persoana ta!“
Aşadar toţi o distronă,
Declărând în deplin vot
Că puţini în lume pot
Vrednici fi de o coronă.

●

Minciunile

Într-o sară foarte lină
În primblare am ieşit,
La Copou, lângă grădină,
Să răsuflu-aer dorit.
Când, văzut-am deodată
La stat mare o figură,
După modă îmbrăcată.
Dar, precum fac cii saraci,
Purta-n umere desaci.
Dar nu am însemnat
Di-i femeie au bărbat!
Mă mir d-acel venetic
Şi întreb atunci de nume.
Stahia-mi răspunde: „'N lume
Intrigă oameni-mi zic.

În această ţărnă bună
Straturi samăn de minciună;
De calumnie, de crezare,
Grânul meu amestec are;
Nĭobosâtă-n lucru sânt,
Dintr-un trec la alt pământ,
Însă nicăire nu-i
Ca pe malul de Bahlui,
Pământ gras pentru minciune,
De se face de-a minune.
Ş-apoi tot aici, c-un preţ
Foarte bun, astfeli nutreţ
Să întreabă şi să cată
Ca o poamă delicată.

Pentr-acest product mănos
Orice timp e priincios;
Săcetă au umezală
Niciodată-i dau sminteală.“

După-această, a sa mână
Iute samănă-n ţărână;
Un grăunte nu se pierde,
Iată tot ogoru-i verde.
O minune! ’Ntr-un minut
Ierburile au crescut;
Înfloresc, ş-apoi pe loc
Amu spicele se coc,
Încât toat-acea câmpie
Au produs minciuni o mie.
Cele ce cu ochii văd,
Pipăind abie le cred.
D-oameni îns-atunci o ceată,
De minciuni nouă-nsătată,
Case şi copii lăsa,
La cules se îndesa.

Mândru-i fiecare spic,
Dar denuntru nu-i nemic.
De-a gusta toţi să îmbie;
Altul pune în cutie
Trufandale înfoiete,
La ţinuturi le trimete,
Văd colo femei frumoase,
Deşi ceva minciunoase,
A culege au mare dor
Minciunele de amor.
Îngiositul în trufie,
Ne având altă meserie,
De novele, care-i plac,
Îşi culege un plin sac.

Speculanţii de pe loc
Pe la bolte marfa cară,
Ca s-o vând-în iarmaroc
Şi pin târguri de pin ţară.
Cii ce-ascultă pe la uşă
Şi veninul poartă-n guşă,
De bun nume răpitori,
Culeg intrigi dintre flori.

Când prin chipuri feliurite
Unu-ncarcă, altu-nghite,
Deodată
Se arată,
Coborându-să din ceri,
Luminosul adevăr.
Nici un văl pre el umbrea,
Fachie-n braţul său ţinea.
Abie sânta cea figură
Aruncă o căŭtătură,
Iute, cum au răsărit,
Farmăcul au şi pierit,
Ş-oamenii s-au minunat
Cum aşa s-au îngânat!...

„Adevărule presfinte,
Auzi calda rugăminte:
Între noi etern te-aşază,
Mintea noastră luminează;
D-aici intriga să piară,
Ce pre noi vra să dezbine,
Şi poporul de prin ţară
Să se-ncreadă numa-n tine!“

●

Momiţa la bal masche

Un filozof, ce aflasă
A ştiinţelor secret,
De pe lume adunasă,
Pentru public cabinet,
Dupre sistematic plan:
Scoice, peşti din ocean,
Fiare, paseri cu verzi pene,
Bolovani şi buruiene,
Crocodili de pe la Nil
Şi tablo de Rafail.
Iar apoi cel învăţat,
De un gust, de o capriţă,
Pentru sine-au cumpărat
Mare, tânără momiţă.
Care-i zic orangutan
Şi-i de ţărmul african.
În cărţi ziua îngropat
Şi-n negrală împlântat,
După lucru-ostenitor
Iubea şaga uneori,
Şi, lăsând doparte tomul,
Învăţatul meu, ca omul,
Să se poată răsufla,
Cu momiţa se giuca.
Deci, voios vrând să petreacă
Sara unui carnaval,
Pus-au straie ca să facă
Cei momiţe pentru bal,
Ca s-o ducă acolo
Mascuită-n domino.
În costium înaurit
Contrabandu-au mistuit;

A ei ceafă-i învălită
Cu o freză încreţită,
Pune-n capul cel flocos
Un beret cu fiong tufos;
Mijlocul cu brâu încinge,
Şi în scarpe talpa-i strânge;
Brânca-ascunde în mănuşi;
Nasul, roş ca pipăruş,
Ş-a ei bot, să nu-l cunoască,
Le acopere cu mască.
Aşa merg, fără ciocoi,
La teatru amândoi.
Filozoful intră-n sală
Şi momiţa, cu-ndrăzneală,
Ce cu graţie cochetă
Ţine-n brâncă o lornetă.
Aici află adunare,
Mii lumini şi vuiet mare,
Sărituri, cacofonie,
Graţii date cu chirie.
Fiecare, ca turbat,
Intră unde-i îndesat;
Unul altuia în pripă
Sub nas, la ureche ţipă;
Multe masce sunt frumoase,
Dar ca lumea-s minciunoase;
Aici vezi pe un nălban,
Având portul şi organ
Unui doftor la consult,
Latineşte vorbind mult.
Vezi din şcoală un băiet
Cu cunună de poet;
Dama care-o lume-nşală
Vezi cu hobot de vestală;
Jidovul din Podul-Vechi,
Îmbrăcat ca erou grec;

Ş-advocatul cel limbut
Gioac-aice rol de mut.
Prin astfeli de iarmaroc
A mei oaspeţi îşi fac loc.
Filozoful prin desime
Trece, dar nu-l caută nime;
A momiţei pas mărit
Şi străina ei figură
Asupră-i tot au ţintit
Adunărei căutătură.
Cu zâmbire fiecare
I şoptea niscai cuvinte,
Dar momiţa cu-ngâmfare,
Tăcând, trece înainte.
O asemene tăcere
Şi măreaţa ei vedere
Pe toţi umple de mirare,
Încât sună întrebare
Cine masca cea să fie?
Şi idei s-aud o mie.
Cu respect unii se-nchin,
Crezând că-i un prinţ străin.
Unul zice: „L-am aflat,
Îl arăt a sale-odoare
Al Ungariei magnat“.
Altu-apoi: „O, frăţioare,
Din tăcerea sa nu vezi
Că-i un milord irlandez?“
Giură însă-a lui vecin
Că-i de Hina mandarin.
Fiecare-au socotit
Că pe mască au gâcit;
Pre ea toţi în giur urmează
Şi i se recomendează.

Iată, pentru rande-vu,
I dă-actriţa-un bile-du;
Poliţă i dă bancheriul,
Minunatul hap spiţerul,
C-un cuvânt, pe cea momiţă
Toţi o cred d-aleasă viţă.
I fac curte şi-i să pleacă,
Ca protectoră s-o facă,
Iar pe omul învăţat
Nici în samă l-au băgat.
El atunci, plin de mânie,
Ast-a lumei nebunie
Ca să rebde nu mai poate,
A momiţei mască scoate
Ş-apoi zice asta vorbă:
„Fără crier, turmă oarbă,
Tot e bun ce e strein,
Vezi la cine te închini!
Sistema ţi-i părtinire,
Interesul şi-ngiosire;
Meritul cel învăţat,
Cugetul cel mai curat,
Sentiment de omenire
N-au la tine preţuire,
Şi mai bine-ţi place-o vită,
Ce-n minciuni îmbrobodită,
Neştiinţa şi-nfoiere
Le ascunde prin tăcere!“

•

Iepurile şi amicii săi cei mulţi

Nu-i în lume fericire, nici plăcere mai dorită,
Decât s-aibi amic de suflet ş-o femeie-nduioşită.
De iubeşti pe mulţi deodată, la mulţi dacă te închini,
Agiutori nu afli în nime când nevoile îţi vin.

Un sur iepure odată,
De o fire minunată,
Între iepuri filantrop,
Trăind viaţa în galop,
Cât putea pe fiecine cu ceva îndatorea,
Şi pe vita mică-au mare văr şi frate o numea.

Într-o zi de dimineaţă,
Sorbind roua din verdeaţă,
Iac-aude prin strâmtori
Buciumând pe vânători,
Şi haliciul din seneaţă
Îi trecu pe la musteaţă.

Cum că-i foarte slut la Prut
Sărmănelul acum vede;
Fără-a pierde un minut,
În călcăii lui se-ncrede.
Se rădică-n două, aleargă,
Tremură chiar ca o vargă,
Stă, răsuflă-un pic, ascultă,
Mânat iar de spaimă multă
Prin râpi fuge şi tufari.
A lui urme ca să-nşele,
Face multe vârtejele,

Până scapă de ogari,
Ş-obosit de fugă, acum
Se lungeşte chiar în drum.

Ah, ce dulce bucurie
În cumplit-acela val
Au simţit, când pe câmpie
Alergând văzu un cal.
Zisu-i-au deci: „Frăţioare,
Ca să scap de vânătoare
Să te-ncalec puţinel,
Sprinten tu, eu uşurel,
Este-a cailor virtute
Pe vecinul său s-agiute!“

Nechezând calul îi zice:
„Vei da gios de pe cerbice!“
De aceea-alege-n urmă
Călăuz mai bun din turmă.
Vinea taurul cel gras,
Însă cu mai iute pas.
Pre el iepurile giură
Ca să-l scape de friptură.
Cornoraticul vecin
I răspunsă c-un suspin:
„În secretu-ţi spun că-n luncă
Mă aşteaptă-o mândră giuncă;
Şi tu iepure galant
Datoria ştii d-amant!“

După taur vine-apoi
Un bătrân bărbos căproi,
Dar nici ista vra să-l ducă,
Zicând că la mers hurducă.

Iată că-ntre cii ce trec
Vinea ş-un lânos berbec;
Ce şi el ceru iertare
Că de-agiuns povoară are,
Ş-apoi giocuri de noroc
Nu vra peste-al său cojoc.

Spre viţelul care rage
Bietul iepure se trage
Ş-agiutori ceru duios
De la vărul credincios.

„Să mă-ncaier, zisă,-acum
L-aşe certe de pe drum?
Sinior iepure, ţ-oi spune
Razim în mine nu pune,
Când bătrânii din cireadă
Nu s-amestică la sfadă.
Că sunt fraged, tu ştii bine;
Plânge-voi deci după tine,
Şi-n pieire timpurie
Mângâierea asta-ţi fie!
Mă despart de tine greu,
Că ogarii vin, aleu!“

●

Soarele şi negura

Prin tăria cea azură
Trecând soarele de vară,
A lui rază-aşa căldură
Săgetat-au preste ţară,
Că apele a unui lac
Toate-n aburi se prefac.

Deci aceste-aburele
Agiungând la-naltul lor,
Uitând chiar, ca inimi rele,
Cui datoare-s cu noroc,
S-aduna, se îndesa,
Ca-nchegându-se în nor
Doar să poată-ntuneca
Pe-a lor binefăcător.

Însă-atuncea dreptul soare
La-ngiosita cea estime
Zisu-i-au: „Uitat-ai oare
Cum agiuns-ai la-nălţime?
Pentru-asemenea trufie
Vei simţi a me urgie!“

Deci îndată a sale rază
Cu putere scânteiază,
Norul, umbra au pierit,
Negura iar se desface,
Şi de unde s-au suit
În tinos lac iarăşi zace.

•

Lupul prefăcut în păstor

Un lup foarte ipocrit,
Având mare apetit
Pe o turmă grăsulie
Ce păştea în o câmpie,
Socotea că a lui plan
Nemerit s-ar fi făcut
Dacă-n straie de cioban
Vizetă i-ar fi făcut.
Deci pre spate-o glugă-ncinge,
Coapsele-n iţari le strânge,
Spre-a-şi ascunde a sa faţă
Pune-n cap o pălărie;
Ca păstor curat să fie,
Din un ram îşi face o caţă.
Şi vicleana ligheoaie
Ie subsoară o cimpoaie.
Chiar ca Trifon îmbrăcat,
Pe-a sa caţă rezemat,
Lupu-ncet se-naintează,
Când păstoriul repoza,
De somn cânii se-ngâna,
Dar nici turma era trează.
Ipocritul, bucuros
De prilej aşa frumos,
Avu încă ş-o idee,
Ca cu portul cel minţit
Să înşele nemerit
Şi un chiot să mai deie.

Dar aceasta-i strică tot;
Deschizând flămândul bot,
Aşa foarte au urlat,
Că pădurea-au răsunat.
Se treziră la-acel ton
Turma, cânii şi Trifon.
Bietul lup se încurca
Pe iţarii săi şi-n glugă,
Încât nu putu să fugă,
Nici macar a s-apăra.

Un făţarnic cât d-ascuns
Nu rămâne nepătruns.
Sune-ursariul numa-n surle,
Cine-i lup ca lup să urle.

●

Stânca care fată

Stânca odată,
Îngreunată,
Gemea şi se văieta,
Încât din giur s-aduna
De mami şi de moaşe cete,
Crezând că ea va să fete
Un târg ca Iaşii măcar.
Vuiet, sunet în zădar,
Căci stânca când au născut
Un spân şoaric s-au văzut!

Astă fabulă s-apleacă
Către-acii ce vor să facă
Lucru mare pre pământ,
Ş-apoi iesă numai... vânt!

●

Două spice

Cu-nălţată, mândră frunte,
Un deşert spic defăima
Pe un spic plin de grăunte
Ce în gios se atârna.
Zisă deci l-a lui vecin:
„De râs lucru-i curios
Că ţii capul aşa gios!“
Îns-atunce spicul plin
Au răspuns l-această ceartă:
„Nu doresc a mă schimba;
A mea frunte-aş rădica
Când c-a ta ar fi deşartă!“

●

Ursul, pasărea, şerpele şi momiţa

Un sălbatic urs de munte,
Cu ochi mici şi lată frunte,
Vrând să-şi facă o carieră
În a curţei naltă sferă,
Unde trăia vite o mie
Sub a leului domnie,
De vecini au întrebat
Cum să între la palat?
„Mergi, momiţa au zis, sărind“,
Pasărea i-au spus „cântând“,
Şerpele-i dă un alt plan:
„Vrând a fi bun curtezan,
Mergi pe pântece, vecine,
Târâindu-te ca mine!“

•

Albina, ţânţarul şi musca

Lui poeta Paraplin
Ce prin versuri strâmbo-drepte
Pe Esop vre să îndrepte
Apologul ista-nchin.
Primăvara chiar în zori,
Când sufla o boare lină,
Zburând iute o albină
Culegea miere din flori,
De la roză peste crin
S-aşeza, şi din pahar
Ce adânc li sta în sin
Sugea dulcele nectar.
Pe când ea se ostenea,
Făr de lucru petrecea
Musca şi un mic ţânţar
Ce ne supără-n zădar.
Amândoi trăiau pre bine
Ş-având ligă între sine
Pe iarbă s-au aşezat
Şi-n ştiinţei lor putere
Despre metodul dezbat
Cum se face bună miere.
„Pare-mi-să că la gust,
Zisă musca către albină,
Cum faci miere din cel must
Ea nu poate fi mai fină.

Dar amestecul, prepun,
Pentru nerve nu e bun.
Deci aş crede că în loc
De tei, roză, busuioc,
Să iei ceapă, mândragună,
Ce fac miere mult mai bună.“
Iar ţânţariul „cear,- au zis,
Este aflare
Foarte mare,
Dar precum anţărţ am scris
O idee minunată
Într-o foaie învăţată,
Nu lua ceara din floare,
C-a fi mai luminătoare,
Mai vâscoasă şi mai plină
De-i lua-o din răşină“.
Când făcea congresul lor
Pentru a industriei spor,
Biat-Albină cu răbdare
Tot urma a ei lucrare.

●

Consultul

Dineoară-n sat la ţară
Un boier pătimea mult,
Încât din giur s-adunară
Doftori doi la un consult:
Din Cotnar, domnul *Mergrău,*
Iar *Binmerg* de la Hârlău.
Cel din urmă-ncredinţa
Că boierul va scăpa,
Când întâiul da parolă
Că boierul cu-a lui boală
Va purcede împreună
Unde moşii se adună.
Dizuniţi la-nvăţătură,
Îmbii scriu două reţepte,
Dar boierul cu-acea cură
Nu putu să se îndrepte.
Deci pe când îl îngropa,
Doftorii se disputa.
Zicea unul: „S-au trecut
Precum am fost prevăzut".
Altul, în rostul latin,
Au vădit chiar adevărul:
„De mi-ar fi urmat deplin,
Sănătos era boierul!"

•

Lupul şi oile

După ce au fost trecut
Mai mult decât ani o mie
De-ncruntată duşmănie,
Lupii pace au făcut
Cu păstorii şi cu turme.
La îmbi de folos era
Ca masacrul să se curme,
Dişi lupii i dizbârna,
Păstorii din a lor piele
Făceau bune cojocele,
Încât oaia-n liniştire
Nu putu mai ca să pască,
Dar nici lupul cu lesnire
N-au putut ca să răpească.
Drept aceea, întemeiet
Un tractat s-au încheiet
Ş-ambe părţi dau spre tărie
Cuvenită chizăşie:
Lupii dau pe lupişori,
Oile pe câinii lor.
Având pacea iscălită
După forma legiuită
Prin ghibacii comisari,
Ce era de neam măgari,
Urma liniştea în ţară;
Pe cât lupii tinerei

N-aveau dinte, n-aveau ghiară,
Au fost blânzi ca nişte miei.
Dar îndată ce la trup
Din lupşor ieşit-au lup,
Apetitul firesc mână
Să se-ncrunte la o stână
Ce-i lipsită de păstori.
Atunci lupii răpitori
De oi şi de mei o sumă
Prind, despoaie şi zugrumă;
Cânii, a turmei tărie,
Ce dupre acel tractat
Adormise-n lupărie,
Tot de lupi s-au zugrumat.

Încât iată adevărul
S-au vădit şi astă dată:
„Cum că lupul schimbă părul,
Dar sistemul niciodată!“

●

Asinul şi fluierul

Pe o holdă săcerată
Păscând asinul odată,
Din tâmplare au văzut
Fluieraşul cel pierdut.
Vre, mirându-se, să ştie
Di ce lucru a să fie
Lemnul cela găunos?
Deci l-întoarnă-n sus, în gios,
Tot cu botul său l-împinge,
Îl amirosă şi-l linge,
Când, suflându-l, au sunat
Viers ce n-au fost aşteptat.
„Măi, măi, strigă-n bucurie,
Acest sunet d-armonie
Au vădit c-ascuns talant
M-au menit de muzicant,
Ş-astăzi nările-mi răsună
Pruba-n lume cea mai bună
Criticului pizmătar
Că viers face ş-un magar.“

●

Erostrat

Era seară şi-ntre nouri soarele s-acufunda,
Când din Efes tot poporul de la giocuri se-nturna;
Cuprins încă de plăcerea a priveleştei frumoase,
Vorovea despre minunea luptelor mult maiestroase;
Deodată, prin tuneric, ceriu-n giur au scăpărat;
Tot poporul stă pe loc
Şi-nturnând spre Efes ochii, templul cel mai minunat
Îl văzu cuprins de foc.
Îndărăpt aleargă iute, spăriet acel popor,
Ca să afle d-unde-i focul, ca să deie agiutor.
Pintre fum, prin caldă boare,
Prin scânteielor lucoare,
De aproape agiungând,
Iată că au însemnat
Un om repede mergând;
Era acesta *Erostrat*.

Ca turbat de nebunie,
Ţinea-n mână o făclie,
Şi prin strigătul cumplit
A sa faptă au vădit.
A poporului, deci, ceată,
De mânie înfocată,
La giudeţ pre el îl cheamă
Şi-osândire cere dreaptă
Pentru astă crudă faptă;
Erostrat stă fără teamă.
Îl întreabă ce păcat
L-asfel faptă l-au mânat?
Cercetează dacă n-are

Vun cuvânt de apărare.
Ori din groapa-ntunecată
Furia înveninată
Fărmăcat-au a sa minte,
Încât barbar s-au atins
De atâte lucruri sfinte,
Pe Diana au aprins.
Au dărmat a ei icoane,
Preţuite-n milioane,
Templul ei au nimicit,
Ce-i lăcaş de zei dorit
Şi-i misteriul de lege,
Faima Greciei întrege!
Dar Erostrat, nepătruns,
Dede atunci acest răspuns:
„Am dorit ca al meu nume
Cunoscut să fie-n lume;
Iată-mi fapta şi prihana,
De-asta ars-am pe Diana!
Inima-mi de venin plină,
Mintea fără de lumină,
De ambiţie orbit,
Neputând să fac nimic,
Lucrul ce-i de alţii urzit
Hotărât-am ca să-l stric.
Vreo mustrare nu îmi vine;
Trist Efesul ca să fie,
Nu cer alt decât de mine
Să vorbească şi să scrie!“
Dar giudeţul declărează: „O, de răle făcător,
Prin virtute să câştigă numele nemuritor!
Cel ce criminale face, de ambiţie îndemnat,
Bună faimă nu câştigă, ce în veci e blestemat;
Vei muri la întuneric, defăimat de-ntreaga lume,
Şi epoca viitoare n-a cunoaşte al tău nume!“

•

Cărările şi calea dreaptă

Spre o cale grea şi lungă
Călători doi s-au unit,
Deşi ii aveau s-agiungă
Scop cu totul diferit.

Numa avere să adune
Unuia foarte-i plăcea,
Pentru-aceasta el de bune
Orice mijloace credea.

Celalalt, în curăţie,
Câştig strâmb nu căuta,
Fără de făţărnicie
Dreptului se închina.

Ista, deci, cu sigur pas
Tot pe drumul drept au tras,
Dar şiretul călător,
Pintre nobili şi popor

Trecând, în gândul său zice:
„Nătărăul las să ţie
Drumul lung; eu prin potice
Voi cârni cu ghibăcie,

Că pre astă scurtă cale
Deseori am fost găsit
Titluri, laŭde şi parale;
Uneori le-am şi răpit!“

Faţa, vorba, tot le schimbă;
Pe cărarea cea mai strâmbă
Tupil se înainta,
Tot în stânga,-n dreapta ba!

Ori pe unde el se duce
Ceva trebuie s-apuce;
Fiind toate de al său plac,
Nu fereşte nici un lac,

Ce înainte ca să poată,
Păn la brâu în tină-noată,
Ş-încărcat cu grea povoară,
Deşi plin e de ocară,

Împroşcat de tot şi uns,
Aşa la scop au agiuns.
Însă toţi îl defăimau,
Cu degetu-l arătau.

Omul bun, cu mică parte,
Ce pe drum drept au călcat,
Au sosit pe altă parte
Sărac, însă tot *curat!*

●

Sălbaticul şi călătorul

În adâncul unei stânce,
În deşertele pustii,
Un sălbatic ş-ai săi fii
Au pus mursa lor să mânce;
Cu femeia-n giur şădeau
Peste-o piatră,
Lângă vatră,
Şi copiii lor sorbeau.
N-avea şervet, nici cuţit,
Dar bun foarte apetit.

De fortună ca să scape,
Un nemernic călători,
Răzbătut de a ploaiei ape,
Au intrat în groapa lor.
Sălbaticu-n sărăcie,
Fiind plin de omenie,
Deşi nu l-au aşteptat,
La ospăţ l-au îndemnat.

Oaspele, înflămânzit,
Să aştepte n-au voit
De două ori ca să-l învite,
Dar dintăi din a sa gură

Peste degete-amorţite
Boare suflă de căldură;
Apoi în aceea zamă,
Fiind caldă, suflă iară.

Sălbaticul mult se miară,
Zice: „Asta cum să cheamă?“
„Una zama-mi răcoreşte,
Alta mâna-mi încălzeşte“.
„Di-i aşa, oaspelui zice,
Poţi să mergi de-acum de-aice!
Zăul drept mă va feri
Cu un om a locui
Carele din a sa gură
Când frig suflă, când căldură.“

●

Peştile şi păscariul

Un mic peşte,
Mare-a creşte,
Dacă zile va avea;
Dar prinzându-l tu abia,
Să-i dai drumul, iar să-ţi vie,
Ar fi mare nebunie!

Un crap încă foarte mic,
Fiind încă chiar pitic,
Păscuitu-s-au odată
În o apă turburată.
Când păscariul l-au văzut
Au zis: „Bunu-mi început,
Unul mulţi va să-mi câştige,
Şi cu ii pe tine-oi frige;
Deci în sac aşteaptă-un pic!“
Crapu-i zice-n a lui limbă:
„Ce-i să faci c-un peşte mic?
Cu un mare, rog, mă schimbă,
Că în zamă sau friptură
Nice-s de-o îmbucătură;
Lasă-mă să mă fac crap,
Că de undiţă nu scap.
Ş-apoi preţ va da becierul

Să mă ducă la boierul,
Când acuma până-n sară
Osteni-vei tu aici
Ca să scoţi din apă-afară
Mizerabilii pitici!“
Dar păscariul flămânzit,
Care zama-n gând o soarbe,
Nu se-nşală d-aste vorbe
Şi-n acest chip i-au vorbit:
„Ce ghibace ritorie
Dizvăleşti acuma mie,
Să te duc l-a mea odaie,
Acolo în o tigaie
Când în cald unt vei pluti
Mult mai bine-i sfârâi.
Căci proverbia e bună:
Ce-i în mână nu-i minciună.“

●

Giudecata nouă a lui Paris

Între timpul vechi ş-acuma, oare cine nu-nţălege
Că e mare diferire la năravi, la gust şi lege?
Plin de gară şi proţesuri neastâmpăratul om,
Astăzi pentru milioane, dar atunce pentr-un pom.
Ca femeia-atunci şi zâna
Să se laude au voit,
De aceea s-au sfădit
Iuno, Venus şi Atina.
Pentru asta, la un munte, care Ida se numea,
Unde Paris, păstor tânăr, turma sa de oi păştea,
Au venit pe-ascuns tustrele,
Ca să giudece pre ele
Şi la mai mândră femeie
Dorit pomul ca să deie.
Deci l-acela păstorel,
Tânăr, blând şi frumuşel,
Toate zânele jaluze
Se ruga prin ochi şi buze.
Una minte-i giuruia,
Alta averi i hărăzea,
Iar a treia mult favor
La frumuseţă şi l-amor.
Abia Paris au ochit
Pe-ntriita cea minune,
Avere-au dispreţuit,
N-au voit înţelepciune,
Ce frumuseţei pom au dat.
Însă azi,
Un aşa caz
În alt feli s-au giudecat,

Nu-ntre munţi, c-acel cioban,
Ci şezând pe un divan;
Paris, de modernă lume,
Care-noată în parfume,
Vede-ntrând la el trii zâne,
D-osăbite daruri pline.
Cea-ntăi, aspră la figură,
I-au zis: „Te voi înzestra
Cu înaltă-nvăţătură,
De soţ dacă mi-i lua!“
Abie-au zis, ş-a doua zână,
Chiar ca Vinera frumoasă,
Au intrat de graţii plină,
Şi sub genele umbroase
Două stele-i scânteia.
Mult nu cred c-a fi zis ea,
Că triumful unei fete
E d-agiuns ea să s-arete.
În asemene minut
Cel mai drept giudecător
Paragraf-ar fi pierdut.
Chiar ş-al nostru matador,
Pe când sta ca fermecat,
Zân-a treia au intrat.
Era asta grăsulie,
De ani nu pre timpurie,
Era-n rochie strălucită,
Dar la faţă cam urâtă,
Şi în spate, ascuns de vel,
Firea-i dădu un muncel.
Mare nas, cam roşă coamă,
Dar de tot îmbrilantată,
Şi-n casetă ferecată
D-olandeji ducea o soamă.

„Toate aceste, ea zicea,
Cu mine-mpreună ia!“
De departe apoi ţinea
De noblesă-un pergament
Şi-n rezervă iată vine
Un decret de prezident.
Văzând haruri sunătoare,
Titluri, preţioase-odoare,
Acest Paris, plin de fum,
După moda de acum,
L-Afrodita şi Atină,
Cu politică să-nchină;
Pre cap pune a sa marcă,
Buzunarii îi încarcă,
Şi spre a fi deplin ferice
În giug pune a sa cerbice.

●

Călătorul şi câniі

Dineoare, un om pacinic, de mii grije-mpresurat,
Pe o cale, în amurgul, trecea-aproape de un sat.
Dulmecând pre el un câne, începu cumplit să latre;
De asemene şi alţii, din bordeie şi din şatre,
Păzitorii câni de stână, cu dulăi ş-ogari urla,
Cât de vuietul sălbatic toţi munceii răsunau.
Asurzit, plin de mirare, întrebă pe câni nu-s cine:
„Zgomotul şi astă larmă, spuneţi-mi, de unde vine?“
Însă nimene putut-au ca să deie vrun răspuns,
Că lătra câniі, căţeii, din tunericul ascuns,
Făr-a şti, cu toţi, de ce
În lătrat se întrecé!
A deşertului om asta este chiar icoana vie:
Cel rău scoate o minciună, alt nebun adaoge-o mie,
Strigă, flacăra învită,
Făr-a şti de ce-i stârnită!

Focul din scântei precum,
Născând, toate le preface
În cenuşă şi în fum,
Aşa-a oamenilor pace
O minciună au surpat
Şi pe fraţi au dezbinat.
Deseori virtutea sântă prin intrigă s-au pierdut,
Socrat pentr-o calumnie cupa morţei au băut,
Aristid s-au disţerat,
Ştipion s-au defăimat,
Staturi mari, ce-au înflorit,
Tot de-acest rău au pierit!

•

Aurul şi fierul

Un blanc galbăn scânteios,
Gemând sub ciocan vârtos,
Plângea soarta sa odată:
„Ori să poate să mă bată
Înghiositul crud metal
Care-l calcă păn şi-un cal?“
Dar ciocanu-i zice: „Frate,
Este vechi ist adevăr
Că pre aur fierul bate“.

Un popor ce n-are fier,
Curaj n-are, n-are armă,
Să defaimă şi să sfarmă.

●

Cuvântul lui Socrat

Socrat casa când zidea,
Din vecinii fiecare
Câte-o critică zicea:
Unul că proporţie n-are,
Altul c-a ei împărţală
E făcută cu sminteală.
Pentr-un om de a lui clas,
N-avei unde a face-un pas;
Şi s-uniră toţi să zică
Cum că casa era mică.
Socrat spusă a sa dorinţă:
„De-ar da zâna de Atină,
De amicii cu credinţă
Casa mea să fie plină!“
Zicea Socrates cu minte şi în astă întâmplare,
Pentru cii ce amici se cheamă, casa lui era pre mare.
Că tot omul şi aice
După moda veche zice
Că-ţi este amic prea bun,
Cine-l crede e nebun!
Nu-i nemică mai uşor
Decât de prietini nume,
Însă foarte rareori
Unul poţi afla în lume!

•

Diogenes

Diogenes, în Atina,
Unde strălucea lumina,
Un barbat era mintios,
Însă giudecat pe dos.
Că-i filozof unii spun,
Alţii că au fost nebun!
Dar de asta nu mă mier,
Căci un om cu caracter
Nebunie când nu face,
Care cetei oarbe place,
Deseori în astă lume
De nebun câştigă nume.

Cu sistemul ce avea,
Cu puţin se sătura,
Cu apusul adormea,
În răsărit se scula;
Toţi ziceau că e smintit,
Dar el era fericit.
A lui port ş-a sa figură
Nu făcea macar trii bani;
La frig cum şi la căldură
El purta de triizeci ani
O mănta de tot cârpită,
Pălărie bortilită,
Locuia în un antal,
Unde vorbea de moral.

Ospătând odată-o ceapă
Şi cu palma băund apă,
Văzu piaţa-mpodobită
Cu o statuă sculpită.
La ea merge,-n genunchi pică,
În sus mânele rădică,
Şi plecat ca cerşitor
I cerea un agiutor.

Dar un grec, trecând, i zisă:
„Filozoafe, pare-ţi-să
Că di-i cere noapte, zi,
Ruga ta s-a auzi!
Ori nu vezi c-acea figură
E de piatră săpătură,
Fără cuget şi simţire,
Vrun suspin nu o pătrunde!“

Diogen atunci răspunde
Însămnat-acest cuvânt:
„Oamenii ce alta sânt?
Prin a petrei închinare
Eu aice mă învăţ
Pe al omului dispreţ
Ca să-l sufăr cu răbdare!“

●

Clopotul şi limba lui

„Ah, ce soartă înfiorată!
Zicea clopotul odată
Către limba ce-l lovea.
Uşor lucru ţi se pare
A urla fără-ncetare
Atât vuiet şi de ce?“

„Di ce, nu ştiu, limba-i zice,
Aninatu-m-au aice
Să-ţi dau ghionturi nencetat;
Pe frânghie-ntreabă, vere,
Ea mă trage cu putere,
De-am lovit, am ascultat.“

Clopotul de la frânghie
Di ce mişcă vra să ştie,
Di ce trage cu amar?
Dar frânghia răsucită
Zice că pre ea învită
Însetatul palamar.

Palamarul de-altă parte
Zice: „Popa ştie carte
Ş-a suna m-au rânduit“.

Dar, aleu, de-atâta sunet,
Gemet, vuiet şi răsunet
Bietul popa-au asurzit.

Di-l întrebi di ce, de unde?
El n-aude, nici răspunde,
Ce din cap semne făcea,
Şi pre clopot îl supune
Vuietul tot să răsune,
Fără a şti macar di ce.

●

Oile

Apolog
Imitaţie

Eu nu ştiu di ce acuma, ca în timpul cel trecut,
Alte vite chiar ca omul nu au dar de limbuţie?
Căci în epoca străveche, cum făcutu-ni-au ştiut
Esop, Lafonten în Franţa şi nu-s Cine-n România[1]
Zburătoare, târâitoare şi cvadrupede animale
Discutau politici cvestii prin camere şi tribunale.

Pe atuncea de oi turme cu ai lor berbeci şi miei
Alegeau acele câmpuri unde ierbele-s mai bune,
Rumigau trifoi şi cimbru pe podişuri şi prin văi,
Fără a fi privighete de păstori pe la păşune,
Nici de zer şi d-a lor lapte n-au fost vasăle umplute,
Nici de lână dispoiete sau la măcelari vândute.

Îns-acea independenţă şi dorita liberta
Cătră care ş-oaia aspiră au avut defecte grele,
Cum în viaţa sa putut-au fiecine observa
C-orice stare au meserie nu-i scutită de-a ei răle;
Noi videm pe toată ziua pentr-a omului pacate
Că cu binele şi răle deseori sunt îmbinate.

C-atunci când lânoasa turmă păştea-n pace, deseori,
Îndemnat de foamea cruntă, stând la pândă în pădure,
Nempacat nimic, chir lupul, ce e-al oilor fior,
După instinctul ce natura dădu cestor creature,
Negăsind o rezistenţă de pe câmp, au chiar din stână,
Zugruma şi înghiţea oaia cu ciolane şi cu lână.

[1] Aluzie la autorul care cel întâi au scris româneşte fabule şi apologuri versuite *(Gh. A.)*.

Cunoscută-i astă soartă ce domnează pre pământ,
La ea oamenii şi toate animale-s osândite,
Acel mic să face prada celor ce puternici sânt,
Precum cel mai mănunt peşte de cel mare să înghite.
Ş-operaţia asta-n lume tot asemenea s-a face,
Dacă cel ce au urzit-o în alt feli n-o va preface.

Dar precum în toate zile nime nu s-a îndoi
Că abuzuri învechite şi deprinderile răle,
De ar fi nepedepsite, într-atâta ar spori,
Încât nu numai de lână, ce ni-ar dispoia de piele;
Când asemenea sisteme pe la oameni aplicate,
Între ii ar stârpi o parte pe celaltă giumătate.

Aşa deci, precum cerusă interesul general
A lua-se fără preget o energică măsură
Contra răului lăţire, ce la toţi ar fi fatal,
Dizvălindu-se o cvestie de asemenea natură,
Au voit să se consulte în obşteasca Adunare
În ce mod să se ferească de acel pericol mare.

A să şti se mai cuvine că în secolul antic
Societatea primitivă ce au fost încă sălbatică
De guvern avea o formă, precum cronografii zic,
Parte aristocratică, iar parte democratică,
Şi-n congres când chema legea, neputând toţi merge, deci,
Trimeteau din sânul turmei deputaţi pe-ai lor berbeci.

Doară nu c-ar fi berbecii de natură alt popor,
Căci şi ei ca şi confraţii născuţi fură tot din oaie,
Dar mărimea şi puterea, respectul şi mare onor
Ce avea în Zodiacul prezentantul a lui Gioae
Pe berbeci considerat-au ale turmei scutitori,
Venerat-au ş-ascultat-au ca părinţi şi senatori.

Încât oile adunate în colegi electoral,
În complect, toţi mandatarii c-o foarte magioritate
Au ales berbeci puternici prezidenţi la tribunal,
A comunei cvadrupede legiuit reprezentate,
Având fiecare instrucţii ş-un imperativ mandat,
De care să nu s-abată pe a lor coarne au giurat.

Aşadar la o poiană într-o zi s-au adunat
Din cotunurile ţărei deputaţi de toate trepte,
Şi-n secrete comiteturi şi-n complect au debatat
Diferite combinaţii şi proiecte înţălepte;
Dar în cursul a discuţiei, ca în toată adunare,
Bune vorbe s-auziră, dar şi toante deseoare.

Propuneau unii cu-energie pe-acei lupi a-i înfrâna
Prin canale-n giur săpate c-o puternică tărie,
Alţii propuneau îndată turmele a le muta
Între râpi, stânci şi corhane unde lupii să nu vie;
Progetau însă şi alţii în giur curse să întindă
Şi pe lupii ca pe şoareci chiar de vii pe toţi să-i prindă.

În cea criză naţională agiutori unii au cerut
De l-acei ce între sine au simpatie animală,
Aleanţie cereau alţii cu condiţie de tribut,
Pentru care ca să aibă la nevoie sprijineală,
Încât lupii cei mai ageri, deşi plini de răutate,
Nu ar cuteza să calce încheietele tratate.

În acel minut mult critic un măreţ berbec şi gras,
Cărui frunte coronară două coarne maiestoase,
Întâi membru al Adunărei au venit cu mândru pas
La care cu umelire toţi cerbicea o plecase,
Căci ca ist-alt nu fusăse între toate turme în lume,
Pentru care Mintios-Kornul i s-au dat gloriosul nume.

El în limbă academă au zis: „Zelul patriotic
Laud mult, dar văd că este aist caz cam climatoric,
Rostul vostru mi se pare că de tot este esotic,
Şi proieptul patriotic eu îl giudec prea himeric;
Sigur sunt că-n aplicare el de tot e problematic
Şi nicicum cu starea d-astăzi de foloase în uzul practic.

Drept aceea, ascultaţi-mă! Eu espune-voi acum
Alt proiept, pre care-l rumăg nu în gât ce-n capul meu,
Cum că el să se adopte nu mă îndoiesc nicicum.
Parlamentul fără crieri ni conduce foarte rău,
Că de nu să adopta-s-a un sistem mult mai politic
Am putea ca să agiungem la un caz încă mai critic.

Între mii fiinţe-n lume eu cunosc un animal
Ce atâta spirit are şi mijloace diferite
Că întrece a noastră gintă în putere şi-n moral
Şi de el să-ntitulează împărat celor urzite,
Încât nu ni-a fi ruşine la atâtea virtuţi bune
Pentru a noastră mântuire chiar cerbicea a-i supune.

Animal-acel e omul, ori pe unde ochii-ntorc
Nu văd alt mai bun; pe dânsul l-au ales prin toate forme
Boul, asinul şi calul, şi chiar filantropul porc,
Care sub a sa protecţie roade, grohăieşte, doarme;
Dupre cum a lui strămoşii petrecut-au păn-azi bine,
Totdeauna esemple antice a urma ni se cuvine.

Un om vrednic şede aice nu departe de la noi,
Mare amic de cvadrupede, ce-i iubeşte ca un frate;
Are turme, herghelie, animale de tot soi,
Livezi, câmpuri şi pădure, cinci odăi şi patru sate;
Pentru cazul nostru, credeţi, pe el soarte ni-l trimete;
Să ne folosim de dânsul până n-a fi de el tăiete.

Dar condiţii reciproce, tot câte un paragraf,
Lămurit să se înscrie pe hârtie timbruită,
Să se publice prin foaie, nu cumva vrun plastograf
Documentul, şarta noastră, să-l prefacă pentru o mită,
Şi condiţia aceasta de n-a fi drept observată,
De părţit ambe să rămâie chiar de sine răsuflată."

Blânde oile atuncea l-acel plan s-au conformat,
Consultând în plebiscidul[1] prin voturile comune,
Mic şi mare, surd şi multul, liber toţi au declarat
Din cea zi fără de preget omului a se supune
Ş-a-ntroduce pentru vite liberale parlamente
Spre a dizbate interesul prin solide argumente.

După ce să lămuriră toate articule-n congres,
Se decise diplomatic un ministru a trimete,
Pentru care, ca cel ager, Korn-Mintosul s-au ales
De a supune cazul public conferenţiei secrete.
Datu-i-s-au vulpea veche secretar şi consiliere
Şi un corb pentru depeşe ca să fie curiere.

●

(a se urma)

[1] *Plebescid* (plebiscitum), decizia poporului, de la *plebs,* gloată, popor, se numea la romani legea care poporul decreta *(Gh. A.).*

Esop şi ştrengarul

Fabulă de circonstanţă

Şi-n anticul timp d-eroi
Ştrengari erau ca la noi,
Carii din ecces de minte
Derâdeau şi cele sfinte.
Cel ce nu li sămăna
Prin minciuni se defăima.

Spune istoria c-Esop
Au fost hâd, ghebos şi şchiop,
De el pruncii se spăreau,
Iar nebunii îl derâdeau.

Îns-acea tristă figură
Era vas d-învăţătură,
Ce prin fabule o mie
Au agiuns şi-n Românie.

Esop, sclav când fu-n Efes,
De patronul său trimes,
Trecând în o zi pin strată,
Alungat au fost d-o ceată
De ştrengari ieşiţi din şatră,
Dintre care-unul cu-o piatră
Nemeritu-l-au în şele,
Că-i veniră ameţele.

Neputându-şi răzbuna,
Pe ştrengarul lăuda
Esop pentru ghibacie
Şi i-au zis: „Rău pare mie

Că nu pot să fac alt dar
Decât numai d-un dinar.

Dar vezi cela ce-au trecut,
Decât mine-i mai avut;
Pre el de vei nemeri,
Înzecit te-i folosi.“
Deci ştrengarul lăudat
De câştig s-au apucat
Ş-aşa bine au chitit
Că-n cap ţinta au nemerit.

Îns-acest avut barbat,
Fiind public magistrat,
Un sergent privighitor
Prins-au pe cel praştiitor.

Şi în loc de mulţămită
Dădu ceartă-agonisită,
Iar poporul adunat
La dreptate au aplaudat.

●

Momiţa

Pentr-un spirit ce nu doarme
Nu-i nimica mai uşor
Decât planuri de reforme
Ca să deie la popor.
De sunt bune, de sunt rele,
Destul fie frumuşele.
Aşa odată o momiţă,
Din filozofilor viţă,
Care nimica creează,
Ce toate le imitează,
Prin formal act s-au fost prins
Marea toată să o sece
Şi că-n sec prin ea va trece.
Pentru asta au aprins
Toţi copacii din pădure
Şi din pietre făcu zgure.
Atunci, iacă, cu mirare,
Animalii toţi strigară:
„Ce invenţie minunată!“
Iar momiţa îngâmfată
Li făcu acest cuvânt:
„Multe averi de bun pământ
Şi ogoare eu voi da
Focul apa de-a seca.
Iar despoticul guvern
Chiar de astăzi voi schimba
Şi republica-n etern
Pentru voi s-a proclama.
După ce mai bună parte
De moşii mi se va da,
Restul n-are să să-mparte,
Ce-n comun s-administra.

Atunci patriei reformate
Dulce soarta va să fie,
Comunizmul de frăţie,
Libertate,
Egalitate,
De a lua lucruri străine
Privilegi e pentru-oricine,
Legile şi direptate,
Ca strigoie răsuflate,
Mai veche de piramide,
S-aibe ca invalide
Şi căzute-n hebeţie
Pensie din Visterie."
Dar pe când ea declama,
Pe un asin întreba
Dacă scad a mărei unde.
Încă nu, ista-i răspunde.
Nu să turbură încă apa?
Parcă doarme,-i zice iapa.
Dar momiţa prefăcută
Elementelor împută
Că nu i s-au nemerit
Cele ce au profetit.
Ş-operaţia tot aşteaptă.
Oare ce-au urmat în faptă?
Au ars arbori din pădure,
Iar din marea cea adâncă
N-au scăzut o picătură.
Mai ales sporit-au încă.
Codrul daună grea au tras,
Marea, mare au rămas,
Aşa câte un şarlatan
Ni propune un frumos plan,
Zgură chiar cu poleială
Care ploaia curând spală.

●

Frunza

De stejar uşoară frunză
Prin aer se rotolea;
Uitând c-au ieşit din grunză,
Tot în sus zburând, zicea:
„Cât departe de pământ
Începui a-mi înalţa!
Ori pre căile de vânt
Cine poate a-mi urma?“

Ea se-nalţă cătră soare,
Pe cât zefirii au suflat;
Dar abia stă a lui boare,
Frunza-n vale au picat.

Veţi cădea şi voi odată,
Ce sunteţi ferice o zi,
Dacă schimbătoarea ceată
Va-nceta a vă iubi!

●

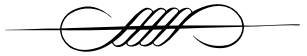

[Disfătare nu să curmă]

Disfătare nu să curmă
D-a zâmbi năluci d-a sale;
Toţi aleargă p-a ei urmă,
Dar p-o dosăbită cale.

Că din mii chipuri ş-o mie
Tot duc la ei dobândire;
Toate gusturi s-afl-în fire,
Omul unu alege sie.

Învăţat în dizghiogare
Numai cauzălor petrece,
Nebunul făr îngrijare
Gustă vreme care trece.

De-a scurta timp unul ştie
Măsuri, altu a sa mărire;
Toate gusturi s-află-n fire,
Omul unu-alege sie.

Unu aleargă la războie,
Unde biruinţa îl cheamă;
De-a spune l-a sa voie
Altul luptă cu o damă.

Amândoi cu sumeţie
Plinesc a lor rânduire;
Omu gustu întâi din fire
Crede că-ş alege sie.

Unul în a curţii haos
Ş-în a ei intrigi să pierde,
Altul ceri spre răpaos
Cer sănin şi câmpul verde.

Cesta zboară cu mândrie,
Altul târâie cu zmerire;
Omul gustu întâi din fire
Crede c-îş alege sie.

Pentru alţii scumpul strânge,
Ş-în sfârşit moare pe paie,
Altu a sa avere o stânge
Pentru cai, cotei şi straie.

Unu adună visterie,
Altu împraştie o moştenire;
Omu gustu întâi din fire
Crede că-ş alege sie.

Aşadar, pe-această lume
La gust nimine n-urmează,
Că pe dos merg toate anume,
Lui noroc toţi împutează.

Ş-în această măgulie
Toţi petrec în fericire,
C-omu gustu întâi din fire
Crede c-îş alege sie.

●

[Umelită alăută]

Umelită alăută,
Alăută a lui Amor,
Tu ce viaţa me trecută
Ai cântat de multe ori,

În zădar cu măgulie
Şi nădejde m-ai păscut;
Cânt-acum cu duioşie
Răpaosul ce-am pierdut!

Îns-amorul în privire
Silvii mele strălucè
Şi credem c-a me sâmţire
Tot de-acel foc să hrăne.

A ei buzăle credinţă
Ş-amor mie îmi jura,
Însă văd c-a ei voinţă
Au fost de-a mă înşăla.

Îndulcita ei rostire
Punè inima me-n giug;
Până şi a ei zâmbire
Plin-au fost de vicleşug.

Ea ca Vănără îi frumoasă,
Dar aş vre, ah, mie amar,
Ca să fie mai duioasă,
Sau să n-aibă atâta har.

Alăută umelită,
Vino, mângâie al meu sin,
Du la Silvia oţărâtă
Înfocatul meu suspin!

Tânguindu-te, îi spune
De năcazul meu cumplit
Ce viaţa acum răpune
Care ei am fost sfinţit.

●

[M-au lovit amor cu darde]

M-au lovit Amor cu darde,
Ş-ochii varsă amare unde,
În al meu sân un foc arde
Care inima-m pătrunde.

Spre deplina me pieire
Element-împotrivite
Ş-au schimbat a loruş fire
Ş-în al meu sân s-afl-unite.

Dar zădar de lăcrămoasă
Undă faţa me-i vărgată,
Inima me credincioasă
În zădar îi înfocată.

De duioasele pâraie
Al meu foc ce nu să stinge,
Ce nu soarbe a me văpaie
Pe izvorul care plânge!

●

Meditaţie

Dacă soarele acufundă în ochean a sa făclie,
Pe munte m-aşez, la umbra învechitului stejar,
Şi duioasa a me privală o preumbl' pe-astă câmpie
Din a căria felurime mii de zugrăveli răsar.

Râul dincoace răsună cu spumoase unde înalbite
Ce-ntre maluri înfloriţi şărpind fuge împregiur,
Lacul dincolo întinde a sale ape adormite
Sau al sării ste răsare din a ceriului azur.

De păduri posomorâte acea culm-încununată
S-aurează încă de raze ce lucesc din a lor tron,
Ş-amu carul cel de abur din umbră întunecată
Să rădică ş-înalbează geana a lui horizon.

De-altă parte acea tăcere şi văzduhul să dispică
De sunet melanholiii călăuz lui călător,
Ş-amorţitul clopot iarăş din zidire acea gotică
Sara al său conţert adauge spre uietul muritor.

Dar acestor zugrăvele în inima me împietrită
Toate haruri şi plăcere au încheiet a mele sorţi.
Privesc lume ce o asamăn cu o umbră rătăcită,
Căci a vieţuirei soare nu încălzeşte pe-acei morţi.

În zădar din munte în munte eu preumbl' a me privală,
De la sud la noaptei miezu, de l-apus la răsărit,
Ş-a cereşti tării noianul cercetând întru clipală,
Amar mie, nicăire, zic, eu n-oi fi norocit!

Ceste văi, bordei, palaturi oare ce-m agiută mie?
Toate pentru mine aice acum făr de haruri sânt.
Văi, păraie, stânci şi codruri, singuratică câmpie,
O fiinţă vă lipseşte şi-i pustiu în tot pământ.

Sau că soarele să nască, sau s-apuie cătră sară,
Urmez cale sa cu ochii fără dor în al mieu piept.
Să apuie în sănin soarele, au în nori ca să răsară,
De la soarele nimică, nimic de la zile aştept.

De-aş putè s-urmez în cursul întru care el rotează,
Pretutindene ai mei ochi ar zări pustiu subt cer.
Nu doresc nimic din toate cele ce el luminează
Şi din lumi nemărginite nimic pentru mine cer.

Însă poate că aiure, dincolo de-a noastre sfere,
Unde lucie dreptul soarele altor ceriuri pe alte căi,
De-aş putè să las aice pământeasca dispoiere,
Cele ce-am visat atâta s-ar vădi la ochii mei.

Îmbăta-m-aş la izvorul unde sufletul oftează
Şi-acolò aş găsi iarăş pre nădejde şi p-amor
Ş-idealu acela bine ce tot omul îl vânează
Şi ce n-are nici un nume între neamul muritor.

Ah, di ce nu pot pe-aripe sau pe carul de Avroră
Neştiut obiect dorirei spre tine să mă răpăd;
Pre pământul cel nemernic, o sărmană inimioară,
Nici o dulce legătură pentru tine eu nu văd.

Dacă a codrilor frunzime pre pământ cade oborâtă,
Vântul sării să stârneşte ş-o înalţă de pe văi;
Şi pre mine care samen cu o frunză văstejită
Mă răpiţ ca şi pre dânsa, o, înduraţi dumnezăi.

●

Safo către Faon

Ferice-i aceea june
Care lângă tine oftează,
Căruia lângă tine apune
Şi răsare a zilei rază!

Care aude a ta vorbire
Ş-al tău dulce râsul vede,
Ah, acela în fericire
Lângă Zefs în Olimp şede!

Când privesc a ta figură,
Plin de amorului văpaie,
Sâmt precum pin vine-m cură
Înfocatele păraie.

Dacă negură răsare
Preste aprinsa me vedere,
Nimic n-aud şi îm pare
C-în noian pier de plăcere.

•

Adio

Părăsând aceste clime,
Port amorului obeze,
Îns-a soartei agerime
Pretutindeni a s-urmeze.

Adio, rediule tăcute,
Ce cu a tale umbre mute
Ai ascuns în tăinuire
A me dulce fericire!

Iho malului răspunde
L-acel chin ce mă pătrunde,
Şi din groapa întunecată
În duioasa inimioară
Să răsune încă o dată
Numele de cântă Floră.

Drăgălaşe floricele,
Ce ţăsute în cununele
Frunte încingeţi l-a me zână,
Dâmburi, văi şi tu, fântână,
Ce ne-aţi zărit împreună,
Adio, ah, pe totdeaună!

•

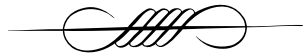

Cânele orbului

Din amara und-a mărei iesă-o rază scânteioasă
Ce-n coloruri vii lucit-au preste muntele înalt.
Steaua zilei se renaşte şi lumina-i amoroasă
Orizonului dă viaţă, florilor plăcutul smalt;
Raza ei pătrunde codrii, prin bordeiuri se coboară,
Face templu să serbeză cultul sfânt religios;
Vulturul, ce pe sub nouri, preste turnuri sumeţ zboară,
Ţintind soarele, urează faţa discului focos!
Dar la uşa-acelui templu un orb singur se găseşte,
Ascultând vuietul zilei ş-orice pas de trecători;
Gura-i murmură o rugă ce adânc te umileşte,
Şi-ntr-o noapte nesfârşită păşind e rătăcitori.
Dar, vai, cesta nu-i tuneric-unei nopţi posomorâte
Ce în inimă dişteaptă misticoasele plăceri,
Care tristele deşerturi de a lunei raze-umbrite
Le-umple de-a melancoliei suvenire şi dureri.
Asta-i noaptea eternităţei, un adânc nepriceput,
Unde-amorului privire niciodată au străbătut.
Tu ce naşterea-ţi răpiră ochii, triste osândite,
Razele dulci a luminei pentru tine nu-s urzite,
Nici plăceri... strein e ţie acel foc fermecători
Ce în loc de fericire însoţesc pre muritori,
Nici, aleu, pre lângă tine laţul lor nu se întinde,
Şi când nobila simţire pre vrun om duios cuprinde,
Simţ în mâna ta tributul cuvenit unui sărman,
Îţi aruncă-o cătătură ş-a lui mână vre un ban.
Tu nu-i vezi gheţosul suflet, dar despreţul îţi rămâne,
Ş-aspra soartă ţi s-alină de-un prieten, de-al tău câne.

Când în mijlocul mulţimei, pe pământ chiar părăsit,
N-asculţi alta decât glasuri de streini, neauzite,
Atunci cânele simţindu-ţi întristarea, prin miite
Chipuri inima-ţi alină, lângă tine stând lipit.
Este blând, dar cu-ndrăzneală, neadormit spre apărare,
Şi în urma ostenelei, mai duios în ascultare.
Dulcea, trista lui privire, strigătu-i cel plângeros
Trage-asupra-i cătătura trecătoriului duios;
Şi spre a-ţi cruţa durerea ca s-areţi nenorocire,
Se târaşte pe-a lui urme şi-l opreşte din păşire.
De-a sa rugă s-umileşte şi cel mai nepăsător.
La bordei cu el în urmă când te-ntorci încetişor,
Este plin de bucurie şi prin săltări înmiite
D-a lui vie mulţămire inima-ţi trerăsărind,
În al tău sân de durere afle-un zâmbet renăscând!
Nopţile când se coboară delungate, liniştite,
Ş-împresoară carul zilei cu-a lor umbre şi tăceri,
La picioare-ţi dormitează cânele ce-adânc suspină,
Încât voacea lui auzu-ţi fermecându-l, te alină
Prin a sale visuri care te-uşurează de dureri.

●

Gâsca şi cacomul

FABULĂ

Gâsca odată ş-un cacom
Se certa pentru protie,
„Eu îmbrac p-un galant om“ –
„Iar eu pene-i dau să scrie“.
Plini de cuget sfăditor,
Merg la bufna învăţată,
Ca prin dreaptă giudecată
Să însemne rangul lor.
„Spuneţi – zise l-amândoi
Învăţata legheoaie –
Ce fac oamenii cu voi?“
Advocatul cu aripă
Pentru îmbi răspunde-n pripă:
„Mă smulg, iar pre el dispoaie!“

●

Boul şi viţeii

FABULĂ

Pe ogor, un bou bătrân,
Ce iernasă c-un pic fân,
Primăvară,
Când se ară,
Deşi giugul l-apăsa,
Pe-ncet brazda dispica.
Dar viţeii, ce-l videa
Cum o viespe ră-l împunge,
Strămurariul cum l-agiunge,
Scaii cum de el s-anină,
I zic: „Ce tragi cea maşină,
Când cu noi lin ai păştea?“
Boul însă: „Feţii mei,
Mintea voastră de viţei
Nu agiunge a giudeca:
Cine plugul va purta
Care scoate din cea humă
Nutreţ pentru a voastră mumă?“

•

Cătră un patriot filantrop

Oamenii cu inimi crude cată fericirea lor
În diregeri sunătoare, în a numelui mândrie,
Altor cugetul se-mpacă în războaie şi-n omor,
Ce-n sărmani preface fiii, pe soţii în văduvie.

Alţii pe aripa geniei străbat mai pre sus de nor,
Cercetând minuni înalte ş-a naturei armonie,
Unii inimile-ncântă prin frumuseţe şi amor,
La străin adună altul aurul şi avuţie.

Dar bărbatul cărui Pronia cătră darul luminos
O seminţă au adaos de a ei sântă virtute
Nu vra altă faimă, decât de-a fi altui de folos.

De asemene, Dorite, tu virtuţi ai înnăscute:
Cuget drept şi patriotic, cu talent suflet duios,
Ce-ntrunesc a lor putere pe aproapele s-agiute!

•

Junele şi bătrânul

FABULĂ

De la shoală, de la carte,
Dezertând un june, cere
Şi pretinde s-aibă parte
Şi de titluri şi de-avere,
Ce rar să câştigă-n lume
Prin ştiinţă şi bun nume.

La bătrân, ce-l vede-n drum,
Zisu-i-au: „O, tu, în care
Străluceşte minte mare,
Mă învaţă oare cum
Aş putè să capăt bani,
Moşii, titluri şi ţigani?“

Dar bătrânul atunci zice:
„Fătul meu, spre-a fi ferice,
Să nu pierzi nici o minută,
Lucră, patria agiută
Şi pre cel neputincios,
C-asta-i lauda şi folos!“

„Aşa viaţă nu îmi place!“
„Să-nveţi intrigi de a face!“
„Supărare ş-asta cere!
Îmi va fi mai de plăcere
Ca să capăt bun venit
Fără să fi ostenit!“

Dar bătrânul, c-un suspin,
Zice: „Văzui fără carte
Fanfaron, ce nu-i străin,
Că-n scurt timp au mers departe“.

●

Caminul[1]

FABULĂ

Pe când frigul domnea-afară,
Vizitele merg şi vin,
Toată ziua, până-n sară,
Focu-ardea în un camin,
Dar salonul fiind mare,
Era încă tot răcoare.

Oaspeţii, deci, boieri, dame,
Bătrâni, tineri, fiice, mame,
Să se încălzască vin
Mai aproape de camin.
Cel ce nu-ncape se-mpinge
De-a-l putè macar atinge,
Şi caminul împreună
Mai mulţi curtezani ş-adună.

Şoptituri, străine zise
De la ii deş-auzise,
De-nteres au de amor,
Şi de intrigi multe ori,
El, discret[2], da vorbei drum
Pe-unde ieşea al său fum.

[1] *Camin,* franţuzeşte *şemine,* este acel horn elegant întrebuinţat pentru încălzirea saloanelor. Cuvântul e dedus de la camin (horn), de la care vechea dregătorie *caminar,* ce avea inspecţie asupra ogeagurilor curţii domneşti, precum stolnicul se îngrijea de masă, pitariul de pâine etc. Astă denumire nu ni se pare neologism, ci veche ca şi hornul *(Gh. A.)*.

[2] *Discret,* om carele cu sfiire păzeşte secretele ce i se încredinţază *(Gh. A.)*.

Înmândrit caminul dar
De-aşa post de secretar,
Şi căldura, har străin,
Socotind spirt de camin,
Cu dispreţ el tot privea
Peste scauni, canape,
Ca pojâjie de casă
În ungheriul ei rămasă.
Dar a lui orbire ţine
Pănă primăvara vine.
Cald fiind în orice loc,
Nu se face-n camin foc;
La ferestrile deschise
Oaspeţii se-ndesuise,
Şi caminu-acum răcit
Se văzură părăsit.
Atunci, târziu, înţălege
Cele ce favorul drege,
Că acii ce-l cungiura
Focului se închina.

Când vei pierde-un har străin,
Vei păţi c-acel camin!

●

Rânduneaua şi paserile

FABULĂ

Călătoarea rândunică,
Ce ţări multe vizitasă,
Şi chiar pentru că e mică
Multe bune învăţasă,
Nu ca alţii, carii fac
Un voiaj cu ochi-n sac.

Rânduneaua, din cercare
A tâmplărilor trecute
Ce au văzut, deşi pe mare
Erau vânturile mute,
De pe semne totdeaună
Prezicea orice fortună.

Deci în timp de primăvară,
Când ogoarele se ară,
Văz-un om cu ceata sa
Cânepă cum sămăna
Şi, temând de urme rele,
Au zis către paserele:

„Feţii mei, deşi în pace
Acest lucru azi se face,
Nu e bun şi-mi pare rău
Despre voi, pentru că eu,
La tot cazul neplăcut,
Peste mări pot să mă mut.

Videţi acea blândă mână,
Care samănă'n ţărână
Nişte fire mănunţele,
Când vor creşte toate acele,
În loc să vă deie mană
Să fac laţuri şi capcană,
Să vă prindă, să vă taie,
La frigare, la tigaie.

Până relele-s mănunte
Să mâncaţi a lor grăunte!"
Ins-acel june popor,
Uşurel în al său zbor,
Îşi bătea de sfatul gioc,
Că nutreţ afla-n tot loc.
Cânepa când răsărisă,
Rânduneaua iar le zisă:

„A scăpa încă-i uşor,
Zmulgeţi iarba din ogor,
Căci crescând din zi în zi
Neamul vostru va stârpi!"
„O, profită tot de rele,
Ni dai sarcini foarte grele,–
Toate paserile-i zic,–
A plivi poate un ogor,
Cât să nu-i rămâie un spic,
A lăcustelor popor!"

După săptămâne opt,
Iată cânepa s-au copt.
Rânduneaua n-a-ncetat
A da paserilor sfat:
„Ascultaţi, blem, vorba mea:
Iute creşte iarba rea
Şi cu dânsa a voastră soartă.

Să-mi urmaţi amuşi măcar,
Păn n-agiungeţi la amar,
Dupre timpul cum se poartă.
Din câmp când s-or strânge toate,
Nu zburdaţi în cârd şi-n gloate,

Că atunce, disfătat
Omul caută vânat,
Laţuri şi reţele-ntinde,
Paserele grase prinde.
Neavând voi ghibacie
De cucoară, de becas,
Ce d-a iernei grea urgie
Peste mări trec făr de vas,
Strângeţi sburătoare aripe,
Mute staţi ascunse-n ripe,
Păn va trece acel rău
Ce v-ameninţă mereu!“

Însă paserile orbite,
De sănin timp amăgite,
Ciripea, în câmp zburda
Şi pe vânători chema,
Pănă ce-n reţele au dat
Ş-a lor poftă au săturat.

Timpuriu să prevezi răul este
rară-nţelepciune,
Cel ce sfatul bun urmează, niciodată
nu răpune.
•

Să ni agiutăm unul pe altul

În a vieţei zile scurte, de suspin şi grijă pline,
Fiilor de un părinte trai de fraţi ni se cuvine;
S-agiutăm unul pre altul sarcina a o purta,
Fiecare om nu poate să rădice partea sa;
Duşmani mii ni împresoară sub o mască ipocrită,
În o viaţă amărâtă, însă pururea dorită;
Ah, plăcerea iute fuge ca o umbră trecătoare,
Iar durerea, grija, daŭna între noi sunt stătătoare.
Inima cea rătăcită, fără razim şi-agiutor.
De dorinţă vie arde, sau îngheaţă deseori.
Nime dintre noi trăit-au fără lacrimi şi durere,
Farmecele societăţii ni-aduc scurtă mângâiere.
Să nu-nveninăm dulcimea ce-n picături ni se dă,
Medeţină slabă foarte pentru pătimire grea.
Când urmează între oameni lupta cea răpuitoare,
Pare-mi-se a vede hoţii, osândiţi la închisoare,
În loc să-mblânzască soarta ce acolo i-au aruncat,
Între ii combat cu fere de care s-au ferecat.

•

Epilog la o colecţie de fabule

Contenesc aice cursul
Ce-mpreună am făcut
Cu furnica şi cu ursul,
Pe drum încă nebătut.
Dar cum voiajerii fac,
Neputând nici eu să tac,
Dintre cât-am auzit
La apus şi răsărit,
Am scris mică
Cărticică,
Îns-acii ce o critică,
Între cele ce-or să zică,
Cugetez că-m vor s-împute
Cum că fiarăle sunt mute,
Şi prin cele
Care ele
Cugetează, spun şi dreg
Eu pre oameni înţăleg,
Ş-or căta ca să dezbine
Publicul tot de la mine.
Deci am zis cătr-a me carte:
„Ca să scapi d-atâte sfezi,
Cărticico, acasă şezi!
Că-n Moldova nu ai parte,
Nici salonul e deschis
La cii ce nu-s din Paris.“
Că la Ghiţă-n librărie
Pulberat-a să rămâie
Pănă vreun literat,
Ce-n Hârlău s-au doctorat,
Va lua-o
Şi-ndesară,
Cu ţigară,
Criticând, va afuma-o.

Au din Ţara cea de Gios
Boierul gras şi gros,
Ca s-aducă nou ceva
În a sa politioară,
Zisă au scris-istorioară,
După ce s-a neguţa,
Cartea ia în datorie,
Şi în loc d-Alexandrie,
Cu cafe şi cu zahar,
O va duce acasă-n dar.
Acolo o va ceti
Cuconiţa, dac-a şti,
Va da fiiei cei plăcute,
La isteţul cuconaş,
Ista are s-o-mprumute
La vecinului nănaş,
De la văr la verişoară
Cărticica văd cum zboară,
Mastih, vitrig ş-un cumnat
Fabula ş-au prumutat.
Pe la socrul şi bunica
Vor să-nşire cărticica,
Colendând la neamul tot,
De la moş păn la nepot.
Trecând pintre degeţi mii,
Va să-ncape la copii,
Carii în puţine zile
Unde-s stampe or rumpe file.
Iar apoi
La ciocoi
Cartea a fi de silabat,
De râs şi de disputat.
După ce vor destrama-o
Şi de său vor sătura-o,
Un guzgan *politicos,*
Ca să-ncheie a ei soartă,
O va trage-n a lui bortă!

•

Painginii

FABULĂ

„Vivat, neam industrios!“
Zis-au un paingin gros,
Când în fabrica a sa
Sub o streşină lucra.
„Sunt a noastre toate cele
Pre pământ până la stele,
Cât s-urzăşte prin ţărine
Numai firul nostru ţine.
O, paingini, clas ales,
Toate pentru noi să ţăs;
Musca, vespea şi ţânţari
Ni sunt nouă tributari!“
Plini de astă fantazie,
Fabricanţi-n bucurie
Nu-ncăpeau în a lor pele,
Tot ţesau subţiri reţele
Şi în cursă adunau
Muştile care zburau.
Când deodată o suflare
Turbură acea lucrare,
Încât ii ş-a lor vânat
Cu urzirea s-au surpat.

•

Vulpea cu coada tăietă

FABULĂ

O vulpe veche, din cele isteţe,
Ce-nghiţea iepuri, găini şi reţe,
Umblând noaptea la vânat,
Încăpu în o capcană,
Dar ghibace şi vicleană
Din cea cursă au scăpat,
După ce ea în secret
Ş-au lăsat de amanet
O bună parte din coadă.
Dar deşi cu necomplect,
Ideat-au un proiect
De-a-ntroduce drept moadă
Într-a vulpelor popor
Acest port mult mai uşor.
Întrunite-n capitală
În o sesie formală,
Vulpele să adunasă.
După ce să săturasă
Să dizbată-n parlament
Despre oi amandament,
Vulpea cu nările-n sus
În ist mod planul ş-au spus:
„Până când vulpea va căra
Coada ce-i povoara sa?
Să măture toate cele
Stercuri din drum şi pavele?

Omul nu mai poartă coadă,
Să-i urmăm în astă moadă,
S-o tăiem, o propun eu,
Cine-m dă azi votul său?“
Dar o vulpe din congres,
Ce ţintirea au înţăles,
„Ca proiectul să-ţi dispic,
Zisu-i-au, cumătră dragă,
En întoarnă-te un pic,
Ş-adunarea-ndată întreagă
Da-ţi-va a ei răspuns!“
Atunci şuier, vuiet mare
Răsună în adunare;
Vulpea, deşi dimplomată,
S-au văzut mult ruşinată.
Ş-a ei tâmplare la toţi au vederat
Că cela ce cu vro zmintă să ştie
Ş-altul asămene lui vra să fie,
Spre n-a fi singur cu deget arătat.

●

Ţigara

O, străină buruiană,
Preste mări de la Apus,
Nu un om, ci o satană
În Moldova te-au adus,
Ca la luxul cel nebun
Să adaogi încă un!

Nu-i de-agiuns că luxul sapă,
Despoaie din an în an,
De sudoare se adapă
A bietului moldovan;
Prin ţigări şi prin ciubuci
Tu şi măduva-i usuci.

Idole, cărui se-nchină
Cel ce-odată te-au gustat,
Cărui aburi învenină
Aerul cel mai curat,
În grădină şi-n salon
Tu dai lege şi bun ton.

De prisos a şti vro limbă,
La vizite şi la bal,
Astăzi vorba se preschimbă
Prin a fumului canal;
Cel ce suflă mai vârtos
Are spirt şi-i graţios.

Vezi junele-n Iaşi, la ţară,
Cum din gură deseori
Negru fum scut din ţigară
Ca din hoarna lui vapor,
Ş-a lor buză delicată
Ca jambonu-i afumată.

A ţigarei aspra lege
Au supus la greu tribut,
Fără vârsta a alege,
Pe sărac, pe cel avut,
Încât oriunde acum
Alta nu vezi decât ... fum!

●

Vulpea tânără şi cea bătrână

FABULĂ

O vulpe tânără, ce-ncă nu ştie
A vânătorilor rea maiestrie,
Se bucura c-asupra iernei grele
Au crescut lungi noi peri preste a ei piele.

Dar cea bătrână au zis: „O, toantă giune,
Să nu te bucuri d-astă minune;
Mantaua numai nu-i de mântuire,
A ei frumuseaţă ni duce-n pieire!“

Vai d-o vită, vai d-o fiară
Ce nu are dinţi şi gheară,
Ca în timpurile rele
Însaşi s-apere a ei piele!

•

Desacii

FABULĂ

Chemă Gioe dineoară
Ca din toată împărăţie
Cel ce umblă,-noată, zboară,
Înaintea lui să vie,
Să-i zică de-i mulţămit
Precum firea l-au urzit,
Că-are scop ca toate trepte
Dup-un nou calup să-ndrepte.

„Tu, momiţo, vino-ntăi!
Între tine şi ai tăi
Fă o dreaptă asemănare,
Cine vro meteahnă are?“

După o tumbă ce-au făcut,
Momiţa au început:
„Decât mine în toată lume
Nu e nime mai lăudat
La talent, la spirit, la nume,
Nici e mai frumos format.
Umblu-n patru şi în două,
Eu scornesc tot modă nouă,
Şi al meu chip frumuşel
Omului au fost model.
Însă ursul, unchiul meu,
Este urât şi nătărău,
Şi cu minte numa ar fi
Când pre mult nu s-ar mândri.“

Ursul care apoi vine
Foarte-i mulţămit cu sine.
I se pare, după modă,
Pe elefant a-l reforma,

A-l lungi puţin la coadă
Şi urechea a-i mai scurta.

Elefantul, ce se ştie
Că e plin de-nţelepţie,
Critică pe-a mării chit
Că mult peşte au înghiţit.

De altă parte o furnică,
Ce se crede un colos,
Chiar pe lindenea critică
Că n-aduce vrun folos.

După aceea s-au chemat
Din pământului popoare
Cât-un ales deputat
Ca să spuie ce le doare.
Dar şi-aici s-au înţăles
Că a fiecărui lege
Este propriul interes,
Pre care de bun alege.
Să văzu deci neputinţă
A preface vro fiinţă.

Că a lumei Împărat,
Când pre om au fabricat,
Celui tont şi lui ghibaci
O păreche au dat desaci,
Ca zmintelele nebune
În acii desaci s-adune.
Dar omul a lui pacate,
Ca la ochii săi s-ascundă,
În desacul de la spate
Totdeauna le-acufundă,
Iar cele străine sminte
În desacul dinainte.

●

Iepurile şi broasca ţăstoasă

FABULĂ

Cătră un scop de iute alergi,
Nu agiungi, de-ncet nu mergi,
Iepurile ş-o ţăstoasă
Ni dau prubă curioasă.

Zis-au broasca cea târzie
Iepurelui sprintinel,
Că ea, păşind cătinel,
Mult mai sigură a să vie
Şi mai iute la un scop,
Decât dânsul în galop.
Încât pus-au rămăşag
Ş-au ales de ţântă un fag.

Iepurile, care crede
Că puterea-n călcăi şede,
I-au zis: „Ţi-ai ieşit din minte,
Soro, pas tu înainte!
De-oi purcede la asalt
Sunt la ţântă într-un salt.“

Văzând ţânta apropietă
Şi ţăstoasa-ngreoietă,
Iepurele, după un pas,
Stă şi rumigă-n popas,
Înainte face doi
Şi atâţia paşi napoi.

Mai zburda,
Adulmeca,
Tot la umbra lui visa[1],
Îşi bătea de broască gioc
Că încet păşea din loc.

Când din a lui fantazie
Iepurele s-au trezit,
Nenea broască cea târzie,
Neabătută-n calea sa,
Pe încet, dar tot urma,
Ş-agiungând întăi la fag
Prinde a ei rămăşag.

Apoi iepurelui zice:
„Tinerel eşti, vinetice,
Nu-i de-agiuns a fi uşor,
Mintea-n cap stă, nu-n picior!
Oare ce ai face, frate,
De ai purta ş-o casă-n spate?“

Iaşi, 12 noiembrie 1857

●

[1] Cunoscută legumă sălbatică numită *Umbra iepurelui (Gh. A.)*.

Vot la comitetul din 1858

O, lucefere străine,
Ce pre căile sănine
Trecând, prin mii leghioane
De stele şi prin mii zoane,
Cursul tău cel minunat
Lumea-ntreagă au admirat,

Când a României soartă
O-nchidea secreta poartă,
Argintoasa a ta comă
Ai întins spre cea menire
Ce lăsă antica Romă
L-ai săi fii de moştenire.

Dorit timpul cel să vie
Ca-n a ta călătorie,
Când iar te vei înturna
Pe român a lumina,
Să găseşti pe-a lui popor,
În traiul nemuritor,
Puternic şi fericit,
În Concordie unit!

●

Cânt secular

Pentru aniversala 30 ianuarie 1859

Solenela sărbătoare de cânt secular să sune
Celui *Domn* ce-au fost Moldovei de mult bine făcător;
Patria, care au luminat-o, tâmplele să-i încunune
Şi să-ncingă al său nume cu laurul nemuritori!

O, voi meseri şi voi orfani, junilor şi voi junele,
Ce prin el aveţi un azil, ce prin el v-aţi luminat,
Umeliţi de cunoştinţă, sunaţi lauda-i păn la stele,
Unde evlavia cea sântă ş-a lui fapte l-au-nălţat.

Demni de-a lui faceri de bine, arătaţi-i mulţămire,
Păşind preste acea cale care el au petrecut;
În voi Patria găsască lucrători l-a ei mărire,
O tărie neînvinsă şi-n fortună a ei scut.

Românio, spre agiunge acolo und-al tău nume
Şi a tale sorţi te cheamă: de a fi şi tu iar Stat,
Nu uita că a ta Mumă au trăit atâta-n lume
Cât virtutea ş-amor Patriei au plinit ş-au onorat!

•

În amintirea de 30 ianuarie,

aniversala onomastică a lui Vasile Lupu, domn Moldovei, restauratorul literilor române în biserică şi în curte, fondator Academiei naţionale la 1644

Trecut-au secoli cu a lor fortune
Ce preste Patrie au suflat pieire;
Puternici domni, frumseţe de minune,
Averi, invidia, frageda mărire,

Toate au rămas a timpului păşune,
De ele urmă nu vezi nicăire;
Numa-a virtutei fapta nu răpune
Şi să păstrează giune-n nemurire.

Alţi domni cu arme ţara mântuise,
I-au păstrat drepturi, viaţă, autonomie,
Pentru mari sorţi ce în destin sunt scrise.

Tu-ntăi sfărmaşi obeze de sclavie,
Ce ferecau a strămoşilor zise,
Ş-ai înviet nou simţ în românie!

●

Asupra corupţiei secolului

Iertat oare celor tineri şi bătrânilor să fie
Ca să facă-n toate zile scandaloasă nebunie?
Iertat fi-va să prăzi oameni prin un nou metod ghibaci,
Să te-nsori, să laşi copiii, cununia s-o disfaci?
Iar pe asemene nelege a tuna ori nu se poate?

Să audă farizeii şi a viţiilor gloate,
Critico nemituită, adevărul cel curat
La acii ce vreu s-asculte spune-l astăzi dizgheţat.
Unde-i legea cea sfinţită şi dreptatea nevândută,
Între noi din vechi aflat-aţi o petrecere plăcută,
Pre voi bunii şi părinţii cu respect v-au onorat,
Însă-n loc ca strănepoţii p-urma lor să fi călcat,
Derâzând simplicitatea timpurilor ce-s trecute,
Pe fantoame lustruite aŭstera-au schimbat virtute.

Vorbe multe sunătoare, dar veninu-i mezul lor,
Care pierde azi prezentul p-un nesigur viitor.
Unde-s oameni de parolă, amici unde-s cu tărie,
Unde giunii care patriei razim, vânta ei să fie?
Soţii giugul ce-l giurasă nu voiesc a-l mai purta,
Pana nu cată alt merit decât cel a defaima;
Patrioţii între sine un altuia groapa sapă,
De averea cea străină epitropul să adapă.
Giudele, căruia datu-i ministerul cel mai sfânt,
Direptatea celor meseri ş-al său vinde giurământ.
Nu cu-asemene principii Alexandru cel Bun Rege
Reformat-au societatea cu-nţăleaptă eternă lege,
Nice Ştefanu cel Mare, de nemicii patriei-ncins,
Combătând un mez de secol, trii imperii au învins!

Înarmează-te, române, cu oţele şi cu zale,
Mai mult însă te-ntăreşte şi cu armele morale!
Nemoralul, egoizmul, interesul ovelit
Sunt tirani carii să-ncearcă să te ţie cătuşit.
Aşa Roma, a noastră mumă, păn' virtutea avea altară,
Fericită-au fost în nuntru şi temută din afară;
Dar când cetăţenii Romei de virtuţi s-au depărtat,
Cele urzite-n curs de secoli într-o zi s-au surupat.
De a străinilor urzele au scăpat a noastră ţară,
Numai viţiul din nuntru va putea ca să o piară!

●

La Dante

În ocaziunea aniversarei seculare

Al Italiii Cântătoare, Tu întâi din muritori
Care te-ai deştins în Tartar şi venit-ai iar în lume,
Spre a ni spune suferinţa celui păcătuitori,
Vaitele nencetate şi osânda lui anume,

Tu, prin graţia zeiască te-ai suit la Paradis,
Unde luce între angeli vergura ta Beatrice,
Pentru care sântul amor poarta d-aur ţ-a deschis
Să admiri pe cea ce vie te făcu duios ferice.

După şase secoli astăzi numele tău iar învie
Şi serbează triumfarea geniului nemuritor,
Către carea şi o muză, născută în România,
Depune cu umelire tributul admirător.

•

Cântul cignului[1]

Fiinţa cea mai aleasă care Zeul a creat
A răspuns la a sa menire de a fi lumei împărat,
I-au deschis adânci secrete, i-au supus elemente şi cele
Ce pământul în sân ascunde, ce se operă sub stele.
Asta fiinţă aşteaptă altei vieţe o dulce auroră,
Că suflarea ce divină aice nicicum nu moare;
Aşa Cignul României, ce e pasere profită,
A cântat în aşteptare de-o viaţă mai dorită!

•

[1] Se zice că *cignul* mai nainte de a răposa, cântă un viers melodios care se numeşte *cântul cignului* şi se aplică la cea de pe urmă compunerea unui poet *(Gh. A.)*.

TEATRU

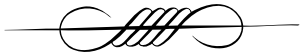

PETRU RAREŞ

Dramă în două acte

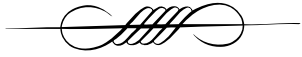

PERSOANE:

PETRU VODĂ RAREŞ, Domn Moldovei.
ILEANA, a lui soţie.
ILIEŞ, un fiu al lor } copii de 8 până la 10 ani.
ROCSANDA, fiica lor }
CĂLIMAN.
A lui armăşel.
Un cavaler maltez.
Un tătar.
BUDEU } căpitani de hoţi.
RABAN }

Vânători, fimei curtezane, hoţi.

Sţena urmează în munţii Carpaţi.

Actul I

Codru.
În faţă trunchiul dezrădăcinat a unui stejar.

Ştena I

Să aude corn de vânători.
Budeu şi Raban, din deosebite laturi.

BUDEU: Oare auzi cum răsună cornul, la care stâncele-i răspund?

RABAN: Cu mare părere de rău, de demult îl aud. Să vede că bătrânul Căliman vânează pe aici în pădure.

BUDEU: Aş fi dorit ca un vier furioz să-l încolţască cu dinţii lui şi să-l ducă prin vizunii, c-apoi altă dată nu va mai vâna.

RABAN: De când să poartă prin aceste locuri, meseria noastră nu pre sporeşte.

BUDEU: Câţi dintr-ai noştri companioni i-au înţăpat!

RABAN: Nu demult încă, hoţii de la Cuti au fost spaima acestui cotun.

BUDEU: En să vezi că încă ne vom face de bagiocura moldovenilor.

RABAN: Şi chiar astăz noi am putea face un minunat vânat. Am aflat că au să treacă pe aice fugari moldoveni, mai ales fimei pline de avuţii şi odoare, încât din taleri mi-aş face zale de argint.

BUDEU: Dar dacă acel sălbatec vânători ar da peste noi, apoi ni vom trezi cu nimică.

RABAN: Atunce amar de el! Să i să giure răsplătire!

BUDEU: Răsplătire? Dosit între zidurile cetăţuii sale, nu-i pasă de urgia noastră.

RABAN: Neapropietă este stâncoasa lui tărie, dar moara şi prisaca lui din poiană am în cuget să le aprind.

BUDEU: Mare lucru vei face! Mai bine va fi de ni vom feri de a lui privighere. Poate că vânatul să va mai înainti în codrul cel adânc păn a nu trece fugarii.

RABAN: Oare flăcăii noştri sunt pe aice?

BUDEU: Împregiur, ascunşi în tufele cele mai dese. Îndată ce ne vor auzi şuierând, îi vei videa dând bustă cu toţii.

RABAN: Ascultă! Vuietul să apropie!

BUDEU: Fieşcare la locul său!

RABAN: Eu în stejarul cel găunos.

BUDEU: Iar eu în surpăturile zidului vechi de pe acel dâmb. Odineoare au fost acolò un turn. Cel ce nu să teme, poate, căţărând de vârv, a videa drumul spre Siret.

RABAN: Să ne ascundem păn va trece vânatul.

BUDEU: Apoi să ne întâlnim iar aice.

(Iesă amândoi în deosebite laturi).

Ştena II

Căliman, cavalerul Maltez
(înarmaţi cu lance de vânat).

CĂLIMAN: *(către unii din ai săi vânători)* Urmaţi policei! Vierul s-au rănit; l-am văzut înspumat alergând prin acea desime. Repeziţi-vă după dânsul pin vale! Cercaţi de a-l încungiura! Noi vom îngădui aice. Mergeţi păn a nu să răcori urma sa!

(Vânătorii să duc)

CAVALERIU: Te-ai ostenit?

CĂLIMAN: Sunt bătrân, domnule cavaleri!

CAVALERIU: Dar tot încă voinic, mi să pare ca cu douăzeci ani mai nainte, când la Suceava întăia oară ne-am fost cunoscut, la curtea lui Ştefan-Vodă. Biruinţele sale m-au îndemnat cu ceata cavalerilor maltezi a oşti supt a lui steaguri.

CĂLIMAN: Atunci stam ca un arbure, puternic, cu ramuri tinerele. Dar şi acuma tot încă mă poci sămăna cu un arbore, însă cu acesta de aice *(arată la trunchiul dărâmat),* carile s-au dezrădăcinat de puterea furtunei, încât acum încet putrezeşte. Să şedem! *(Ii şed pe trunchi.)* Dar spune-mi, de atunce ce te-ai făcut?

CAVALERIU: De când am purtat armele împotriva necredincioşilor şi după înfrângerea lui Mahomed la lacul Racova, ştii că am fost însărcinat de Ştefan, împreună cu starostele Goian, a duce la împăratul Romei steaguri în sămnul biruinţei şi a cere de la el agiutori în numele creştinătăţii. Soarta m-au purtat pe la Malta şi Chipru, şi acum mă întorc să văd a doua me patrie, unde pe marginea ei aflu pe un frate de arme, însă nu precum îl doream, căci de atunce multe lucruri s-au prifăcut. Eu te-am fost lăsat favorit a curţii, iar acuma, înturnându-mă după 11 ani, plin de mirare te aflu aice, înlăturat între munţii Pocutiii.

CĂLIMAN: De te miri, apoi miră-te că trăiesc încă! *(Suspină.)*

CAVALERIU: Ce s-au întâmplat oare? Dizţăratu-te-au din patrie?

CĂLIMAN: Eu singur m-am dizţărat.

CAVALERIU: De este aşa, apoi să cuvine să întreb cu sfiire: di ce? Căci, într-adevăr, numai un lucru foarte mare ar fi putut alunga din Moldova pe un asemine bărbat!

CĂLIMAN: Aşa este, numai un lucru foarte mare!

CAVALERIU: Adeseori am fost martur cum îţi ardea sânul de iubirea patriei.

CĂLIMAN: Precum fieşcăruia bun cetăţan.

CAVALERIU: Cu toate aceste, ai lăsat patria?

CĂLIMAN: Cu inima deşerată. După ce luceafărul Moldovei, Ştefan-Vodă, au răposat şi cârma statului au trecut în mânile fiului său Bogdan, am slujit şi acestui domn cu credinţă şi dreptate. Moartea cea timpurie a fiului său Ştefan, urmată fără clironom, avea de nou să arunce pe Moldova în cruziile războiului din lăuntru, când înaintea senatului boierilor neaşteptat s-au arătat o fimeie cu un tânăr, care prin diresuri autografe a lui Ştefan-Vodă s-au dovedit că era drept a lui fiu, ce până atunce petrecusă viaţa în meseria păscăriei şi pre carile moldovenii, întru aducerea aminte a iroului său părinte, l-au înălţat pe scaunul domniei. La o curte nouă nu plac pururе fizionomiile cele vechi. Eu m-am tras la ţară, în pacinica lăcuinţă a strămoşilor. Nici o desfătare, nici o adunare nu mă chema la curte. Acolo rămăsei străin tuturora şi aşa voiam pururе a rămâne, căci plinirea driturilor sau îndatoririlor mele era de acum în sarcina fiului meu. Amar mie! Oare îţi aduci încă aminte de acel june minunat carile adeseori cerca să rădice a ta spadă şi dorea a avé o asemine cruce? *(Arată pe crucea albă a cavaleriului.)*

CAVALERIU: Cum să nu-mi aduc aminte? În vlăstarea tinerică creştea vechea nobilă tulpină.

CĂLIMAN: El creştea şi înflorea. Acum începusă a i să nimeri câte o faptă oştenească. Unde datoria îl chema nu să temea de primejdii. Când au început bătrâneţile a mă împresura, printr-însul au răsărit pentru mine o a doua viaţă. Prin el bătrânul s-au întinerit. Dar, aleu! Toate împregiurul mieu s-au stins de când au pierit!

CAVALERIU: Au pierit?

CĂLIMAN: S-au trecut.

CAVALERIU: În care bătălie?

CĂLIMAN: Oare m-aş tângui dacă fiul mieu ar fi murit între arme? Nu. Într-o închisoare, în închisoarea lui Petru-Vodă au pierit, cu defăimare.

CAVALERIU: Cum? Fără vină?

CĂLIMAN: Nu, domnule cavaleri, nu voi ascunde a sa greşeală. El s-au alunecat, au trecut peste marginea legilor. Întru a mea neştiinţă, oarecare oameni neîmpăcaţi au fost ademenit a sale tinereţe. Ii să tânguia în auzul tuturor cum că Domnul n-au împărţit între ei moşiile din Pocutia câştigate prin război. Aceasta durea pre toţi şi nu fără dreptate. Dar aceea ce au urzit a lor ură, nu tăgăduiesc, au fost greşeală pentru fiul mieu, şi pre fiul cel rătăcit eu însuş îl numesc vinovat. Cu toate aceste, Petru-Vodă, aducându-ş aminte de părintele, nu să cuvinea a-l osândi, în privirea tinereţilor sale, mai ales că iertarea este acel mai înalt privileghiu a unui Domn.

CAVALERIU: Iar tu ce-ai făcut?

CĂLIMAN: Atunce când cu spaimă am aflat aceste, am alergat din singuratica me lăcuinţă şi, stând înaintea Domnului, am zis: „Doamne, aceea ce au făptuit fiul mieu, într-adevăr, nu va afla har înaintea me, dar mai nainte giudecă-l, ia aminte la vrâsta lui şi apoi îl osândeşte!“

CAVALERIU: Iar Petru-Vodă?

CĂLIMAN: Au căutat la mine. După multă serioază tăcere, au dat din umere. Să părea înduioşit şi mi-au întors spatele. Pe un bătrân părinte, pe un vechi şi credincios casnic, oştean şi prieten a strălucitului său părinte, carile în multe bătălii au vărsat pentru dânsul sângele său, pe acela l-au lăsat fără răspuns! M-am cutremurat de ruşine, şi de mânie m-am repezit din curte. Atunce mi s-au vestit moartea fiului. De i s-au tăiet capul, de s-au înveninat, nime au putut a-mi zice aceste! Prietenii s-au dat în laturi şi să ferea de mine, rostind prefăcută durere. Dar eu, blăstămând, mi-am zmult din cap părul cel cărunt. Am încălecat, am părăsit patria, unde domnează cruzime, spaimă şi omor. În cele mai dese codruri, mi-am zidit aice un lăcaş între hoţi; supărat de setea răsplătirei, suspinez a mele zile. Aceea ce am pierdut Dumnezeul nu-mi va mai înturna.

CAVALERIU: Şi Petru-Vodă lăsatu-te-au să te duci?

CĂLIMAN: Răzbătut de târzie mustrare a cugetului, mulţi soli au fost trimes după mine cu blânde cuvinte, dar ii n-au cutezat a să înfăţoşa înaintea ochilor miei. Inima mea, ca şi casa mea, au rămas lor pururе închise.

CAVALERIU: Dar nemulţămiţii?

CĂLIMAN: Aciia socotea că, aprins de urgie, eu mă voi face căpitenia lor.

CAVALERIU: Nici ai făcut-o?

CĂLIMAN: *(cam mânios)* Domnule cavaleri!

CAVALERIU: Bine, eu te cunosc prin asemene urmare evghenisă.

CĂLIMAN: Nemulţămirea me au fost cu Petru Rareş, nu cu Domnul, nu cu patria me. Om cu om doream a mă întâlni cu el, şi mai plăcut la vreun vânat în codrul tunecos. Acolo voiam a mă înfăţoşa lui deodată, acolo bărbăteşte aş fi cerut samă şi satisfacţie!

CAVALERIU: Aceea ce doreai putea a să plini numai de o întâmplare neaşteptată.

CĂLIMAN: Întâmplarea au şi plinit a mea dorinţă, dar lucrul s-au învăluit foarte.

CAVALERIU: Ce zici? Oare întâlnitu-l-ai de atunce?

CĂLIMAN: Faţă cu faţă au stătut înaintea me şi nu am cutezat a rădica sabia asupra lui.

CAVALERIU: Cum? Când? Unde? Spune-mi, pentru Dumnezeu!

CĂLIMAN: Oare n-ai auzit ieri novitaua cea nenorocită ce ni aduseră săhastrul? Tătarii neaşteptat au intrat de nou în Moldova în asămănare cu lăcuste nenumărate, ca arina din fundul mării, având de căpitenie pe turbatul urmaş a lui Ghirei Han, ce mai nainte era credincios aleat a Moldovei. El prin înşelăciune au cuprins Besarabia, călărimea lui repede au străbătut păn la Suceavă, de unde Petru-Vodă, spre a nu fi încungiurat, nevoit au fost a să trage cătră Ardeal. Duşmanul cel repede urmărind îl agiunge la poala munţilor, bătălia să încaieră, moldovenii să luptă ca nişte lei întărtaţi, dar ii n-au fost deopotrivă la număr. Mulţimea au biruit, pământul s-au adăpat cu râuri de sânge. Acii mai nobili al armii au căzut, fierul varvarilor n-au cruţat nici tagma bisericească, cumnatul Domnului au pierit, ţara s-au pustiet, de văduvi şi bătrâni s-au umplut munţii învecinaţi, şi fierile tătarilor de robi creştini.

CAVALERIU: Aud aceste cu înfiorare, şi Domnul spun că ar fi pierit, după zicerea săhastrului, şi cetile sălbatice să apropie de munţi, ca să străbată în Ardeal.

CĂLIMAN: Ai însămnat ieri cum, pătruns de adâncă durere, m-am depărtat întru tăcere? Căci, oricum, eu sunt patriot! Cu capul plecat, şedeam în cămara me, suspinând asupra nenorocitei soarte a patriei mele. Iată că aprodul mieu îmi vesteşte venirea unui străin, carele cu mare grăbire cerea a-mi vorbi. Străinul au intrat la mine în straiele unui semen de rând, faţa cea gălbie acoperită cu pulbere şi cu sânge, numindu-să moldovan oştean scăpat din crunta bătălie şi cerând la mine adăpost. Dar cu o singură căutătură l-am cunoscut; acel fugari au fost însuş Petru-Vodă.

CAVALERIU: Domnul tău?

CĂLIMAN: Chiar el însuş sta înaintea me, Petru-Vodă, ucigaşul fiului mieu, căutând apărare de la un părinte lipsit de fiu. Pe mine el nu au cunoscut, căci de demult şi numai o singură dată m-au fost văzut. Istovit de durere şi de bătrâneţe, îi părem străin în străină ţară. Păvăzarii şi armaşii miei au fost numai cetăţuia me, iar eu tăcui al mieu nume.

CAVALERIU: Putut-ai a te arăta aşa de cumpenit?

CĂLIMAN: El era fără arme, rănit şi neputincios. În nenorocire să cuvine a respectui şi pe duşmanul de moarte. În cămara me i-am legat ranele încruntate, vinul mieu i-au întărit puterile, i-am îndămănat răpaos, când eu, arzând de văpaia urăi, certam cu soarta care, defăimându-mă, dă pre ucigaşul fiului mieu în mânile mele, iar legea şi datoria cătră oaspe opreşte a mă atinge de el.

CAVALERIU: În ce luptă strălucită ai biruit!

CĂLIMAN: Nu mă lăuda pre timpuriu. Nu, el nu-mi va scăpa. Ca să se vindece, rog cu văpaie pe Dumnezeu. Atunce ducă-să teafăr din cetăţuia me, dar pre ospătătoriul său găsi-va pe marginea cotunului, înarmat îl va întâmpina cu sabia răsplătirei! Auzi? Cornul răsună iar. *(Să scoală.)* Cavalere, scoate-ţi arma! Pare-mi-să că să apropie vierul. Să simtă ascuţitul lancei mele! Dorită luptă, tu vei răcori focul ce mă arde! *(Să duce cu cavaleriul.)*

Ştena III

Budeu (iesă din tufari). [*Apoi Raban*]

BUDEU: Blăstămat fie acest vânat şi vierul ce umblă tot cruciş pe aceste drumuri! He, Raban! Unde te-ai ascuns?

RABAN: Iată-mă-s, ce vrei? Nu auzi tu pe bătrânul Căliman! El poate a să mai înturna. Mai bine ar fi să rămânem ascunşi până în sară pe aice.

BUDEU: Tot aşteaptă, sărmane, păn vei scăpa vânatul cel de aur! De pe surpăturile zidului am iscodit şi văzui fimei cu pojijii trăgându-se pin acele potici pe drumul cătră Ardeal. Câţiva moşnegi cu săbii tâmpe urma pe încet acestei cete îngreoiete. Mai uşor niciodată ni s-au mai întâmplat noauî.

RABAN: Dar Căliman?

BUDEU: Aici trebui a cuteza. Flăcăii noştri cunosc bine codrul, ca o cârtiţă cărările sale. Ii vor încărca în pripă prada şi până când vor ţâpa fimeile noi ne vom mistui în tufari.

RABAN: Fie! Pe norocul tău, Budeu! Iată-mă-s!
BUDEU: Fă semnul, noi le vom încungiura şi apoi...

Raban să întoarnă către codru şi face semn
cu un fluieraş, care să răspunde din multe părţi.
Urmează tăcere, amândoi ascultă,
îşi fac semn şi să trag pin tufari.

Ştena IV

Doamna Ileana,
cu a ei fii Ilieş şi Rucsanda

ILEANA: Veniţi, fiilor, aice supt această umbră deasă, aşezaţi-vă un pic! Caii osteniţi nu ne pot acuma purta mai departe. Până când vor paşte în iarba cea înaltă, armaşii cu joldănarii vor gusta un pic răpaos, spre a să putea pregăti la noua luptă cu aspra nenorocire. Iată un muşchi moale, dragii mei, cercaţi doar veţi putea dormita!

RUCSANDA: Mi-i foame, Doamnă, dă-ne pâne, mamă!

ILIEŞ: Dă-i pâne, dragă mamă, eu mai pot răbda! Un ostaş nu gândeşte la demâncat în vremi de primejdie.

ILEANA: Amar mie! De v-aş putea adăpa cu sângele din sânul mieu, bucuroasă v-aş da acea de pe urmă picătură. Aleu, ce chin amar, când copilaşii cer pâne de la mâna cea deşartă a unei maice! Care este un glas mai pătrunzători, ce răsună ca un tunet în fundul inimei, decât strigarea copiilor: mi-i foame! Am fugit, mulţi cai era încărcaţi cu avuţii, odoarăle domniei mele nu le-am uitat, numai pânea. Cine de pe tron gândeşte la pâne? Cine socoteşte că vreodineoare îi va lipsi? *(Către copii)* Aveţi răbdare, iată sara să apropie! Ieşind din codru, vom afla o casă de ospăţi şi toate câte acolo să vor găsi cu bani toate sunt ale voastre.

RUCSANDA: Bine, mamă!

ILIEŞ: Doamnă, şezi cu sora me supt acel copaci! Eu voi scoate sabia şi voi păzi pe voi. Domnul părintele mieu mi-au zis, când nu va fi el lângă tine, eu să fiu ţie de pază. Apoi să-i spui că l-am ascultat, Doamnă!

ILEANA: Dumnezeu ni este acum apărători. Va veni vremea şi pentru tine, astăzi eşti ostenit. Mergi cu sora ta supt acel copaci, acolo este moale şi umbră.

RUCSANDA: Poate şi un şerpe.

(Ileana e cufundată în gânduri)

ILIEŞ: Nu te teme. Sărmana mama vezi că este supărată foarte.

RUCSANDA: Sărmana plânge!

ILIEŞ: Eu voi spune ţie adevăr că foamea nu mă va lăsa să dorm.

RUCSANDA: Nici pe mine.

ILIEŞ: Cu toate aceste, să închidem ochii, doar să vă mai astâmpăra sărmana mumă.

RUCSANDA: Să facem pe încet rugăciuni. Aceasta ne va feri de şerpi.

(Copiii merg supt un copac, să roagă încet, să culcă şi închid ochii.)

ILEANA: Când în palatul domnesc m-am născut, atunce când mă purta în leagăn de aur, încungiurată de casnici îngenuncheţi, o ceată minciunoasă de linguşitori mă ura de fericită. Odoarăle străluceа la picioarele mele, dar soarta me era nepătrunsă. Soţia unui domn moştenitori tronului lui Ştefan cel Mare; el au avut parte de inima şi de vitejia părintelui său, dar nu de a lui soartă. Câte prinţese zavistuia fericirei mele! Însă cât de uşor să detună chedrul înalt a lui Liban, vârvul cel mândru să atinge mai uşor de nourii cii fulgeroşi! Floarea care astăz încă în frumseţe înverzeşte poate că mâne va putrezi în ţărână. Asemine şi pe mine soarta cea gre m-au aruncat în pulbere, de pe tron sunt nevoită a fugi pin codruri, doară voi putea să agiung în Ardeal la cetăţuia me Cisca, singurul adăpost ce mi-au rămas pe pământ, după ce Domnul, soţul mieu, amar mie, au pierit în bătălie. Nesăturat de sânge, tătarul îmi urmează cu turbăciune, ca să-mi răpească pre fii, singura mea şi a patriei mângâiere. *(Se aude şuierând.)* Ce aud?

Ştena V

UNA DIN FIMEILE ILENEI *(vine alergând înspăimântată):* Doamnă!

ILEANA: Ce s-au întâmplat?

FIMEIA: Suntem încungiuraţi de hoţi.

ILEANA: Iute să încălecăm!

FIMEIA: Caii dizfrânaţi pasc şi din fieşcare tufă să arată feţe sălbatice.

COPIII *(s-au trezit şi aleargă către Ileana):* Mamă! Mamă!

RUCSANDA: Apără-mă!

ILIEŞ: Nu te teme, mamă! *(Scoate sabia.)* Această au purtat-o bunul mieu în tinereţile sale şi pururе l-au ferit de pieire. Vezi că-i scris: Domnul este tăria me!

ILEANA: Aşa este, Domnul este a noastră tărie. Liniştiţi-vă! De spaimă să măreşte fieşcare rău. Cine ştie ce va urma.

ALTĂ FIMEIE: *(vine repede)* Doamnă, hoţi din munţii Pocutiei au început a prăda tabăra noastră. Odoarăle voastre abia le-am mântuit.

FIMEIA ÎNTĂIA: Suntem pierdute!

RUCSANDA: Mamă! Mamă!

A DOUA FIMEIE: Nu avem armăşei cu noi!

ILEANA: Taci! Nu avem pre înger scutitori şi a noastre drituri?

FIMEIA ÎNTĂIA: Amar! Amar de noi!

ILEANA: Încredeţi-vă în Dumnezeu! El aude rostul celor nevinovaţi. De pe capul vostru nu va pica nici un păr. Să mergem! Lăsaţi-i să prade! Să fugim, copiilor! Oare vă ţâne încă puterea de a urma? Să mergem!

ILIEŞ: Mamă, eu voi păşi înainte. Aşa m-au deprins al mieu părinte.

RUCSANDA: Eu sunt foarte ostenită.

ILEANA *(luând-o în braţe):* Eu te voi duce în braţele mele. Dacă focul ar arde peste creştetul mieu, dacă stâncele s-ar surpa pe cărarea me, un Dumnezeu îndurat îmi va înaripa pasul şi va apăra pe o maică duioasă. *(Voieşte a fugi.)*

Ştena VI

Budeu şi Raban o întâmpină

BUDEU: Stăi pe loc!

ILEANA: Lăsaţi-mă în pace să urmez calea me!

RABAN: Iartă, frumoasă doamnă! Tu eşti lucrul cel mai ales din cele prădate.

ILEANA: Sumeţule, înlăturează-te! Eu sunt Doamna Moldovei.

BUDEU: *(cu sfiire)* Doamna?

RABAN: Cu atâta mai bine; vei fi având şi mai mulţi bani.

BUDEU: *(încet)* Îmi vine înfiorare, las-o să se ducă!

RABAN: Nebunule! N-ai auzit că corona au căzut de pe capul ei?

BUDEU: Tot încă-i luceşte împregiur.

ILEANA: Nu înţălegi? Într-o parte, eu vă poroncesc!

RABAN: Doamnă, vorbeşti cam cu mândrie. Socoteşte că noi am aflat cum au surpat tătarii tronul vostru!

ILEANA: Tronul Moldovei au scăpat din mai mari primejdii. Fortuna îl poate clătina, dar niciodineoară a-l dărma.

RABAN: Petru Rareş-Vodă au pierit în bătălie.

ILEANA: *(arătând pe fiul ei)* Iată Domnul vostru! Îngenuncheţi-vă înaintea lui!

ILIEŞ: În numele Domnului vostru poruncesc ascultaţi pe Doamna maica me.

BUDEU: Ce îndrăzneală! Îmi vine să-l ascult.

RABAN: *(către Budeu)* Nu ţi-i ruşine? Suntem noi mai răi decât tătarii? *(Către Ileana)*. Tu eşti fugară, Doamnă, şi din ţara Moldovei ţ-au rămas numai drumul.

ILEANA: Şi în Ardeal am ţări supuse. Craiul Zapolia este al mieu aleat şi aspru va pedepsi a voastră sumeţie. Oare cugetezi tu, nenorocitule, că tătarii mult vor petrece pe aice? Adevăr, mulţi din molodveni au căzut în bătălie, dar pe cât va trăi încă unul patria nu s-au pierdut. Cu al său credincios sânge el va răscumpăra corona moşteanului său. De aceea, într-o parte! Însă eu voi să povăţuiesc spre bine. Uniţi-vă cu ceata me, apăraţi pe al vostru Domn tinerel! Câte până acum aţi călcat astăz toate le puteţi îndrepta.

RABAN: Cruţă vorba! Noi te vom duce la căpetenia noastră, aiducul cel viteaz ce are tăria lui la obârşia Siretului. Vino cu noi de bună voie, să nu te silim!

ILEANA: *(scoţând un cuţit)* Silă? Acel întâi ce va cuteza a să atinge de Doamna de moarte va fi!

RABAN: Noi nu suntem deprinşi a tremura înaintea fimeilor. Săriţi, fraţilor, strângeţi mai iute această frumoasă pradă!

ILIEŞ: *(cu sabia în sus)* Dumnezeule, apără pe fiii tăi!

RUCSANDA: Mamă! Mamă! *(Să ascunde lângă Ileana.)*

FIMEILE: Agiutori! Agiutori!

Ştena VII

Căliman cu o mare ceată de vânători.
Cavaleriul maltez.

CĂLIMAN: *(intrând repede)* Cine cutează aici pe moşia me să întrebuinţeze sâlnicii?

ILEANA: Îngerule scutitori!

RABAN: Blăstămat lucru!

BUDEU: Eu am presimţit că aşa va să fie.

RABAN: Domnule, nu te amesteca în sfezi străine! Noi nu avem cu dumneata nici un interes, nici că supărăm pe oamenii tăi, dar prada străină cu dreptul ni să cuvine.

CĂLIMAN: Eu nu pot stârpi hoţii lui aiduc, ce să apără de ascunsa politică a republicei polone pentru dauna Moldovei, dar

nici voi îngădui ca aice, în a me apropiere, să facă asemene neomenii. De aceea, duceţi-vă!

RABAN: Domnule, eu te sfătuiesc cu bine; şeful nostru este puternic.

CĂLIMAN: Cugetezi cum că mă vei spăria, nemintiosule? Moşinaşii de prin pregiur s-au întrunit ca să stârpească din aceşti munţi cuibul hoţiei voastre; minutul pieirei să apropie de acum!

BUDEU: Nu te pre răzăma pe asemine aleanţie!

CĂLIMAN: De aş rămâne eu singur aice, cât voi încinge sabia la coapsa me pe pământul acesta nu voi suferi hoţi! Lipsiţi de aice!

RABAN: De ce voiţi a vărsa sânge nevinovat? Noi suntem mulţi la număr.

CĂLIMAN: La arme, voi, vânători şi armăşei! Descărcaţi lăncile voastre! Iată un vânat mai sălbatic!

CAVALERIU: *(scoţând sabia)* Ieşi, sfântule fier! Şi aceştia sunt păgâni!

ILIEŞ: Eu voi fi cu tine, veteazule cavaler!

RABAN: Nouî nu ni s-au rânduit a ne lupta cu voi. Să tremuraţi de urgia aiducilor! *(Să duc.)*

Ştena VIII

Cii de mai nainte, fără hoţi.

ILEANA: Fiilor, mulţămiţi apărătoriului vostru!

COPIII: *(îmbrăţoşând pe Căliman)* Mulţămim, bunule!

ILIEŞ: *(pune sabia în teacă; către cavaler)* De la tine voi învăţa oştirea.

CĂLIMAN: Nu agonisesc mulţămită. Această slujbă mie mi-am făcut-o, şi pentru lucrul drept moldovanul nu cere mulţămită.

ILEANA: *(cu bucurie)* Eşti moldovan?

CĂLIMAN: Aşa este. Linişteşte-te! Nu departe de aice este cetăţuia me. Acolo vei putea aduna noauă putere; pare-mi-să că tinerii ar avea lipsă de răpaos.

ILEANA: Şi încă mult. Eşti moldovan, şi eu cu bucurie voi urma ţie.

CĂLIMAN: Cum îţi este numele?

ILEANA: Ileana.

CĂLIMAN: Dar numele de familie?

ILEANA: Născută Brancovici, prinţesă a Serbiii şi Doamnă a Moldovei.

CĂLIMAN: Ce aud? Soţia lui Petru-Vodă?

ILEANA: Eu sunt.

CĂLIMAN: Pe fiii lui Petru-Vodă eu am mântuit?

ILEANA: Aşa este. Apără pre acii sărmani! Amar mie! Întru apărarea patriei părintele lor au găsit moarte strălucită.

CĂLIMAN: Aşa socoteşti!

ILEANA: Petru-Vodă au pierit. Acest fiu este Domnul vostru, singura şi strălucita rămăşiţă a sângelui lui Dragoş. Singura nădejde a patriei să păstrează încă în tinerica lui fiinţă!

CĂLIMAN: *(murmurând)* Ah, bătrân şi neputinciosul mieu cuget! Aceasta este pre mult pentru tine.

ILEANA: Ce ai rămas uimit? Oare ai îndoială de zicerea me?

CĂLIMAN: Nu, Doamnă! Iartă!... Aflarea aceasta foarte m-au pătruns... Asemene soartă... Asemene prefacere...

ILEANA: Dumnezeu au voit să cerc curajul unei femei şi credinţa moldovenilor.

CĂLIMAN: Cavalerule, petrec pe Doamna la cetăţuia me! *(Încet.)* Nu-i spune numele mieu! *(În auz.)* Eu voi urma îndată.

ILEANA: Nu-mi întârzia mângâierea de a vedea pe apărătoriul mieu!

(Să duc toţi, afară de Căliman.)

Stena IX

CĂLIMAN: *(singur)* Oare ce mi să întâmplă? Cunosc degetul lui Dumnezeu! Să apropie ziua. Doritul minut a răsplătirei au sosit! El cade de pe tron chiar în ascuţitul sabiei duşmanului! Valsamul picurează în inima cea deşerată a unui părinte. Asupra mormântului fiului să va depune o jertvă încruntată! Dar văpaia răsplătirei prin asta încă nu să va stânge, ci numai să va răcori. Căderea lui Petru nu va îndestula setea me! Simţască de acum şi el cum durerea ucide pe o inimă simţitoare, atunce când a lui să va pătrunde de bocetul fiilor săi! Omul cel crud, carile mi-au plecat capul în pulbere, când rugând va fi nevoit a sta înaintea me şi când seminţia care s-au născut din veninul său îmi va zăcea la picioare. O, ce munut priincios! Atunci în pripă voi încinge sabia răsplătirei şi... *(stă un pic şi ţânteşte ochii în pământ)* şi atunci? Patria me va fi încruntată, tronul săriman fără clironom, strălucita viţă a Dragoşilor în veci curmată, turma fără păstori, dezarmată, părăsându-să întru urgia păgânilor şi uneltirile creştinilor. Dar nu păşi mai nainte! Tu ai agiuns în prijma unei tunecoase vizunii. Pre tine încă te farmăcă o maghică legătură! Înalte fiinţe să luptă pre lângă sufletul mieu. O, fiule evghenis! Dorită patrie!... Dar nu!... Depărtaţi-vă din cugetul mieu, idei nevrednice! Să se plinească! Şi de s-ar strămuta pământul din ţâţânile sale, eu pot a mă răsplăti şi voi să mă răsplătesc! *(Să duce.)*

Actul II

O sală de arme cu două uşi lăturalnice;
pe părete să văd aninate pavăze şi icoane
cu arme vechi, iar la margine armele fiului său.

Ştena I

CĂLIMAN: *(singur, să preumblă adâncit în gânduri)* Petrecând în valurile bătăliilor, îmi aduc aminte că mi s-au tâmplat a auzi pe un săhastru carile, venit de la locurile cele sfinte, între multe alte istorisea de nişte păgâni ce cred că omul poartă în sân doauă suflete, doauă suflete pururе luptându-se între sine. Atunce râdeam de aceasta, dar în sânul mieu astăz sâmt chiar că aceasta poate fi. În un singur minut, câte hotărâri deosebite una de alta au înnoit cugetul mieu şi le-au lepădat tot cu asemene putere!

Ştena II

Căliman. Al său păvăzări.

PĂVĂZARIU: Domnule, iscoditorii în pripă s-au înturnat.

CĂLIMAN: Oare de ce?

PĂVĂZARIU: Tătarii!... Codrul s-au umplut de a lor cete şi avangvardia lor au tăbărât acum în vale. Precât să întinde ochiul lucesc a lor lance şi săgeţi, sunetul buciumilor răsună cumplit între stânci.

CĂLIMAN: Oare aşa de aproape au agiuns? Nu te teme! Mugetul doară nu va răsturna stâncele noastre.

PĂVĂZARIU: Sătenii înspăimântaţi să suie cu mic cu mare la plai şi mână înaintea lor turmele zbierătoare.

CĂLIMAN: Lăsaţi pre toţi să intre în a me tărie; proviantul, viptul şi nutreţul nu li va lipsi! Poticele să se închidă cu copaci dărmaţi şi pietre răsturnate, porţile fie închise, îndoiască-să păzitorii de pe zidul cetăţii! Vie păgânul, ca să se întoarcă cu creştet încruntat. Du-te, însă spune-mi ce face oaspele cel străin?

PĂVĂZARIU: Bine, căci rana lui nu era de moarte. El doreşte a-ţi vorbi.

CĂLIMAN: Poate veni.

(Păvăzariul să duce.)

CĂLIMAN: *(cu adâncă întristare)* Oare ştiu aceea ce-i voi zice?

Sţena III

Cavaleriul Maltez,
ieşind din cămara lăturalnică.

CAVALERIU: În a ei durere Doamna păstrează un cuget măreţ. Copiii, după ce s-au săturat, osteniţi, au adormit în braţile unul altuia. Faţa cea de crin a tinerelei surori răzăma pe capul cel negru-comat a fratelui ei şi să părea îngeri în sânul unui nour. Ah, de ai fi văzut cum Doamna, rădicând mânile ei deasupra fiilor, au înălţat cătră ceri ochii cii însufleţiţi. Ochii i-au fost umezi, dar nici o lacrimă nu roura pe a ei faţă, încât sămăna că ceriul culegea plângerea ei. Ea era mută, numai buzele încet să cutremura, şi niciodineoare n-am mai văzut o rugă mai evlavioasă.

CĂLIMAN: Nu cumva prin asemene icoană ai voi a mă înduioşi?

CAVALERIU: Oare mărturisi-voi că încep a mă îngriji de tine? Ce voieşti să faci?

CĂLIMAN: Pot să ştiu?

CAVALERIU: Aceea ce vei făptui va rămânea tainic cu tine şi cu numele tău. Avuţiile ce omul adună sunt pentru clironomi; pentru dânsul sunt numai faptele sale. Dintre multe lupte ai ieşit şi numele lui Căliman pururе de laudă s-au încununat. Dar spre a câştiga dafinul cel mai frumos soarta până astăz te-au păstrat. În tăria ta Petru-Vodă au aflat adăpost, în braţile tale fiii săi au câştigat a lor apărare. Mare este iroul carele biruieşte pe duşmani, dar mult mai mare când îi iartă.

CĂLIMAN: Să vede că niciodineaoară n-ai fost părinte! Oare ce vrei de la mine?

CAVALERIU: Eu cer mult, dar ştiu de la cine o vreu.

CĂLIMAN: Tătarii ne-au încungiurat, domnule cavaleri. Ii au închis dimpregiur cetăţuia me. Tu din întâmplare ai venit aice, unde ai fi putut petrece în pace cu un vechi al tău companion de arme; acuma văd că vei fi nevoit a lupta pentru ospătătoriul tău. Aceste sunt care foarte mă întristează.

CAVALERIU: A mă lupta cu păgânii este datoria unui cavaleri maltez.

CĂLIMAN: Aşadar, rogu-te, de pe turnul cel mai înalt, rogu-te, iscodeşte pe duşmanul şi aceea ce vei socoti de nevoie pentru apărare poronceşte! Eu însuş m-aş fi suit, dar Petru-Vodă au cerut a vorbi cu mine, ş-apoi într-adevăr şi eu am nevoie de această întâlnire, spre a-mi uşura povara de la inimă.

CAVALERIU: Eu bucuros voi înfrâna pe duşmanul înaintea porţilor tale, dar tu supune pe duşmanul aflători chiar în sânul tău. *(Să duce.)*

Ştena IV

CĂLIMAN: *(singur)* Iată un vrednic bărbat! El pentru mine va pune în cumpănă a sa viaţă. Dar a simţi aceea care pe încet mă ucide, nu, aceasta nu o va putea. A să lepăda de simţirile cele dulci este de datoria cavaleriului maltez. Un giurământ, o aspră poroncă au îndatorit pe inima sa cea evlavioasă de a o închide împotriva simţirilor lumeşti. Niciodineoare un fiu nu l-au urat de părinte. Pe nimic altă în lume nu are, decât sabia şi pe Dumnezeul său. Supt steagurile sfintei cruci n-au învăţat a simţi acele carile mă trag astăz cătră mormântul fiului mieu. Aceste icoane le văd scânteind ca flacăra, ele caută împregiur să afle vlăstarea cea de pe urmă a tulpinei mele, fieşcare să pare a-mi cere samă de ce braţul mieu cel târziu încă întru răsplătire nu s-au rădicat. Nu, nu pregetaţi, voi, icoane a strămoşilor mei! Însuflaţi apric cuget în inima bătrânului vostru nepot şi fieşcare vers ce este podoaba pavăzei voastre, care vă îmbărbăta în crunta bătălie, fie pentru mine îndemn cătră răsplătire! *(Să apropie de acea întâi trofee.)* Pe acest scut, ce s-au purtat de strămoşul mieu în epoha lui Alexandru cel Bun, în războiul asupra crucerilor în Prusia, văd pe stemă o sabie cu braţ rădicat. Versul pe giumătate şters zice:

Tu de razăm îţi alege
Domnul, patrie şi lege!

(Să acufundă oarece în gânduri
şi apoi trece la al doile trofeu.)

Iată pavăza ce au apărat pe părintele meu la nenorocita bătălie de la Valea-Albă. Un cerb străpuns de săgeată, ochiul i să întunecă şi cu sângele său încruntă iarba cea înverzită de pe vale. Versul învaţă a lui credinţă, fapte şi nedejdea:

Pentru-un Domn ş-a patriei soarte,
Dulce-m este a lui moarte!

(Stă în gânduri şi trece apoi iute la al triile trofeu.)

Un brad de pe a muntelui plaiuri întinde aice trainice verzi a sale ramuri cu poame coapte. Versul dizleagă înţălegerea sa:

Aşa creşte tânăr pomul,
Pentru patrie şi tronul!

Aceasta au fost a me nedejde, eu sunt copaciul, dar unde-i pomul cel dorit? În zădar mai caut pe pământ! Nu înţelegi, o, Călimane, cugetele strămoşilor tăi! Evghenia lor să răzăma în paza legii,

în credinţă şi întru arme. Acel ce călca una din aceste datorii însuş pre sine să dizevghenisea. Fieşcare monument a unei strălucite fapte trezea în călcătoriul datornica sa credinţă. Numai eu singur să fiu în necontenită luptă cu a me ursită? Numai pe mine giugul patimirilor să mă abată din a legilor cale? Sânge roman oare nu curge şi în aceste vine? Şi tot încă mă cumpenesc între datorie şi răsplătire! Cugetă, o, bătrânule, la sfinţenia tronului! Cugetă la mântuirea patriei, că în unire îi stă tăria! Cugetă că să cuvine a fi îndurat cătră dúşmanul, ce soarta l-au aruncat la picioarele tale! *(Zărind sabia fiului aninată pe părete şi acoperită cu un horbot.)* Ah, arma fiului mieu! Ea singură au rămas pe pământ, ca să se adape de sângele ucigaşului! Iată-l venind! Sângele-m fierbe în inimă! Răsplătirea au biruit!

Ştena V

Petru şi Căliman

PETRU: Iartă, evghenisule bătrâne, de nu mai pot înfrâna dorinţa inimei mele! Tu ai primit cu ospitalitate pe străinul, în ranele sale ai vărsat valsam, fără măcar a întreba de numele său! Pătruns de mulţămire, el nimic nu-ţi va tăgădui de acuma, încredinţând în mânile tale a lui soartă, a sale dureri şi rămăşiţa nedejdilor sale. Să ştii că sunt Petru-Vodă, Domnul Moldovei. Alungat din ţara me de cete vàrvare, rănit la bătălie, unde am luptat pentru corona şi viaţa, despărţit de soţia me, de la ai mei fii, carii, amar mie, poate de duşmani s-au prins şi s-au prădat, lipsit de boierii carii împregiurul mieu luptând pentru patrie i-am văzut pierind, stau înaintea ta, acel mai sărac, căruia un ceas poate în lume i-au răpit soţie, fii, prietini, patrie şi coronă!

CĂLIMAN: *(în parte)* Aşa este bine, aceasta mă mângâie şi răcoreşte focul mieu!

PETRU: Cum? Numele mieu şi cruda me întâmplare o asculţi fără a te înduioşi?

CĂLIMAN: Vă pare; că să ştiţi, eu de mai nainte v-am fost cunoscut.

PETRU: *Vez*! Eu am pus în tine toată a me credinţă şi cer o de asemine urmare.

CĂLIMAN: Pre mine voiţi a mă cunoaşte?

PETRU: Numeşte pe îmbunătăţitul ospătători!

CĂLIMAN: Gâciţu-i numele, priviţi la podoaba acestor păreţi, la armele strămoşilor miei! Ii toţi cu credinţă au slujit procatohilor voştri. *(Îl duce de la una la alta trofee)*. Această veche sabie ruginită străbunul meu a purtat-o în Prusia asupra cavalerilor cruceri, când Alexandru cel Bun au fost trimes agiutori cumnatului său, lui Iaghelo. Când preputernicul crai al Ungariei, Mătieş Corvinul, fără cuvânt de război au întrat prin Oitoz în Moldova, socotind să stârpească cu arma şi lauda lui Ştefan cel Mare, cu această spadă întăia oară m-am luptat în bătălia de la Baia, unde ungurii s-au învins, şi craiul lor rănit abia s-au mântuit cu fuga. Pentru strălucitul vostru părinte am căpătat atunce la cap această rană, şi în îmbulzirea acii crude bătălii această spadă au mântuit a me şi a lui viaţă. Asemine v-aş putea purta de la una la altă armă şi pavăză; la fieşcare aţi auzi o lăudată istorisire şi în care chip aceste arme de două vecuri s-au luptat pentru tronul Moldovei, pentru familia Dragoşilor. Urmând eu pururе unor asemine pilde, Ştefan, Luceafărul Moldovei, m-au cinstit, şi în ceasul răposării sale m-au recomenduit lui Bogdan-Vodă, carile de asemine m-au avut pin Pocutia şi Galiţia martor a credinţei mele. Iar acuma ce vi să pare? Ce mi s-au hărăzit pentru această veche neclintită credinţă? De la voi ce mi s-au dăruit? Iată aice, priviţi! Această armă au purtat-o odineoare acel de pe urmă a seminţiei mele, acel unul şi singur al mieu fiu! Însă el n-au rămas, precum mulţi din ai săi, în câmpul bătăliei, el au căzut jertvă nelegiuirei şi fără dreptate închisoarea l-au înghiţit.

PETRU: A! Tu eşti Căliman!

CĂLIMAN: Mă cunoaşteţi acuma cine sunt?

PETRU: Eu sunt pierdut!

CĂLIMAN: Aceea ce mi-au fost pre pământ mai de preţ, a vârstei mele mângâiere, nedejde, bucurie, toate mi-au răpit omul pre carile soarta acuma, dispoiet de agiutori, îl aduce către mine. Spuneţi acuma, aflându-vă în locul mieu, ce mi s-ar tâmpla din partea voastră?

PETRU: Oare socoteşti că aş ascunde cele întâmplate? Vrei ca apărând pe vinovatul să te defăimezi pe tine însuş?

CĂLIMAN: Vinovat? Poate! Eu înusm, ales de giudecători asupra lui, l-aş fi osândit, dar aş fi cumpenit a lui călcare cu a sa vârstă. Aşa cere legea!

PETRU: De demult ai fi cunoscut adevărata lui soartă, dacă urechea ta nu ar fi rămas închisă propunerilor mele de împăceluire.

Domnul tău au uitat tronul, au alergat ca să mângâie durerea unui părinte, dar ţie îţi plăcea a rămânea răstit. N-ai voit să lămureşti părerea, pentru că fără ea ţ-ar fi lipsit cuvânt de nemulţămire. Să ştii dar că fiul tău au întâmpinat hotărârea judecăţii, omorându-se pe sine.

CĂLIMAN: Fiul mieu ucigaş de sine! Clevetire!

PETRU: Aşa vorbeşte un părinte, îl iert! Prin tăcere am cruţat cinstea familiei tale, dar... destul! Nu socoţi că Domnul să va îngiosi spre a te încredinţa de adevăr prin giurământ. Cuvântul mieu închizăşluieşte adevărul întâmplării. De acuma ştii toate!

CĂLIMAN: De şi ar fi aşa! Numai cruzimea voastră au putut a-l cufunda în asemene râpă, în care prin deznădăjduire şi sufletul i-au căzut! Nenorocitule fiu! Pentru tine am răvărsat lacrămi, iar acuma durerea stoarce sânge din ochii miei. Aşa este, spre a vă împăca, tânărul şi-au împlântat în piept cuţitul. Aţi fost şi veţi rămâne ucigaşul lui!

PETRU: Sunt osândit a asculta o nedreptate rostită de durerea părintească. Tu poţi defăima pe un Domn în robie. Hotărăşte şi plineşte de acuma aceea ce vei socoti drept şi cinsitit.

CĂLIMAN: *(umblând cu nehotărâre)* A! Capul mieu cel cărunt! Sângele cel tulburat... Iată mi să luminează!

Stena VI

Un păvăzari. Cii de mai nainte.

PĂVĂZAR: Domnule, cătră cetăţuie vine un alb steguşor din tabăra tătarilor. Păgânul voieşte a-ţi vorbi.

CĂLIMAN: Vie! *(Păvăzariul se duce.)* Auzit-aţi? Duşmanii voştri, amăgiţi de biruinţă, au străbătut păn supt stâncele mele.

PETRU: Nu ai miei, ci a Moldovei dúşmani.

Stena VII

Un tătar cu un steguşor alb.
Cavaleriul maltez. Cii de mai nainte.

TĂTAR: Tu eşti căpetenia aceştii cetăţui?

CĂLIMAN: Eu sunt. Vorbeşte!

TĂTAR: Pre mine trimete Safà Ghirei-Han, pre puternicul biruitori, căruia de la Crim păn la aceşti munţi să închină toate ţările,

înaintea căruia să cutremură împăraţi şi popoare, carile acuma au surpat în pulbere tronul Moldovei şi carile să răpede de a supune pe ardeleni, unguri şi poloni.

CĂLIMAN: Taci! Aici nime nu tremură de spaimă. Ce vra păgânul?

TĂTAR: I s-au descoperit cum că în această cetăţuie au aflat adăpost fugariul Domn a Moldovei. Aşa au cuvântat Safà-Ghirei-Han: Noi putem a te călca supt picioare şi-ntr-o clipală a priface cetăţuia ta în cuiburi de şerpi şi pasări sălbatice. Dar fie zilele tale îndelungate! Cinstit de prietenia tătarilor vei fi, dacă pre fugariul vei da în mânile dreptei sale urgii. Însă, fereşte-te! Un ceas numai ţ-au dat spre a hotărî cele înţălepte. De vei defăima a sa îndurare, atunce tremură de a lui urgie!

CĂLIMAN: Încetează a ta fălire, pentru ca să ni putem dispărţi în pace! La ce îmi dă tătarul un ceas pre îndelungat? Iată Domnul!

TĂTARUL: Petru însuş? Aduceţi fieră!

PETRU: *(iute, dar în ascuns către Căliman)* Un lucru numai cer de la tine, Călimane, una numai mi să cade a cere de la tine. Deşi a ta urgie mă va lipsi de apărare, dar mai nainte de a mă da în mânile lui Safà-Ghirei-Han dă-mi o sabie! Trebui să-mi împrumuţi o sabie, ca străpungând eu însuş pieptul mieu să cad, ca un Domn să cad, iar nu să fiu a păgânilor rob! În acest feli te vei putea răsplăti într-un chip evghenis.

CĂLIMAN: Aceasta o numeşti evghenis?

TĂTAR: Apoi?... Ce întârzii?

CĂLIMAN: Adevărat că pre mult am întârziet. Oare mă cunoşti? Mă cunoaşte Safà-Ghire-Han al tău? Eu sunt moldovan, sunt creştin şi pre nime am prodosit. Ha! Ce înfruntare! Ce defăimare! Mulţămeşte steagului celui scutitori, păgânule răsfăţat! El te scapă de osânda agonisită.

TĂTAR: Tu cutezi?

PETRU: A! Acuma cunosc în tine sânge moldovan!

CĂLIMAN: Fugi de aice!

TĂTAR: Sui pe zid şi caută. Nenumărată ca a codrului copaci este mulţimea care te-au încungiurat. Vrei să iezeşti Dunărea în sumeţul ei curs! Plineşte mai bine aceea care Dumnezeu au menit de jertvă. Mai bine aşa şi mântuieşte-te!

CĂLIMAN: Înfrânează-ţi zisele! Pre mine nu vei spăria niciodată.

TĂTAR: Aşadar, mă întorn, Petru-Vodă, către tine. De bună voie supune-te voinţei Domnului mieu! Să ştii că roabă tremură în tabăra noastră femeia cu ai tăi copii!

PETRU: Amar mie!

TĂTAR: De moarte ii pot scăpa numai prin tine. De vei urma după mine, de vei încredinţa a ta soartă în mâna biruitoriului, apoi eu siguripsesc viaţa fiilor tăi. Iar dacă nu, apoi de pe turnul acestei cetăţui le vei vedea căzând supt sabia călăului.

PETRU: Aşteaptă, aşteaptă! Iată eu merg cu tine.

CĂLIMAN: Pregetaţi, al mieu Doamne! Satana iadului vorbeşte cu gura acestui păgân. *(Deschide uşa cămării lăturalnice)*. Voi mi-aţi răpit pe fiul, primiţi din mâna me pe soţia cu ai voştri fii!

Ştena VIII

Ileana, copiii, cii de mai nainte.

PETRU: Dumnezeule! Ce văd?

ILEANA: *(aruncându-se în braţele sale)*

COPIII: *(îmbrăţoşându-l)* Părinte! Doamne!

ILEANA: Dumnezeule! Tu eşti în viaţă?

PETRU: Sunteţi mântuiţi?

ILEANA: Din mâna hoţilor, prin acest bărbat.

PETRU: Încă şi aceasta?

ILIEŞ: Eu am tras sabia asupra hoţilor, am apărat pe Doamna! Nici n-am uitat învăţătura: în primejdie, tot înainte!

ILEANA: Pronia mi te-au dăruit. Copiilor, mulţămiţi lui Dumnezeu! Nu am îndestule cuvinte!

PETRU: Ce-i pierderea unui tron? Eu sunt părinte, sunt încă soţ!

CAVALERIU: *(către Căliman)* Nu te simţi mângâiet de această întâmplare?

CĂLIMAN: Dar, o simt! A face duşmanilor un bine este cerească bucurie!

PETRU: În acest chip Căliman răsplăteşte.

ILEANA: Cum? El este Căliman?

CĂLIMAN: Nu vă înspăimântaţi, o, Doamnă, la auzul numelui mieu! Eu cred că patria îl va binecuvânta odineoare. *(Către tătarul.)* Iar tu ce mai stai uimit şi ruşinat? S-au vădit neadevărul buzelor tale. Spune acele ce ai văzut. Nici întru a sa mânie moldovanul nu va uita a sa datorie. Voinţa Domnului l-ar fi putut asupri, dar niciodinioare îl va îngiosi de a fi ucigaş a patriei sale! Căci înaintea drepturilor [patriei], dreptul unui părinte să face mut. De aceea, du-te! Oastea ardelenilor supt comanda veteazului Zapolia, începe a trece peste munţi. Înştiinţează pe várvarul tău. Oricât să îngâm-

față a lui mândrie, în zădar vra a să adăpa cu sângele unui Dragoș. Pe cât va sta încă o piatră pe aceste ziduri, deșarta sa amenințare nu ne va înspăimânta, și dacă în asalt va păși către acea tărie, apoi poate a mă îngropa în a sale surpări, dar nu mă va clăti din a me hotărâre și credință.

TĂTAR: Așadar, aruncă-te, aleargă, bătrânule, în a ta pieire! *(El să duce.)*

PETRU: Bătrânule mărinimos, bătrâneţile tale să nu rămâie fără fii! Vezi, iată fiii tăi! *(Copiii îmbrăţoșează pe Căliman).*

CĂLIMAN: *(dezmierdându-i)* În acest chip mă uneşte încă o dată o dulce legătură către viaţă. Eu voi să o învrednicesc. Așa-i! Dumnezeul este martor! De nou înviez pentru patrie! Ei moldovanul rămâne credincios păn la moarte!

PETRU: Cu asemene supuși Moldova nu va pieri!

VOICHIŢA DE ROMÂNIE

Dramă originală istorică

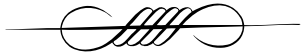

PERSOANE

ŞTEFAN CEL MARE, Domnul Moldovei.
VLAD, Domnul Muntenimei.
COSTE, spatar din Moldova.
VOICHIŢA, fiia lui Vlad.
SABINA, muma ei.
CODRAT, june sătean.
MINA, mireasa lui.
PARCALAB, muntean.
CARIMAN, comişelul lui Ştefan.
OSMAN AGA.
Oşteni de ambele ţări.
Un sahastru.

Scena urmează în Românie la anul 1474.

Actul I

Scena I

Reprezentează din năuntrul unei case rustice,
la mijloc o masă, în giurul căria fetile cu Voichiţa
şi muma sa destramă peteala de nuntă.

HOR DE FETE: Tu, mireasă, azi alege
Acest aur lucitor,
Care mâne va să lege
Imeneul cu Amor,
Ca viaţa ta să fie
Senină, cu bucurie. } Bis

Scena II

Codrat şi Mina

CODRAT: *(întrând spăriet)* Nu sunet de armonie, ce de spaimă răsunaţi împregiur! Neastâmpăratul moldovan cu a lui Ştefan a calcat pământul muntenesc. Şi domnitorul nostru Vlad cheamă la arme pe toată junimea; chiar şi bătrâni a început a se înarma, ca să arătăm că acii pe carii ei numesc munteni sunt adevăraţi români şi că noi pre dânşii i vom respinge la munte ca pe urşi în a lor caverne.

Eu iubesc pe Mina, a mea mireasă, ce are să fericească a mele zile, dar de asemenea iubesc patria mea. Oare cum aş putea eu fi fericit, dacă patria aş vedea gemând în fine? Dorito Mină, să nu te întristez de a mea departare, în ziua în care eram a ni întruni înaintea sântului altar!

MINA: *(plângând)* Eu plâng de despărţire, dar totodată te conjur ca lacrimile mele să nu te reţie de la datorie a apara ţara.

CODRAT: Dacă toate femeile române sunt însufleţite de asemenea sentiment bărbătesc, apoi fiii unor asemene mume nesmintit vor triumfa în cauza cea sacră a patriei. De aceea să nu mă întârzie inima mea, deşi este înduioşită.

ARIE: Inima-mi în două-i ruptă,
Aud buciumul ce sună,

El mă cheamă azi la luptă,
Poate merg pe totdauna,
Că ostaşul în bătălie
Mormânt află, au marie,
Şi în câmpul unde tună
Mormânt află, au cunună!

MINA: Tu mă laşi, în văduvie
Voi urma dup-al tău pas.
Zborul tău la glorie fie,
Ferice fii, dar, aleu, nu m-uita. *(Bis)*

AMBII: Ori ce soartă a să fie,
Giur c-amorul n-oi uita!

(Codrat se duce)

Scena III

MINA: Se duce, aleu,
Amorul meu!
Mă lasă în văduvie,
Când oare a să vie? *(Plânge)*

HORUL FEMEILOR: A ta plângere-nfrânează,
Doamno, nu te tângui,
Că al tău amor e pază
Şi pre el va mântui!

Scena IV

Cii de mai nainte, Vlad şi un ostaş

VLAD: *(intră mânios)* Ce gemete femeieşti s-aud aicea, când numai cânturi de arme ar trebui să răsune? Vi e poate milă de sângele moldovan, care în curând are în şuvoaie a se revărsa pe câmpul bătăliei? Din voi poate una are un amant între acii hoţi de munte? Dacă aş afla pe una, cu mâna mea aş perde-o ca p-o trădătoare a patriei!

MINA: Lacrimile care le vezi rourând şi suspinele ce le auzi sunt acele a mumelor şi a soţiilor acelor juni carii sub ordinul tău merg la bătălie. Patria va triumfa, dar multe dintre noi vor rămânea orfane şi văduve!

UN OSTAŞ: Doamne, un trimes cu însărcinare de la paşa de Silistra să anunţă ca să vă vorbească!

VLAD: Oare ce să fie? Nu cumva vine cu un nou duşman? Spune să intre! *(Oşteanul se duce şi femeile de asemene).*

Scena V

Cii de mai nainte şi Osman

OSMAN: Alesului între sectatorii lui Mesie aduc sanatate! *(Îl salută turceşte.)*

VLAD: Sanatate închinătoriului profitului Mohamed!

OSMAN: Voi a-ţi vorbi de lucruri care pe ambii interesează foarte. Imperatorul meu, cărui ceriul deie ani îndelungaţi, şi ţara ta au în comun tot acel enemic puternic pe Ştefan a Moldovei, care nu mai pune în teacă sabia cea însângerată. El nu mai lasă în repaos nici pe poloni, nici pe unguri, nici pe tatari, nici pre noi şi chiar nici pre voi, ce sunteţi cu dânsul de un sânge şi d-o lege! Iaca acuma că ţara ta, moştenirea şi corona părintească cată a ţ-o răpi de pe capul tău! Unei naţii şi unui domnitor independent, precum suntem noi, mare ovelire ar fi a i se supune. Oare arma noastră este ruginită?

VLAD: *(bătând cu mâna pe sabie)* Eu cel întâi voi arăta că sabia me are două tăişuri, înaintându-mă au retrăgându-mă, că pururea dau loviri de moarte. Cu aseminea putere nu voi lasa a mi se răpi corona. Deci în pericolul comun, comună să ni fie apărare; deşi legea ni desparte, interesul ni uneşte şi el cere să închiem o alianţie ofensivă şi defensivă.

OSMAN: Dar, să închiem; mai nainte însă să ni înţelegem despre condiţiile legăturei. Spre a te agiuta, imperatorul meu, căruia Dumnezeul deie ani îndelungaţi, va coopera cu toată a sa putere a Răsăritului şi al Apusului, drept care i se cuvine o supremaţie, un drit de suzeranitate asupra ta şi ai tăi deştinzători; de aceea, să-i dai ca onor nominal pe tot anul 12 şoimi şi atâtea iepe, în războaile imperatorului meu să dai un corp de oaste şi împreună să vii în persoană a te închina înaintea imperatorului. Acum reflectează!

VLAD: Grele condiţii, în adevăr! *(În parte:)* Voi giura aleanţa şi credinţa, însă fără termin; când îmi va da mâna o voi rumpe *(Tare:)* Am reflectat. Unirea noastră fie azi închietă pe baza reciprocului interes.

OSMAN: Giură dar pe a ta lege, precum eu pe a mea, tot în un Dumnezeu, care este pentru ambi. *(Ambii ridică spadele în sus.)*

VLAD: Giur pe unul Dumnezeu şi sânta cruce în unire cu închinătoriul lui Mohamed să combat pe comunul nostru inamic, tiranul Moldovei, să-l învingem în câmpul bătăliii sau prin alt ascuns complot să-i stângem viaţa! *(Scoborând spadele unul pe capul altuia.)* Iar dacă am fi necredincioşi acestui giurământ, apoi acest fer cu blestemul ceriului să cadă pre capul trădătoriului!

OSMAN: Aceste le giur, în numele turcesc a paşei de Silistra! Aşa profitul Mahomed să mă certe, prin lipsa fericirei şi a bucuriei seraiului care ni a păstrat în paradis! *(Amândoi să îmbrăţoşează.)* Acum să păşim cătră lucrare. Planul meu este următoriu: cu o parte a oastei tale şi cu toată a mea calarie eu voi înainti asupra Moldovei, iar tu vei rămânea mistuit în cetatea Brăila. Ştefan cu a sa furie are să mă atace; atunci cu o parte a oastei tale combătând, mă voi retrage asupra Silistrei. Când el va fi de agiuns departat de marginea Moldovei, tu vei înainti şi-i vei tăia drumul; atuncea cu măiestrie luăm pe Ştefan între două focuri şi atunce desigur îl vom capata viu sau mort. După aseminea triumf, tu vei anexa Moldova cătră ţara ta; puternic te vei face şi troianul nostru despre barbarii de la Nord, care tot ni ameninţă a ni răpi Stambulul, pe care noi cu atâtea sacrificii l-am conchistat.

VLAD: Nu vezi în ce mod acel barbar cată a-şi mai spori puterea! Am aflat că are scop prin legături de familie a se alea cu ţarul Moscvei. De aceea, să ni grăbim prin foc şi sabie să turburăm serbările nunţei, prin toate chipurile!

OSMAN: Din partea mea, voi adăogi o nouă greutate; voi trimete un înadins cătră hanul tatarilor a Oardei de Aur ca să atace pe neamicul comun cu toată puterea sa militară şi cu furia religiei sale.

VLAD: Propun ca prin mijlocirea cavaleriii sale, care repede ca vântul cutrieră deşertările ce-l despart de moscoviţi, să cerce a întrerumpe calea ambasadei lui Ştefan, ce peste puţin s-a îndrumat spre Moscva cu mireasa, ca să o conducă în braţele fiului ţarului.

OSMAN: Ce minunat vânat am face prin asta! Eu cred că Ştefan, care iubeşte foarte pe fiia sa, ar fi dispus a răscumpara a ei eliberare prin mari sacrificii.

VLAD: Planul e bine combinat şi merită un ferice rezultat. De aceea, la lucru, că fortuna favorează pe acii întreprinzători!

OSMAN: Din partea mea voi face cele pentru alţi neputincioase; mă voi îngrija a organiza cavaleria tatară, ca să cuprindă calea.

VLAD: Eu mă voi ocupa despre cele-alte. Să ni revedem!

OSMAN: Revederea ferice să ni fie!

Scena VI

Cii de mai nainte, un curier

CURIERUL: *(intrând repede, către Vlad)* Despre munţii Vrancii se coboară oastea moldovană repede ca un povoi; a lor arme scânteiază la raza soarelui, încât abia poţi acolo ţinti ochii!

VLAD: Ce fac viglele noastre?

CURIERUL: Ai noştri a început a se retrage spre tabără.

VLAD: Mişeii! Oare nu ştiu ei că eu aice mă aflu cu miezul puterei şi că la apropierea mea moldovenii ca o pulbere de vânt se vor răspândi! Să răsune buciumul de aramă, să fluture bandierile, ca să cheme pe junii! Vie îndată aprodul meu Codrat, ca să-i dau ordinul secret!

CURIERUL: Ascult! *(Se duce.)*

Scena VII

VLAD: *(singur)* Pe Osman l-am ademenit, şi cu agiutorul lui voi combate pe inimicul meu. Cu paşi repezi se apropie oara dezlegării soartei mele, luceafărul meu până acum mi-a favorat, el va lumina şi acum, cungiurată de nourii înunecaţi, calea care o voi răzbate cu a mea spadă.

Scena VIII

Vlad şi Codrat

VLAD: În lovirea ce avem a face asupra moldovenilor, manevrează în mod ca turcii să intre în focul cel mare, că deşi combatem pe duşman comun, dar fiind ii creştini şi tot de sânge român ar fi pacat ca să încruntăm mânele în sângele fraţilor. Aceste voiesc să le pui în lucrare cu toată energia.

CODRAT: De-agiuns este un cuvânt al tău, Doamne, ca să plinesc scopul cu tot zelul meu! *(Se duc amândoi.)*

Scena IX

Se aude mare zgomot; femeile spăriete, încarcate cu a lor preţuoase efecte, aleargă în toate părţile.

HOR: Amar mie, amar mie,
Turcul vine cel barbar,
Să ni ducă în sclăvie,

Să ni vândă la tatar!
Unde-i scut, unde scapare
Aflu-n astă turburare!
Amar mie, amar mie,
Ne-or să ducă în sclavie.

(Spăriete, fug.)

Actul II

Scena I

O grotă întunecoasă.
Sabina, Voichiţa şi stol de femei.

SABINA: Oare când se vor curma suferinţele noastre, spre a scăpa de inemicii moldoveni? Fiul meu Vlad s-a unit cu turcii, dar aceşti noi amici ni sunt mai periculoşi decât neamicii.

VOICHIŢA: Amar mie! Între doi duşmani puternici, de la cine vom afla scapare?

SABINA: În astă grotă subterană nu putem rămânea îndelung, pe când deasupra capetelor noastre domnează furia resbelului, care ni pregăteşte poate sclavie sau moarte, şi nime nu vine ca să ni aducă vreo ştire.

MINA: Logodnicul meu mi-a giuruit că despre toate aicea ni va înştiinţa.

SABINA: Aleu! Triste zile am agiuns, dacă în ţara noastră suntem nevoite a ni mistui prin grote întunecoase, destinate a fi petrecerea balaurilor şi a şerpilor veninoşi! Şi asta numai din rapacitatea unui singur om, carele pretinde a fi părintele poporului.

VOICHIŢA: Pe când cu toţi suntem constrânşi a plânge soarta patriei, mie mai ales cătră astă suferinţă adaoge soarta, în primăvara vieţei mele, a vărsa lacrimi şi în astă grotă a suspina pentru ogetul amorului primar, pe carele nu luminează făclia Imeneului, ca acea înfricoşată a resbelului, unde în miezul furiei junimea, pentru că este plină de curagiu, îşi dă poate ce de pe urmă suflare.

SABINA: Nu te dispera, fiia mea! Pe când noi aicea sub pământ ni disperăm, poate că deasupra capetelor noastre să plinesc lucrări pentru a noastră mântiure. Crede că, deasupra tuturora,

mai presus este Providenţa, ce veghează asupra nefericiţilor! *(Scena se întunecă. Caută afară.)* Dar iată că apusul soarelui mai mult încă a întunecat astă grotă şi *(ascultând)* prin coridorul subteranului se aud paşi de oameni. *(Cu spaimă.)* Să ni retragem în adâncul grotei *(femeile fug în lăuntru)*, şi eu mai de aproape voi veghea! *(Se trage într-o parte.)*

Scena II

Osman şi apoi Cariman
şi Voichiţa ascunsă.

OSMAN: Lauda fie marelui profit Mohamed că a sosit ocazia ca să răzbun sângele turcesc care Ştefan, numit cel Mare, a varsat la Racova. Acolo în curând voi merge ca să îngrop corpurile omorâţilor mei compatrioţi, precum am giurat înaintea marelui mufti, să răstorn semnul crucii, care în memoria învingerii noastre a înalţat acolo acel tiran. Măsurile care am luat cu Vlad spre a stânge de pe faţa pământului pe Ştefan sunt puternice şi nimerite, dar un lucru neprevăzut ar putea să zadarnicească toată înţelepciunea noastră. De aceea, am planuit a curma ostacolul prin un mod mai sigur. *(Cată în giur.)* Unde întârzie Cariman? *(Voichiţa, ascunsă, ascultă. Cariman vine).*

OSMAN: *(către Cariman)* Mi te-a recomendat ca pe un om carele, pentru aur ce aş vărsa în chimeriul tău, tu ai putea varsa sângele unui tiran!

CARIMAN: Adevăr este că de la un unchi al meu am moştenit-o astă artă, ce o ţin secretă şi cu condiţie ca mai nainte de a muri să o trădau altuia.

OSMAN: Fără a întra în secretul tău, spune-mi cum ai începe operaţia? *(Arătându-i o pungă cu bani.)*

CARIMAN: Eu am oarecare mixtură care o voi administra armasarului lui Ştefan-Vodă cu o oară mai nainte de a-l încăleca. Atuncea peste puţin ea începe a lucra, armarasul se înfuriază ca cum l-ar împinge un roi de strechii, se învârteşte şi în urmă împunge la fugă la apa cea mai apropietă, unde întrând se răstoarnă pe spate şi în acel mod mai nainte de a-i veni agiutor îneacă pe călătoriul său.

OSMAN: Minunată aflare, care ni va scuti de varsarea sângelui şi de prelungirea resbelului, că îndată ce va lipsi Ştefan, va

lipsi cauza discordiii, românii se vor mărgini în ţara lor şi trufaşii moldoveni vor rămânea fără un cap întreprinzător, pentru că fiul său Bogdan, chior de un ochi, se va feri de ocazia de a pierde şi celalalt ochi. Deci dupre tocmala pentru care drept arvonă îţi dau aişti 1000 de ţechini *(i dă punga)*, apucă-te de lucru şi mă înştiinţează despre toate, ca să le pot comunica lui Vlad. Să ni revidem cu bun rezultat.

CARIMAN: La mine după începutul urmează îndată şi sfârşitul *(Ambii se duc)*.

Scena III

Voichiţa iese din ascunsul ei.

VOICHIŢA: Aşadar păgânul, deşi în aparenţă s-a aleiat cu creştinii pentru scopul politic, dar inima sa cea veninoasă nu încetează a urzi nouă pieire! Turburarea mea nu o voi putea ascunde maicei mele, dar din gura mea nu va ieşi misterul.

Scena IV

Sabina, apoi Voichiţa

VOICHIŢA: Doamne sfinte, ce am auzit? Deşi moldovenii ni sunt inimici, dar nu în van Dumnezeu a voit să aud acest complot, care nu prin cavalereasca bătălie, ce prin satanica urzire vra să biruiască! Aceste nu poate suferi cugetul unui creştin. Mamă, mamă, lucruri cumplite am auzit! Deşi părintele meu Vlad este neamic neîmpăcat a lui Ştefan, dar niciodineoară nu va îngădui o tradare atât de ovelită.

SABINA: Lămureşte-m, fiio, acel mister!

VOICHIŢA: Iartă, maică, dacă îl voi pastra încă în sânul meu. Misterul rămâne misteri, dar să ni rugăm la Dumnezeu ca să înlăture răul ce el cuprinde în sine. *(Ambe se pun în genunchi.)*

DUETO: Doamne, Doamne sânte,
A luminilor părinte,
De la tine astăzi cere
Aparare, mângâiere
Şi puternic agiutor
Credinciosul tău popor! } Bis

SABINA: Mă duc pe scurt timp, iar tu, fătul meu, te fereşte de streini. *(Se duce.)*

Scena V

VOICHIŢA: *(singură)* Misterul înfricoşat nu-l pot înmormânta în sânul meu. Religia orânduieşte chiar pe inimicii a-i scapa de pericol. Oare cum să fac? *(Reflectează.)* Îl voi încredinţa sahastrului bătrân, care cu atâte duioşii m-a fost binecuvântat. Iaca el vine.

Scena VI

Voichiţa şi sahastrul

VOICHIŢA: Cuviosule părinte, vino şi nu-mi refuza şi astă dată al tău bine-viitor concurs.

SAHASTRU: Precum a mea datorie, de asemine şi plecarea este a mângâia pe cii întristaţi. Spune-mi ce pot azi face?

VOICHIŢA: Vezi fortuna rădicându-se, care ni ameninţă cu pericol, până şi cu moarte, şi prin satanica uneltire înarmă fraţi contra fraţi, creştini asupra creştinilor. Misiunea tagmei tale este, cu sânta cruce, a întra chiar în miezul focului resbelic, că cu acea flamură vei învinge nedreptatea. Pe darul tău cel sânt îţi încredinţez misterul ce l-am descoperit cum că turcul, spre realizarea mai sigură a victoriei, a organizat de a fi Ştefan-Vodă ucis prin mâna unui bandit.

SAHASTRU: *(spăriet)* Dumnezeu va feri pe cela ce numai pentru credinţa şi dreptul espune a sa viaţă, dar noi ce facem? Că provorba zice: agiută-te, că Dumnezeu te va agiuta! Deci ist complot, ce este nu numai omor de om, ce de un domnitor, un erou, un părinte a patriii, şi de toată naţia română, eu mă însărcinez a-l preveni. Lasă soarta armelor se decidă între dânşii, dar nu pumnariul unui ucigători.

VOICHIŢA: Până când voi putea recompensa zelul tău, iaca o jumătate a mantiei mele *(rumpe mantia)*, împarte între acii ce vor favora scopul meu. Dumnezeu va binecuvânta virtutea ta, demnă de a fi consignată în istoria patriei.

SAHASTRU: Mai preţioase de cum astă mantie înaurită este virtutea şi pietatea inimei tale. *(Se duce.)*

Scena VII

Voichiţa şi a ei curtezane (în genunchi).

ARIE: Doamne, Doamne, foarte sfinte,
Tu, a lumelor părinte,
Auzi rugele umelite
Unei naţii asuprite,
Care azi prin rostul meu
Suie-să la tronul tău;
N-o lasa ca să pice
Între ghearile nemice!

Speranţa mea o depun în Dumnezeu şi în dreptul meu, el mă va protegea în mezul fortunei care mă încungiură.

Actul III

Scena I

Se aude zgomot de arme, locuitori, bărbaţi şi femei, cu copii în braţe şi cu pojijii încărcaţi fug.

UN FUGAR: Să fugă cine poate! Moldovanul a biruit, taie, arde şi robeşte, sângele curge, aerul răsună de suspinuri! Fugiţi! Fugiţi!

HOR: Amar mie, oare unde
De tirani ni vom ascunde!
Pe bătrânul şi sugariul
Azi ameninţă tatarul,
Ni-a răpi toată avere,
Apoi şi viaţa-mi cere.

Scena II

Voichiţa şi cei de mai nainte, urmată de a ei curtene, toate încărcate cu a lor odoare, vase preţioase şi alte vestminte. Un bătrân, condus de un păstor şi de nepotul său.

BĂTRÂNUL: Nu mai pot păşi înainte, şi mersul meu cel întârziet grăbeşte a voastră pieire. De aceea, feţii mei, lasaţi-mă sub umbra acestui arbore, poate că Pronia mă va umbri, iar de nu, apoi

viaţa mea nu vă este de vrun folos. Pasul meu este obosit. De aceea, duceţi-vă, până a nu veni inemicul.

COPILUL: Nu te voi lăsa, moşule! Eu te voi apăra nu cu arme, ci cu rugăminte şi cu lacrimi. Cred că nu vor fi ei atât de cruzi să omoare pe un bătrân şi pe un orfan, care nu este de pericol. *(Se pune în genunchi cu nepotul său şi se roagă la Dumnezeu.)*

BĂTRÂNUL: De câte ori în cursul vieţei mele
Pe ist cotun fortuna săgeta,
De câte ori a vieţei ostenele
Nemicul crud stârpea şi le lua!
Dar după nori vinea iar senin
Şi mângâierea se înturna în sin,
Că cel ce rege mii lumi
Nu părăseşte pe ai săi fii buni. } Bis

Scena III

Voichiţa şi cei mai nainte, văzând pe bătrânul.

VOICHIŢA: Doamne Dumnezeule, ce spectacol! Să luăm cu noi şi pe ist bătrân cu copil; poate că a lor vedere va dezarma pe barbarul învingător.

Scena IV

Ştefan şi cei de mai nainte,
Voichiţa şi curtenile ei se pun în genunchi,
prezentând a lor daruri giumatate de mantie.

VOICHIŢA: Prin astă jumatate de mantie s-a descoperit complotul ce ameninţă viaţa nemicului patriei mele, dar fiind tot român de un sânge eu l-am aparat cu pericolul vieţei mele!

ARIE: Tu iei tronul, tu iei ţara
Al învinsului părinte,
Asta-i a mea rugăminte,
Lasă-mi viaţa cea amară!
Ia în schimb acest odor,
Lasă-mi viaţa şi onorul!

HOR: Iartă dacă eu de spaimă
Cu păgânul ni-am fost unit!
Inima mea îl defaimă

Şi în veci n-a părăsit.
Că numai la al tău tron
Cat scaparea şi pardon.

ŞTEFAN: Interesul de stat, care a fost unit pre inimici, azi se preface în adevarat amor patriotic român. Armele moldovane încing pe neamici trufaşi, dar respectează pe neputincioşii şi inocenţii. Dacă Vlad, pargiur şi aleat a păgânilor, învins cată a sa scapare fugind spre Dunăre şi lăsând ţara sa fără Domn, dreptul resbelului mă face Domn a ţărei muntene, dar eu o las în soarta care treisprezece seculi o a consfinţit şi în locul lui Vlad întăresc acolo pe Basarab. Din odoarile ce-mi prezentaţi spre răscumpărare, aleg pe cel mai preţios *(întinde mâna la Voichiţa)*. Dumnezeu mi-a luat pe o soţie. Dumnezeu mi-a dăruit-o azi o al doilea. Erolzii să publice în tabără a mea alegere, bronzurile sânte să anunţe solenela cununie, la care o duc în templele cele sânţite.

(Oastea face un marş, ceremonialu de curteni se înaintează spre templu, de unde răsună armonie.)

PROZĂ

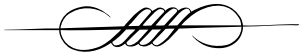

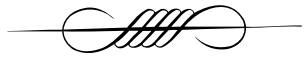

Valea Albă

Moldova, deşi este despărţită prin deşerturi ţărmurale şi prin Marea Neagră de Crimeea, totuşi în vechime avea cu acea ţară relaţiuni politice şi comerciale, încât mai nainte de a agiunge la sugetul istoriei propuse credem de folos a da despre acea peninsulă clasică oarecare noţiuni.

După ce se stânse virtutea şi bărbăţia antică a romanilor, prin care ii subgiugaseră ceea mai mare parte a lumei cunoscute, urmă epoha cea plină de turburări şi de anarhie, încât uşor au fost barbarilor, veniţi de la nordul Europei şi al Asiei, căutând clime mai blânde şi locuri mai îndemânatice de locuit, a pune sub jug popoarele cele deznervate şi ovelite, a desfiinţa aşezămintele cele politice, a stânge lumina ştiinţilor, a surpa industria şi artele, ce erau productul a multor secule, şi a întinde preste lumea civilizată un văl de întuneric. Din sânul acestui haus, în care popoarele petreceau mai mult o viaţă hoţească, răsări un nou ordin de lucruri în Europa şi în provinţiile învecinate. Pe ruinile Romei eroice se înalţă, sub papa, Roma cea sântă spre triumful lui Hs., iar Bizantul, ce se anevoia a purta titlul de Roma nouă, cuprins de viţii politice şi de orbiri fanatice, se făcu triumful lui Mahomed. Atunce, pe la începutul veacului al XIII, se urzi la marginea răsăriteană a Europei două staturi de viţă romană: unul în Dacia, al *moldo-românilor,* şi altul în Hersonezul Tauric sau Crimeea, statul *genovezilor.* Trecând amu preste istoria patriei noastre, vom aminti de Crimeea şi de colonia genovezilor.

Aruncând o căutătură pe harta Crimeei, astă ţară se înfăţoşază ca un patrat ce se pare aninat în Marea Neagră la capătul ei nordic prin istmul sau strâmtoarea de vechime numită Tafros, iar de ruşi Perecop, ce are tot o însemnare, adecă râpă, ce era peninsulei de apărare, fiind acesta singurul punct de unde ea poate fi calcată de pe uscat. Lungimea ţărei, de la răsărit spre apus, este de 66 oare, iar lăţimea, de la amiază spre nord, de 40 oare sau mile de Moldova. Din partea răsăriteană a peninsulei este Marea Azovă, sau unghiul răsăritean, carile este ca un adaos cătră forma patrată a Crimeei, unde se formează o altă peninsulă, ce era odinioară despărţită de Crimeea prin un val şi o râpă apărată de un mur şi de turnuri; acolo stătu regia

Bosforului, pe care Mitradates au strălucit-o şi a căreia capitală era Panticapea. Precum partea apusană, pe la Eupatoria, este plină de stepuri, de lacuri sarate şi de râurele ce sunt mai des săci, aşa partea de amiază a peninsulei este mănoasă, plină de suvenire istorice. Lângă golful Ctenus, modernii au zidit Sevastopolu; aproape de aice anticul Hersonez, capul Partenium, faimos după tradiţiuni şi unde se întindeau coloniile mileziene, asiatice şi pe urmă cele genoveze.

Partea din năuntru a Crimeei nu-i alta decât un şes întins; ochiul nu află, spre a se repoza, decât nişte înălţături piramidale, unde dorm îngropate seminţiile vechilor locuitori; aceste movili se numesc tumuli, iar de tatari se zic curgani, în a cărora sân deseori se află sarcofage cu obiecte preţioase de arte, depuse lângă îngropaţii eroi sau regi. Spre amiază pământul se rădică şi la ţărm formează o culme de munţi, din care cel mai mare este acel numit Trapez, înalt 4700 palme; marmora şi iaspul, cu coloane bazaltice, formează grote ca aceea a lui Fingal din Scoţia. Vegetaţiunea de aicea a olivului, figului şi a altor poame să aseamănă cu aceea a Greciei şi a Italiei.

TAURIDA SAU CRIMEEA

Istoria antică a acestei peninsule se ascunde în văl de mitologie, care din evenimentele aice tâmplate au ţesut epizoade fabuloase şi poetice. Aice Efigenia, fiica lui Agamemnon, fu adusă de Diana şi mântuită de sacrificiul la care o condamnaseră oracolul; aice ea recunoscu pe fratele ei Oreste, aruncat de furtună, când era să-l sacrifice în templul Dianei, despre care evenimânte aminteză tradiţiunile locale şi ruinele, iară mai ales tragedia lui Euripide întitulată *Ifigenia în Taurida.* Aice se află velerul de aur (pielea cu lână de aur), pentru care se întreprinsesă faimoasa şi eroica espediţiune numită a argonauţilor; asemene în adăposturile misterioase ale Tauridei dregea Medeea farmecele ei, încât faima acestor locuri, împlând lumea de fioroase istorisiri, impuseseră mărei ce le cungiurau numele de neospitalieră, până când grecii, cercetând şi cunoscând în urmă mai de aproape că erau ţări mănoase şi plăcute, au schimbat numele mărei Pontul Euxin, adecă mare ospitalieră.

Atuncea, pe la 400 ani înaintea lui Hs., mai multe punturi ale Crimeei s-au colonizat de greci, despre a cărora cultură s-au pastrat încă monumente. În decursul secolelor, Crimeea fu parte a imperiului lui Mitradates şi apoi a romanilor. După decăderea acestora, mai multe ginte scitice îşi disputau domnia asupra peninsulei, până când, după Cinghis-Han, la anul 1240, Batus-Han au reunit-o cu

imperiul capceac şi au aşezat reşedinţa sa în politia azi numită Eschi-Crâm, adecă Crâmul cel mic.

Republicile italiene Veneţia şi Genova, ce erau pe atuncea cele întâi puteri maritime şi comerciale, începuse încă de la 1100 după Hs. a avea relaţiuni cu popoarele de pe ţărmul Mărei Negre, unde, pe la deosebite punturi de la gura Dunărei, ale Nistrului, ale Niprului până la Marea Azov, întemeiară multe aşezăminte comerciale şi colonii. Din acea epohă, după o întrerumpere de 800 ani, datează reînnoirea contactului românilor cu italienii, nu pe uscat, pe calea de unde veniseră ii de la Roma, pentru că comunicaţiunea lor de-a dreptul fu întreruptă de cătră slavi şi huni, carii la emigrarea popoarelor, în secolul IV, s-au aşezat între Dacia şi între Italia. Moldoromânii, carii posedau gura Dunărei şi ţărmul Mărei Negre până la gura Nistrului, ca şi locuitorii Crimeei, primiră pe ţărmurile lor colonii genoveze cu contuarele lor comerciale, la Chilia, Cetatea Albă, până şi la Hotin. Mai ales că plutirea ţărmurală pe Marea Neagră era şi mai nainte practicată de bârladeni, a cărora putere se întinsăse până la gura Niprului, unde supusăse renumita politie Oleşie, amu Cherson, piaţă de comerciu şi depozitul mărfurilor greceşti destinate pentru Kiev.

Dar genovezii mai cu seamă au ţintit luarea lor aminte asupra Crimeei, unde manufacturile lor le preschimbau cu grâne, sare, pelcele şi vin pe care în cualitate aleasă le producea peninsula aceea. Drept aceasta, spre a se putea mai bine îngriji de interesele lor şi a esploata productele Crimeei, genovezii au plănuit a face pe ţărmul de la amiazăzi o colonie, pentru care prin prezenturi însemnătoare au căpătat de la hanul tatar învoirea de a aşeza contoare de comerciu, şi la 1420, sub conducerea patriciului Doria, colonii numeroase au descalecat acolo unde în timpul antic era politia Teodosia, care astăzi se numeşte Cafa. Aice, ca odinioară fenicienii sub conducerea Didonei, care prin asemenea strategimă fondară faimoasa Cartago, ce se făcusă rivală Romei, genovezii aşezară micile lor contoare negoţătoreşti; apoi neîntârziet le-au cungiurat cu o tărie, sub cuvânt a asigura preţioasele lor producte în contra tacului sălbaticilor hoţi din împregiurime, şi aşa adăogând pe încet un val lângă altul, o tărie, un turn pre lângă celelalte, Cafa se prefăcură într-o cetate puternică, cu un port ce putu cuprinde o flotă de galere. Atuncea, recunoscând înşelăciunea, tatarii amenințau pe genovezi, dar aceştia din cetatea lor râdeau de neputinţa hanului. Peste 20 ani de la colonizaţiunea ei, Cafa se făcură o piaţă comercială înflorită, încât ea putură trimite 20 galere înarmate, spre a agiutora pe creştinii de la Tir, carii erau împresuraţi de saraceni. Afară de Cafa, genovezii întemeieseră mai

multe colonii în Crimeea, între altele la Solda, cu un turn foarte înalt, de unde puteau observa mişcările duşmanilor. Astăzi încă se văd ruine măreţe ale genovezilor lângă Sevastopol, precum Balaclava, Panticapea şi altele în insula Tamas.

Genova, înmândrită că au câştigat aşa poziţiune, care o făcea domnitoare Mării Negre şi-a asigura monopolul comerciului cu Constantinopoli şi cu Asia, s-au îngrijit de administraţiunea acestei colonii. În tot anul trimetea la Cafa un consul sau guvernator, ales dintre cele întâi familii patriciene ale Genovei. Guvernul se deosebea nu numai prin legiuri înţelepte, ce mai ales prin aplicaţiunea lor cu sfinţenie, prin paza şi prin domnirea dreptăţei, încât nu numai sudiţii genovezi erau întru toate apăraţi, ce şi popoarele tatare de prin pregiur, încredinţându-se de puterea şi de dreptatea guvernului, deseori i se adresau şi urmau dupre rezoluţiunea sa. Veneţienii, rivali puternici ai genovezilor, neputând suferi dezvălirea unei asemenea înrâuriri în locurile unde şi dânşii întrebuinţau speculaţiunile lor, la anul 1296 espeduiră o flotă compusă din 25 galere, carea după un atac de puţine zile au surupat şi pradat coloniile genoveze ce erau fructul multor ani şi ostenele, încât coloniile aceste ar fi fost de atuncea pe totdeauna dizrădăcinate din Crimeea, dacă nu ar fi venit o încungiurare neaşteptată, adecă o iarnă din cele mai aspre, însoţită de foamete, încât Veneţia, carea întemeiesă în partea nordică a Mării Azov colonia Trahesa, crezând că în Crimeea ar fi aflat un paradis pământean, constrânsă de acele cauze, au fost nevoită a părăsi concuista cea nouă, după ce au perdut o treime din oastea sa. Genovezii, reîntrând în posesiunile coloniilor lor, s-au sârguit atât de bine a repara daunile pătimite, încât papa Ioan XXII rândui în politia Cafa un mitropolit catolic, a căruia jurisdicţiune se întindea de la Pontul Euxin până în Rusia.

Domnia Crimeei era de atuncea împărţită între tatari şi între genovezi, carii tratau cu dispreţ, ca pe nişte barbari, pe acei pământeni. Din gelozia politică şi din frecarea intereselor comerciale, la anul 1342 au prorupt un războl. Hanul domnitori, vrând a se desface de nişte vecini atât de asupritori intereselor şi autonomiei naţionale, adunând o oaste numeroasă, au încungiurat Cafa. După un asediu îndelungat, neputând-o supune nici prin arme, nici prin foame, de care începuse propria lui oaste a pătimi, el însuşi au fost constrâns a cere o împacare, care s-au şi încheiet, după mijlocirea republicei, între coloniile ei şi hanul Crimeei, când atunce acesta recunoscu drepturile politice ale coloniilor comerciale pentru ambele părţi folositoare. Tamerlan, învincitorul Asiei, la 1406 au surpat domnia

hanului Toctamişi, după care imperiul său se împărţi în trei hanaturi: în al Kazanului, Astrahanului şi al Crimeei. Atunce dezbinări necontenite învăluiau astă peninsulă; anarhia agiunsăse la culmea ei şi ţara îmbla a se face prada oardelor vecine, când un simplu păstori, numit Gherai, aduce înaintea căpeteniilor adunate pe Hagi, june de 18 ani, ca pe un adevărat deviitor al lui Batuş-han şi al lui Toctamişi; acest june datorea mântuirea şi păstrarea sa îngrijirei îmbunătăţitului Gherai. Şefii adunaţi refuzau a-l recunoaşte de clironom al tronului, dar poporul declară de ales în astă demnitate pe junele Hagi, care, spre recunoştinţă cătră binefăcătoriul său, adoptă numele lui de Gherai şi se făcu şeful strălucitei dinastii tatare, ce au domnit de la 1440 până la 1780 în Crimeea, cu titlu de han. Hagi-Gherai au guvernat cu strălucire până la 1467. Fiul său cel mai mare, Nor-Edaulah, avea să-i urmeze în domnie, însă fu detronat de fratele său Mengheli.

Acesta, sub nume de Mengheli-Gherai I, este cel mai strălucit dintre hanii Crimeei şi împarte cu Mitridate onorul de a lasa în astă ţară suvenire istorice glorioase. El protegea agricultura, artele şi comerciul, pentru care întreţinea relaţiuni pacinice cu ţările învecinate.

Moldova, ale cărei ţărmuri de pe Marea Neagră sunt faţă în faţă cu acele ale Crimeei, în depărtare ca de 28 mile, era fireşte şi politiceşte dispusă a trăi cu dânsa în armonie şi a se folosi de relaţiunile comerciale. De aceea, pre lângă casele ei de comerciu ce erau statornicite la Cafa, Eupatoria şi Balaclava, Moldova avea prin acele politii, pentru îngrijirea şi protecţiunea supuşilor săi, agenţi şi comisionari.

Nu târziu după întronarea sa, Mengheli-Gherai află că fratele său Nor-Edaulah, ce era esiliat, se adăpostisă pre lângă Cazimir IV, regele Poloniei, şi îngrijindu-se ca nu cumva acesta să-l agiute de a recapata domnia Crimeei, după dritul său de întăia-naştere, au căutat alianţa celor mai puternici monarhi ai epohei, care, aflându-se în ceartă cu Polonia, ar fi favorat nesmintit interesele lui. De aceea, fără preget s-au adresat la ţarul Moscvei Ivan III şi la Ştefan cel Mare al Moldovei, cu carii, prin mijlocirea lui Cocos, evreu înavuţit portughez din Cafa, au încheiet o trainică legătură, prin care ţarul Moscvei se-ndatorea a da lui Mengheli-Gherai pe tot anul daruri, pe când Ştefan voievod era cu acest han puternic şi înţelept legat nu numai prin interes politic, ce şi personal, precum mai în urmă se va vedea.

Dar mai nainte de a se pune în lucrare acest tratat, intrigile lui Nor-Edaulah detronatul, sprijinite de Polonia, aprinseră în Crimeea o învăluire şi năuntrice împărecheri de partizi atât de mari, încât, spre a feri Crimeea de un războel civil, Mengheli-Gherai au preferat a abdica tronul şi a se retrage cu familia sa la Cafa, între genovezi, cari-i

rânduiră de reşedinţă cetatea Mancup, depărtată două mile de la Balaclava. Poate că Mengheli-Gherai şi-ar fi încheiet cariera sa în astă tunecoasă singurătate, dacă o nouă ceartă, născută între genovezi şi tatari, n-ar fi provocat un evenimânt prin care înturnasă lui Mengheli-Gherai sciptrul ce-l scapase din mânile sale.

Tatarii trimeteau la Cafa un delegat a lor, care mai nainte avea a se întări de genovezi. Un nou trimis, Eminic, nu câştigă învoirea guvernului Cafei, pentru care acesta, neputând fi sprijinit de han, s-au adresat a cere ajutor la Constantinopoli, ce de 20 ani (1453) se afla sub domnia lui Mahomed al II, carele din cearta genovezilor şi a tatarilor ştiu să tragă folos pentru realizarea planurilor sale şi totodată a se răzbuna asupra genovezilor, carii la asediul Constantinopolei au fost dat agiutori imperatorelui Paleologu prin arme şi prin flota lor. Este cunoscut că acel mare concuistori plănuia a împlânta semiluna în locul crucei în toată Europa, unde cercând a răzbate prin Moldova, oastea lui de 120 000 oameni fu de Ştefan voievod, în 17 ghenari 1475, deplin învinsă în lunca Racovei, pentru care toată creştinătatea şi papa Romei au serbat triumful armelor moldoromâne, care de asemene smulse din mânile turcilor Chilia şi Cetatea Albă.

Mohamed, înţelegând în Ştefan voievod un barbat ce contraria scopul său, învită în contra lui pe Lobodă hatmanul cozacilor Donului, pe care Ştefan voievod, învingându-l la Grumăzeşti, îl şi prinsă; o parte a oastei sale au înecat-o în Nistru, iar restul o alungă până la Nipru. Mai în urmă, pentru mântuirea ţărei de cozaci şi tatari, au zidit în Iaşi biserica sântului Nicolai cel Mare, cu trei altare[1]. Atâtea nouă motive înăsprind pe Mohamed, au şi început operaţiunile sale cu Crimeea, unde la 1 iulie 1475 trimisă o flotă numeroasă de 400 galere, care se înfăţoşă înaintea Cafei, pe când pretendintul Eminec se apropiasă din partea uscatului cu o numeroasă oaste de turci şi tatari, care era în înţelegere cu o partidă de împărechetori din cetate. Genovezii, carii până atuncea despreţuiau pe orice duşman, atacaţi pe dinafară de o armie atât de puternică, deprinsă a învince, şi pe dinăuntru paralizaţi de împărechetorii proditori, după ce în curs de 6 zile au susţinut cu bărbăţie asaltele cele mai furioase ale turcilor, au fost nevoiţi a se supune. O deputaţiune de locuitori, compusă din dregători şi din bătrâni, lacrimile femeilor şi ale copiilor şi darurile însemnătoare au înduplecat pe şeful espediţiunei, Ahmed, a dărui cetăţenilor genovezi viaţa. A doua zi, cuprinzând cetatea şi toate

[1] Cu hramurile s. ierarh Nicolai, arhidiacon Ştefan, muc. Varvara. Editorul [*ediţiei de la 1867*].

tăriile Cafei, cea întâie lucrare a învincitorilor au fost a pune sub sabie pe agentul lui Ştefan voievod şi pre toţi neguţătorii moldoveni, în număr de 160 inşi[1], ca o espiaţiune (răzbunare) a perderilor ce suferise la Racova oastea otomană.

După ce în ist mod au sfărmat în Crimeea puterea genovezilor, voind a stârpi acum chiar şi cuibul lor, Mohamed rândui a se strămuta toţi locuitorii de la Cafa şi de la alte locuri a peninsulei, dispoindu-i de tot avutul lor şi trădându-i de sclavi. Drept aceea se făcu o prescriere de toată împoporarea, din care s-au ales un număr de june virgure pentru haremul imperial din Constantinopoli şi 150 juni de la 10 până la 15 ani, parte pentru serviciul curţei, iar parte spre a fi înşiraţi în guardia ienicerilor, după ce mai nainte aveau a îmbrăţişa credinţa mahometană.

Astă lucrare, despărţirea părinţilor de fiii şi de familia lor, înfăţoşa o icoană mai cumplită decât fiorile asediului, şi italienii o asemănau în parte cu răpirea sabinilor din Roma. S-au văzut scene de amori matern şi disperare ce ar fi umplut de oţârâre pe călăi, dacă nu s-ar fi impus învincitorilor o asemine sălbatică însărcinare. Mumele numai leşinate se puteau despărţi de copiii lor; altele se târau până la galere, care le urmăreau în not, până când obosite se înecau. S-au tâmplat ca un părinte, spre a feri pe fiul său de sclăvia ovelită şi sacrilegă (lepădarea credinţei lui Hs.), l-au străpuns cu pomnarul înaintea răpitorilor şi însuşi căzu sub loviturile lor.

După încheierea acestei lucrări, flota s-au încărcat cu averi preţioase şi cu 15 000 sclavi genovezi de ambe sexe, care, transportându-se la Constantinopoli, s-au aşezat la Pera, unde păziră naţionalitatea şi limba lor italiană şi sunt uricul familiilor celor mai multe, numite pe rote, de religiune catolică şi de limbă greco-italiană. Iară pentru junii şi junele ce erau, împreună cu obiectele cele mai preţioase, destinate în dar pentru sultanul, în două deosebite galere adunate, s-au luat cea mai mare îngrijire pentru îndemânarea şi mângâierea lor în cursul călătoriei la Constantinopoli; de aceea s-au căutat doi oameni bătrâni, ştiutori de limba italiană şi turcească, spre a le servi în astă încungiurare de îngrijitori. Alegerea au căzut asupra unui bătrân încă verde şi respectabil, care cu doi copii în braţe, spre

[1] Singuli nuncii et exploratores Stephani Voievodae, et universi mercatores Moldaviae, numero centum sexaginta, apud Capham reperti, iussu Turci, gladio percussi sunt. Cladis maxima, et cruentus gladius, in universos ordines et aetates desaeviebat. *Dlugossi Historia*, liber XIII, pag. 533 *(Gh. A.)*.

a-i subtrage de vânarea brutală a înarmaţilor, se înfăţoşă înaintea lui Ahmed, preferând mai bine să facă parte acestui olocaust omenesc.

Între moldoromânii care, pentru speculaţiunea lor şi alte interese, erau aşezaţi în Crimeea, se deosebea mai ales unul numit Radaman, barbat cu geniu şi cu patriotism, care, de 20 ani purtându-se între ambele aceste ţări, au câştigat nu numai însemnătoare avere, ci şi stima şi încrederea ambilor domnitori şi locuitori ai Moldovei şi ai Crimeei, încât în cursul domniei lui Mengheli-Gherai el fuse mijlocitor confidenţial între Ştefan voievod şi între acest han, pentru care făcea dese călătorii, aducând şi preschimbând corespondenţii şi daruri între aceşti suverani aliaţi.

Soarta care răsturnase de pe tron pe Mengheli-Gherai nu cruţasă pe Radaman. O fortună din cele înfricoşate, care domineză pe Marea Neagră, au acufundat vasul de comerciu încărcat cu cea mai mare parte a avutului său, încât după catastrofa politică a Crimeei el se adăpostisă pe lângă Mengheli-Gherai în cetatea Mancup, unde, în privirea serviciilor de mai nainte, a înţelepciunei şi a încungiurărilor sale, fu tratat chiar ca un casnic favorit şi, în contra datinilor musulmane, atât el cât şi familia sa aveau liberă întrare la curte şi în seraiul hanului.

Între cadânile lui Mengheli-Gherai, cea mai favorită sultană era o romăncă, care, din copilărie răpită de tatari din Moldova, pentru straordinara ei frumuseţă fusesă prosforată hanului şi se făcu mumă unei fiice frumoase, icoană vie a maicei sale, şi de aceea de părintele ei foarte iubită. Deşi din amori duios, de lux oriental şi de frumuseţile reşedinţei cei încântătoare de la Bacci-Serai cungiurată, sultana era deseori cufundată în melancolie. Ea îşi amintea ca prin un vis dulce părinţii, locul naşterei sale, patria cu munţii şi râurile ce o împodobeau, simplicitatea vieţei, iară mai ales nimic nu putu amorţi în inima sa învăţăturile religioase creştine, în care fu născută şi pe care ea în ascuns, pe cât îi era cu putinţă, au practicat în cugetul său. Unica ei mângâiere, au însuflat fiicei sale aceste simţăminte evlavioase şi, precum se tâmplă că uneori pomul hultuit întrece în bunătate pe prototipul său, de asemine învăţăturile creştinătăţei, care în ascuns însuflase fiicei sale, au prins în inima cea fragedă o mai adâncă rădăcină şi ist rezultat era triumful secret al maicei sale.

Puţin înaintea catastrofei politice, sultana, îmbolnăvindu-se greu şi simţindu-se aproape de moarte, espusă fiicei sale Fatme toată soarta şi naţionalitatea sa, congiurând-o a rămânea credincioasă religiunei creştine pe ascuns, până când înduratul Dumnezeu o va îndămâna de a se înturna în sânul bisericei lui Hs. Fatme, împlântată în lacrimi, giurui maicei murinde a plini aceste şi în cuget tânăr păstră

cu statornicie misterioasa ei chemare. Rămâind orfană de mamă, ea afla mare mângâiere în petrecerea cu Radaman şi cu copiii lui, din care o fiică era de vrâsta sa, iar fiul de cinci ani mai mare; cu aceştia ea se practică a vorbi în limba română, mai dorită fiindu-i, ca o dulce amintire a maicei sale, pentru care orice om, în toate părţile lumei, având o simpatie adâncă, de dânsa e legat către patrie şi către îndatoririle sale.

Atacul turcilor asupra Cafei se întinsesă şi asupra politiilor învecinate şi înavuţite, între care era Mancup, reşedinţa privată a lui Mengheli-Gherai. Acesta era la turci sub prepus de amic al genovezilor. Soarta sclăviei care au pătimit locuitorii Cafei şi cruziile învincitorilor răspândiră fiori şi desperare chiar şi în naţiunea tatară, din care cea de la Mancup trăia în armonie cu genovii, încât, la apropierea oastei turceşti, cea mai mare parte din locuitorii acestei politii fugiră la munte şi se adăpostiră între grotele cele misterioase şi nerăzbătute, din vechime încă săpate în stânci pentru dosirea creştinilor de furia păgânilor. Pe când noaptea cuprinsăse reşidenţa lui Mengheli-Gherai, toţi casnicii şi chiar seraiul său s-au răspândit, şi de spaima omorului şi a sclăviei s-au mistuit unde cine au putut. În astă fioroasă confuziune, giunea Fatme, delăsată de femeile păzitoare împreună cu giunele Radaman, de care se rătăcise sora-sa, favoriţi de umbra nopţei, s-au lunecat pintre oaste şi s-au mistuit în o grotă singuratică, unde odineoară sultana, ferită de ochii păzitorilor, îşi făcea rugăciunile creştine. Aice ambii juni agiungând, s-au tupilat tremurând de spaimă şi în genunchi ruga pe Mântuitorul lumei a-i mântui şi pre ii de pericolul care-i ameninţa. Obosala li amorţise puterile şi-i acufundase într-un somn adânc, din care-i trezi dimineaţa chemarea lui Radaman. Acesta, simţind rătăcirea copiilor, după multă căutare nu putu afla de fiia-sa, dar găsi în grotă pe aceşti doi; apoi, văzând despre o parte pericolul cu care-i ameninţa brutalitatea salbaticilor ostaşi, iar despre alta nici un mod de scapare, şi cunoscând simţimântul duios ce lega junii din frageda lor copilărie, într-o încredere în cereasca îndurare, care totdeauna l-au însufleţit, nu află alt mod de a nu-i despărţi, decât a învesti şi pe Fatme în port de june genovez şi pe ambii a-i conduce la căpitenia oastei turceşti, ca pe doi fugari pe cari-i prosfora spre a face parte de ceata aleasă şi destinată pentru Constantinopoli, sperând că acolo i se va înfăţoşa vreo ocaziune de a-i puté mântui. Prin astă urmare, bătrânul Radaman au capatat confidenţa lui Ahmed, care, pentru cunoştinţa multor limbi străine crezându-l grec, şi prin astă faptă stimându-l credincios sulta-

nului, i-au încredinţat îngrijirea asupra cetei genovezilor în cursul călătoriei lor la Constantinopoli.

Despre altă parte Mengheli-Gherai, precum s-au zis, ca un partizan al genovezilor, fu prins şi de asemine despărţit de familia sa, se conduse la Constantinopoli. Aice, agiungând ca sclav, s-au primit de sultanul ca rege. Acest războelic şi înţelept monarh ştia că mărirea şi siguranţa unui imperiu mare nu stă în nemărginita întindere teritorială şi în nenumărata mulţime a popoarelor, ci în legăturile de interes materiale şi de glorie naţională între provinţiile subgiugate şi între centrul guvernului. De aceea, voind a face din provinţia Crimeea un razim al puterei otomane şi preţuind geniul şi înrâurirea lui Mengheli-Gherai, nu numai că l-au reaşezat sub suzeranitatea sa pe tronul ce-l perduse, dar încă încheie cu dânsul un pact de dinastie, ca, la caz de a se stânge sământa sultanilor de Constantinopoli, atunce, ca un clironom legiuit, să urmeze pe tronul imperiului unul din familia lui Mengheli-Gherai, care condiţiune se zice că şi până astăzi are tăria ei.

După câtva timp, Mengheli-Gherai, înturnându-se în Crimeea cu mare pompă, s-au reaşezat la Bacci-Sarai, dar familia sa, de fortună împrăştietă, n-au mai găsit-o şi mult s-au nevoit de a putea descoperi macar parte dintr-însa.

CETATEA CHILIA

Însărcinat cu îngrijirea giunilor sclavi din Cafa, între cari amu se aflau Fatme şi giunile Radaman, ci erau de cielalţi necunoscuţi, Radaman s-au îmbarcat în galera destinată în care se aşezasă o ceată de douăzeci şi patru turci, spre paza giunilor sclavi şi mai ales a preţioaselor obiecte încredinţate răspunderei lor. Modul cel blând şi îngrijitori al lui Radaman, ca al unui părinte duios, nu putu de la purcederea flotei mângâia pre atâţa copii cari, văzându-şi părinţii adunaţi pe ţărmul mărei şi pe alţii împărţiţi prin alte galere, simţindu-se amu orfani şi pe totdeauna despărţiţi de dânşii, vărsau lacrimi şi împleau aerul de bocete pătrunzătoare, pe când fioroşii vincitori răsunau cântece de triumf şi de bucurie. Încărcată cu călători de aceste două opuse simţimânte, unii de doliu, alţii de bucurie pentru succesul espediţiunei şi prada cea mănoasă de care cu toţi se împărtăşiseră, flota, compusă din 70 galere mari, întinse vântrelele sale spre Bosfor, unde o mâna şi cursul natural al apelor către acea poartă, pentru a căreia posesiune din vechime urmează până în zilele noastre lupte sângeroase.

După o plutire la început favorabilă, săninul ceriului se înnoură, un vânt puternic de la răsărit turbură undele mării şi, mai nainte de a putea agiunge la vreun port, flota fu cuprinsă de cea mai înfricoşată fortună, care atât de deseori aduce daune simţitoare plutitorilor, încât nu în zadar astă mare se numără între cele periculoase. Tâmplarea, care ameninţa flota cu vasfrângere, se părea lui Radaman favoritoare mântuirei, pentru că galera pe care se afla şi se diriguié de el era acum despărţită de celelalte şi apoi el, care din deasa practică cunoştea astă mare, s-au mânat spre apus şi la încetarea fortunei, alinându-se marea, recunoscu că plutea spre ţărmul Moldovei, pe când turcilor făcea să creadă că se apropie de acela de amiazăzi al Traciei. În astă opiniune rătăcind cinci zile şi atâtea nopţi, în care spaima peirei, frigul şi durerea asuprise pe mizerii giuni, Radaman descoperi în faptul zilei pământul care cu bucurie fu urat de toţi ca ţărmul mântuirei lor. Turcii, care crezându-se mai nainte de alte galere agiunşi la un port al Rumeliei, pre lângă scăparea din pericul, se bucurau că, descărcând giunii şi odoarele cele preţioase, vor căpăta de la sultan nu numai laudă, ci şi o parte din prăzile acele, se grăbeau a deştinde pe uscat; însă Radaman, recunoscând că pământul acela era insula numită a Şerpilor, în apropierea gurei Dunărei, i-au încredinţat că acea insulă ar fi aproape de Burgas. Deci spre a repoza după un curs atât de îndelungat şi periculos, cât şi spre a se aproviziuna cu apă de băut, de care de două zile avea lipsă galera, agiungând la un loc îndămânatic, au aruncat ancora, şi turcii, doritori a călca pământ, giumătate dintr-înşii câţi încăpuseră într-o luntre, luând cu dânşii foalile deşertate, purceseră spre insulă spre a le împlea cu apă.

Asta au fost ocaziunea a se întări prin ospătarea de merinde şi prin somn pentru o mai departe, deşi scurtă, călătorie. Turcii de pe insulă, după ce la umbra tufarilor de tamarisc au mâncat şi ceva dormit, se grăbiră a se înturna pe galeră, dar sosind la ţărm rămaseră împietriţi văzând abia într-o mare depărtare plutind vasul în direcţiune tot spre apus. Radaman, spre mai bună nemerire a planului de mântuire, după ce au ospătat pe giuni şi pe cii 12 turci rămaşi, le prosforă din o foale şi ceva vin, spre a închina întru mulţămirea apropietei sosiri la picioarele sultanului, dar mai nainte au amestecat în băutura aceea ceva narcotic, care nu târziu i-au cufundat în un somn atât de tare, încât lesne fu lui Radaman, cu agiutorul celor mai mari giuni, a-i ucide şi a-i arunca în mare. Dezbărându-se în ist mod de păzitorii lor, toţi cu sporită putere mânau vâslele spre a agiunge la gura Dunărei de la Chilia, unde, reîmpins vasul de cursul cel puternic al apelor, cu greu ar fi putut întra dacă pe insula Mocanu, una

din cele numeroase pe care aice li formează Dunărea, nu s-ar fi aflat câţiva păstori români mocani, de la cari se trage numele acestei insule şi cari la umbra sălciilor răsunau în fluierile lor doinele armonioase ce pe fiecare român îl pătrund amu de melancolie, văzând că simţimântul de naţiunalitate s-au refugiat numai în sânul acestor fii ai naturei, la cari, ca oratori nemuritori, aminteaază şi întreţine muntele şi râurile suvenirul gloriei strămoşeşti!... Atunce, văzându-se în apropiere de compatrioţi, Radaman au înălţat bandiera Moldovei, însoţind-o cu strigăte de bucurie şi chemarea de agiutori a tuturor călătorilor.

Aceşti mocani, cari au împrumutat numele lor de la cumani, popor barbar şi războelic ce în timpul migraţiunei universale se aşezaseră în Moldova sub munţii de la Comăneşti spre Neamţu, precum este ştiut, de atunce până astăzi se ocupă cu păstoria, şi numeroasele lor turme le duc toamna spre iernatic pe malul drept al Dunărei şi la gura ei. Dânşii au aice cotunile lor nomade, cu staule şi tării în contra hoţilor de mare, cu care deseori poartă lupte încruntate; de aceea, singura înălţare a bandierei naţiunale nu i-ar fi înduplecat a veni vasului întru agiutor, dacă Radaman nu ar fi adaos, prin sunetul buciumului, a le repeta ca un eho sonurile naţiunale şi a le cere agiutor. Atunce, apropiindu-să la ţărm, doi din cii mai miliani mocani, văzând pe galeră un număr mare de copii ce întindeau braţele lor, s-au aruncat în apă, ducând un capăt de arcan, care, legat de galeră, fu de ceilalţi tras pe la gura Dunărei la mal, cu toată greutatea ce-i opunea impetul apelor.

Soarele se apropia de apus şi discul său cel lucitor se cufundă în sânul munţilor, deasupra cărora Pionul înălţa ascuţita şi ameninţătoarea sa creastă, încât, neputându-se înainti călătoria spre Chilia, s-au aruncat aice ancora şi toată ceata giunilor diştinsă şi cu lacrimi sărută pământul mântuirei lor. Aice, pe un muncel, se afla cotunul cel întărit al mocanilor, cari, de prin pregiur adunaţi la ţărm, s-au mirat foarte de o ceată atât de numeroasă de copii delicaţi şi frumoşi, ce vederau semne de o soartă estraordinară, încât cu respect şi duioşie primindu-i baciul, după ce, pentru asigurarea galerei, către un număr de giuni mai mari au adaos o ceată de mocani înarmaţi, condusă pe toţi ceilalţi pe la locuinţile cele umilite, parte în pământ, parte deasupra durate, unde, aprinzând în giur focuri, li s-au pregătit o cină din fructul turmei: lapte dulce şi acru, jântiţă şi caşcaval, şi peşte cu mămăligă proaspătă, care de genovezi era şi în Cafa introdusă. Pe pănuşi de papură uscată culcaţi, în mezul oilor şi a păzitorilor câni, sărmanii copii dormiră păn a doua zi, când sunetul buciumului păstoresc i-au trezit din somnul ce ar fi fost dulce, întăia

oară de la despărţirea lor de părinţi şi de familie, dacă visurile, prin forme felurite mângâindu-i în somn, nu le-ar fi arătat la trezire ademenirea unei deşerte bucurii, mai ales văzând miei săltând pre lângă mumele lor, de care soarta crudă pe totdeauna-i despărţisă pe mulţi orfani, încât mult s-au nevoit Radaman spre a întuma între aceşti giuni întristaţi o rază de mângâiere, cum că ceriul, arătându-li-se favorabil prin mântuirea de sclăvie, nu se va îndura şi în viitor de soarta acelor ce se încred în el.

Cu agiutorul acestui popor ospitalier re-mbărcându-se călătorii, galera, condusă de păscari, purcesă spre cetatea Chilia, unde au agiuns încă înainte de seară, deşi depărtarea era peste opt oare de cale. Chilia numită de antici Ahilea au Clistomastum, era în acel timp una din cetăţile cu port care apăra gura Dunărei şi plutirea moldovenilor pe acest fluviu şi pe Marea Neagră. Astă cetate, care în alianţa lui Ştefan voievod cu regele Matei Corvin asupra turcilor se cuprinsăse de unguri, nevoind aceştia în urmă a o deşerta, s-au luat de moldoveni după un asediu lung şi fu mai în urmă cauza războlului între Moldova şi Ungaria, care adusăse înfrângerea lui Matei Corvin la Baia. După aceea, întărindu-se cu puternice bastioane şi râpi, cetatea se înarmă cu o garnizoană numeroasă, ce era amu sub comanda parcalabului Isaia. Barcele de pază care au întâmpinat galera genoveză o conduseră în port, unde Radaman espusă parcalabului evenimântul Cafei şi vrednica de mirare mântiure a giunilor genovezi pe cari soarta i-au adus sub puternica pavăză a lui Ştefan voievod.

Auzirea acestui evenimânt puse în mişcare toată cetatea, mai ales mumele şi copiii lor alergau întru întâmpinarea şi mângâierea sărmanilor orfani, care în acele femei duioase şi în copiii lor li s-au părut a revedea pe mumele, pe surorile şi pe fraţii lor. Acel întâi act al lui Radaman au fost a conduce la biserică pe giuni, spre a depune mulţămirea lor, şi Fatme văzu cu surprindere amestecată de respect biserica creştină şi ritul ei, de care atât de des îi istorise mumă-sa. După rugăciunile depuse, ieşind din biserică, acest giune popor venetic, prin soarta sa, nobleţa familiei şi frumuseţa portului şi a fizionomiilor atrasă toată luare-aminte şi duioşia publică, şi câteva case de comerţ genoveze mai mult încă se interesară de nefericirea compatrioţilor. Parcalabul Isaia, după ce au orânduit cele cuvinite pentru ospătarea şi adăpostirea lor, îndată au şi trimis ştiinţă despre aceasta prin un înadins cătră domnitoriul ţărei, care se afla în apropiere, la Cetatea Albă.

Acestui principe nu erau necunoscute evenimântele politice ale Europei; agenţii lui, pretutindenea răspândiţi, îl încunoştinţau despre

toate. De aceea, din espediţiunea lui Mohamed asupra Crimeei presimţind desfiinţarea statului genovez, cu dreptul giudecă că va veni rândul şi asupra Moldovei, pe care voia ca s-o atace din două părţi opuse: din partea Dunărei şi despre Nistru, pe unde putea trimite numeroasa lui călărime, atât de înfricoşată în acea epohă. De aceea Ştefan voievod s-au nevoit a face ambele sale cetăţi marginene despre Marea Neagră neînvincibile; adună mare gloată de oamini şi maieştri cari lucrau la întărirea cetăţilor, privighind în persoană un lucru ce avea a asigura Moldova şi din astă parte despre un neamic atât de puternic. Penru care, ca o viglă a Europei răsăritene în contra Semilunei, au cercat a se întări şi prin o puternică alianţă cu Ungaria şi Polonia, cu ale cărora conlucrare nesmintit ar fi ferit pe Europa răsăriteană a purta în timp îndelung obezile otomane, dacă nu gelozia deşartă, dară lealitatea ar fi prezidat la hotărârea lor.

Moldova, care pe atuncea poseda ţărmul Mării Negre în lungime mai bine de 20 mile de la gura Nistrului până la gura Dunărei, cu delta cutetrelelor sale ramuri, domnea asupra întrărei şi ieşirei vaselor, având două cetăţi puternice şi porturi bune. Ea, precum s-au vederat şi mai nainte, avea o înrâurire simţitoare în plutirea Mării Negre, şi geniul întreprinzători a lui Ştefan cugeta a face din astă parte a ţărei sale aceea ce natura şi politica sa o destinau a fi centrul industriei, comerciului şi fântâna înavuţirei sale. El vizitasă nu de mult valul lui Traian, care, purcegând de peste Dunăre, trece Moldova în astă parte şi se încheie la Tighina, lucru urieş al romanilor rădicat pentru apărarea Daciei de cătră barbari, cercetasă lacul lui Ovidie, lângă Cetatea Albă, unde se zice că ar fi îngropat acel poet, care în versurile sale, *Tristium,* descrie astă ţară şi propriile sale pătimiri. Aceste monumente antice i se păreau ca nişte depozite sfinţite, lăsate strănepoţilor români cu îndatorire a le păstra şi a le apăra. Aceste şi multe alte îmbunătăţiri plănuite le-ar fi realizat Ştefan voievod, de nu ar fi fost mai totdeauna nevoit a campa şi a combate cu oastea sa, când despre o parte, când despre alta a ţărei, spre a-i asigura independinţa, încă din vechime ameninţată.

Înştiinţându-se de minunata mântuire a giunilor genovezi şi de sosirea lor la Chilia, Ştefan voievod se grăbi a călători într-acolo pe drumul cel mai drept, prin Bugeac, de-a lungul lacurilor întinse şi în curmezişul râurilor nenumărate, ale cărora albii sunt săci mai totdeauna din cauza stârpirei pădurilor, care din vechime, mai nainte de a fi stârpite, nutreau şi adăpau obârşia râurilor şi care astăzi, prin o cultură bine înţeleasă, încep iar a se împlea cu apă.

Parcalabul Isaia şi Radaman făcură pregătirile cuvenite pentru primirea domnitoriului şi prezentarea giunilor genovezi. Cunoscând ei că dupre datina sa Ştefan voievod, sosind la o cetate, cel întâi pas al său era destinat la locaşul lui Dumnezeu, plănuiră a-l întâmpina aice cu giunii şi cu odoarele aduse. Drept aceea, înaintea peristilului bisericei, descărcându-se din galeră, se depuse obiectele cele rare care erau lui Mohamed destinate; din aceste, parte erau manufăpturi preţioase de ale Indiei şi ale Persiei, parte de ale grecilor antici, interesante prin arta lor, prin vechime şi care aproape de 20 veacuri fuseră mistuite în sânul pământului Crimeei.

În cursul domniei barbarilor, aceste antichităţi erau nebăgate în samă, dar de când genovezii se aşezaseră la Cafa, dorul arheologiei şi al câştigului i-au îndemnat a scormoli în sânul acelor movili, de unde se scoteau preţioase obiecte, din care, parte le trimiteau la Genova, parte le depuneau în muzeum de la Cafa, ca o avere a statului. Toate aceste, la luarea cetăţei, s-au prădat de învicitori şi cele mai alese, cu alte stofe de Persia şi de India, fură încarcate pe galera în care se afla ceata giunilor spre a fi împreună cu dânşii prosforate sultanului.

Din aceste obiecte antice se înşirase înaintea bisericei pe tapete preţioase, în discuri, diademe de aur, brăţări, spate, colane, ulcioare de bronz, lacrimătorii, iar mai ales câteva teasuri cu monede antice cu efigiile împăraţilor Tauridei, pavăza de bronz ce se zice că ar fi purtat-o chiar Mitradate[1] şi pe care în basreliev era sculpită lupta amazoanelor Pontului cu scitii. Un bazen de argint, pe care se reprezenta în basreliev istoria Ifigeniei şi a Medeei, care, părăsind pe copiii săi, fuge pe un car tras de balauri înaripaţi, pe când aceştia, aruncaţi în o luntre fragidă, se luptau cu undele ce le ameninţa peire. Astă din urmă istorie, ce era de minune bine reprezentată, admirându-se de locuitorii adunaţi, amintea giunilor genovezi chiar soarta lor, despărţirea de părinţii lor, periculul în care se aflau încă şi ii udau cu lacrimi astă icoană a propriei lor istorie.

Astă scenă patetică, de care se înduioşau martorii boieri ai cetăţei, deodată s-au întrerupt de strigătele viglilor de pe turnurile cetăţei, care dădeu limbă de apropierea domnului.

[1] *Mitradate VI,* regele Pontului, cel mai mare şi ne-mpăcat duşman al romanilor, cu cari au purtat războl în tot cursul domniei sale de 59 ani. Acel rege, spre a se feri de a fi înveninat, se deprinsăse a mânca în toate zilele o mică porţiune de venin, încât voind în nenorocirea sa a se învenina în adevăr, n-au putut muri decât înfingându-şi spata în inimă. Între talenturile sale se număra că cunoştea 22 de limbi. *(Gh. A.)*

Bronzurile armonioase ale bisericilor şi sunetele războelice ale oastei dădură semnalul; un murmur de bucurie şi de entuziasm se răspândi între popor şi între garnizoană, care vedea în Ştefan voievod pe învingătorul ei. Oastea cu căpitani şi bandiere se înşiră în piaţă, gloatele giunilor se îndesau la poarta cetăţei, bătrânii şi femeile întrau în biserică, unde ştiau că-l vor vedea de aproape, iar clerul cu sânta Evanghelie îl aştepta la uşa bisericei, înaintea căreia în două rânduri erau înşiraţi giunii călători şi în fruntea lor Radaman cu cei doi copii ai lui.

Venirea domnului fu propăşită de un nour de pulbere, din sânul căruia ca nişte fulgere scânteiau armele aprozilor călări pe armasari sireapi, cari făceau a ribomba pământul de tropotile copitelor ferecate. Cungiurat de un stol de parcalabi, de spatari de casă şi panţiri înzeuaţi în fer sclipicios, Ştefan călărea în floarea şi vârtutea vârstei ca de 40 ani; vestimântele sale simple se asămănau cu acele ale oştenilor săi, numai spata era obiectul cel mai preţios, câştigată fiind în memorabila bătălie de la Racova; un tabar lat învălea formele sale cele robuste şi pe cap purta o căciulă ţurcană; dar aerul cel magestos, focul ochilor săi restrălucea mai mult decât aurul şi oţelele bravilor capitani ce-l încungiurau. Un sunet general de urare l-au întâmpinat la trecerea sa prin îndesirea poporului. El descălică, salutând împregiur, şi păşi pe gios cătră biserică, unde îl aştepta spectacolul cel interesant şi rar în istorie. Aice se vedea un popor întreg de giuni orfani, cari la picioarele sale reclama o faptă dictată de omenie şi de politică. Trăsăturile acele aspre ale feţei lui Ştefan voievod se înduioşiră la vederea acelor fragizi copii. Salutându-i cu blândeţe, domnitorul cu tot acel stol au întrat în biserică, unde depuse evlavioasele sale rugăciuni, cerând, ca întru toate şi în astă încungiurare nouă, agiutorul ceresc. După acesta Radaman espusă lui Ştefan voievod cu amănuntul evenimântul ce nu are în istorie asămănare lui şi prin care ist stol de giuni, perzând părinţii lor, căpătă un puternic părinte în persoana acestui domnitor. Cu blândeţe duioase au cercetat anume pe fiecare copil, mângâindu-i şi încuragindu-i în pătimirea lor, de a căreia contenire îndată au început a se îngriji. De asemine admiră cu mare luare-aminte obiectele cele rare şi preţioase ce erau destinate pentru Mohamed, iar furtuna cea nestatornică le-au adus amu la picioarele învingătoriului său, Ştefan voievod. Ist evenimânt neaşteptat, care au surprins pe toţi, aduse eroului de la Racova mare mulţămire şi voie bună, crezându-l o chemare a Proniei a recăpăta Cafa de la turci, care întreprindere se părea putincioasă a se plini

prin agiutorul unei flote portugheze şi a armiei moldovene de pe uscat pe la istmul Tafros (Pericop)[1].

Parte din vasele şi teasurile antice de aur curat făcute[2] le prosforă bisericei din Chilia, mitropoliei Sucevei şi episcopiilor de Rădăuţi şi Roman, altele spre a se depune la Suceava în cabinetul obiectelor rare, între cari, spre mirarea tururor, se afla din nou inventatul ornic, ce pre lângă oarele care bătea semnala zodiile anului; acolo era şi o colecţiune de nouă arme de foc, numite săneţe, de la care datează schimbarea tacticei războelice. După aceea, retrăgându-se la curte, de care în toate politiile avea câte una bine întăritä în formă de cetăţuie, Ştefan voievod, consfătuindu-se cu diregătorii săi, orândui măsurile cuvinite pentru aşezarea acestor orfani, parte pe la boieri, parte pentru creşterea lor pe la dascăli, ca prin acesta făcându-i buni cetăţeni să poată fi şi folositori în politică, pentru o alianţă între Moldova şi Genova. Iar din acii mai mari au ales un număr spre a face parte din ceata copiilor de casă, ce erau mai aproape de serviţiul curţei şi a persoanei domnitorului şi care răspundeau la gradul de paji[3]. Giunea Fatme, care prin nobleţa familiei, frumuseţa ei şi mai ales tinereţa cea delicată atrăsăsă toată simpatia lui Ştefan voievod, se încredinţă deîndată soţiei parcalabului Isaia, care o condusă la Suceava,

[1] Cronicile străine dau următoarea însemnare despre giunii genovezi a cărora soartă alcătuieşte episodul acestei nuvele istorice „Septuaginta magnarum navium classe maximarum opum moles, captivorum quoque et praesertim traditorum frequenes numerus, in Constantinopolim Turco traducebatur. Erat inter illas naves una, centum quinquaginta epheborum adolescentium cohortem, ex omni genere civium Caphae, venustate praestantium, pro gratissimo munere, ad castrandum vel abutendum vehens. In qua cum ad regendum Graecus (Moldavus) quidam substitutus esset. Turcis id non sentientibus, a reliqua classe se abstrahens, duodecim Turcis, qui erant in navi, sub dolo, pro aqua dulci emissis, residuis duodecim occisis, ad portum Kiliae navem appulit, et tam cento quinquaginta iuvenes, aut castrationi aut lupanari destinatos, quam ditissimam supellectilem *Stephano* Voievodae Valachiae (Molaviae) tradidit. Qua re *Stephanus* supra modum, exhilaratus, spem recuperandae Caphae, suapte sponte magnam in animum induxit. *Longini Historia,* liber XIII, pag. 54 *(Gh. A.)*.

[2] Două de asemene teasuri antice, de aur curat şi de formă oblungă, în diametru ca la 5 palmace, se aflau în mitropolie şi de răposatul mitropolitul Veniamin s-au prefăcut în alte odoare bisericeşti *(Gh.A.)*.

[3] Din această epohă se pare că s-au propagat în ţară până astăzi familii nobile genoveze, precum vederează numele italian de Roseti, Negri, Conti etc., aşa precum tot din acel uric se trage familia Liprandi, care trecu, poate prin asămene caz, la ţarul Moscvei *(Gh. A.)*.

unde doamna Maria i-au hărăzit toată îngrijirea unei maice duioase. Pe Radaman, care, pre lângă serviţiile de mai nainte, la astă ocaziune dezvăli pe câtă energie pe atâta şi omenie, domnitorul l-au îndănuit cu o moşie şi i-au încredinţat asupra acestor giuni privighere, spre a fi creştirea şi întrebuirea lor conformă cu ordinul său, iar pe fiul lui îl rândui de asemene între curtenii săi.

Ziua despărţirei acestor copii, pe cari nenorocirea i-au fost încă mai mult legat între dânşii, înfăţoşa o scenă nu mai puţin duioasă; singura lor mângâiere fu giuruinţa ce li s-au dat că pe tot anul se vor revedea întruniţi în capitală în curs de câteva zile.

Fatme, prin blândeţa ei, frumuseţa şi mai ales prin soarta ei cea estraordinară, având de mamă pe fiia unui mazil moldoromân, iar de părinte pe un han, a căruia nume se ascundea, născută în islamiu şi plină de zel pentru religiunea lui Hs., toate aceste i-au confăptuit binevoinţa doamnei, care cu plăcere asculta istorisirea tâmplărilor sale, datinile Crimeei, viaţa cea retrasă şi ovilită a femeilor din serai. După ce prin învăţături s-au adăpat de dogmile religiunei hristiane, ea s-au învrednicit a întra în sânul bisericei către care din frageda-i vârstă era atrasă. Aşa, venerabilul mitropolit Teoctist au botezat-o, puindu-i numele de Domnica, naşă fiindu-i chiar doamna; şi prin ist act solenel ea plinise cea de pe urmă voinţă a maicei sale, urmând a fi model pre cât în frumuseţe, pre atâta în blândeţe, în bunătatea inimei şi a caracterului.

Succesul ce căpătă oastea turcească în Crimeea îndemnă şi înlesni pe Mohamed a pune în lucrare planul său de a ataca Moldova din partea Nistrului, drept care pusă în mişcare, pe la istmul de Perecop, o călărime numeroasă, ce cu repegiune straordinară sosi la Cetatea Albă mai nainte de a fi ea de agiuns întărită şi aproviziunată.

Spaima Poloniei despre apropierea turcilor fu atât de mare, că o parte a Poloniei se despoporă de locuitori. Ştefan voievod, are vedea fortuna apropiindu-se şi din astă parte, trimite către regele Cazimir un ambasador după altul, spre a căpăta agiutori de oaste, dupre condiţiunea tractatului încheiet. Garnizoana din Cetatea Albă, atacată de puteri manine, apărându-se păn la cea de pe urmă, au dat cetatea surpată în mânile învincitorilor, împreună cu cadavrile lor.

Turcii aruncară în cetate o garnizoană puternică şi întăriră spărturile cetăţei, însă nu mult s-au bucurat de conchista lor (câştigare), căci Ştefan voievod, mai nainte de a fi atacat despre Dunăre, s-au repezit cu o legioană la gura Nistrului, asaltă Cetatea Albă şi pune sub sabie păn la cel din urmă din garnizoană. Mahomed s-au umplut de urgie la auzirea acestor nouă înfrângeri ale oastei sale, încât,

jurând peire neîmpăcatului său duşman, orândui la 1476 a se aduna la Adrianopoli una din cele mai puternice armii, compusă din toate seminţiile albe şi negre ale întinsului imperiu din Asia şi Africa, cu scop vederat a supune Moldova puterei sale.

Văzând fortuna cea ameninţătoare ţărei şi carea avea a se întinde şi asupra creştinătăţei, Ştefan trimise ambasadori în Polonia, unde la Horcin era adunat Seimul, cerând din nou, în puterea tratatului, agiutori pentru comuna apărare. Regele, preţuind pericolul, au delegat la Ştefan pe palatinul Vontrobka şi pe episcopul Borisovski, spre a-i jurui agiutorul cerut, iar pe castelanul Vorocimoviski l-au trimis la Mahomed să-l înduplice a nu combate pe Ştefan, care era aliat al Poloniei. Însă sultanul, ştiind că Polonia nu se armasă încă de războel, agiungând cu oastea sa la Varna, răspunse ambasadoriului cum că bucuros s-ar fi înduplicat la cererea regelui, de nu s-ar fi aflat în mişcare cu asămene oaste, carea ardea de dorinţă a-şi răzbuna onorul militar şi moartea bravilor companioni de arme. Cu toate aceste, în privirea unei asămene mijlociri, sultanul va suspenda (amâna) marşul său asupra Moldovei, dacă Ştefan voievod se va îndatori a-i depune un tribut, a-i înturna pe turcii prizonieri şi a-i deşerta Chilia şi Cetatea Albă.

Aceste propuneri ovelitoare pentru religiunea şi onorul unui popor războelic fură cu despreţ respinsă de Ştefan voievod, care hotărâre, împărtăşită adunărei boierilor şi oastei, de toţi s-au încuviinţat, încheind jurământ că mai bine să piară cu arma în mână, decât a se supune la nişte condiţiuni care în urmă nu puteau avea alt rezultat decât încălcarea ţărei şi a privilegiilor, pentru a cărora susţinere până atunce moldoromânii cu fericire s-au fost luptat.

VALEA ALBĂ

Munţii au fost totdeauna azilul libertăţei popoarelor asuprite. În sânul lor, în epoha modernă s-au născut şi s-au păstrat independinţa Elveţiei, şi azi încă Caucazul formează cetatea cea nestrăbătută a circazienilor. De asămene, azil şi tărie au fost Carpatul pentru români, cari ş-adăposteau familia şi avutul lor în sânul lui, îngrădit de stânci ameninţătoare şi încins de râuri limpetoase. După sfătuirea boierilor dară, Ştefan voievod rândui a se rădica toţi locuitorii, bătrâni, femei şi copii, din şesuri şi a se strămuta cu toate cele purtătoare la locuri strâmte. Întristată şi duioasă privire înfăţoşa astă migraţiune, când fiecare şi părăsea casa, livada cu pomătul şi ogorul, mai nainte de a-l săcera şi de a culege poama, lăsând dupre sine cotunurile deşerte.

Afară de cetăţile Romidava lângă Roman, Mira, Ghertina şi Soroca, erau şi sunt încă şi azi în ţară poziţiuni ce de natură se par a fi plăzmuite pentru apărare şi care poartă nume de cetăţii fireşti. Una din cele mai însemnate în Ţara de Sus este acea numită Catelina, aproape de Cotnar, care la asămene împregiurări au servit de azil şi de tărie poporului. Natura, prin minunatele ei combinări, au urzit aice o tărie ce ar putea fi de model fortificărilor lucrate dupre regulile artei, având sub apărare un loc întins cu tabără întăritǎ, unde putea petrece câteva mii de familii cu tot avutul şi cu vitele lor. În poziţiunea aceea se închisă parte din locuitorii Ţărei de Sus, unde se vedeau adunate femei şi copii, pentru a cărora apărare erau înarmaţi chiar locuitorii, părinţi de familii, pe când giunimea aleasă au sporit oastea lui Ştefan voievod, care rânduise locuitorilor a arde casele, grânele şi toate cele ce nu le puteau transporta cu dânşii în taberile şi palancile întărite, pe la locurile strâmte; iar el însuşi, cu oastea sa, cerca a împedeca pe turci în trecerea Dunărei, unde ii întinsăseră cinci manine poduri preste acest râu puternic, menit de natură, ca şi Carpatul, a fi paladiul apărători al moldoromânilor.

Pe când Ştefan se anevoia de a împedeca sau macar a îngreuia trecerea turcilor peste Dunăre în Moldova, aceştia, cu agiutorul lui Vlad al României, socru necredincios al lui Ştefan, se înlesniră pe aiure a trece acest râu şi a se înainti în ţară pe la poalele munţilor, încât oastea moldovană, spre a nu avea tăiete comunicaţiunile cu punturile muntenoase, fu nevoită a se retrage, stârpind în calea sa toate cu foc, spre a nu lăsa duşmanilor nici o înlesnire în drumul lor. Cu toate aceste, pe când moldoromânii se retrăgeau spre fundul munţilor, pe malul drept al Moldovei, călărimea cea numeroasă a lui Mohamed, trecând politia Roman, răzbătusă repede partea de-a lungul Siretului, cuprinzând între aripile ei poziţiunea oastei moldovene, încât constrânse pe Ştefan voievod a accepta bătălia cea memorabilă, luni, în 26 iulie 1476.

Acest loc se părea din vechime menit pentru a fi teatrul unui evenimânt mare. Un şes întins, având spre apus culmea dealurilor păduroase, ce despart între sine râurile Bistriţa şi Moldova, se mărgineşte despre răsărit cu ist din urmă râu şi se deosebeşte prin natura cea mănoasă a pământului, care preste cea mai mare parte a anului este înflorit şi verde, şi cu toate aceste din vechime se numea *Valea Albă,* ca şi râurelul care, având obârşia sa în sânul acelor dealuri, şerpează de-a lungul şi dă în râul Moldova.

Oastea moldoromână din acea epohă nu era compusă din soldaţi, adecă luători de sold (simbrie), ce din aprozi, oameni de oaste, a

cărora căpitenii erau boierii[1], îndatoriţi cu armaşii şi gloatele lor la chemarea domnitorului a se aduna spre a compune oastea ţării. Drept aceea, aice se aflau acii întăi boieri, cu fiii şi cu armaşii lor, parte călărime, parte arcaşi, având pe spate o cucură cu săgeţi, la coapsă încinsă o sabie şi în mână unii o lance, alţii măciuci ferecate şi o pavăză, iar călărimea, panţierii[2] , drept gvardie domnească, erau cu zale de fier învăscuiţi, având de asămine arc şi cucură cu săgeţi, iar mai cu samă lănci şi dărzi, pe care le aruncau în depărtare, în asămănare geritului turcesc. Asămene între aceştia era şi un stol de giuni genovezi, înarmaţi după datina italiană cu săneţe, în cap coifuri de oţel, având în fruntea lor pe bătrânul Radaman, iar un număr de tunari, cu tunuri de nou în oaste întroduse, erau aşezate pe la locurile cuvinite. După ce au rânduit fiecărei cete şi stol poziţiunea sa, dupre esemplu anticilor eroi, cari debarcând pe ţărmul duşmanului ş-ardeau vasele, spre a nu avea putinţă de a fugi dinaintea lui, asămene Ştefan voievod ş-au pedestrat călărimea, ca să nu mai aibă mod a se retrage din faţa năvălitorilor, ce mântuirea ei să o afle numai în învincere.

Împlinindu-se toate măsurile aceste în agiunul acelei zile memorabile, s-au împlântat o cruce colosală pe un muncel, aflători în mezul şesului, aice clerul serbă o liturghie, în care Ştefan voievod, hatmanii, curtea sa, parcalabii şi aprozii s-au împărtăşit cu sânta comunicătură, spre a-şi spăla păcatele înaintea răposărei cu sângele vărsat pentru patrie. Cercetând apoi oastea, domnitoriul adună în giurul său pe căpitenii şi le-au rostit aceste cuvinte:

„Oamenilor de oaste, pentru apărarea ţărei noastre, pe care soarta au făcut-o mai mult frumoasă decât puternică, noi trăim neîncetat încinşi cu arme, fiecare, cu agiutoriul Celui de Sus, până amu am mântuit-o de încercările cele crunte ale dodăitorilor noştri. Amintiţivă că voi, ca şi nainte părinţii voştri, aţi înfrânt pe Albreht al Poloniei, pe Mateeşi al Ungariei, pe Vlad al României şi pe Manica al tatarilor. Toţi aceştia pe rând ne învidiază ţara mănoasă şi bărbăţia oastei noastre. Puternicul sultan Mohamed, cel ce au supus împărăţia grecească, de nou adunând gloată numeroasă de oaste, iată aice ne-au

[1] Filologii derivă acest nume de la *varo baron,* un grad de nobleţă şi învechime militară. Filoslavul derivă ist titlu de la *boieri* slavinesc care de asemenea s-ar trage de la acest roman *baron* precum *ţarul* de la *cesar. (Gh. A.).*

[2] *Panţierii,* ostaşi purtători de panţieri, *lorica* sau zale, un feli de tunică, camaşă ţăsută de fer spre a apăra de lovirea ascuţitului peptul şi pancia (pântecele) *(Gh. A.).*

agiuns şi mâne va să cerce soarta armelor! Dară duşmanul este tot acela căruia i-aţi smult Cetatea Albă şi Chilia, acela pe care voi, în anul trecut, cu sunet l-aţi înfrânt la Racova, pentru care triumf numele moldoromân au răsunat păn la Apus şi s-au serbat chiar în cetatea Roma! Acea amintire glorioasă, sânta cruce, în al căria semn pururea aţi învins şi care azi vă umbreşte cu lucoarea ei părinţii, copiii şi femeile voastre, a cărora singură tărie este peptul vostru şi care, tremurând, aşteaptă de la voi mântuirea lor, vă conduc la învincere. Ziua aceasta va fi aceea care pe totdeauna va întemeia pacea; fiecare din voi, ostaşilor, pre lângă laudă şi mângâiere, se va împărtăşi de prăzile avuţiilor Răsăritului, de care este plină tabăra duşmanului. Viu este Dumnezeu şi vie fie pe totdeauna Moldova!"

La auzirea acestor cuvinte, din mii de guri s-au repetat: *Viu este Dumnezeu, vie fie pe totdeauna Moldova!* – şi strigătul fu atât de tare, că răsunetul său au ribombat până în tabăra turcilor şi un tremur răzbătu inimile lor.

Soarele, asfinţind cătră apus, umbrea nourii şi orizonul de o lucoare roşie, menire cumplită a zilei viitoare. Asemene şi luna plină, răsărind din sânul Mării Negre, abia răzbătând pintre nouri, întindea preste Valea Albă un văl posomorât. Pretutindenea domnea tăcerea; ostaşii cetelor deosebite, tăbărâţi în poziţiunile ce li s-au rânduit, întinşi pe armele lor, repozau, unii îşi aminteau de familia lor, alţii de amori, cii mai mulţi dormeau, nu mai viglele, împărţite ici, colo pe la posturile lor, privigheau şi cu ochii ageri spionau cele dimpregiur. Dar Ştefan voievod, în port de aprod de rând, acompaniat de fiul său Alesandru, petrecea pe gios întru cercetarea oastei, după care se retrasă în cortul său, unde, după ce făcu rugăciunile sale, s-au aţepit de un somn scurt şi turburat de multă îngrijire. Aurora nu răsărise încă când Ştefan voievod au aflat toate căpiteniile la posturile lor şi ostaşii în rând de combatimând. Buciumurile de aramă au dat semnalul lovirei, dar gurile de bronz ale tunurilor turceşti, care nu de mult se făcuse spaima războlului, răspunseră ca un urlet la astă prochemare, şi deodată cu răsăritul soarelui se repezi, ca un nor îngrecat de fulgere, călărimea turcească, învitându-se oştenii între dânşii cu răcnetul de Alah!

Cine va putea număra şi descrie oastea turcească compusă din felurite naţiuni, ce se deosebeau prin fizionomie, port, arme şi modul luptei, cine este în stare a semnala bărbăţia moldovenilor?

De trei ori călărimea turcească, peste troianuri de morţi trecând, răzbătusă păn la cruce, care ca un centru era împlântată în mezul oastei creştine, şi de trei ori moldovenii pedeştri, dar înaripaţi de un

eroic entuziasm, îi respinseră păn în tabăra lor. Mult timp bataia era nealeasă, căci ambele părţi îmblau a se osteni, dar pe când moldovenilor nu li venea de nicăirea agiutori, ci, din clipă în clipă picând, se împuţina numărul lor, deodată din dosul munţilor se deştinsă un şir de călărime proaspătă turcească, care cuprinsă oastea moldovană din două părţi. Atuncea re-ncepu nu lupta, ci măcilăria, căci zece turci năbuşă asupra unui moldovan; cii mai mari boieri, cu aprozii lor, fiii, căpiteniile, călugării cu crucea în mână au perit de sabia cea ageră a turcilor, cari, însufleţiţi de fiinţa marelui sultan, dezvăleau o bravură şi netemere de moarte estraordinară. Ştefan vedera minuni de eroism şi de înţelepciune întru conducerea oastei, cungiurat de o ceată de aprozi şi de stolul giunilor genovezi, conduşi de bravul Radaman, domnul se purta pretutindenea ca fulgerul, dar în o amestecătură, agiungând în mezul duşmanilor, armasarul său fu rănit şi el însuşi căzând era aproape să încapă în mâna turcilor, dacă credinciosul bătrân Radaman nu i-ar fi dat calul său, care l-au depărtat de acel pericol; însă lovirea săgeţii pregătită lui Ştefan nemeri în ochi pe mântuitoriul său, care căzu mort. După aceasta, oastea Moldovei fu în urmă nu învinsă, ci stropşită de numărul turcilor, cari cu preţ mare ş-au răscumpărat învingerea, căci cadavrile lor acopereau toată poiana din Valea Albă. Ştefan voievod, cu un număr mic de ai săi, s-au tras pe la munte şi prin codru şi au agiuns la cetatea germană, ce-i zic Neamţul, unde se afla familia lui, odoarele şi muma sa, doamna Elena, care, dupre tradiţiunile istorice, au vederat la astă tâmplare un suflet eroic, precum o descriu şi cânticile naţiunale. Auzirea acestei catastrofe răspândi un doliu general între familiile moldovenilor, căci fiecare din ele pierdusă un dorit fiu, frate sau părinte, şi în acest doliu rămasă ţara îndelung acufundată, însă şi popoarele de prin pregiurul Moldovei, auzind despre astă tâmplare, s-au scârbit şi mai mult s-au înspăimântat despre cele ce puteau urma pentru ţările învecinate. Polonia începu a se şi înarma. Turcii, după ce s-au adăpat cu sângele creştinilor şi s-au înavuţit cu despoierea celor ucişi, îngropară numai pe morţii lor, iar cadavrile moldovene rămaseră espuse câţiva ani vântului, soarelui şi gerului în poiana dintre Moldova şi pădurea Uscaţii, aşa denumită din cauza focului ce-i dăduseră turcii la atacul făcut din astă parte, căci necurmatele lupte n-au fost iertat pe Ştefan a se îndeletnici cu îngroparea oaselor. După acestea Mohamed s-au înaintit la Suceava şi altă oaste la Hotin; ambele cetăţi fură asediate, însă nu se putură lua. Din neîngroparea cadavrelor se născu în tabăra turcească epidemie pestileniţială; foametea urmă din lipsa

proviziunei, care, împreună cu flota ce o transporta pe Marea Neagră, se acufundă de o furtună cumplită. Matei Corvin adusă o oaste ungurească pe marginea Serbiei, încât Ştefan voievod, cu toate că perdusă bătălia de la Valea Albă, readunându-şi oaste, au urmărit pe turci păn la Dunăre, le-au reluat cea mai mare parte a prăzilor şi a prinşilor. Apoi, cu agiutoriul unui corp de trupe transilvane, sub comanda lui Ştefan Batori, au alungat din România pe Radul voievod, aliatul turcilor, şi în locul acestuia, a cuscru-său, aşează în Bucureşti pe Vlad Cepeluş; după ce au alungat pe soţia sa Voichiţa, fiica celui întăi, el se însură cu doamna Maria de la Mangop.

CREDINŢA ŞI FANATISMUL

De la reaşăzarea lui Mengheli-Gherai pe tronul Crimeei, am zis că au fără întrerumpere între el şi între Ştefan voievod o relaţiune neturburată. Atacurile şi invaziunile cele dese ale tatarilor contenise, numai acele ale oardei de nogai împresurau uneori marginile Nistrului, în atacurile şi prăzile lor asupra Poloniei. Ambii aceşti domnitori se îngrijau cu reciprocitate de interesile publice şi acele private. Mengheli-Gherai, care era strâns legat prin o aleanţă cu ţarul Moscvei Ivan III, fu în multe încungiurări mijlocitori între acel puternic suveran şi între Ştefan, care în o epistolă foarte patetică i se tânguia de soarta neferice care au întâmpinat fiia sa Elena, măritată cu ţarul Dmitri, clironomul tronului Moscvei, provenită din intrigile ţarinei Sofia, maştiha acelui giune ţar, greacă, principesă a Bizantului suprat de Mohamed.

Megheli-Gherai, a căruia agerime în domnie şi simţimânte marinimoase şi umane îl înălţau preste sfera comună a compatrioţilor săi, în lucoarea restatornicirei sale în Crimeea, nu-şi putu uita şi stânge simţimântele lui de familie şi deseori în cele puţine oare de singuratate îşi amintea de fiinţile preţioase inimei sale, perdute în catastrofa care, înturnându-i tronul, îi lăsă o amintire atât de dureroasă, mai ales despre fiie-sa Fatme, care, precum se ştie, era pentru suvenirul maicei sale idolul inimei părinteşti.

Fatme însă îşi uitasă ţara naşterei, la care nu o lega decât aducerea-aminte a maicei sale. Patria ei era amu Moldova şi părinţii i se reprezentau în domnitorii care o încungiurau cu o duioasă afecţiune, precum şi ea prosfora o respectuoasă iubire şi adorare.

Pre lângă aceste, se deprinsăse a considera pe Radaman ca pe părintele ei, şi fiul său, companion al copilăriei şi al soartei sale, i se făcu un ce neapărat al vieţei, încât astă afecţiune era nutrită în curs de câţiva ani prin mărturisirea simţimintelor reciproce ale giunelui

care, ca şeful copiilor de casă genovezi, avea la curte zilnică ocaziune a întreţinea speranţa inimei sale.

Într-o dimineaţă, Fatme, ieşind din curte şi mergând singură prin grădină la paraclisul apropiet, când agiunsă între tufarii umbroşi, văzu apropiindu-se un străin, pe care dupre portul său îl recunoscu de tatar. Acesta era un imam (monah), venit de curând din Asia, precum zicea, cu dorinţa unui simţimânt de evlavie a face un pelerinagiu (hagealâc) la Valea Albă, spre a aminti acolo de fratele său ucis în memorabila acea bătălie, care cerere umilită, în privirea evlaviei, i se învoise. Acest imam era din tagma cea mai fanatică, a căria datorie şi mai mare merit sta de a mântui din sclăvie pe acii de credinţa mahometană, însă, în adevăr, era tatar din Crimeea. El au fost descoperit că, în cursul catastrofei Cafei, pre lângă genovezi, mulţi din legea mahometană s-au răpit şi au încăput între creştini şi prin îndelungă cercetare aflasă că Fatme, fiia sultanului, petrecea în Moldova, pentru care, ca unul ce în persoană combătusă la Valea Albă, întreprinsă astă călătorie şi cu pericolul vieţei sale s-au însărcinat a adeveri factul, a mântui de închipuita nenorocire a Fatmei (de giugul creştinesc) şi prin un mod ce-l pregăti cu multă ghibăcie a o fura din mijlocul curţei şi a o conduce la Bacci-Sarai, în sânul părintelui, de la care, pre lângă meritul sufletesc, aştepta o generoasă mulţămită.

Luând un aer umilit şi modest, ca acela ce caracterizează pe toţi din tagma sa, el cuprinse cărarea giunei, carea, acufundată în reflexiuni, păşea spre paraclis. De pe poziţiunea lui umilită şi în vârstă respectabilă crezându-l un cerşitor străin, ea întinse mâna cu o monedă; însă imamul o apucă de mână şi în limba tatară îi zise cu blândeţe: „Fiică a Orientului, de unde răsare lumina şi credinţa adevărată, tu născută în paradisul cel pământesc, crescută în sânul desfătărilor curţei de la Bacci-Sarai! Numai furtuna cea înfurietă a mării te-au putut arunca pe acest pământ sălbatic, adăpat de sângele musulman! Am văzut sorioarile tale în Crimeea plutind în aur şi în aburii miresmelor Arabiei, bând ambrozia plăcerilor, negustând amarul decât când se aminteză de dulcea lor Fatme, care în străinătate petrece-n sclăvie! Dupre voinţa profitului nostru Mohamed, mulţi dintre noi s-au ales, cu despreţuirea vieţei, a îmbla de la răsărit păn la apus întru căutarea turturelelor rătăcite! Cu toată greutatea, eu te-am aflat şi acesta e semnul cel mai vederat că Alah cel de sus voieşte înturnarea ta. Ferice de tine, ferice de mine, când te voi reconduce în patrie; vino, urmează după mine, toate sunt pregătite pentru tine, nu la fugă, ci la triumful tău. Aşa odeneoară Mohamed fugi la Meca, dar fuga lui

este mântuirea islamului; zelul cel sfânt să înaripeze pasul tău – vino!“ şi aceste zicând, trage pe giună în partea opusă. De la început, la auzirea acestor cuvinte, ea crezusă pe tatar rătăcit de minte; dar când auzi şi câteva particularităţi, i s-au părut că vede un demon necurat, care îi întinde cursă spre a o abate din calea adevăratei credinţe ce îmbrăţoşasă cu atâta înfocare.

Deci începu a-şi face cruce, ca să piară necuratul, dar acesta îndoia îndemnarea lui, întrebuind chiar şi puterea de a o trage cu sine. Atuncea, înţelegând că acesta era un fanatic viu, nevăzând de nicăiure vreun agiutori, se înarmă cu curagiul credinţei şi cu glas puternic zise: „Din câte mi-ai spus, te cred întru adevăr o naibă[1] trimisă din iad spre încercarea credinţei mele! Eu sunt născută din mamă creştină, care m-au crescut în sânul maicei bisericei adevăratului Dumnezeu. El este scutul şi mântuirea mea, în numele lui orânduiesc ţie ca să piei dinaintea mea şi să te întorni la idolii tăi!..“. Fanaticul, văzând că nu o poate îndupleca cătră fugă, s-au înfuriat şi, decis a nu lăsa nedeplinit votul ce au jurat, scoasă din brâu un pumnal scânteitor şi se răpezi asupra-i spre a o îngiunghie; însă Dumnezeu priveghea preste credincioasa sa. Din tufari, ca un fulger se aruncă giunele Radaman cu un strigăt tunători şi cu spata în mână; alergând, străbătu pe tatarul furios, care, lovit chiar în inimă, în mezul blăstămilor căzu pre pământ. La vuietul ce urmă din astă cumplită tâmplare, se adunară din pregiururi păzitorii şi rădicară de pre pământ pre giunea leşinată lângă ucigaşul care se rotolea în sângele său. Ea fu transportată la curte în camera sa şi însăşi doamna se îngriji de sănătatea şi mântuirea ei. La cercetarea ce se făcu, s-au aflat între vestmintele tatarului ascuns un talisman, cu însemnare că el, din evlavia legei sale, ucisăse un număr de creştini şi că-i lipsea încă un mort spre a complecta numărul de trei ori trei ucişi de propria sa mână, şi ca între aceştia se afla şi bătrânul Radaman, săgetat de dânsul la bătălia de la Valea Albă, pentru că tatarul, care îl recunoscu, descoperisă că el au răpit pe fiia hanului şi împreună cu 150 giuni genovezi au substras-o de la legea mahometană, la care aceştia erau meniţi.

Ist evenimânt, tâmplat chiar în miezul curţei domneşti, vedera sumeţia unui fanatism orb al tatarului, care ştiu a învinge toate greutăţile unei asămene întreprinderi. Dar totodată astă tâmplare tristă spori compătimirea şi afecţiunea nu numai a domnitorului şi a doamnei, ci şi acea a

[1] *Naiba,* italian *nabisso:* iad; la orientali *naiba* înseamnă un om din tagma sânţită a giuraţilor. *(Gh. A.)*

curţei şi a publicului asupra lui Radaman şi Domnicăi, a cărora soartă din copilăria lor era îmbinată în furtună şi în fericire.

Văzând din toate aceste o menire cerească asupra lor, s-au decis a reuni pe totdeauna pe aceşti giuni prin o sfântă legătură. Dar înaintea acestui act solenel, Domnica au mărturisit adevărata ei familie, că era fiia lui Mengheli-Gherai. Drept aceea, îndată ce se vindecă din pătimirea suferită, însuşi venerabilul mitropolit al ţărei, Teoctist, i-a cununat în biserica sântului Dimitrie, catedrala Sucevei, şi astă zi fu serbată ca un evenimânt ferice de familie, în care s-au încununat şi s-au remunerat credinţa şi virtutea. După aceste Ştefan voievod înconştiinţă pe Mengheli-Gherai că fiia lui, ce o crezu perdută, se descoperi în astă giune, care, înnoită prin două daruri, al botezului şi al cununiei, se făcu iar cetăţană moldoromână şi soţia fiului credinciosului Radaman, încât astă tâmplare avea să fie un nou gagiu de statornică alianţă între ambele ţări. Mengheli-Gherai, ca un bărbat înţelept şi fără pregiudeţe, înţelesă întru aceasta voia Celui de Sus, ce este unul în ceri pentru toţi oamenii lumei şi numai de către aceştia sub multe numi şi forme se întitulează. El prin fericirea fiicei sale s-au mângâiet de departarea ei şi prin asta au mărturisit că, mai mult decât plăcerea lui, prefera soarta ei. După încheierea acestei serbări casnice, au urmat alta naţiunală, sfântă şi patetică, de care s-au împărtăşit toată ţara.

PANAHIDA EROILOR MOLDOVENI

Domnia cea îndelungată şi glorioasă a lui Ştefan voievod au fost, pintre scurte răstimpuri de pace, un şir de lupte grele şi sângeroase, nevoit a le purta pentru susţinerea independinţei naţiunale şi apărarea religiunei. Monumentele triumfurilor sale nu sunt arcuri, nici coloane, dară 40 de monastiri, de după fiecare învincere au zidit şi îndănuit; aceste mărturisesc nu numai a lui şi a oastei sale bărbăţie, ci adânca evlavie şi modestie prin care el atribuia protecţiunei lui Dumnezeu rezultatul ce câştiga din lucrările întreprinse în numele său. De aceea poporul moldoromân purta cu resignaţiune povoara sacrificiilor de avut şi de sânge, cerute pentru întâmpinarea întreprinderilor sale, iar oamenii de oaste urmau cu încredere chemarea domnitorului lor, care remunera şi onora pe aprozii săi oşteni.

Acest simţimânt drept şi mărinimos l-au îndemnat a consfinţi prin un act public memoria eroilor căzuţi pentru patrie în câmpul de la Valea Albă, a cărora oase zăceau de 20 ani încă neîngropate în şesul acela.

Drept aceea, folosindu-se de un paos de pace al anului 1496, un an înaintea cumplitei înfrângeri a polonilor în Bucovina, orândui a se face în toată ţara, în 26 iulie, ziua aniversale a bătăliei de la Valea Albă, o serbare mare bisericească, însemnând trei zile de agiutoare şi de doliu naţiunal, iar în acel câmp al bătăliei decise a se face o biserică votivă, consfinţită marelui arhistratig Mihail. Pentru plinirea acestei ceremonii bisericeşti şi militare, au rânduit cele cuvenite în 8 noiemvrie ale acelui an. De la toate monastirile, schiturile şi bisericile poporene s-au conchemat părinţi evlavioşi, aducând fiecari câte un amintar (pomelnic) a oamenilor de oaste din ţinutul lor ucişi în bătălia de la Valea Albă. Deputaţi de oaste de toată arma, căpitenii şi ostaşi de rând se adunaseră în o tabără pacinică pe malurile Moldovei, unde fluturau bandierele naţiunale a fiecărei cete, cu văl negru învălite, iar în mijlocul lor se înălţa un pavilion pentru domnitor şi familia sa, în giurul căruia s-au adunat, din toate olaturile ţărei, văduvile, orfanii şi părinţii celor ucişi, a cărora durere era astâmpărată de un simţimânt de glorie, că acii din familia lor ş-au fost răpus viaţa pentru patrie! După ce, în curs de trei zile, clerul în serbare bisericească au amintat anume pe fiecare din cii ucişi, milianii oşteni săpară temelia bisericei pe locul însemnat de Ştefan voievod care era acela unde au fost urmat cea mai crâncină luptă, iar afinii morţilor adunau cu simţimânt respectuos de pe câmp oasele răspândite, prepuind în fiecare titvă capul iubitului său; dar nime n-au recunoscut mai bine decât Radaman titva părintelui său, prin ferul săgeţei care, intrând prin ochi, rămasă înfipt în os. Acest cap preţios al mântuitorului vieţei sale Ştefan voievod cu mâna sa l-a depus sub locul unde avea să fie altarul, iar celelalte se depuneau în miezul temeliilor bisericei, lângă altari, preste care se înălţa sânta cruce, umbrită de flamurile Moldovei.

Cele întâie raze ale soarelui din 26 iulie luminaseră preste Valea Albă un popor întreg, învăscut în doliu şi împlântat în lacrimi; nu sunetul bronzurilor sânţite, nici gurile înfocate purtătoare de moarte caracterizau astă solenitate, ci rugi fierbinţi din inima domnitoriului şi a credinciosului popor se înălţau cătră înduratul Dumnezeu spre iertarea păcatelor acelor ucişi şi împărtăşirea lor de cununa nemurirei. După ce arhiereii au făcut orânduita panahidă asupra oaselor depuse dupre rânduială, Ştefan voievod, Alesandru şi Bogdan voievod depusă în temelie piatra cu următoarea inscripţiune:

„În zilele binecredinciosului şi de Hs. iubitoriului domn Io Ştefan voievod, cu mila lui Dumnezeu domnul pământului Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, în anul 6984 (1476), iar al domniei lui 20, anul

curgând, s-au rădicat puternicul Mohamed, împăratu turcesc, cu toate puterile oştilor sale, ale Răsăritului, încă şi Basaraba voievod chemat fiind la război, au venit cu dânsul, cu toată puterea pământului lui Basaraba, şi au venit să robească şi să ieie pământul Moldovei şi au agiuns până aice, la locul ce se cheamă *Valea Albă,* şi noi Ştefan voievod, cu fiul nostru Alesandru, am ieşit înaintea lor aice şi am făcut cu dânşii mare război în luna lui iulie, în 26 de zile, şi după giudecata lui Dumnezeu biruiţi au fost creştinii de păgâni şi au căzut aice multă mulţime din ostaşii moldoveni. Atunce au luat şi a treia parte din pământul Moldovei, despre acea latură. Pentru aceea au binevoit tot Ştefan voievod, cu a sa bunăvrere, şi au zidit biserica aceasta întru numele *arhistratigului Mihail,* şi întru rugăciunea lui, şi a doamnei sale *Maria,* şi a fiilor săi *Alesandru* şi *Bogdan,* şi întru amintirea sufletelor lor, dreptcredincioşilor creştini cari aice au perit.

În anul 7004 (1496), iar al domniei lui anul 40, curgând, în luna lui noiemvrie 8 zile".

S-ar fi cuvenit ca numele a atâţa eroi să se fi păstrat în analile patriei, însă în epoha aceea egoismul nu cuprindea inima compatriotului; de aceea de agiuns au fost că au conlucrat, au pătimit şi au combătut pentru binele şi gloria patriei, şi acel merit fără osebire se răspândea preste toţi moldoromânii.

Adevărat măreţ şi unic spectacol au fost acesta, de a vedea un popor întreg îngropând deodată pe un alt popor! Aice se vedea o mumă bătrână bocind moartea a trei fii ai săi, bătrânul lăcrăma pentru perderea unicului său fiu, văduvele, orfanii plângeau pe ai lor, încât Ştefan voievod, deşi deprins la toate scenele crunte, vărsa şi el lacrimi de compătimire şi asta au fost lauda cea mai mare pentru acii ostaşi că, dupre faptele lor, nu li s-au plâns viaţa, ci moartea!...

Amintirea acelui act măreţ se păstrează nu numai în istorie şi prin astă biserică monumentală, ci şi prin tradiţiuni şi cântece în care păstoriul din Valea Albă repetează, acompanând pe fluieraşul său, cântul următori:

VALEA ALBĂ

Păstoriul:

Vale Albă, d-Albă Vale,
De la munte râurel,
De ce oare-n a ta cale,
Trecând lâng-al meu muncel,

De e nour, de-i senin,
Tu răsuni un trist suspin?

A ta râpă înverzită
Cununată-i de mii flori,
A ta undă-i limpezită
De mănunt prund la izvor
Ş-a ta dulce ap-o bea
Paserea şi turma mea.

Râul:

A mea apă-i limpegioară,
Din ea bea azi turma ta
Ş-acea pasere ce zboară,
Dar, aleu, ea adăpa
Turme de la Răsărit,
Ce-aici au fost tăbărit.
Sântul Ştefan, când aice
Pentru ţară s-au luptat,
Când în ziua neferice
Ager fer au secerat
Pe boieri şi pe oşteni,
Pe păstori şi pe săteni,
De-atunci, tristă, ea tot plânge
Şi în veci va suspina,
Că au curs cu nobil sânge
Ce românul revărsa,
Şi cu oase-ndelungat
Aist câmp au presurat.
Eu acea zi de fortună
Amintind-o, plâng mereu,
Freamătul pădurei sună
Unit cu suspinul meu,
Că aprozi acuma nu-s
Ca acii ce au răpus!
Soarta lor şi a lor vântă
Azi românii au uitat;
Păstorele, tu deci cântă
S-aibă cuget deşteptat,
Să le zică al tău cânt
Cum au fost, şi cum azi sânt!

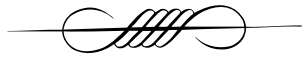

Iubirea de Patrie

Toate sentimentele, care unesc pre oameni între sine şi-i îndeamnă spre virtute, sunt nobile. Cinicul, ce are în dispoziţia sa pururе sofisme în contra tuturor sentimentelor generoase, se deprinde a se făli cu filantropia sa pentru a despreţui iubirea de patrie.

El zice: „Patria mea este lumea. Ungheriul cel mic, în carile sunt născut, nu poate avea drept de a fi preferat înaintea alegerei mele, fiindcă nu este mai presus de atâte alte ţări, unde-i de asemene bine, ba poate şi mai mult. Iubirea de patrie este numai un egoism obştesc a unui număr de oameni, carii locuiesc într-o ţară şi întru care şi fac dreptăţi pentru a urî pre ceilalţi oameni".

Nu te lăsa ademenit de această filozofie defăimată. Caracterul ei este a înjosi pre om, a-i tăgădui virtuţile sale, a numi deşertăciune, nebunie şi destrămare toate acele ce-l înalţă. A înşira o mulţime de cuvinte pompoase pentru a descuviinţa toate plecările omului cele nobile şi toate întreprinderile lui privitoare către folosul societăţii, asemene graiuri sofistice sunt fără îndoială o ştiinţă uşoară, însă vrednică de defăimarea noastră.

Cinismul ţine pre om în tină, iar adevărata filozofie este aceea care se sârguieşte a-l scoate din ea; este religioasă şi cinsteşte iubirea de patrie.

De bună samă, se poate zice că şi lumea întreagă este patria noastră. Toate popoarele sunt o fracţie a unei familie numeroasă, care pentru întinderea sa nu poate fi povăţuită de un singur guvern, deşi are pre Dumnezeu de cel mai înalt domnitoriu. Când privim fiinţele noă asemene ca pe o singură familie ne facem binevoitori către toată omenirea în general. Dar o asemene socotinţă nu răstoarnă pre altele, ci au de asemene dreptăţile lor.

Un lucru este vederat, că omenirea se împarte în popoare. Un popor este o întrunire de oameni, pre care unimea religiei, unimea legilor, deprinderile, asemănarea limbei, originea, faima, nefericirile, nădejdele, în sfârşit, toate aceste elemente sau cel puţin măcar o parte din ele îi unesc într-o de-asemene simpatie. A se da numele de egoism obştesc acelei simpatii şi interesului comun, ce domneşte între mădulările din care se alcătuieşte o

naţie ar fi totuna, ca şi când mania de a defăima ar descuviinţa iubirea de părinte şi de fiu, înfăţoşându-se ca pe o conjuraţie între fiecare părinte şi fiii săi.

Să ne aducem aminte, că adevărul are pururea mai multe feţe şi că dintre toate sentimentele virtuoase nu se află măcar unul, carile n-ar trebui cultivat. Dacă din osăbitele sentimente am cultiva numai pe unul singur, oare n-ar ajunge a fi vătămător? De aceea nu cultiva numai pe unile şi nu vor agiunge a fi vătămătoare. Iubirea de oameni este nobilă, dar nu trebuie să împiedice pe iubirea de patrie; iubirea de patrie este asemene bună, însă să nu împiedice pe iubirea de ominire.

Defăimare fie acelui suflet înjosit, carile nu încuviinţază chipurile feluritelor înfăţoşeri, ce poate căpăta între oameni instinctul sfinţit a vieţui frăţeşte, a da cinstea cuviincioasă şi agiutorul fiecăruia!

Doi călători européi se întâlnesc într-un alt continent, unul este născut în Turin, altul în London. Ei sunt europei, acest nume comun de europeu naşte între ei un feliu de legătură de iubire, pot zice un feliu de patriotism, din carile iesă o îngrijire vrednică de laudă a se îndatori unul pre altul.

Iată, de altă parte, un număr de oameni, carii abia se înţăleg unul cu altul, fiindcă nu vorbesc tot o limbă; şi oare aţi putea crede, că între aceştia este cu putinţă a se afla vreun patriotism. Ei sunt sviţeri, unul dintr-un canton italian, altul dintr-un canton franţez şi al treile dintr-un canton gherman. Asemănarea legăturei politice, prin care se unesc şi se apără unul pre altul, ţine locul limbei comune, le însuflă tuturor iubire deopotrivă şi-i îndeamnă prin jărtvire generoasă a consfătui la fericirea unei patrie, ce nu este o singură naţie.

Priviţi în Italia sau în Germania, acolo se văd oameni carii vieţuiesc sub deosebite legi, şi prin acesta ajunse a fi popoare deosebite, încât adeseori au venit în împregiurare a se şi războiu între sine. Însă ei vorbesc sau cel puţin scriu în aceeaşi limbă, cinstesc tot pre acii strămoşi, au tot aceeaşi literatură, cu care se înmândresc, au gusturi deopotrivă, nevoie de prietenie, de îngăduinţă şi de mângâiere. Aceste cuvinte-i fac mai binevoitori unii către alţii şi mai aplecaţi a se îndatori între sine.

Iubirea de patrie la o naţie mare sau într-o mică parte de loc este pururea o simţire nobilă. Nu se află vreo naţie cât de mică, carea să nu aibă strălucirile sale, precum domnitori, carii au cre-

scut puterile ei cu mai mult sau mai puţin, fapte istorice vrednice de aducere-aminte, aşezăminte folositoare, politii însemnătoare, un ce deosebitoriu şi cinstitoriu caracterului său, barbaţi, carii s-au făcut nemuritori prin curajul lor, prin politica, prin sporirea ce au făcut în ştiinţe şi măiestrie. Aceste sunt pentru fiecare temeiuri de agiuns a iubi cu întâietate ţinutul, politia sau satul, unde este născut.

Însă trebuie să ne ferim ca iubirea de patrie, în înţelegerea ei cea mai întinsă, precum şi în cea mai strânsă, să nu se cuprindă numai în o mândrie deşartă a fi născuţi în cutare locuri, nici să fie aceasta un cuvânt pentru a păstra ura către alte politii, alte provinţii, alte naţii. Un asemene patriotism, carile, în loc de liberal, ar fi îngânfat, pizmătoriu şi crud, nu este o virtute, ci un viţiu.

MEDITAȚII

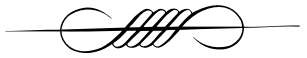

Omul literat

De când soarta, românilor favorisitoare, au deschis căile pe care au a păşi pentru a agiunge la scopul dorit a civilizaţiii, mulţi tineri, însufleţiţi de o vrednică de laudă dorinţă, ostenesc în deosăbite ramuri, cu ţintire a înavuţi limba şi ideile compatrioţilor. În unii să descopere talent, în alţii numai buna plecare, în puţini fondosul cel clasic neapărat pentru nemerirea ţintirii lor. Grăuntea, mai nainte de a putea fi sămănată, au costisit multă sudoare ostenitorului! Sfezile şi controversele asupra formelor limbei sunt intempestive şi însorb timpul preţios a acelor autori carii, cu însărcinarea traducerii din limbi străine, să par îndatoriţi a aduce pe românie străine idiotizme şi construcţii, încât din asemene fabrici au început a naşte bastarduri, pre carii totimea naţiii necunoscând, nu le va putea priimi de ai săi fii adevăraţi. Fondosul limbei noastre, ce pe aiure să caută, să află în sfânta Scriptură, ce este de toţi românii înţăleasă; această să se păstreze curată şi întreagă, ca singura legătură ce uneşte încă pe românii despărţiţi în staturi deosăbite, şi cătră aceasta adaogă-să îmbunătăţirile cerute, după un metod simplu şi care s-ar cuveni a se legiui de un giudeţ *amfiction* ce să poate închega din gramaticii români a Transilvaniii, a Ţării Româneşti şi a Moldovei. Doritori de a vedea aşezată cultura neamului românesc pe trainice temeiuri, noi împărtăşim aice portretul şi însuşirile omului literat, pe care să aibă totdeauna tinerii noştri de model întru a lor ţintire.

Omul literat este acela a căruia meserie îl îndatorează a cultiva a sa minte spre a putea spori cunoştinţa altora. În această ambiţie să mărgineşte toată a sa lucrare şi interesul pe carile alţi oameni împraştie preste deosăbite obiecte.

Ambiţios de a înmulţi ideile sale, el le caută păn prin veacuri antice, cercetează monumenturi şi scripte, pentru de a culege preste urmele uneori şterse, sufletul şi cugetarea oamenilor celor mari din toate veacuri şi ţări. El vorbeşte cu dânşii în a lor limbă, a căria odoare întrebuinţează pentru de a înavuţi dialectul patriii sale. El petrece culegerea literaturei străine, cu a căria esenţă înfrumuseţează literatura naţională.

Înzăstrat de aceste norocite organe, care ne fac să iubim cu împătimire tot ce este frumos şi adevărat, el lasă capitilor celor mărginite osteneala cea în zădar de a supune la această măsură şi formă toate talentele şi toate haractirile, când el culege din deosăbirea cea îmbelşugată feliurite mijloace a naturei pentru de a încânta (a disfăta) pe oameni, a-i lumina şi a li fi de folos. Câte să fac în lume bune şi folositoare nu sunt pentru el perdute.

Pentru o asemene ureche sună armonia poeziilor lui Virgil, a lui Tasso şi a lui Rasin, pentru asemene sentiment Tacitus au aruncat înfricoşate scântieri pe inima tiranilor, cătră dânsul să adresază Monteschiu când apără dritul omenirii, Fenelon când împodobeşte virtutea. Pentru el fieşcare adevăr este o izbândă şi fieşcare capodopera o plăcere.

Deprinzându-să a să folosi atât din a sale reflexii, precum şi din acele a altora, el nu va fi nici singur în singurătare, nici străin în soţietate. Cu un cuvânt, oarecare va fi a sa îndeletnicire, el cu un pas măsurat păşeşte în lumea cea cugetătoare a speculaţiilor matematice, sau că să rătăceşte în lumea cea înfărmăcată a poeziii, au că înduieşeşte pre oameni pe stţenă, sau că învaţă prin istorie; aducând la templul artelor a sale pârgi, el nu va căuta de a coborî pe concurenţii (râvnitorii) săi în a sa cale, nici va defăima lucrările altora pentru de a înălţa pre ale sale. Ochiul său, nespăriet, nu-l va întoarce de la triamvul altora; glasul faimei (laudei) nu va fi pentru sufletul său un neplăcut sunet şi în loc, ca neastâmpărata mediocritate (cii cu puţin talent), să geamă pentru toate aceste sporiuri, pentru că înaintea ochilor ei să strâmtorează neîncetat câmpul geniii, adevăratul om literat, petrecându-l cu un ochi mai sigur, va vedea că rămân lui îndestule prilejuri de a înălţa acolo câte un monument şi de a putea cuprinde vreun loc!

Datine naţionale

Preste toată faţa pământului, atât de variată prin clime şi producte, locuiesc oameni fericiţi. Arşiţele cocitoare a ecvatorului, gheţurile amorţitoare a polurilor nu-i îndeamnă a se strămuta aiure, deşi, macar din auz, li sunt cunoscute ţările mai frumoase şi stâmpărate în care o climă paradisită răvarsă mană şi plăcere.

Di ce nu se oţărăşte eschimoul de câmpiile coperite cu giulgiurea unui vecinic omăt şi de noapte neîntreruptă de câteva luni? Etiopul di ce sufere săgetarea soarelui şi se desfătează în mezul câmpiilor de arină? Pronia dumnezeiască au aprins în inima omului scânteia cea sfântă al amorului de patrie, care îl leagă cătră pământul unde au văzut lumina vieţei, unde răposază părinţii cătră carii doreşte şi el a uni a sa ţărână.

Ist sentiment, de Dumnezeu însuflat find împărtăşit de mii convieţuitori a unei ţări, au produs legătura cea puternică a naţionalităţei, care se nutră şi se păstrează prin relighie, limbă, istorie, port şi datine. Evenimentele au adeverit că un popor, de demult apus din orizonul politic, carele au ştiut păstra un asemene paladium, au triumfat de giugul veacurilor şi, ca un fenix, au reînviet din proprie cenuşă.

Precum cu interes păstrăm odoarele şi averile moştenite care ni asigurează o viaţă materială, cu atâta mai mult, mic şi mare, să respectăm şi să păzim semnele caracteristice a naţionalităţii, din care fiecare poartă în sine tipul evlaviei, a virtuţii, a pietăţii[1] şi a simplicităţii trecute!

De aceea să urmăm cu respect datina cea duioasă prin care românii mărturisesc în *sâmbăta moşilor* a lor sentiment în suvenirul strămoşilor ce odineoară stătură în putere, făptuiră pentru binele patriei şi a familiei, plecară capetele obosite şi muriră! Cu câtă îngrijire, de câteva zile, se îndeletnicea femei bătrâne şi june întru pregătirea părţei unei pietăţi sfinte, şi în noaptea de ieri nu era mormânt carele să nu fi fost avut a sa lumină, o cunună de

[1] *Pietate,* sentiment de iubire firească *(Gh. A.).*

flori şi în genunchi o fiinţă vie carea răposatului ei consfinţea rugi şi lacrimi!

Dar nici meserul cel lipsit nu fu ieri uitat. Precum în faptul zilei se văd albinele grăbindu-să spre stup pentru de a depune mana culeasă, de asemene de dimineaţă se purtau june fete ducând cu panere de fructe şi cu cofe încununate şi pline de lapte, de vin, căutând, săturând şi adăpând pe acii săraci!

Mărire celor ce păzesc datinele naţionale! Prin dânşii nu va peri dintre noi sentimentul de evlavie, de pietate, de dreptate şi de unire, ce sunt baza puternică pe care se răzămă fiinţa şi fericirea unei naţii!

OBSERVAŢII FILOLOGICE

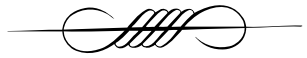

[Despre cultivarea limbii române literare]

Al doile an să apropie de a sa închiere de când, cu învoirea înaltului guvern, urmează publicaţia *Albinei româneşti* după statornicul său plan de a face nu numai interesantă, ce şi folositoare cetirea găzetei, carea se poate zice a fi metodul practic al culturei naţionale.

Greutăţile înfăţoşate în plinirea unui asemine scopos se lămuresc de sine, dacă se ia aminte că limba românească, în a sa pruncie şi sărăcie, este întrebuinţată a fi astăzi organul politicei, a ştiinţelor şi a literaturei, ce în limbele streine numai după ostineala a mii de învăţaţi în cursul multor veacuri au răsărit! Pre lângă aceste, spre a înlesni înţelegerea gazetei, redacţia este nevoită a o însoţi cu descrieri lămuritoare, şi încă pentru întocma şi adevărata rostire, după regulile filologhiei a urzit trebuincioase cuvinte tehnice, a se feri de acele varvare, ce nu s-au înromânit, şi a le întroloca cu cuvinte chiar româneşti aflătoare în vechile manoscrisuri şi cărţi tipărite în Moldova, ce le-au păstrat de uitare, cătră carea osândite au fost de atâte împregiurări împrotivitoare la orice fericire a patriei. Întru acesta redacţia încă s-au povăţuit de o nouă pildă, ce lumei au înfăţoşat limba grecească, carea, după asemine planuri lucrată, au cuprins astăzi un post însămnat în şirul limbelor cultivite, făcându-să vrednică de fiinţa politică a naţiei sale.

Întemeietă pe aceste cuvinte aducătoare unui asemene fericit spori, redacţia va urma planului său, cerând întru aceasta agiutoriul binevoitorilor români filologhi, carii în luminata lor dorinţă vor împărtăşi redacţiei sfaturile şi ideile ţântitoare cătră cultura unei limbi interesante, atât pentru începutul de unde derază cât şi pentru împoporarea a mai mult de cinci milioane oameni carii o vorbesc.

Dorind apoi a împărtăşi străinilor interesante novitale din Moldova sau a ţărilor învecinate, precum şi îmbunătăţitoarele administrative măsuri după noua legiuire a ţărei, redacţia nu va pregeta a publica aceste împreună şi în limba franţeză.

Limba şi portul

Portul şi limba au avut la noi totdeauna analogie între sine şi vedera starea morală a naţiei. Strămoşii noştri, venind din Italia în Dacia, purta tunica, toga, coiful şi lancea, costium carele astăzi vedem numai pe icoanele sfinţilor.

Patricii[1] noştri vorbea limba latină *(sermo urbanus),* plebeii acea rustică şi peregrină, care limbă astăzi trebuie să o învăţăm prin shoale. În acel costium şi cu acea limbă, plini de virtute şi curaj, dacoromanii învingea pre duşmani, mărea faima şi marginele imperiei romane, zidea cetăţile *Ulpia Traiana, Muniţipium Iassiorum, Severinul* etc., deschidea minele de la Torda, Auraria, Baia şi înarca peste Dunăre puntea cea ghigantică, a căria ruine pun pe lume în mirare.

De atunce de câte revoluţii s-au prefăcut limba şi portul patriciilor? Căci din Colona Traiană vedem că costiumul plebeilor era precum este astăzi şi di s-ar fi păstrat niscai papire (manuscrisuri) despre limba rustică, de bună seamă s-ar fi vederat limba noastră cea mai apropietă de dânsa.

În luptele lor cu barbarii şi nevoiţi de asprimea climei, ii au adoptat mai în urmă căciula dacică şi au înspătat burca caucazică, şi cu aceasta şi câteva nomenclature s-au alunecat în limbă. La străbaterea hunilor în Dacia, românii, încălţând cizme şi încingând brâul polon, au luat finale magiare şi litvane.

După asta vine epoha de primejdie şi de faimă, când domnii moldoromâni, în costium de păstori naţionali, înarmaţi cu curaj strămoşesc, se făcură scutul creştinătăţei în contra mahometanilor, prin râuri de sânge au răscumpărat naţionalitatea şi cu limba lor rustică au încheiet tractaturi cu cele întâi puteri ale Evropei de a cărora binefaceri şi astăzi ne bucurăm. În veacul al XVII se împlântă un ram de literatură naţională, dar fortunele nu-i îngădui a prinde rădăcină adâncă. România se cungiură de raiele, de unde, cu moda traiului asiatic, ni se hultuiră prinţipii cu cuvinte de şerbi, şi pasul cel slobod se încătuşă de încălţămintea târâitoare.

[1] *Patricii,* părinţii sau nobilii *(Gh. A.).*

Un venin adânc străbătu fiinţa României şi limba, portul, precum şi multe alte, se molipsiră de el. Grecească se făcu limba diplomatică şi de salon, când cea română se respinsă în sânul sătenilor, carii o păstrasă în curs de 1700 ani. În codrii întunecoşi, între plaiurile munţilor, pe malul râurilor spumoase, unde cu simplicitatea patriarhală se îndeletnicea cu păstorie şi cu vânat, n-au străbătut săgeata tatarului, nici sunetul limbei sale, acolo în cursul fortunelor aprige s-au păstrat acest paladiu a naţionalităţei, aşteptând zile mai senine!

În timpurile nouă, armele străine, după fiecare campanie, lăsa în ţară some de monede cu câteva duzine de cuvinte şi câte o prubă de mode evropeie. Luminele Evropei începură a răzbate între români, cu limbele, ştiinţele şi costumurile ei. Voiajorii noştri au cutezat a trece dincolo de marginea ţărei, ce o socotea *non plus ultra!*

Reforma, înturnând driturile vechi, au agiuns a rechema din exil limba şi a-i înălţa altare de închinare. Costiumul asiatic cu deprinderile sale s-au strâns între răritäţi, încât după cufundarea vasului zbuciumat se văd încă ici-cole înotând în mare oarecare rămăşiţuri. *Apparent rari nantes in gurgito vasto.*

De atunce *aretia,* ce se părea la noi o zână mitologică, lăsă tronul ei *virtuţei* dişţărate şi lângă ea, drept pază, *timpul* au cuprins postul *vremei,* şi *domnul* înteri pe *bei.* Astă reformă, întroducând pe români în familia evropeană, urzi mulţime de lucruri nouă. Cu costiumul nou dregătorii primiră în pripă streine expresii forenze şi administrative, dar nu târziu moldoromânii au simţit că tot aceeaş putere ce li-au înturnat pământuri împresurate, pronomii călcate, li dă dreptate a-şi dezşerbi şi limba de împresurări şi a o aduce la gradul perfecţiei, întroducând cuvinte tehnice a maicei sau o sororilor ei, pentru că, dupre cum proverbia zice, „sângele nu se preface în apă".

În asemănarea grecilor, carii, curăţând din limba modernă mixto-varvară cuvintele de element strein, videm stăruind pe literatorii români, adăpaţi cu studiile clasice şi păşind dupre acea sistemă, spre a agiunge la asemene scop. De aice trag despre o parte fanatismul latinităţei, franţeziei şi a italianiei, de aici şi critica împungătoare celor târzii, înfrânătoare celor prea înfocaţi, căci întru toate este mântuitor a păzi mijlocul. *Medium tenere beati.*

Ca o critică, întru asta nemerită, cetim următoarele epistole, publicate în calendariul acestui an.

[*Urmează* CORESPONDENŢIE ÎNTRE DOI AMOREZI SAU LIMBA ROMÂNEASCĂ LA ANII 1832 ŞI 1822, *satira în versuri a lui Neculai Istrati.*]

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

D. Aga Gh. Asachi este bărbatul acela care în vremi grele s-au străduit pentru luminarea neamului său. D-lui este acel carele pentru literatura Moldovei au făcut singur mai mult decât toţi moldovenii împreună.

Mihail KOGĂLNICEANU

Asachi a fost omul epocii lui, adică omul ieşit din mijlocul necesităţilor vremii; n-a comandat timpului: s-a pus însă în serviciul lui cu o bogăţie remarcabilă de aptitudini. Trăind într-o epocă de nediferenţiere culturală, el a fost din rasa enciclopediştilor. Pe lângă o cultură ştiinţifică a avut şi o educaţie artistică; a mânuit lira, penelul şi echerul; umanităţilor le-a adăugat şi vaste cunoştinţe poliglote; muzicii i-a adăugat ingineria. [...]

A deschis, cu siguranţă, drumuri în toate direcţiile; fără a fi fost un revoluţionar sau un temerar, plutind între două lumi, el a tăiat căi noi, menţinându-se, totuşi, în strictă legalitate. [...]

[...] conştient şi programatic chiar, a cântat, astfel, dragostea cea mai spiritualizată, a slăvit pe strămoşi, iubirea de patrie, a cântat actele renaşterii noastre culturale, teatrul, şcoala, limba românească, artele, subliniind fapta omului de acţiune prin comentariul liric al poetului.

N-a izbutit, desigur, întotdeauna; reci cele mai adeseori, încărcate de podoabe convenţionale, câteodată versurile lui sunt lapidare, au comparaţii solid clădite, şi, cu toată nesiguranţa limbii, se simte în ele un artist al ritmurilor armonioase, un erudit al versificaţiei.

[...] meritul lui stă în faptul de a fi fost un organizator de teatru românesc şi iubitor de spectacole; prin spiritul lui întreprinzător a contribuit, astfel, la răspândirea gustului pentru teatru.

[...] Pe lângă atâtea merite, Asachi are şi pe acela de a fi fost întemeietorul celui dintâi ziar moldovenesc, [...] el a tradus în fapt o nevoie simţită. *Albina românească* e întâia trăsură de unire în limba patriei dintre Moldova şi restul omenirii; se cuvine, deci, s-o privim cu recunoştinţă.

E. LOVINESCU

[Asachi] trebuie privit în completatea activităţii lui. A sprijinit şi dezvoltat învăţământul de toate gradele în limba naţională, a pus bazele unui teatru autohton, a întemeiat presa, a încurajat ştiinţa şi artele, a creat un sistem cultural-educativ, pe care l-a apărat până la sfârşitul vieţii. Generaţiile de

după 1840 îi datorează mult. El este o verigă necesară şi trainică în neîntreruptul lanţ al culturii româneşti. Dacă în activitatea culturală realizările îi sunt preţioase, nici ca scriitor nu poate fi total ignorat. Opera lui Asachi poate să ofere cititorului modern şi pagini de emoţie estetică.

George SORESCU

[...] Cultura pe care şi-o însuşise şi energia cu care era înzestrat i-au dat posibilitatea să joace un rol însemnat în epoca reprezentării noastre şi această cultură a lui se înfăţişează sub aspecte foarte variate, trecând de la literatură la ştiinţă şi artă – am amintit că dânsul învăţase şi pictura, căpătând astfel o pregătire pentru a putea vorbi de artă în însemnările răspândite prin ziarele şi revistele conduse de dânsul şi pentru a întreprinde, împreună cu alţii, executarea unor tablouri cu „iconirea faptelor istorice a patriei", încercare ce a avut ecoul ei patriotic dacă nu atât artistic. Privit astfel, Asachi apare în lumina adevăratei sale valori.

Ovid DENSUSIANU

Din cele trei ediţii de *Poezii* (1836, 1854, 1863), se pot reţine, în afară de imnul *La Italia,* sonetele de dragoste închinate Biancăi Milesi-Leuca pe care o cunoscuse în Italia, în 1809, şi pe care o va slăvi până la moarte mimând pe Petrarca. [...]

Nuvelele istorice [...], învechite din punct de vedere al limbii, sunt interesante prin fabulosul medieval, cavaleresc, clasic, complicat cu viziuni mitologice şi decoruri din recuzita romantismului.

Al. PIRU

Când s-a întors de acolo (din Italia), pentru a începe opera sa foarte importantă în domeniul şcolii, iar, într-o măsură, mult mai mică, şi în domeniul politicei, el aducea cunoştinţe cu totul noi. Deosebirea dintre Budai-Deleanu şi Asachi este tocmai aceasta; Budai-Deleanu ia Italia prin Viena. Asachi ia Italia de acasă, din Italia însăşi. [...] Şi oricât s-ar scrie împortiva lui Asachi, ca poet, oricât ar fi unii de incapabili să-l înţeleagă, nu vor muri niciodată versurile prin care el afirmă legăturile noastre indestructibile cu Roma strămoşească.

[...] Cine cunoaşte ce însemnează în poezie topica, instinctul de a pune un cuvânt într-un anume loc, acela îşi va da seamă cât de măiastră e disciplina prin care vechea vorbire moldovenească de la începutul secolului al XIX-lea, stilul acesta lăbărţat de convorbire fanariotă, plin de cuvinte greceşti şi franţuzeşti rău asimilate, a fost silită de energia creatoare a lui Asachi să intre în acele legături sintactice care înseamnă disciplina română în cuvânt şi frază.

N. IORGA

Poezia lui Gh. Asachi [...] e aproape în întregime sub regimul lui Petrarca. Poetul cunoscuse de altfel direct Italia şi petrarchizase acolo chiar şi italieneşte. Fondul sonetelor e banal, dar când endecasilabul se păstrează, efectul e un sistem muzical limpid şi abstract, cu acorduri cvasieminesciene: Cât ţi-s dator, o, stea mult priincioasă,/ Că-n primăvara a vieţii mele,/ Tu m-ai ferit de strâmbe căi şi rele/ Şi m-ai condus pe calea virtuoasă.// Tu-n sân mi-aprinzi făclia luminoasă, / M-ai adăpat l-Astreei fântânele,/ Şi când viaţa-mi îndulcesc prin ele,/ Despreţuiesc chiar soarta fioroasă.// Ca să doresc a vieţii nemurire/ Mă-ndeamnă raza-ţi care-n cer se vede,/ Cum statornică urmează-a ei rotire.// De la ţărmul fatal vasul purcede./ Ş-amu plutind prin marea de pieire,/ A ta rază la port mă va încrede.

Lirica secolului XVIII are un ecou larg în poezia lui Asachi. Regăsim convenţia geografică clasică, didactismul settecentesc (în maniera Monti), melancolia cimitierială (după Thomas Gray şi Jukovski). Interesante sunt *Baladele* şi *Legendele* în care, bizuindu-se pe tradiţia populară, Asachi s-a străduit să înjghebe o mitologie literară română, într-o viziune mai grandioasă, intenţional, decât aceea a lui Alecsandri, şi în termeni clasici. Munte sacru e declarat Ceahlăul, sub numele de Pion. Colo se află simulacrul Dochiei. După bürgeriana *Lenore,* poetul scrie *Turnul lui But pe muntele Pion,* istorie a unui strigoi care vine să-şi ia logodnica spre a o duce în galop pe muntele sfânt al Daciei: Luna luce – Butul fuge, / Peste munte, prin hârtop,/ Vântul şuieră şi muge,/ Roibul sare în galop,/ Ş-amu-i duce p-amândoi,/ „Doamno, care nu-i strigoi?“

În *Jijia,* oamenii boierului Conde prind cu plasele în râu o zână care povesteşte că e o fecioară creştină din vremea năvălirilor barbare, al cărei schit a fost înghiţit de pământ în urma rugii tovarăşelor sale, spre a nu cădea în mâinile păgânilor. *Sirena lacului* are factură schilleriană. O sirenă (fostă fată înşelată de un boier) se răzbună. Sugestia pe alocuri e a unei poezii superioare, mijloacele sunt insuficiente.

Nuvelele lui Asachi, dificile şi prin limba amestecată, plină de imposibile neologisme (*milian, manin, vasfrâns, covil, pelice, vântă* etc.), par astăzi bizare, mai ales romantice, lipsite de percepţiunea istorică. Dimpotrivă, ele aparţin tipului clasic şi această intenţie cere circumstanţe uşurătoare. Modelul lui Asachi e romanul cavaleresc, acela întrupat în Ariosto mai ales, adică istoria aventuroasă cu fabulos aranjat în gust clasic, cu lipsa totală de instinct geografic. Pretutindeni sunt numai păduri mari şi întinse pajişti, castele şi grădini pierdute în imense singurătăţi, în ciuda cărora, fără nici o respectare a legilor timpului, eroii se întâlnesc să se bată. Europa şi Asia sunt aduse antropologic la acelaşi tip ideal cavaleresc. Afară de viteji apar doar păstori, necromanţi, bătrâni eremiţi. Obsedat de ideea miturilor, Asachi a luat în mână cronicile moldovene şi a dat materiei ei sens picaresc. În *Dragoş* totul este fabulos. În Cumania mică, în cetatea Romidava, stăpâneşte Haroboe, om fioros, nu mai puţin cavaler, cum îl arată coiful. Deşi tătar, Haroboe este „cuprins de un simţământ necunoscut până atunce“ la vederea Brandei, mireasa trimisă de Domnul din Misia pentru fiul lui

Dragoş. Toate peripeţiile în jurul acestei călătorii sunt ariosteşti. De notat sanctuarul Dochiei, păzit de Nona, un soi de vestală, şi de o ciută: „Aice un spectacol nou se desfăşură înaintea ochilor ei, un ocean de neguri plutea deasupra coamelor de pini urieşi, stânci manine ăgreleî, răsturnate de cutremur, parcă erau aninate deasupra capului ei şi formau o tărie nestrăbătândă în giurul simulacrului Dochiei". *Valea-Albă* e un basm de aventuri mongolice în care Ştefan cel Mare e tot atât de puţin istoric ca şi Gofredo în *Gerusalemme liberata.* Scenele de război sunt văzute într-un spirit cu totul mitic. La Catelina lângă Cotnar sunt mari fortificaţii, înainte de luptă oastea stă la liturghie în jurul unei cruci colosale. În fine, în faţa lui Ştefan cel Mare se aduc daruri cu învederat aspect de Renaştere, diademe de aur, ulcioare de bronz, lacrimatorii, monede cu efigiile împăraţilor Tauridei. În *Bogdan-voievod,* nuvelă fantezistă, se dă la Hârlău o luptă de stil cavaleresc: „săbiile şi lăncile scapără şi scânteiază de loviturile puternice ale măciucilor fericate, pavezile remboambă„. *Petru Rareş* e nuvela cea mai lungă, aceasta cu oarecari satanisme romantice. Fundamentul rămâne cel clasic. Lacul Brateş e descris în maniera Salvator Rosa, pescuitul formând o mare compoziţie amănunţită şi fantastică. O vânătoare de bouri e prilej de a prezenta o scenă în gustul uşor melancolic al lui Tasso: buchete de flori duse de un râu şi venind de la o sihăstrie-cetăţuie unde stă închisă Ileana. La Suceava dăm de un colosal gotic, peste temelii de „adâncă antichitate". *Mazepa în Moldova* dezvoltă, nu fără simţ poetic, tema fugii cavaline tratată de Byron, în *Rucsanda Doamna* cazacul Timuş e văzut ariosteşte ca un cavaler frumos „îmbrăcat în zea strălucită", cu purtări dintre cele mai curteneşti, iar nu cu fire „de heară", cum îl ştim din cronici. Evident, Rucsanda îl iubeşte.

G. CĂLINESCU

În climatul fanariot saturat de anacreontism din cel de-al doilea deceniu, poezia lui Asachi, de o muzicalitate nouă şi gravă, inedită ca idei şi forme poetice, şi cu mari merite sub raportul versificaţiei, se iveşte parcă dintr-o altă lume, a spiritului şi armoniei, „situându-l pe scriitor printre cele mai înzestrate condeie" şi constituind, cu toate şovăielile de limbă atât de regretabile, „un adevărat eveniment literar" (P. Cornea). Ea e concepută în lumina unei teorii clasiciste: „Îndreptat de pilde clasice şi de firea limbei – afirmă Asachi în 1836 – m-am sârguit a urma sistemei care cere ca poezia, ce este productul cel mai ales a cugetării prin simţire înălţată, să răsune prin ziceri elegante şi armonioase". Cea mai pură întrupare a acestui crez o constituie poezia de dragoste. Versurile inspirate de platonica iubire pentru Bianca Milesi-Leuca propun un nou ideal erotic şi aduc câteva note profund definitorii, ce revin în parte, la Alecsandri: înălţarea dragostei în rândul valorilor absolute, de unde asocierea ei la elementele astrale; adeziunea la lumină şi armonie; confidenţa făcută de poet naturii, încât om şi natură „se prelungesc unul în altul şi se spiritualizează reciproc" (D. Popovici); exaltarea virtuţii; trăirea spirituală a sentimentului, dublată de o adoraţie sublimă, petrarchiană; înţelegerea iubirii ca o comuniune empireică, în

genul Dante–Beatrice. Indicând transgresarea sentimentului din planul afectiv în acela al problemelor de conştiinţă, deci obiectivarea lui, aceste trăsături, prezente în ciclul *Leucăi,* dar şi în unele „anacreontice", au anumite reflexe şi în poeziile în care cultul pentru nobila milaneză se prelungeşte în cultul pentru Italia – vatra strămoşească. Nemuritoare – consideră Iorga – prin semnificaţia patriotică, versurile din *Către Tibru* sau *La Italia* se desfăşoară solemn, în viitoarele cadenţe ale poeziei lui Alexandrescu: „Vă urez frumoase ţărmuri ale Ausoniei antice/ Congiurate cu mări gemeni, împărţite d-Apenin" etc. Cu timbrul ei nou, prefigurându-l uneori pe Eminescu („Şi mie lin luceafărul/ Din cer va să-mi străluce/ Când dulce-a fi de-o patimă/ Aminte a-şi aduce"), erotica devine partea cea mai caracteristică a creaţiei lui Asachi. Pe a doua latură a ei, poezia asachiană se vrea programatic utilă: „Spre virtute versu-mbie, despre rele face ură/ Fermecându-ne adapă d-o înaltă-nvăţătură„ (*Către patrie*). Sub semnul aceluiaşi clasicism, grefat însă pe spiritul „luminilor", se fixează aici lunga suită de ocazionale (ode, imnuri, sonete de tip encomiastic, între care şi primul sonet din literatura noastră – 1821 – intitulat ulterior *La întroducerea limbei româneşti în publica învăţătură)*, fabulele, şi satirele, îndeobşte imitate. În esenţă, o poezie filtrată de „cugetare", străbătută de un puternic finalism etic şi cetăţenesc, de extracţie luministă. În preajma anului 1830, opera lui Asachi vădeşte o anumită propensiune spre zonele preromantice şi romantice. Acestei ispite i se datorează orientarea spre noi izvoare (Gray, Ossian, Mickiewicz), diversificarea tematică (mormintele, trecutul istoric, tradiţiile, natura) şi experimentarea elegiei, meditaţiei, baladei şi legendei istorice. Deşi semnificativă în sine, intenţia poetului este însă trădată: întâmpinând rezistenţa unei structuri primare clasice, spiritul romantic nu se asimilează substanţei operei; cu unele excepţii, dar nici ele totale: *Elegie scrisă pe ţinterimul unui sat,* imitată după Gray, *Mormântul, Primăvara,* cu sonuri eminesciene („Deşarte-s măgulirile/ Ce trec peste pământ/ Ca o săgeată repede/ Pe aripe de vânt"), *Ştefan cel Mare înaintea Cetăţii Neamţ, Turnul lui But,* ambele pornind de la Mickiewicz, şi, dincolo de orice model, poemul în proză *Meditaţia unui îmbătrânit poet* (1839), „splendidă mostră de lirism al senectuţii, fără pereche în epocă (P. Cornea). Celelalte creaţii marcate de intenţia novatoare a lui Asachi, prin caracterul lor impur, hibrid, sunt exterioare noii direcţii literare. Şi poate că însăşi ratarea nuvelelor şi dramelor istorice, pentru care scriitorul n-a avut desigur nici înzestrarea necesară, se explică prin inaderenţa organică la sensibilitatea romantică. Marcată în adânc de spiritul clasic, a cărui preponderenţă este atestată şi de majoritatea traducerilor, opera lui Asachi, cu toate tentativele de deviere, evoluează în esenţă unitar în albia ei iniţială. Ilustrând alături de Conachi, Iancu Văcărescu, Mumuleanu, o etapă de tranziţie, Asachi nu izbuteşte să ancoreze în apele noului. După cum ideologia sa e cantonată în limite luministe, tot aşa şi creaţia lui, deşi mai deschisă spre noile orizonturi, rămâne totuşi subordonată unui ideal clasic.

Maria PROTASE

Asachi studiase operele clasicilor greci şi latini (cu preferinţă pentru Horaţiu), dar atracţia manifestă este pentru literatura italiană: Dante, Ariosto, Tasso, Petrarca, Metastasio, Ugo Foscolo, G. Parini, V. Alfieri, V. Monti. Primele cicluri de poezii, scrise în limba italiană, *La Leucaide* şi *Raccolta delle Poesie,* sunt inspirate de dragostea pentru Bianca Milesi. Poetul o cântă în sonete petrarchiste şi o imaginează mai mult pictural. Viziunea lui este neoclasică, peisajul ce formează cadrul general este însă mitologic, întotdeauna arcadic. Pentru poet, chipul iubit rămâne centrul unui univers, populat de zeităţi mitologice. Cântecul lui de dragoste neîmplinită împrumută imagini din mitul lui Orfeu, melodia lui îmblânzeşte şi fiarele sălbatice. Cântecul umanizează un întreg peisaj agrest. Ceea ce îl apropie pe Asachi de Petrarca este fiorul sublim şi statornic al iubirii. Marea dramă a despărţirii de iubita sa, exprimată în unul din cele mai frumoase sonete ale poetului. *Il Vaticino (Profeţia)* are un ton profund elegiac. Fără să se depărteze de modele străine, Asachi a plăsmuit, după 1812, numeroase poezii, dintre care unele au fost grupate sub titlurile *Ode, Elegii, Sonete, Anacreontice, Cântece, Imne, Meditaţii, Satire, Balade, Legende* şi *Fabule.* Modelele lui se găsesc în Anacreon, Horaţiu, Petrarca, Boileau, Lamartine, Hugo, Mickiewicz şi Ignacy Krasicki, din care făcuse şi tălmăciri. În poezie, Asachi este deopotrivă clasic, preromantic, nota predominantă rămânând însă cea clasică. Orice operă de artă, crede Asachi, trebuie să contribuie la progresul paşnic al societăţii, să stimuleze în om virtuţile morale. Pe acest crez iluminist el grefa permanent valorile clasice. Horaţian prin concepţie, Asachi cultivă cu predilecţie oda, evoluând de la cântarea peisajului italic până la evenimentul cultural al Moldovei: *La Italia, Către Tibru, Prolog, La Patrie, Restaurarea şcoalelor naţionale în Moldova, La moldoveni, La restatornicirea domnilor pământeni, Pleiada, Odă către poeţii români, Vasul Moldaviei* ş.a. Oda *Prolog. La Patrie* deschide prima ediţie de versuri a poetului, din 1836. Ea are semnificaţia unui adevărat manifest poetic.

Algeria SIMOTA

CUPRINS

Tabel cronologic 7

VERSURI

ODE 12
Prolog. La Patrie 12
La Italia 14
La moldoveni 16
Restaurarea şcoalelor naţionale în Moldova 18
Privegherea ostaşului moldovan 20
Pleiada 23
Încrederea în Dumnezeu 25
Osânditul în groapa ocnelor 27

ELEGII 29
La moartea părintelui meu 29
Lacul lui Ovid 31
Elegie scrisă pe ţinterimul unui sat 33
Imnul de sară 37
Convorbire nocturnă 39

SONETE 40
Cătră Tibru 40
Cătră planeta mea 41
Laura 42
Laura 43
Dafne 44
În ocazia zborului aerostatic a madamei Blanchard 45
La introducerea limbei naţionale în publica învăţătură 46
Paladiul moldovenilor 47
Pentru compunerile poetice în limba naţională 48
Moartea lui Isus 49
List 50
Fiicei mele Eufrosina 51
În ocazia morţei logof. Alexandru Ghica 52

ANACREONTICE 53
Amorul plagat 53
La pictor 54

Alvir către a sa miniatură 56
Amorul fugar 58
Primăvara 60
Dorul 62
Amorul arător 63
Iarna 65
Albina şi trântorul 67
Muza către poetul „Panoramei Moldovei“ 69
CÂNTECE 71
Nestatornicia lucrărilor lumei 71
Lumea 73
Cântecul unui giune român din Anovlahia 74
Cântecul unei păstoriţe române de la munte 75
Filozofie naturală 76
Repegiunea timpului 78
La a mea pungă 80
Cântecul plăieşului moldovan 82
IMNE 83
Anul Nou al moldoromânilor 1830 83
Imnul moldovenilor la Anul Nou 1829 85
Imnul moldovenilor la Anul Nou 1836 86
MEDITAŢII 88
Meditaţie pentru ziua Anului Nou 88
Anul Nou 1842 89
Anul Nou 1843 90
Anul Nou 1847 91
Mormântul 93
Evlavia casnică 94
Amor de Patrie 95
SATIRE 96
Soţia de modă 96
Epigrama 100
BALADE 101
Ştefan cel Mare înaintea cetăţii Neamţu 101
Dochia şi Traian 103
Turnul lui But 106
LEGENDE 113
Învăţătorul şi urmaşii săi 113
Credinţa 115
La cugetarea mea 119
Răsăritul de Lefca 120
Patima 121
Profeţia 123
La doctorul Pezzoni 124

Tot la acela 125
Consacrat memoriei de Leufca 126
Clironomii lui Epamenonda 127
La termele de Karlsbad 128
Odă 129
Poetul 131
Anul Nou 1857 în Moldova 132
Epilog 133
FABULE 134
Zâna fabulei 134
Grierul şi furnica 135
Corbul şi vulpea 136
Broasca şi boul 137
Acii doi catâri 139
Asinul şi furul 141
Lupul şi mielul 142
Leul şi guzganul 144
Guzganul de cetate şi cel de câmp 146
Cerbul la fântână 148
Cocostârcul şi vulpea 150
Lupul şi cucoara 152
Ţăranul şi fiii lui 153
Oala de aramă şi oala de lut 154
Vulpea şi ţarul 156
Capra, giunca şi oala, în companie cu leul 158
Oaia şi mielul 159
Stomahul şi mădulările 161
În unire stă tăria 163
Musca şi carul 166
Cânele carele scapă lucrul, vânâdu-i umbra în apă 168
Moartea şi nenorocitul 169
Broaştele care cer un împărat 171
Castorii 173
Ochii şi nasul 177
Vulpea, momiţa şi fiarele 179
Minciunile 181
Momiţa la bal masche 184
Iepurile şi amicii săi cei mulţi 188
Soarele şi negura 191
Lupul prefăcut în păstor 192
Stânca care fată 194
Două spice 195
Ursul, pasărea, şerpele şi momiţa 196
Albina, ţânţarul şi musca 197
Consultul 199

Lupul şi oile 200
Asinul şi fluierul 202
Erostrat 203
Cărările şi calea dreaptă 205
Sălbaticul şi călătorul 207
Peştile şi păscariul 209
Giudecata nouă a lui Paris 211
Călătorul şi cânii 214
Aurul şi fierul 215
Cuvântul lui Socrat 216
Diogenes 217
Clopotul şi limba lui 219
Oile 221
Esop şi ştrengarul 226
Momiţa 228
Frunza 230
DIN MANUSCRISE 231
[Disfătare nu să curmă] 231
[Umelită alăută] 233
[M-au lovit amor cu darde] 235
Meditaţie 236
Safo către Faon 238
Adio 239
DIN PERIODICE 240
Cânele orbului 240
Gâsca şi cacomul 242
Boul şi viţeii 243
Către un patriot filantrop 244
Junele şi bătrânul 245
Caminul 246
Rânduneaua şi paserile 248
Să ni agiutăm unul pe altul 251
Epilog la o colecţie de fabule 252
Painginii 254
Vulpea cu coada tăietă 255
Ţigara 257
Vulpea tânără şi cea bătrână 259
Desacii 260
Iepurile şi broasca ţăstoasă 262
Vot la comitetul din 1858 264
Cânt secular 265
În amintirea de 30 ianuarie, ... 266
Asupra corupţiei secolului 267
La Dante 269
Cântul cignului 270

TEATRU

Petru Rareş 272
Voichiţa de Românie 294

PROZĂ

NUVELE ISTORICE 308
Valea Albă 308
VARIA 338
Iubirea de Patrie 338
MEDITAŢII 341
Omul literat 341
Datine naţionale 343
OBSERVAŢII FILOLOGICE 345
[Despre cultivarea limbii române literare] 345
Limba şi portul 346

Referinţe istorico-literare 348

În atenţia librarilor şi a vânzătorilor cu amănuntul:

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România nr. 2511.1-171.1/ROL, deschis la B.C.R., Filiala sector 1, Bucureşti